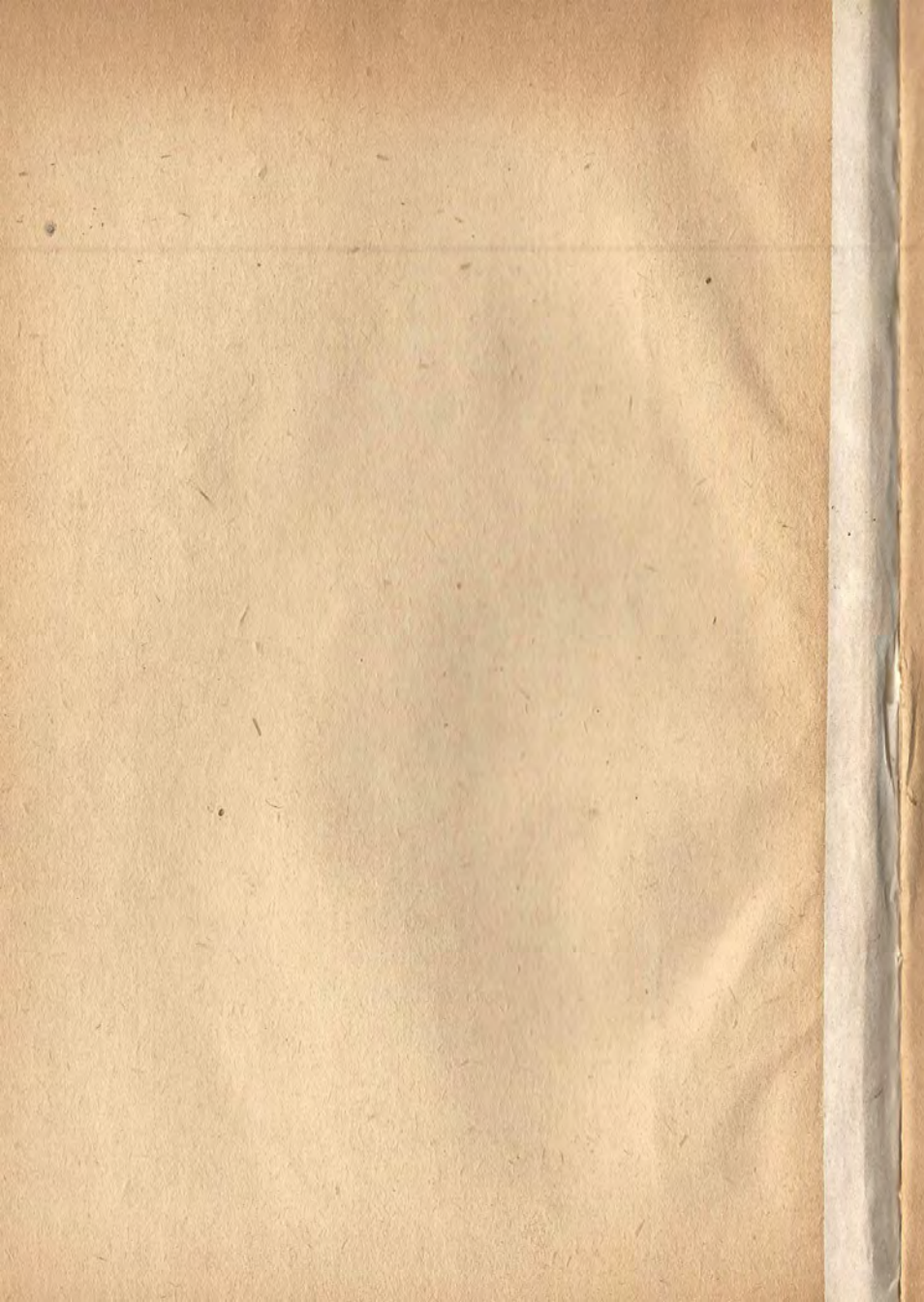

T U R U L

O L Á H G Á B O R

HETEN VAGYUNK

REGÉNY

T U R U L K I A D Á S

B U D A P E S T. 1 9 4 3

OLÁH GÁBOR:
 HETEN VAGYUNK
 TURUL SZÖVETSÉG KÖNYV- ÉS
 LAPTERJESZTŐ KFT. KIADÁSA
 KÉSZÜLT AZ ATTILA-NYOMDA
 MŰHELYÉBEN. A BORÍTÓLAP
 RAJZA MESTER SÁNDOR
 MUNKÁJA.

Felelős kiadó: HARTYÁNYI ISTVÁN.

13303 Attila-nyomda r.-t. Budapest, II., Szász Károly-u. 3—5. T.: 150—086.

Igazgató: KULCSÁR ANDOR.

I.

Bizony, a kis Bakóné haldokolt.

Megérezte, hogy ez a kegyetlen tél elviszi. Valami babonás előresejtés már régebben megsugta neki: „Nem élheted túl esztendőnkben a társadat, aki öt évvel ezelőtt költözött el a hatvanutcai temetőbe. Vagy igazi feleség voltál, vagy csaltál.“ A kis Bakóné igazi feleség volt, soha nem csalt, tehát nem szállt perbe a hajlíthatatlannal: tudta, hogy az idén mennie kell. Öt évvel volt fiatalabb az uránál, Bakó Mihálynál, s a viális Bakó Mihály öt éve várja már a boldog feltámadás reménye alatt...

A melle zihált, tüdeje nehezen szedte a levegőt, hozzá még sipolt is, mintha a Halál postása jelezné jövetelét.

Hét gyermeke közül három lakott vele az ősi Bakóházban: Dózsáné Erzsébet, a bába, Mihály, a bérkocsis, meg Jóska, a „magánzó“. Szegény Bakóné fiatalságát, vérért, életét, mindenét a gyermekeinek adta — s mióta az „ember“ bús özvegységre hagyta, nem volt, aki megfőzze neki naponként a levest, nem volt hét gyermeke közül egyetlenegy, aki a csikorgós téli reggelen befűtsön kis vaskályhájába, nem volt, aki elmenjen neki két bádóg vizért a kútra. Magára hagyták, mint az útfélre kidobott rongyot. De hiszen előre megmondta Bakó Mihály: „Csak azon imádkozom a jó Istennek: ne én maradjak hátra, mert aki itt hátul marad — jaj annak!“

A kis Bakóné maradt hátul.

Míg egészsége tartott, azt mondogatta a fiainak:

— Nem bánnám, ha holnap meg kellene hálnom. Nem félek a nagy kaszástól. Eleget éltem, meg is untam a saslódást, elromlott a gépezetem — mi várhat még reám. Csak nyomorúság. Jobb a koporsóba feküdni, mint az embereknek lába alatt lenni.

Hanem azért megijedt nagyon, mikor a halál be-
kopogott az ablakán.

Megfázott szárnyának halálos hidegétől s megrohanta a láz. Fejében malmok zúgtak borzalmas dobogással-
kotogással, szíve oly riadtan vert, mint a villanycsengő. Tűz égett az ereiben, folyó tűz, s ez a lángoló patak be-
vágta egész testét, hamvasztotta, elhervasztotta.

Az orvos megnézte a pulzusát, meghallgatta a tüdő-
jét, szíve verését s azt mondotta Dózsánénak, a leg-
nagyobb Bakó-lánynak a másik szobában:

— Tüdőgyulladás. A szíve nagyon gyenge. Aligha
bírná... Hány éves? Hetvenkettő? Uramisten, hát mit
csináljunk? Itt már csak a csoda segíthet.

Igy megtudták a Bakó-gyermekek, hogy édesanyjuk
halálán van.

Rögtön különös mozgalom támadt a csendes ház-
ban. A bába, aki elvétele főzött édesanyjának, míg az
bírtta magát: most fínom csirkelevest készített a nagy
betegnek. De Bakóné már nem tudta megenni. Kovácsné,
a tábornaszájú, Baloghné, az alamuszi, száraz asszony, a
másik két Bakó-lány, ideszivódott a haldokló látására.
Fölváltva éjszakáztak mellette. Kint az udvaron, vagy
bent a Dózsáné szobájában, nagy haditanácsokat tartot-
tak, amelyeken néha résztvettek az estével hazaszálló
fiuk is: Mihály, az apja mesterségét folytató fiákeres,
István, a vasutas altiszt, Jóska, a magánzó, igazabb szó-
val: az ingyenélő; sőt néha Bakó László, a legidősebb
gyermek, a disznókupec és presbiter is be-bedöccent egy
szóra, megszorongatta az öregasszony sárga csontkezét,
mondott neki egy-két vigasztaló ígét, a bibliából is idé-
zett, azután nagyot sóhajtvá tovább állott.

Csak úgy futólag kérdezte Dózsánétól:

— Nem akar végrendelkezni?

— Nem.

— Ne is bántsátok vele.

— Kérdeztem az este, azt mondta: „csináljátok úgy,
ahogy akarjátok.“

— Jó. Az a legjobb.

Azonban Dózsáné mája reszketett egy kicsit: jaj,
hogy is lesz, mint is lesz, ha ez a hét éhes száj meg-
ragadja a kis hagyatékot. Szétszedik, mint a farkasok.
S lehet, éppen annak jut legkevesebb, aki a legtöbbet ér-

demelte. Keserűség öntötte el a szívét, mikor magára gondolt, a másik két lány, meg a négy fiú megkapta az apai jussát régen, csak ő, Dózsáné maradt ki a világi javakból. S miért? Azért, mert véletlenül beleszeretett a gazdája, Dózsa nemzetes úr, mikor még tizenhat éves alig volt... De becsületesen elvette feleségül, úgy hogy az esküvő négy héttel hamarabb esett, mint a keresztelő... De mit ér a becsület, ha Bakó Mihálynak a fejére koppant a gyalázat? Soha nem bocsátotta meg Erzsébet asszonynak ezt a vakmerő lépését. Pedig Dózsának háza, két tanyája és gőzmalma is volt Sámsonban — annakidején. Csakhogy az idő eljárt... A sok eszemiszom, dáridó, cigány, szépasszony, meg a zsidó elvitte a házat is, a két tanyát is, a sámsoni malmot is. Sok mindenből kis semmise maradt. Dózsát föld alá vitte a bánat, fiatal felesége ittmaradt három gyermekével, meg a diplomájával. Kiakasztotta a cégért: a kis pólyásgyereket és hazasegített már egy néhány száz gyereket, főképen a szegény munkásrendből.

Még a jobb napokban célzásokat tett anyjának: milyen jó volna neki az a nagy dunyha, meg az a négy gyönyörű párna, amely az öreg Bakóné ágyában diszelgett a régi szép idők emlékeképen. A kis Bakóné kedves, szomorkás mosollyal mondta:

— Hiszen a tiétek lesz, csak várjátok meg már, míg meghalok.

Dózsáné várt, de úgy vette, mintha anyja végrendeletben reá hagyta volna már előre azt a remek dunyhát és a négy dagadó párnát.

Azonkívül fájt a foga az öregasszony pár rend ruhájára is, amik ott pihentek a nagy komótfiában. Különösen az a barna selyem izgatta a fantáziáját, amelyet anyja talán csak egyszer-kétszer öltött magára. Nem szerette, röstelte, hogy: „nagyon urias“. A kis Bakóné még tudta: kit milyen ruha illet meg.

Volt még az öreg Bakóné birtokában egy sárgaréz mozsár, pompás, tömör, zengő jószág, ha cukrot törtek benne, úgy szólt mint a Rákóczi harang. Ezért meg éppen a nyála csorgott Dózsánénak. Szépszerével elkéregette anyjától s készakarva-akaratlan magánál tartotta, hogy ha úgy jönne sorja, ne is vegyék észre a többiek.

Ugyancsak ilyenforma mindent áhító erkölcs hímezte

hugát, a táborszájú Kovácsnét is. Ez kint lakott a Bőszörményi-úton az urával, két gyerekével, irtózatos nyelvet kapott a jó Isten raktárából, úgy pergett, mint kilenc dobverő. Esze is volt hozzá: kunkorgós járású és furatos. De nem ismert magánál ügyesebbet és okosabbat, s kegyetlen élességgel forgatta nyelve kétélű jatagánját, mindig és mindenkit sebezve. Hadart szaporán és fülhasogató éles hangon, zengett az utca, ha összeakadt valakivel.

Mikor az orvos megmondta, hogy nem lehet a beteg segíteni, Kovácsné is megszállotta fekete hollóként a halálos házat. Rögtön a dolog közepébe vágott:

— Van végrendelet? Nincs végrendelet? Mikor tesz, ha tesz? Miért nem tesz, ha nem tesz?

Dózsáné farkasszemet vetetett reá, sejtette, hogy ez lesz a legveszedelmesebb ellenség. Morogva keringtek egymás körül, mint az egymásba karmolni készülő kandurmacskák.

Kovácsné Juli azután Mihálynak esett neki:

— Hogy leszünk evvel a házzal heten, ha az öreg beadja a kulcsot?

Mihály, aki nemrégén jött haza Szibériából, hadifogságból, szomorú megvetéssel nézett végig a nénjén:

— De nagyon siet az ifiasszony. Hiszen maguknak saját házuk van, mit érdeklí olyan nagyon a szülői ház?

— Mit érdekel? Nyolevanezer korona adósságom van, fizetni akarok, mert addig nincs nyugtom, míg...

Mihály sarkon fordult, otthagytá.

Juli akkor bement a haldokló szobájába s nagy hangon végigtekintette a maga elfolyt életét. Hogy ő mindig ebrudon hanyóban volt, az apja utálta, üldözte, boldogtalanná tette, bizony, az anyja sem karolta fel soha. Bezzeg a fiúkat nyalogatták, dédelgették, mintha mindent nekik köszönnének. Nem tudja, hogy adnak majd számot sáfárkodásukról odafent azok, akik felelősök ezért...

Jóska, a humoros magánzó, a nagy, esetlen, tohonya fiú, oldalba döfte a kiméretlen Kovácsnét:

— Ne öblögess már — itt — a halálos ágyánál...

A szegény kis Bakóné pedig birkózott, tusakodott azzal a rettentő idegennel, aki mindenáron meg akarja fojtani. Két száraz karját kétségbeesve nyujtogatta az ég felé, mint a fuldokló. Lihegett, hörgött, jajgatott, szaka-

datlan. Letépte melléről a hideg borogatást, fetrengett az ágyán, mint a széttaposott fereg. Összeszorította szívét a halálfélelem s megható, szinte gyermeki könyörgéssel kulcsolta össze kezét és nézett a gyermekeire:

— Gyermekeim ... segítsetek rajtam ...

Mihálynak, a háború katonájának, könny gördült ki a szeméből. Rohant, rögtön befogta lovait a kocsiba s vágtatott a doktorért. Az orvos kámfor-injekciókkal izgatta a halálra fáradt szívét, a kis jó Bakóné drága szívét, akinek soha nem volt egyetlen dobbanása magáért: mindig másokért, a hét gyermekért, az uráért ...

De ez már csak a kétségbeesés vergődése volt. A ziháló mell egyre nehezebben, egyre rövidebben emelkedett és szállt. A haldokló gyorsan és nehezen szedte a lélekzetet, mintha csak egy tűszálon keresztül jutna a levegő tüdejébe. Arca kékesvörösbe borult a fulladástól. Szeme lassanként megmerevedett. Így zihált a félholt gépezet még órákon át, míg egyszer elakadt, megpróbált újra indulni, egyet-kettőt hörgött még, azután örökre megállott.

A szederjes arc gyorsan halálsápadt színűre vált, az eltorzult száj szépen elsímult s valami hideg, úri nyugalom ömlött el a szép, nemesszabású asszonyfejen.

Dózsáné lefogta a szemeit. Baloghné már nyujtotta neki a kendőt, amellyel felkötötték az állát. Ráhúzták a takarót, eloltották a lámpát és otthagyták egyedül.

Bakó Mihályné meghalt. Élt 72 évet.

II.

A temetés rendezésébe az asszonyok szinte fővel vették magukat. Mintha csak lakodalomról volna szó. Hihetetlen gyorsan gyászruhát csináltattak maguknak, a gyermekeknek is, mert az unokák nagy fekete csapatja mindig hatásos a koporsó megett. Beszaladgálták a város temetkezési intézeteit, alkudtak a diófa-koporsóra, alkudtak a koszorukra, mert nagyon szépen akarták eltakarítani az özvegyet és nagyon olcsón. Csakhogy ezekben az időkben az élet is nehéz volt, a halál is költséges. Bizony, a négy ló helyett csak kettő került a testhordó kocsi elébe, testőr sem volt több négynél, pedig az öreg Bakót ezelőtt öt esztendővel négylovas kocsin vitték, nyolc testőr kísérté.

A legöregebb Bakó-testvér, László, mint presbiter, könyörögte, hogy Baja nagytiszteletű úr temesse a halottat és hogy a Rákóczi-harang szóljon, míg a temetőbe nem érnek. A presbiter a saját zsebére megrendelte a városi dalárdát is, hadd énekeljék el a szegény kis Bakónénak azt a gyászdalt, amelyet a boldogult annyira szeretett életében: „Lelkünk borítja néma fájdalom...”

Volt a halottnak egy kedves selyempárnája, amelyet egyik rokona hozott neki Párizsból, igazi Liberty-selyem, meghagyta még életében, hogy ezt tegyék feje alá a koporsóba, bizonyosan nagyon szépeket fog álmodni rajta. A halottat Dózsáné öltöztette fel a szipogós és csendes Baloghnéval, oda is igazította a selyempárnát anyja feje alá, de másnapig meggondolta a dolgot, úgy sem használ már ez az elköltözöttnek, odalent a földben úgyszólván tönkremegy, jobb, ha az élőknél marad. S minthogy saját maga volt a legkedvesebb élő, akire gondolt: magának tartotta

a párizsi selyempárnát. Kivette a halott feje alól s szépen elrejtette a maga komótjába.

Mikor a koporsót kitették az udvarra: az utcai ismerősök, jó emberek, kíváncsiak, hivatásos siratók és rokonok nagy tömege verődött össze a hideg februári délutánon. A havat sárga homokkal szórták be a gyász ősi jeléül, legalább a közönség lába sem fázott annyira.

Mert Matkó szomszéd megjegyezte:

— A legtöbben vagy a templomban, vagy a temetésen szoktak halálosan meghülni.

Topogtak az emberek, dideregtek az asszonyok, fénylett a kis fiúk és leányok orra. A nagytiszteletű úr elkésett, jó félórát, mert éppen valami névnapi vendégségen vett részt.

Széll kántor bevágott a legszebb református zsoltárba: „Te benned bízunk eleitől fogva...” A didergős közönség nagy odaadással énekelt, mintha párájával melegíteni akarná a levegőt. Baja nagytiszteletű úr fekete bársony papi sapkája feltűnt a koporsó fejénél, költői gondolatokban gazdag ima kezdett gyöngyözni ajkairól. Beszélt, magasztalt, dicsőített az „aranszajú” mindenkit, akinek csak köze volt a koporsóban aluvóhoz. Az élet koronáját tűzte a kis Bakóné fényes homlokára, mert igaz volt és hű, mert az Urban élt és halt, mert gyönyörű családot nevelt föl, mert emléke is áldott. Hizelgő szavakkal simogatta a hét Bakó-gyermek hiúságát: menynyiré szerették édesanyjukat, milyen melegséggel vették körül élete alkonyán. (Igen, még csak be sem fűtöttek szegénykének rideg szobájába.) Milyen egyetértés uralkodott ebben a hatalmas familiában. (Különösen, mikor Dózsáné összeakasztott a rettentő nyelvű Kovácsnéval és mind a ketten ráásítottak a csendesen tiltakozó és békítő Bakónéra.) Polgári mintaképül állította oda őket a társadalomnak. (Mert a társadalom még náluk is lelketlenebb volt.)

Szó, ami szó, a nagytiszteletű úr szavai könnyet sajtoltak nem egy felnőtt szemébe — bár hidegnek is könnyfakasztó hideg volt. Kovácsnét, született Bakó Julit, anynyira szíven vágta a meg nem érdemelt magasztalás, hogy saját magát megsajnálva, elkezdett hangosan bögni, arccal borulván a koporsóra. A közönség naivabb része meghatottan nézte ezt a drámai jelenetet, érzékenyebb szívek

olvadozni kezdtek rá, a tapasztaltabbak elismerték, hogy: „így szokás“. De Jóska, a magánzó, az ingyenélő, legkisebb Bakó-fiú oldalba lökte a bátyját, Mihályt:

— Nézd már, hogy alakít ez a komédiásné...

László, a presbiter, megbotránkozott a profán megjegyzésen, lesújtó pillantást vetett az istentelen Jóskára, de mert rá nem szólhatott, egy nagy sóhajással fejezte ki: mennyire fáj neki ez az illetlenség.

A papi búcsúztató után a dalárda énekelt. Ez volt a legszebb. A tömör férfihangok úgy zúgtak, mint a végső ítélet angyalának trombitaszója. Fekete szárnyat öveztek a kis Bakóné elszálló lelkére, hogy felröpítsék az örök Isten trónusához. Oh, be kár, hogy a szegény halott nem hallhatja...

Azután feltették a koporsót a testhordó kocsira és a kis Bakóné elindult egyetlen és végső diadalútjára. Mert a halottak olyanok, mint a győztes királyok és hadvezérek: megvívták utolsó nagy csatájukat az Élettel, szövetségre léptek a Halállal, tehát díszhintó és testőrség illeti meg őket.

Az öt éve kint pihenő és hites társára váró Bakó Mihály megilletődve fogadta maga mellé a kis Bakónét, koporsójából átszólott az érkezőhöz: „Te vagy az, Zsuzsi? Ejnye, be jó, hogy megjöttél...“

Persze a rideg élők nem hallották ezt a beszédet, ők csak azon igyekeztek, hogy kaparják s mentől előbb bekaparják ezt a szegény testet. El akarták minden áron tüntetni, hogy ne emlékeztesse őket az elmúlásra. Kegyetlen lábak még rá is taposták a földet, ami valakinek úgy fáj, mintha az ő szíven tapostak volna. Isten hozzád, édes jó anyám... Ennyi hát az élet értelme. Ez hát a világnak minden dicsősége.

A hét testvér még egyideig ott maradt a friss hantolású sírnál. Az asszonyok a koszorukat igazgatták (úgyis ellopja ezeket innen valaki az első éjjel, jobb lett volna valamennyit a sírba dobni). A férfiak egyenesre nyesték a sírhalom oldalát és szabályos gulát formáltak belőle. Mindenik gondolt valamit, mindenik mondott valamit, mintha búcsúznának a megsemmisült életadótól.

László, a presbiter, vallásos hangulatában egy éneket idézett:

*Nincs már szívem félelmére
Nézni sírom fenekére,
Mert látom Jézus példájából:
Mi lehet a holtak porából.*

Nagyot sóhajtott utána, s levette kalapját, mintha igazán köszönné az elköltözőnek.

István, a vasutas altiszt, sírt, mint egy gyermek. Anyja szívét örökölte: olyan hamar ellágyuló volt, mint az édesanyja.

— Hej, drága jó anyám — sóhajtotta —, elmentél, elmentél, sohasem jössz vissza... mert ahova most még: hosszú út lesz a.

Valami verstöredék forgott az eszében. Mindíg réggen tanult versekben, nótákban szokta kifejezni érzését, ha nagyon meg volt indulva. Most igazán meg volt.

Dózsáné, a bába, az orrát törülgette... de, szégyen, nem szégyen, arra gondolt: vajjon elismerik-e testvérei az ő elsőségi jogát ahhoz a nagy dunyhához és négy párnához, meg ahhoz a barna selyem-szoknyához...

Baloghné Bakó Mari csendesen szipogott. Mint jó keresztény lélek, megnyugodott a változhatatlanban, de azért nagy ürességet érzett maga körül. Ugyan kihez folyamodik majd tanácsért, ha megint előveszik a bajok? Nincs többet édesanyám.

Kovácsné Juli, bár az udvaron bögött, mint a gyászoló tehén, kinn a sírnál megjuhászkodott. De azután mégis csak kikívánczozott belőle valami s annyit mondott záró igének:

— Na most már veszekedhetnek odalent, ketten vannak.

Apja meg anyja sokat villongott, míg élt, régi pogány magyar felfogás szerint az elhaltak szellemei folytatják csatáikat az égi mézőkön. Juli pogány magyar lélek volt.

Mihály, a legügyesebb Bakó-fiú, szomorú hangtalan-sággal nézte végig anyjuk eltakarítását. Sokféle halált látott a kárpáti harcokban, a téli havon, Szibéria sivatagain, a Muhrmann-vasútnál, fent a rideg, orosz erdőkben. Anyja halála nem rendítette meg: öreg volt, eljött az ideje, menni kellett. Hanem azért csak fájt neki, hogy életében rossz szóval meg-megbántotta a jó kis asszonyt,

most mintha bocsánatot kérne tőle: gyöngéden simogatta meg a fejfáját, olyan gyöngéden, mint halálos ágyán a haldokló száraz kezét, mikor végső óráiban Isten felé nyujtogatta szegény. Valamit suttogott magában:

— Azért ne haragudjék rám, édesanyám... mindig szerettem... Szibériában, a Kárpátokban... Hortobágy-utcán... mindenütt...

Jóska? A magánzó? Az ingyenélő? Egyáltalában nem volt meghatva. Mint fiákeres-segéd, sok temetésen vett részt, megszokta, mint a pap a halottat. Tudta, hogy ennek így kell lennie, akinek leesik az álla: felkötik, a halottat megmossák és felöltöztetik az asszonyok, koporsóba teszik, a hozzátartozók elsiratják, azután kiviszik a temetőbe, földbe dugják, fejfát tesznek a fejéhez. Pont. Ezen már a rendőrfőkapitány sem tud változtatni. Semmi-vel sem érzett többet, mintha másnak a szülőjét temették volna. Különben is az a fő, hogy mi még élünk.

Azután hazamentek, a Bakó-házba.

Dózsáné kávéfőzött, megiszogatták. Csendesen eldardadoztak estéig. A halotról nem is igen esett már szó. Inkább az élet általános keresztjéről beszéltek, azt hordozták mindnyájan.

István, a vasutas altiszt, még halkán eldudolta a dalárda gyászénekét: „Lelkünk borítja néma fájdalom...” Milyen szép dal. Milyen szomorú. Be gyönyörűen dörgött a basszus. Hogy sírt a tenor hangja. Ő különben is értett hozzá, mert fiatalságában tagja volt a Munkás Dal-egyletnek, tenorszekund, sok szép indulót, meg szerenád-ot elfújt a társaival.

— Hej, Istenem, hogy elmúlik minden. Nemsokára mi következünk.

Juli megrázta nagy fejét, mintha tiltakoznék az elmúlás ellen. Hogyisne. Nekünk még sok dolgunk van a világon.

Végigsurrant agyában: mennyit is érhet ez a nagy ház. Az összeget elosztotta hét részre, annyi jut majd neki belőle. Szívta a fogát, mert nagyon kevésnek találta.

III.

Dózsáné bedongotta a Bakó-házat, mint a nagy kék legyek szokták nyáron a nyílt ablakú szobákat. Beszagolt minden zúgba, latra vetett minden értéket, kinézte a kinézni valókat, egyet-mást el is tüntetett a „lódulj-kasszába“, hátha nem tűnik fel annak a horgasszemű Kovácsnénak. Mert Julit nemcsak gyűlölte teljes szívből és minden erejével, hanem félt is tőle. Félt az ügyességétől. Az a táborszájú mindent ki tud harcolni magának, amire csak célt vet. Érezte jólőre, ezzel a hályogszemű dajnával lesz legtöbb baja az osztózkodáskor.

Mert most már éjjelét-nappalát az osztózkodás gondolata töltötte el. Életének új fordulójához érkezett: most megint lehet valamit ragasztani. Egész életében „ragasztott“. Először hozzáragasztotta magát Dózsa parasztgazdához, mint a cselédje: felesége lett, azután hozzáragasztotta magához a Morgó-utcai házat, az ebesi tanyát, és a sámsoni malmot. Csakhogy ezek az ingatlanok igen nehezen ragadtak meg, hamarosan le is váltak róla, s Bakó Erzszi megint egy szoknyában maradt, mint mikor beszegődött gazdájához. A diploma nem valami búsásan jövedelmezett, új forrásokba akarta meríteni korsóját. Most itt az alkalom.

Jóska, az öccse, sokszor rajtakapta, mikor Dózsáné meglépte az udvar hosszát is, szélét is. Ni-ni, füstölgött magában, vajjon mit akar a bába? Nem akart az egyebet, minthogy pontosan tudja: hány négyszögméter az udvar területe s mennyi annak hetedrésze. Tudni akarta, mennyit örököl törvényesen. (Be ne csapja az a bádogszemű Kovácsné.) A padlásra is fel-felnézett, leoldozta az édesanyja teregető kötelét és eltette jó helyre. Vagy

hús darab cserepet itt talált a gerendázat közt, azt is biztosította magának. A kis nyári konyhából haza-haza-szólongatott hol egy tányért, hol két villát, hol egy csapat kést. Pici findzsák, teáscsészék vándoroltak telhetetlen raktárába. Ragasztott.

Jóska észrevette, hogy ritkul a hagyatéék. Jelentette Mihálynak.

— Jó lesz hamarosan leltárt készíteni, mert ha sokáig várunk, szophatjuk az ujjunkat.

Ami még ott volt a konyhába, összeírták.

A táborszájú Kovácsné is be-belöködött az udvarra: na, nincs még vevő? Ki kellene már ragasztani azt a cédulát: „Ez a ház eladó.“ De a testvérei lefujták, mert László bátyjuk, a kupec és presbiter, meghagyta, hogy míg ki nem tavaszodik, ne árulják a házat, mert neki célja van vele. Nem bánják meg a testvérei sem. Csak egy kis türelem. A józanabbak hallgattak is rá, de a felgyúrt orrú Kovácsné egyre dohogott:

— Még ez csak a fura dolog: hetőnké a ház és egy ember akar vele rendelkezni. Hahó! Nem oda Buda. Én is itt vagyok, Balognét sem a gólya költötte, Istvánnak is van beleszólása. Tessék árulni ezt a házat. Nekem pénzre van szükségem, éget az adósságom: nem várhatok sokáig. Ha nem álltok kötélnek, ügyvéd kezébe adom az ügyet, az aztán majd kungöröcsöt köt a végére.

Lehurrogták: nem szégyelled magadat? Még ki sem zöldült a fű édesanyánk sírján, már kezded a perlekedést?

Juli felesattant:

— Jaj, kérem, nem úgy van már, mint negyven-nyolcban. Ami az enyém, az nem a tied. Pénzre van szükségem, követelem az anyai részemet.

Dózsáné úgy nézett rá bika-füstös szemével, mintha fel akarná öklelni. Vastag karján felgyúrte a bluz-ujját, balról jobbra s azután jobbról balra dörzsölte az orrát öklével, hármat tüsszentett, annak jeléül, hogy be van fütve, csak még egy lökés kell: megindul a mozdony. Akkor aztán jaj annak, aki előtte áll.

Kovácsné Juli felütötte a hódlást és ment az ügyvédhez.

Pár nap mulva figyelmeztetést kaptak a Bakó-testvérek, hogy ne amerikázzanak, hanem adják el a közös

háza, osztózkozzanak meg, mert a törvény erejével kényszerítik őket rá, vagy pedig dobra üttetik.

— Ütteted az anyádat, — mormogta Jóska, aki még eddig soha nem jött zavarba.

A friss mozgású, dróton rángatott Mihály is káromkodott: mégis disznóság, hogy ez a hőbörtös Kovácsné ilyen szegénybe hozza testvéreit. Ügyvédi felszólítással vágja őket pofon. Na megállj.

A bába, Dózsáné, egyenesen haraggal táplálkozott ezekben a napokban. Ha vajudó asszonyhoz hívták, olyan kurtán-furcsán tessékelté életre a kis acsarkodó jövevényeket, hogy mindenkinek eléllt szeme-szája. De mert semmi baj nem történt, sőt az újszülöttek kemény legényekké váltak: olyan jó híre kerekedett, hogy még a zsidó anyák is elhívták.

Az ősi Bakó-ház, a két öreg kidőltével, gazdátlanul állott.

A tető cserepei töredezték, hullottak, a kémény mellett becsapott az eső, a tapasztóföldes hászija-pad felázott és nagy egérlyukak támadtak szanaszerte. A ház falát régen meszelték, talán öt éve, mikor a gazda, Bakó Mihály átköltözött innen a hatvanutcai temetőbe. A kémények kalapját félig lesodorta a szél. A homlokzatról hullott a vakolat. A hatalmas tölgyfakapu megreszketett s ha ügyyel-bajjal kinyitották, kiesett a sarkából s azután nem bírták helyretenni.

Időközönként jöttek az adómegintések. Fizetni kellett, de senkinek sem nyílt ki a bugyellárisa. Dózsáné magát siratva jajongta, hogy a háború elvitte minden keresetét, mert az anyák négy éven keresztül nem szültek. Jóskának sohasem volt rendes állása, vagy ülése, tizenkét hónapból kettőt-hármat a Mihály bérkocsiján töltött, azután megunta s ment László bátyjához a hízalóba, ott élösködött a disznókereskedő többi malacával, csakhogy őt nem lehetett se levágni, sem eladni. Földnek gyászterheképen lógott ide-oda, mintha kiesett volna egy kereke. Miska pedig úgy érezte: ha a többi nem erőlteti meg magát, ő sem köteles. A kis Bakóné, míg élt, rendben tartotta a ház minden ügyét, most jöhet a kéményseprő, jöhet a vízvezeték óravizsgálója: nincs, aki alákanyarítsa a számlát. Alá ugyan alákanyarítaná Jóska is, de nincs hozzá „dohánya“.

Kovácsné Juli, a táborszájú, jött-ment, mint az Orbán lelke. Minden héten bejelentett egy új vevőt, de nem hallgatott rá senki, mert meghalt az egyetértés. A legidősebb testvér, a presbiter, maga jószántából ki-kirántotta a sárbaragadt szekeret, de belátta, hogy ez így nem mehet sokáig, vagy el kell adni a házat és elosztani az árát hétfelé, vagy — amit ő jobb szeretett volna — megtartani valamelyik testvérnek és kielégíteni a többit. Mert Julinak abban az egyben igaza volt, hogy hárman élvezik a szülői hagyatékot, haszonélvezettel, a többi négynek pedig koppan tőle a szeme.

Beszélt Istvánnal, a vasutassal, meg Baloghné Mari-val:

— Az Isten áldjon meg benneteket, osztozzatok meg már ezen a kis ingóságon, hiszen Kovácsné lassanként belehal. Majd azután kezembe veszem a ház ügyét.

István azt mondta rá nagy bölcsen:

— Te vagy köztünk a legidősebb, te hívd össze a testvéreket, te oszd el a hagyatékot igazságosan, mint egy presbiterhez illik.

— Jó, jó — ingatta nagy kövér fejét a derék malackereskedő, — szívesen megteszem, de most annyira lefog az üzlet, ezek az angol kocák, hogy nem marad időm semmire. Ha vártok májusig...

— Nehéz, nehéz, — sóhajtott Mari, a hosszú, sovány, csontos asszony, nagyokat szippantva tetemes orrán a friss levegőből.

— Miért volna nehéz? — kérdezte László.

— Addig meg is halhatunk.

— Szabad az Isten mindnyájunkkal, — felelte bölcsen és vallásosan a kövér presbiter.

István, a vasutas, indítványozta, hogy május elsején gyűljenek össze, mert akkor neki is szabad napja lesz, a többiek is rászentelhetnek egy félnapot.

— Május még messzecke van, — dörögte a presbiter —, de hát nekem mindegy: ahogy ti akarjátok.

Megkérdezték a többieket: jó lesz-e május elseje?

Nem fogadták el. Dózsánénak, Kovácsnénak, Mihálynak, Baloghnénak sürgősen kellett az a kis ringy-rongy, ami rájuk néz. A nagykezű, nagyfejű, tohonya Jóska közbe zörömbölt:

— Ha májusig várunk: nem marad tányér az edény-

tartón, kés, villa, kanál kibúvik a kulcslyukon, a vas-kondérok a kürtön át repülnek világgá, az ágyak pedig paplanostól, párnástól utaznak el Nyárittyenbe, ahol a zabot hegyezik.

Ez döntött, mert Miska is észrevette, hogy napról-napra szűrődik a hagyatéék. Hiába nézik a Dózsáné enyves kezét, nem látni rajta semmit, pedig — azt mondják — roppant ragadós.

Kovácsné, a táborszájú, irtózatosságtól átkozódással mondja ki a szentenciát:

— Hogy az anyánk meghalt, az csak egy embernek jó üzlet: ennek a mocskos Dózsánénak.

IV.

Április elsején, a bolondok napján, megkezdődött az ingóságok szétoztása.

Mihály meg Jóska két asztalt kivitt az udvarra, egyvégtébe állították és letakarták ünnepélyesen. Öt-hat széket állítottak mellé, hogy leülhessen, aki elfáradt. Egy nagy karosszéket, az öreg Bakó trónusát, szegyfőre téve: az elnöki helyet is biztosították. Az elnöki szék Lászlónak, a presbiternek volt szánva, de ma reggel az az üzenet jött a hízlalóból: a legidősebb testvér aligha jöhet, mert Böszörménybe utazott az angol kocák elébe.

— Elég baj — dünnyögte Jóska, az előrelátó — mert László bátyám nélkül nehezen tudjuk tübe húzni a cérnát.

Már mindegy. Hatan elvégzik a hetedik nevében is. Dózsáné fekete selyemruhát öltött erre a nagy napra. Igen gyászos volt az arckifejezése is, mert aggasztotta a négy remek párna, meg a nagy dunyha sorsa. Ha ez nem jut együttesen az ő birtokába, akkor vége a világnak, olyan igazságtalanság esik rajta, amely égbe kiált. Már pedig, ha az a piszkos Kovácsné beteszi ide a lábát, tört gerinccel vonít el innen az igazság kutyája. Azért is riadozott, hogy valami vajudó asszonyhoz el találják hívni — s akkor veszve minden, háta mögött kiforgatják mindenből.

Jóska bizony nem öltözött neki ennek a napnak. Neki úgyis minden hétköznapi vasárnap. Felült a létra ötödik fokára s egy jó darab szalonnát, kenyeret mancsai közé véve: állati nyugalommal és állati falánk halámo-lással el kezdett enni. Egyetlen szenvedélye volt: az evés. Minden ehetőt megevett a világon: a tengericsutkától

kezdve az inas-csontig. Viharálló kalapját a kontyára taszította, csizmás lábát felhúzva, asztalnak használta, neki görnyedve hatalmasokat nyelt és nagyokat nyögött, úgy, hogy Mihály az istálló ajtajából szidta.

Mihály, a bérkocsitulajdonos, apja iparának hű továbbvivője, valami tekergőt ültetett ezen a napon a bakjára, előre számítgatta: mennyibe kerül neki ez a mulatság, mert holtbiztos, hogy az a bitang összetöri a kocsiját, vagy lesántítja a lovát. Nagyot fújt a levegőbe és kárhoztatta a szülőket, akik egy gyereknél többet hoznak a világra. Milyen jó, milyen egyszerű dolog volna, ha most egyedül ő lenne az örökös. De hát hiába — Jóskára nézett, a fuldoklásig faló féleszüre és halványat köpött a sárga homokba. Mert a temetésnap sárga homokot még nem mosta el az idő.

Dózsáné jókor reggel óta kijött, bement, azt művelte, mint a várvirrasztó. Az éjszaka is a sárga rézmozsárral álmodott, mintha megindult volna előtte a földön: utána kapott, kiosont a kezéből, utána szaladt: elsiklott előle, kergette, hajszolta ledobbanásig és nem bírta megfogni. Furcsa álom, rosszat jelent. Szeme folyton a kapura van szegezve, lesi: mikor jelenik meg nyíló keretében leg-halálósabb ellensége: Kovácsné.

A kint lakó testvérek közül a vasutas, Bakó István érkezett meg legelőbb. Szabadságot kért erre az egy napra. Nagy szőke bajuszát egyenesre sodorta, mint az apja szokta vala hajdanán, világoskék szeme mosolygott, mint a jólelkű embereké szokott. Nagyot köszönt az udvaron várakozó testvéreknek. Jóskát szeretettel ütögette hátba néhányszor.

— Mindíg eszel, mindig eszel, mint a hízó ártány. Jóska halkán röhögött:

— Az az enyém, amit megeszek. A többi? Az aszszonyoké.

Bakó István levette vasutas-sapkáját és valami hősiek pózban nézett végig az ősi házon.

— Bakó-ház. Bakó-keresmény. Valahányszor ránézek: mindig az édesapám vaskos keze, meg az édesanyám jóságos szeme jut az eszembe. Hej, Bakóné édesanyám... hej, Bakó Mihály édesapám... maguk voltak az igazi emberek...

Leült az asztal mellé, tenyerébe hajtotta a fejét, sóhajtozott.

Jóska humorosan rá-rámosolyintott:

— Azért megbirkóztak odakint a Vén-kertben, nem egyszer. Oda-odanyomták egymást a kis pajta falához, hogy csak úgy omlott róla a mész. Most már, úgy-e jó? Mert meghalt. Hm.

István fölemelte fejét, a távolba nézett:

— Nézeteltérés volt köztünk, az igaz, de azért — viális egy ember volt az öreg. Nyugodjék békével.

Azután nagyot ütött az asztalra és rászólt az öccsére:

— Jóska! Ellődulhatnál Farkashoz egy liter borért. Igy szárazon nehéz megtalálni az igazság útját.

Jóska sem mondatta magának kétszer, ugrott, lomhán, de szívesen.

— Ide azt a pár garast!

Már tartotta nagy széles mancsát. István beletette a pénzt: két liter árát.

A bor hamarosan megérkezett. Asztalra került. Az asztalról pohárba, a pohárból István gazda torkába. Cset-tintgetett a nyelvével hozzá, mert Farkas a jobbikból adott. Akkor érezte magát embernek, mikor agyát kezdte előnteni a mámor. Olyankor mindent tisztábban látott és tűrhetőnek érezte az életet.

Asztalfőre ült a nagy elnöki székbe. Töltögetett, iszogatott és beszélgetett csöndesen:

— Ez a ház is itt van. Maholnap eladóba kerül. Pedig ezt nem volna szabad áruba bocsátani. Ez a ház a haza, e nélkül csak hazátlan bitangok vagyunk. (Elkezdett szavalni.) Jaj, ne hagyd bitangul az ősi Bakó-házat, ne taszítsd a sírba szegény jó anyádat... (Csakhogy már a sírba szállt, szegény.) Eszébe jutott a temetésnap i ének, elkezdte dudolni:

*A fájdalemak éles nyilai
Leverték az én erőmet.
Lefolyának éltem napjai
Nem számlálom többé őket,
Elhunytak szemeim,
Minden tetemeim
Megmerevedtek.
Testemnek erei,
Nyelvem kerekei
Lekötöztettek.*

Jóska, aki a létra fokán ülve halámolta a darab szalonnát, a végén maga is belebődült a halottas-énekbe és dercés-rozsdás hangon kontrázott a bátyja borkente tenorjához.

A szomorú szájú bába, Dózsáné, megbotránkozott:

— Ugyan, elment az eszetek? Bor mellett énekelni?

— Hát aztán? — csattant fel István. — Urvacsoraoztáskor bor mellett szoktunk énekelni a templomban is. Még a püspök úr is ugyancsak megdörgeti azt az oroszlánhangját. A bor: szent ital!

Nagyot imádkozott a szent italból. A bor hősiecs hangot diktált neki s elkezdette álmodni azt, amit meg nem tehet:

— Megveszem ezt a házat, a keserves mindenét. Csak nem adom oda valami gyűrűs zsidónak, vagy hájfejú parasztnak. Hogyne. A mi apánk szerezte, mint Árpád Magyarországot, Bakó-ház maradjon időtlen időkig.

Erzsébet, a bába rászólt:

— Miből veszed meg? Semmid sincs. Mindened elűszött.

— Magyar állami altiszt vagyok.

— Az vagy te... alnyavalya. Ha ingyen kapnád ezt a házat, ez is lecsúszna a torkodon. Mindenedet eliszod.

— Sajnálod?

— A te bajod. Nadrágja van a kutyának, maga kereste magának.

Jóska röhögött.

— Na, István bátyám, ezt se nekem mondták. Kutya... hm.

István szomorkásan morfondírozott:

— Kutya? Rendben van. Ha kutya vagyok is, de hűséges vagyok. Ezt nem minden bolond írhatja a homlokára. Drága Erzsébet hugom is itthagyt a egyidőben az anyánkat. Másfelé flangérozott. Ette a fiatalság fenéje. De én — ittmaradtam! Velük voltam jóban, rosszban, halálíg.

Erzsébetnek fájt ez a kiméletlen szó:

— Sok látatja is van aztán, hogy itthon maradtál. Szabó mesterségre adott az apánk, kitanultad, beleszaladt a madzagod. Itthon élősködtél a szüleinken, utóljára is rongyos vasutas lett belőled. Mi közöd a más dol-

gához? Odaflangéroztam... azt csináltam, ami nekem jól esett. Nem kértem tőled rávalót, sem a másiktól, sem a harmadiktól. Mindíg rágják az embert....

S mérgében elkezdte gyászos szegélyű zsebkendőjét rágni.

— Ne rijj, Erzsi, egyem a begyedet. Csak szeretlek én azért... Szervusz! — s felé nyujtotta borosporahát, mintha ráköszöntené, s kiitta.

De a bába meg volt bántva, mérgesebb hangon folytatta:

— Hát Juli, a táborszájú Kovácsné? Nem itt ült taknyos kora óta az anyámék nyakán? Kefegyárba járatták, de az sem tetszett neki. Férjhez akarták adni egy jó módú kőművesmesterhez, nem kellett az ifiasszonynak. Harmincéves is elmúlt, még mindig leeresztve hordta a haját. (Most a létrán ülő öccsére kerítette a sort.) Bolond Jóska sem tett keresztbe egy gazszálat sem a másikon, mióta az agyara kihasadt. Ez mind jó? Csak én vagyok rossz? Érdekes!

— Ikerfiú fele vagyok — mentegetőzött Jóska, — a jobbik felem meghalt kéthetes korában. Na hát. Mit akarnak tőlem? Örüljenek, hogy élek.

Óriás darab szalonnát nyel le, hogy majd megfullad tőle.

Erzsébet asszony dühösen vágatott a kapuba, nézni: mégsem jönnek a többiek? A két asszony?

Mihály, aki az istállóba motozott, előrejött. Szótlannul töltött egy üres pohárba és megitta. István azt kérdezte tőle:

— Mi lesz a házzal, öcsém?

— Eladjuk.

— Nem fáj a lelketek?

— Fájni fáj, de másképp lehetetlen megosztózkodni. Majd meglátod, mi lesz itt mindjárt, ha belép Kovácsné és kiereszti a hangját. Dózsáné, meg Kovácsné felfalít mindnyájunkat, ha nem a szájuk íze szerint teszünk igazságot.

— Csak asszonyt ne teremtetett volna az a bölcs Is-ten, — sóhajtott Jóska felette őszintén. István rászólt:

— Bolond. Hiszen neked nincs is feleséged, mégis — ?

— Akkor megy el az eszem, amikor lesz.

Dózsáné hirtelen becsapta most a kaput és lelken-dezve sodort vissza az emberekhez:

— Na, jönnek már a teinsasszonyok!

Az udvarra mintha valami árnyék borult volna, pedig Isten napja gyönyörűen ragyogott. Dózsáné ideges gyorsasággal próbált pártot szerezni magának az osztózásra, Juli ellen, azért szinte remegő meghatottsággal ölelte egybe hangja három férfitestvérét.

— Mihály, Jóska, István, ti tudjátok a legjobban, mennyit segitettem szegény anyánkon, éppen az utolsó esztendőkből. Szegény, mindig mondogatta, hogy az ágybeli nagy dunyháját, a két takaró paplant, meg azt a négy nagy párnát nekem testálja... Avval a barna ruhájával együtt, amit nem szokott magára venni, mert nagyon uriasnak találta... Meg azt a sárgaréz-mozsarat, amék ott van a kredenciában... meg a...

Jóska elnevette magát s közbevágott:

— Meg a Hortobágy-utcai házat, meg a két nyilas szőlőföldet, meg a nagy templomot, toronyórával, láncostól!

Dózsáné meghökkent, egyet nyelt és ártatlankodva szólt:

— Eredj te istentelen. Még ilyen szomorú időben is van lelked huncutkodni?

— Oh, ártatlanság báránya! — selypitett rá Jóska csúfondárosan.

De nem volt idejük tovább forgatni a kereket, mert a kapu nagyot csattant, félszárnya sarokig kivágódott, s a fényes nyílásban megjelent a tábornok Kovácsné, Bakó Juli rettegett alakja. Mögötte, mintha csak rosszul vetett árnyéka volna, a hosszú, száraz Balogné, Bakó Mari sötétlett.

V.

Juli katonásan járt, kidüllesztett mellel és fölszegett fővel. Piszécske orra furcsa haragossággal hasította a levegőt. Éretlen dinnyezöld szeme különös ködben forgott, volt benne valami a nőstény oroszlán tekintetéből. Két keze folyton csápolt, mint a cséphadaró. Arca, ez a széles és vaskos arc, híven tükrözte vissza belső forradalmait.

Most is úgy lépett be, mint egy győztes hadvezér:

— Jónapot kívánok mindenkinek. Úgy látom, együtt vagyunk. Nahát akkor egy-kettő, gyürkőzzünk neki, köpjük meg a markunkat — hajrá! Hadd lássuk, mi maradt abból a sok semmiből. Bejelentem, hogy a házra sikerítettem egy jó vevőt, parasztgazda, tanyája van az Ondódon, teszi hamarosan tiszteletét. De azért ki kell ragasztani az eladó cédulát —, hoztam is egyet magammal.

Szoknyája alá nyúlt és — honnan, honnan nem — kihalászott egy nyomtatott kemény papírt: „Ez a ház eladó.“

Miska köpött egyet féljebb s egy hasonló kártyát rántott ki a nadrágzsebéből:

— Nekem is van.

— Annál jobb. Egyiket elől, másikat hátul. (Mert a Bakó-ház két utcára nézett, két kapuja volt.)

Dózsáné talpa alatt elkezdett lángolni a talaj:

— Csak lassan a testtel ténsasszony, László bátyánk még hiányzik, nélküle nem vághatjuk ebbe a fába fejszénket.

Juli szétvizslantott, kemény hangon kiabált:

— A disznókirály? Nincs itt a disznókirály? Ha nincs itt, az az ő baja. Hiszen ő tűzte ki ezt a napot, mégis ő felejt el? Hen!

— Böszürményben angol kocákat válogat — világo-
sította fel Jóska.

— Gazdag ember az, mi a fenét keresne szegények
gyülekezetében? — harsogott Juli. — Bezzeg nekem a
kőrmömre égett a baj, nyolcvanezer korona adósság, új
kocsi az uramnak, két hold föld a Tócs-kert hátulján...
ha-haj, van hova tennem a nincsen-pénzt. Azonkívül
Pista fiamnak az idén lesz az érettségije, az sem bagó.
Már pedig én minden áldozatra kész vagyok az én drága
fiamért. Nagy ember lesz még abból, mert én úgy aka-
rom. Egy szó, mint száz: kell a pénz! Osztozzunk meg
csak hamarosan azon a kis ingóságon, aztán — neki a
háznak. Búsás haszonnal kell túladni rajta, másképen
csütörtököt mond az igyekezetünk.

Ijesztően ködös és mégis szuró szemét végigjáratta
az udvaron, bekeringelte a kocsiszínt, az istállót, átreb-
bent a szeméttartó felett, surolta a nyári kis konyhát,
megkoccantotta a „szivárványos“ udvari kutat, aztán
felpattant a nagy kapu ívezetére, rásuhant a háztetőre,
beszagolt a kéménylyukakon, a gerinc-cserepeken, végig-
suhant, mint a macska, beugrott hárszija nyíláson a pad-
lásra, pillanat alatt felbecsülte az ott rejtőző értékeket: a
szalmát, a szénát, az összegyűlt befőttes üveglábor, cse-
repeket, a száradó ruhákat, köteleket —, azután beper-
dült a nyári kis konyhába, ahol a kis Bakóné edényei,
kondérjai, dézsái, teknői állottak szomorú rendben. Vil-
lodzó szeme fényt vetetett a Dózsáné szobájába, ahol
hite szerint sok lopott holmi várja a feltámadás napját.
Végül, mint a kóbor istennyila bekeringelte az elhalt utcai
szobáját, amelynek minden butordarabja, a szekrénybeli
hat rendbeli ruhával együtt mindjárt dobra kerül, ide-
kint, a hosszú asztalon, hat éhes testvér szörnyű árvere-
zése mellett.

A többiek úgy néztek rá, mint a kis kutyák a nagy
kutyára.

Juli levágta magát egy székbe, megvakarta a fejét,
zsebkendőjével legyezgette izzadni kezdő orcáját, meg-
dörzsölte pisze orrát istenesen, mintha nem is az övé
volna, elkezdett dobolni az asztalon, türelmetlenül szip-
pantgatva az orrát:

— Na. Na. Mire várunk? Mind itt vagyunk. Gye-
rünk. Az idő pénz.

Dózsánéba szikra pattant s így begyulladt. Már fel is tátotta a száját, hogy rendreutasítsa ezt a pökhendi madámot, mikor csak nyilik az utcai ajtó és begördül rajta egy kövér, izzadt ember. Valami félénk tisztelet bujdosott pötyli arcán, mint azén, aki fontos és komoly dologban keres valakit. Dózsáné hirtelen megrezzent... a kis konyha ajtajában állott és ösztönösen behuzódott, mintha el akarna bujni a megilletődött látogató elől.

Az ijedt arcú kövér ember levette kalapját és a sietéstől elfulladva szólt:

— Alászolgálja. Kérem szépen — a szülésznőt keresem... Itt lakik?

Dózsáné úgy érezte... fejére szakadt a kis konyha bádogteteje. Itt van a rém, ettől rettegett — hívják valahova. Itt kell hagynia a boldog „ragasztás“ napját, hogy a többiek mindent elharácsoljanak előle... a nagy dunyhát... a négy párnát... a barna selyem szoknyát... jaj, jaj... Szeretett volna elsüllyedni, láthatalanná válni, de az a zsvány Jóska már rámutatott:

— Ott van.

A lihegő, izzadt, kövér ember most egyenesen hozzáfordult:

— Nagysád kérem... Demeter fakereskedő vagyok... a feleségem nagyon rosszul van... méltóztassék azonnal... ha csak lehet... nem messze lakunk... Csapó-utcán...

Csapó-utca a város túlsó végén van.

Dózsáné Bakó Erzsébet dühbe kunkorodott.

— Csapó-utcán? A világ másik végén? Mit gondol az úr, autón szoktam én járni? Van oda közelebb is szülésznő — hát mit akar én velem?

— Nagyság az első, akit találtam. Siessünk mert...

— Bocsánatot kérek, én most nem is mehetek.

— Nem — ??

— Egyáltalában nem. Mert, amint tetszik látni, hagyatéki tárgyaláson kell jelen lennem. Sajnálom. De a szülésznőnek is van néha polgári elfoglaltsága.

Demeter úr már spongyává gyűrte nem olcsó kalapját:

— Istenem... Istenem... De aranyos nagysád, nagyon súlyos eset...

— Honnan tudja? Bába?

— A feleségem ... szegény ... borzasztóan jajgat ... sikolt, nagyokat.

— Na ja! Az nem megy úgy egyre-kettőre. Első szülés?

— Dehogy. A hetedik.

— Hetedik? Hát akkor mit rémíti itt az embert? A hetedik szülés már bliktri.

— Nem bliktri az kérem, nagyon aggódom azért a szegény asszonyért.

— Aggódik! Maga miatt van ilyen bajban. Miért hozta ilyen bajba?

A hosszú, sovány Baloghné, Bakó Mari megsajnálta a kezét tördelő fakereskedőt meg a feleségét és rászólt Dózsánéra:

— Ugyan, miért nem mégy, ha hívnak?

Dózsáné úgy vágta fejét a szügyébe, mint a lógos ló.

— Hogy is ne! Itt hagyjam ezt az öt éhes száját, hogy mindent felfaljon előlem? Eredj te!

Demeter úr azt hitte, Baloghné is bába: reménykedve fordult hozzá.

— Nagysád is szülésznő?

— Dehogy vagyok.

Szegény fakereskedő sírni szeretett volna, de röstelt. Az is eszébe ötlött, hogy jelenti ezt a renitenskedő bábát, de meggondolta a dolgot: hátha igaza van. Még egy utolsó kísérlettel rohamozta meg a tudós asszonyt:

— Megfizetem a fáradságát, aranyos nagysád... Esetleg az úton kocsiba ülünk...

Dózsáné fölhersent:

— Ezen kellett volna kezdeni! Dehát már én úgy sem mehetek, örökségelosztáson kell résztvennem. Ha nagyon fél, tessék orvost hívni. Ajánlom Trocsányi doktor urat, a Széchenyi-utcán lakik. Az kitűnő orvos.

Demeter úr — mit tehetett mást — megköszönte és lóhalálában elrohant.

Mari csöndesen rászólt a nénjére:

— Te. Hogy lehetsz ilyen lelketlen?

— Lelketlen? A cigányasszony bába nélkül szül a híd alatt, mégis talpraáll és megy tovább. Különben is 217 bába van a városban, miért éppen én vagyok az esedékes?

— A hagyaték fontosabb neked, mint egy élet, vagy két élet?

Erzsébet felcsattant:

— Hát nektek? Nem mindennél fontosabb, hogy itt legyetek? Hiszen a vasutas úr szabadságot kért egy napra, ott hagyta a vonatokat. A bérkocsis úr is leszállott a bakról, valami sehonnait ültetett fel maga helyett, mert neki sem szalmaszál a hagyaték. Baloghné önagysága is hazalódult a tanyáról, otthagytak libát, tyukot, csapot, papot, mert hátha elherdelik előle szegény anyánk selyemrokojáját. Kovácsné ifiasszonyról nem is szólok, ma még az ebédről is lemond, hogy itt lehessen.

Juli vasvilla szemeket vetett rá, s megvetően mondta:

— Gyászalak.

A vihar újra a levegőben lógott, úgy, hogy Miska jónak látta egyet fordítani a kormányon. Középre ugrott és nagyott kiáltott:

— Meddig nyavalygunk még itt? Lesz már valami, vagy semmi?

— Hogyne lenne, mikor itt vagyunk — állott fel az asztal mellől borsugallta méltósággal István, a vasutas.

— Nahát, akkor kezdjünk hozzá.

— Csak lassan, lassan. Minek az a nagy szaladás. Valakinek mégis vezetni kell ezt a tárgyalást. Ha már László bátyánk nem ér rá, válasszunk magunk közül elnököt.

No, most már, ki legyen az elnök?

Istvánnak hat elemije van, itt ő a legidősebb. De Dózsáné közbereccsentett, hogy neki meg diplomája van a négy elemi mellé! Az ám, csak hogy a király is férfi, nem asszony; az elnökséghez nadrág kell, nem szoknya. Így szótöbbséggel Istvánt kiáltották ki elnöknek.

A vasutas felállt.

— Köszönöm a bizalmat, az elnöki széket elfoglalom.

Leült. És közelebb húzta magához az üveg bort, meg a poharat.

— Kezdődik a személyazonosság igazolása.

A többiek nagyot néztek: Hát az mi a szösz? István sokfelé megfordult, látott egyet-mást: úgy gondolta, ide roppant illik a személyazonosság igazolása. Elővette zsisros fedelű noteszt, megnyálazta tintaceruzáját, amitől a nyelve lilaszínű nyálat eresztett és szólt:

— Akinek a nevét olvasom, szóljon, a többi meg igazolja, hogy csakugyan ugyan az, aki.

Mihály, meg Jóska összenézett. Jóska halkan röhögött.

De zengett az elnök úr harsány hangja:

— Bakó László, disznónagykereskedő, vagyis nagy disznókereskedő, azonkívül református presbiter az egyháznál, 53 éves, nős. Na, szóljon. Jelen?

A távollevő helyett Jóska felelt:

— Böszörményben szed angol malacokat.

— Akkor nullát írok utána, — mondta az elnök és megtette, amit mondott. — Tovább: Bakó István, MÁV. vasuti altiszt, nős, gyermekes, 50 éves, jelen?

Nem szólt senki. Jóska csendesen humorizált:

— Bizonyosan iszik Nagy Palinál.

— Kicsoda? — kapta fel fejét az elnök. Akkor jut eszébe, hogy a saját nevét olvasta. — Jaj, igaz is, hiszen én vagyok. Jelen! A személyazonosság igazolt. Pipát tesszek a nevem mellé. (Megteszi.) Azután: Dózsa Mihályné, született Bakó Erzsébet, okleveles —

— Özvegy — javította ki a bába.

— Igen, özvegy. Okleveles szülésznő, gyermekes, 48 éves.

— Negyvenhét és fél, — javította ki a bába. Juli köpött egyet.

— Megvan. Megpipázom. Azután: Balogh Jánosné, született Bakó Mária, parasztgazdáné, 46 éves.

— Jelen.

— Megpipázom. Tovább: Kovács Istvánné, született Bakó Juliánna, bérkocsisné, 44 éves.

— Itt vagyok.

— Pipa. Azután: Bakó Mihály, bérkocsitulajdonos, 40 éves, volt hadifogoly, honvédtizedes a hármasknál, nős —

— Jelen.

— Pipa. És végül: Bakó József... Hogy is mondjam... állástalan... magánzó... 30 éves.

— Itt vagyok, ragyogok.

— Pipa. Na kérem. Most a három asszonyt megbízom: hordja ki ide az asztalra édesanyánk ingóságait.

Dózsáné, mintha puskából lőtték volna ki, rohant a megboldogult szobája felé. Maga akarta kihordani a szük-

ségeseket, mert közben „ragasztani“ is szándékozott. Juli azonban elébe perdült és feltartóztatta:

— Hó, hó, Szélné asszonyság, majd csak együtt, hárman...

— Mit! — pukkadozott a nagyretű bába — talán nem bízik az ifiasszony bennem?

— Több szem többet lát, — mondta csalfán Juli. Azzal előre lódította a sunyi Baloghnet s betuszkolta maga előtt a szobába.

Dózsánénak egy pillanatra leragadt a lába. Az elnökséghez fordult:

— Lássátok, már kezdi. Már kezdi ez a piszok!

István megkopogtatta az asztalt:

— Csend! Dózsánét rendre utasítom.

A bába dühében sírni kezdett:

— Pista! te is ellenem fordultál? Na megállj, ezt nem felejem el.

Berohant a két motozó asszony után.

Jóska pompás cirkuszt kezdett az osztózkodásban sejteni, azért telehold-képpel vigyorgott a jövődők elé. Lenyelte az utolsó darab szalonnát, zsíros kezét a nadrágjához kente, a nadrágja korcát felrángatta és élő cintányérként összeverte vaskos tenyerét:

— Na barátom, ha ide be nem csap az istennyila, elmondhatjuk a vízbeesett szabóval: „Ezt szerencsésen megúsztuk.“

Mihály a tarkóját vakarta mérgében:

— Hij, a megváltó Jézusát. Ha az én feleségem öblögetne ennyit, úgy vágnám tarkón, hogy ölébe esne a feje.

István, az elnök, bölcsen szólt, mondván:

— Asszonyok. Hosszú haj, rövid ész. Egyébként is borban az igazság.

Azzal félretolta a poharat, fölvette a borosüveget, szájához illesztette és hosszan nézett az ég felé.

— Minden jó lélek dicséri az Urat, — mondta áhitatosan, és két felé törölte hosszú szőke bajuszát, amelyet megesett a bor harmata. Intett Jóskának: — Még egy üveggel Farkastól.

Jóska vidáman ügetett a sarki kocsmá felé. Hiába, ünnepi nap volt a mai nap.

VI.

Egyszer csak odabent megzendül a ház. Mint a boszorkányvár: gonosz hangoktól riadoz. Csete-paté, aszszonyháború.

— Halga! — mutat oda Mihály — szól már a három csalogány.

Pedig csak kettő szólott: szomorú szájú Dózsáné, meg a táborszájú Kovácsné. Ami elmaradhatatlan: bekövetkezett. Összeakasztották odabent a tengelyt, most már zeng az ég, csattognak a villámok. Juli odabent ölbekapta hirtelen a négy remek párnát, amelyért évek óta fáj a Dózsáné foga, s hozni akarta kifelé. A bába, mint a nöstény tigris, ugrott reá, ki akarta csavarni kezéből, hogy biztosíthassa magának, hogy másnak még a lehelete se hulljon rá. Juli nem engedett, s gyöngéden lábélen rugta a nénjét. Erzsébet asszony eljajdította magát, mert nincs keservesebb fájdalom, mint a lábélen rugás kínja. De hőiesen erőt vett fájdalmán és kopogtatni kezdett szeretett huga fején, erősen hallgató kopogással. A Juli csontgubója állotta, de hét singes nyelve borzalmas hadarásba kezdett. Kimondhatatlan, sárban meghempergett szavakat vagdosott elképedő nénje arcába. A négy párnát mind a ketten szorongatták, ölelgeték és tulajdonképen ez mentette meg őket a kölcsönös rugásoktól és harapásoktól. Mert haraptak is. Haraptak, felhúzott innyel, mint a kancalovak, mikor nem bírnak megegyezni egymással a közös hámban. Erzsók harapta a Juli kezét, mely a négy párnát szorongatta, Juli harapta az Erzsók fejét, mely az ő kezeihez hajolt, nem éppen rokoni alázattal. Forogtak, peregtek a szobában, mint két kutya, amelyik közös húsdarabot kapott foghegyre s egyik sem akarja elereszteni, tehát körben keringelnek a

drága zsákmány körül. Így dulakodva penderülnek ki a küszöbön, dobbannak le az udvarra, a férfiak pruszlík-gombszakasztó gyönyörűségére.

Egyszerre visong, kiabál, csattog a két asszony:

— Enyém! Szegény anyám már életében...

— Szegény anyánkat már életében becsapta, ki-játszotta...

— A négy párnát... meg a nagy dunyhát... nekem ígérte, esküszöm az élő Istenre...

— Esküdhetik a halott Istenre is, senki sem hallotta.

— Én viseltem gondját — Pista, Jóska, mondjátok meg —!

— Nem alkuszunk. Igazság, vagy vesszen a világ!

Az ajtón kilépő Baloghné szomorkásan csóválta hegyes, répához hasonló sovány fejét:

— Mégis Isten ellen való, amit művelnek.

István, mint elnök, elkezdte öklével döngölni az asztalt, — csengő helyett, hogy lecsillapítsa az ádáz szenvedélyeket, de a két neki szilajodott némbert nem lehetett csendesíteni, csattogtatták az égig csodálatosan kiráspolyozott hangjukat.

Végre Mihály, bosszús jókedvében, kikapta Dózsáné kezéből az örökséget, Juli bőszen az asztalra csapta a négy remek párnát, paprikaszínű orcával, pukkadozva, fujva, lihegve ordította:

— Igazságot kívánok! Igazságot kívánok!

Dózsáné felpattant, hogy neki rohanjon, de Mihály hátulról átkarolta és hirtelen beleültette egy székbe.

Most István elnök is felémelte a szavát, de élesen:

— Végrendelet nincs. Veszekedésnek helye nincs. Igazságosan osztózkodunk. Kimondom, hogy a négy párna a négy asszonyé.

— Hiszen csak hárman vagyunk, — fuldokolta Dózsáné.

— Nekem is van feleségem, meg Miskának is, — jelentette ki az elnök.

— Gyalázat, — hörögte Erzsók, a diplomás bába. — Édesanyám mindig mondogatta életében: Na lányom, ez a négy párna, meg a nagy dunyha a tiéd, mert — mert —

Hirtelen nem jutott eszébe: miért is az övé. Bezzeg Juli rögtön beledöfte a szavát és rikácsolta:

— Mert gyalázatot hoztál a tisztes Bakó-névre. Azért? Azért?

Mari csendesen közbeszólt: — Na, na!

A vérigsértett Dózsáné kifordult magából. Szürke szeme egészen elferdült, az ajka olyan fehér lett, mint a fal, reszketett a két keze, s borzasztó, megháborodott hangon köpködte a szavakat:

— Mit! Te! Aljas! Te szemtelen! Te gyalázatos! Fertelmes! Az én becsületem — ? Te? Add vissza először — hozd vissza azt a nagy dézsát, meg azt a mosóteknőt, amit elloptál édesanyámtól — te — te —

Ha Mihály le nem fogja, körömmel tépi ki a Juli két bádog szemét.

István dühösen veri az asztalt, hiába: —

— Csend! Csend! Ide gyül a világ! (Csakugyan a szomszédház berenáján már feltünik a Sarkadi szomszéd kerek feje.)

Juli szelet fog, megereszti város-csodálta felső hangját, amelyik karcol, mint a gyémánt az üveget:

— Micsoda dézsá? Micsoda teknő? Én? Én loptam? Hogy az ég rogyjon arra az álnok fejére. Maga hordta egész télen a hászijáról a szalonnát meg a száraz kolbászt.

Jóska, aki most bukkant be új üveg borral, lekapta fejről a sátyakot és megcsóválta:

— Aha! Aha! Megszállta Kovácsnét a Szentlélek. Ismeretlen nyelven kezd beszélni.

Felrobbant a kis üst, ég a szélmalom.

Dózsáné levegőhöz jutott és vaskos öklével megfenyegette Julit:

— Befogd azt a két kapu szádat, mert kiütöm a jobbik szemedet, te, te — te hályogszemű bestia! Te kancsi Pilátusné! Hogy szakadnál rongyokká... — Azután a testvéreikhez fordult: — Ha nem tudátok, tudjátok meg, hogy Kovácsné ifiasszony, a galád, elkunyorálta édesanyáméktól azt a szép nagy dézsát, amelyik ott állt a kamarában — vissza se hozta többet! Azt hitte a gyalázatos, az Isten is behunyta a szemét. De én nem hunytam ám. Drágalátos menyecske! A mosóteknő is kívándorolt a Böszörményi-útra. Az is az anyámé, az is hagyatéka — ide vele — ne paklizzunk!

Kovácsné visszacsértette:

— Hőbörtös dajna, hiszen maga akar erővel paklizni. De ha van bennetek egy kis becsületérzés: István, Miska, nem engeditek. Te sem, Mari! Ezt a négy gyönyörű párnát nem sotulhatja el az, akinek legkevesebb hasznát látta szegény anyánk életében. Igen.

— Te nyomorult, — viharzott Dózsáné, — ki viselte gondját édesanyáknak az utolsó időkben? Te? Te?

— Nem is te! — harsogott Juli.

— Én főztem neki, hogy az elméd háborodjon meg!

— Háborodjon meg a tied. Mikor főztél neki? Mikor már nem is tudott enni?

— Lelketlen vagy, az is voltál, mint a kutya. Még a halálos ágyán is megmartad szegényt, ráordítottál, hogy soha nem törődött a gyermekeivel.

— Magával törődött, velem nem. Nem kaptam móringott, mint Mari...

— Hát én kaptam? — sikoltotta a bába.

— Hahaha! — kacagott Juli kéményhasogató hangon. — még csak az kellett volna. Nem elég, hogy egyszer nagyot lépett az teinsasszony?

Dózsánénak a lelkét metszette ez a hang, ettől vadult, mint bika a vörös posztótól. Most is felrobbant a dühe, a kezében lévő párnát megforgatva, neki akart rohanni a táborszájú Kovácsnénak:

— Te — te — kikaparom azt a hályogos szemedet! Legázolja, ha Miska közbe nem veti magát.

István, az elnök, unni kezdte a dolgot. Ez már mégis sok. Felállt és tőle telhető méltósággal kijelentette:

— Ha az asszonyok nem térnek eszükre, úgy elhajítom a kalapács nyelét, hogy azután törülhetik a szemüket. Ha csend nem lesz, felfüggesztem a hagyatéki tárgyalást, zár alá veszek mindent és bíróság elébe viszem a dolgot. Mégis disznóság, komédiát csinálni ebből a gyászos eljárásból. (Ivott egyet.) Kimondom a szentenciát: mind a három asszony kap egy-egy párnát, a negyedik a feleségemé.

Mindenki felzúdult rá. Mihály is méltatlankodni kezdett:

— Hát én ki fia-borja vagyok?

István neki ítélte a nagy dunyhát, felesége, gyermekei vannak. Jóskának úgysem kell takaró.

A „magánzó“ vidáman szemére rántotta kakastollas kalapját:

— Majd beborít engem a csillagos ég.

De Dózsánét nem lehetett elhallgattatni. Most, hogy már elvesztette a gyönyörű négy párnát, amelyet régóta magáénak vallott: bosszút akart állni azon, aki miatt elvesztette. Kovácsné Bakó Julin. Rávetett egy megőző pillantást:

— Nagyon felnyílt a szeme ennek a gyalázatosnak!

— Fogja be a száját — tanácsolta Juli szelíden.

— Majd befogom én a tied, te dajna!

— Dajna a keresztanyád, te vasorrú bába!

— Dézsalopó!

— Malactolvaj!

— Táborszájú!

— Repedtsarkú ifiasszony!

Erzsébetnek kifogyott a szó-municiója, egy-három, rácsapott, mint a visító vérese Julira, megragadta zenebonás kontyát, megrázta istenesen, megcibálta, jó mélyen beleeresztve nem bátortalan ujjait.

— Te... te... te... — csak ezt lihegte hozzá kísérő zenének.

— Ereszd a hajam! — rikácsolta a borzasztó szemű Juli. — Ereszd a hajam... mert kiveszem a két szemedet...

Nekiesett szeretett nénje barna hajának s megzilálta, mint a kaszálón szokták a levágott sarjúrendet. A zilált haj leomlott, betakarta fekete hullámaival a tetemes bába vaskos vállait. A Juli szalmás haja pedig tizenháromezerfelé röpkedett.

A férfiak halálból röstelték a dolgot. Csak az aszszonytalan Jóskának tetszett kimondhatatlanul. Körültáncolta őket, uszította egymásnak az anélkül is uszulókat, nem vette többé a saját néneit, mint két marakodó utcai kutyát.

Sarkadi szomszéd már felmászott a berenára, lovagolva ráült a kerítésre, úgy élvezte a csodálatos hajcihőt.

Mihály észrevette, szégyelte. Ráordított az asszonyokra:

— Megőrültetek?... az istenfáját... idegyül az egész utca csudára, Sarkadi szomszéd is a berenán lovagol, mert ilyen komédiát még nem látott.

— Ilyet még nem! — kiáltotta Sarkadi borízú hangon.

Mihály rákiáltott:

— Szálljon le! Nem szégyelli magát... mint a taknyos gyerek...

Sarkadi szomszéd felhorkant a szelíd riasztóra:

— Töröld meg a szádat, te szikes veréb. Azt teszem, amit akarok.

— Dőljön a dugába, nyűves paraszt...

— Egyen meg a fene, valamennyien vagytok, — azzal eltűnt a berenáról.

Ez a kis intermezzo csöndet teremtett. István felhasználta a termékeny pillanatot:

— Amit az asszonyok csinálnak, gyalázat. Hát így kell szegény jó anyánk kis holmiján megosztóznok? Mint a római katonák a Krisztus ruháján... Nahát. Gyalázat. Fertelmesebbek vagytok, mint a giliszták. Ha szegény megboldogult ezt látná... megfordulna a sírjában.

Keserűségét borral öblintette le.

Mihályt annyira szíven vágta ez a lelketlen marakodás, hogy a neki ítelt nagy dunyhát fölkapta s odavágta az asztalra:

— Nekem nem kell. Úgy sincs ezen istenáldás.

Nosza! A két csatás asszony, mint héja veti magát a gazdátlan kincsre. Egy pillanatban ordítják:

— Enyém!

— Az enyém!

Juli balról csap rá, Erzsók jobbról. Viharzó vak gyűlölettel tépik-cibálják a degeszre tömött dunyhát, mintha egymás husába merítenék a körmüket. Jobbra szaladnak, balra visszakoznak, forognak, olyanokat rántanak egymáson, hogy a szegény vászonhuzat sikoltva hasadozik a kezük nyomán. Kibomlik a belseje, hull, hull, hózáporozó hullással hull a toll, tollfelhőbe hanyatlik a kis udvari konyha, a nagy törvénytévő asztal, fehér pihébe bodorodik az elnöklő István, a derékfájdultáig kacagó Jóska, a mérgében bajuszát rágó Miska. A veszekedett két némbert inkább meghal, de el nem engedi a dunyaháját, míg csak egy méternyi épség van belőle. Ha az enyém nem lehet, ne legyen a tied sem, piszok! Ráncigálják, szerteszét tépik, hogy az embernek fáj a

lelke. Legalább a szelíd, hangtalan Mari, a tanyai asszony, könnyeket törölt ki a szeméből ilyen városi galádság láttára.

Juli zöld volt, mint egy vizi anyaiszten. Diadalordítással lobogtatta meg a néhai dunyha utolsó foszlányát:

— Na teinsasszony! Úgy-e mégse lett a magáé?

Erzsébet, a tömzsi bába, verejtékezve reszketett:

— Attól a tolltól fulladj meg, amit kiráztál, te — háborodott —

Juli nem engedte, hogy másé legyen a végső szó:

— Ez a dunyhahaj legyen a szemfedőd! — kiáltotta.

VII.

Ebben a pillanatban kicsapódik a hátsó kapu s egy nagy darab ember hömpölyög be rajta: Bakó László disznónagykereskedő és presbiter. Kővér és kopasz koponyájáról gyöngyözik a víz, amely zsírral elegy, kampós kupecbotját megforgatja, mint a tábornok a kivont kardot, lelógó nagy vörhenyes bajuszát kétfelé sodorja, de az visszahanyatlik, leveszi széles karimájú kalapját, megvakarja fejbubját, szétveti két oszloplábát s nagyot szív az áprilisi levegőből:

— Adjon Isten. Nem is tudtam, hogy errefelé hó esett.

Mint a rabok a szabadítóhoz: úgy rohantak Lászlóhoz az osztózkodó testvérek.

— Jó, hogy jön, László bátyám! Itt már azon a ponton vagyunk, hogy kést mártsunk egymásba —

— Na, na.

— Az asszonyok megbolondultak. Nem hiába április elseje van. Amit Kovácsné, meg Dózsáné véghez vitt, ahhoz nincs fogalom.

— Hogyisne, majd térdet-fejet hajtok neki! — hersegett Juli.

— Ha ezt a gyalázatos edényt ki nem hajítják innen az utcára, összetöröm, darabokba hagyom, — ropogott Dózsáné, felgyürte bluza ujját tömérdek karjain.

Hatan beszéltek egyszerre, volt a presbiternek mit hallani.

— Ugyan, az Isten áldjon meg benneteket, nem tudtok igazságot tenni? Hiszen kálvinisták volnátok. Még ha luteránus hiten lennétek... érteném.

A bába elkezdett siránkozni:

— Kinulláztak ezek engemet mindenből. Özvegy vagyok, egyetlen fiam Doberdónál rothad, nem törődik énvelem más, csak az Isten.

— Isten? Az a legjobb pártfogó, ezt mint presbiter mondom.

— Vegye át László bátyám az elnökséget — javasolta István — itt a szék, tessék elfoglalni.

László nem-re ingatta pötyli kezét, amely szep-lős volt, mint vörösbe játszó kövér arca:

— Nem, nem, csak igazodjatok magatoktól. Nekem semmi közöm az egészhez. Amúgy is sok a dolgom, le-köt az üzlet, éppen Böszörményből jövök, hozom a hat-van angol kocát gőzösön, még azt haza is kell a mai nap folyamán hajkurászni. Lesz vele bajom elég. Egyelőre csak annyit mondok, ne fájjon az örökség miatt senkinek a feje. A kisebb ingóságokon osztózzatok meg fejbetörés nélkül, a házat majd elintézem én...

A ház szóra felütötte fejét a pisze Juli, szinte szima-tolt a levegőben:

— Aha, aha! Aztán mi lesz a házzal?

— Eladjuk! — kiabálták a testvérek. Szomjazott már a lelkük egy kis aprópénzre.

— Hiszen azt is meg lehetne tenni, — mondta tű-nődve a presbiter — de nekem más gondolatom van. Szeretném Bakó-néven megtartani ezt a kis házat, hadd lenne tovább is Bakó-ház. Édesapám, édesanyám szerezte, harminc-negyven évi keserves küzdelemmel, fájna a lel-kem, ha a második öltő már kiszalasztaná a kezéből és idegenek lomolnának azok közt a szent falak közt, ahol édesapánk, szegény jó édesanyánk kilehelte lelkét.

— Bizony, — kontrázott István hőiesen — elmond-hatnánk a Bibliával: „Öröködbe Uram pogányok jöttek és szent templomodat megfertőztették.”

A kövér presbiternek jólesett ez a bibliai hang, sze-líden megveregette István öccse vállát:

— Ugy-e? A házunk a hazánk, a kisebbik hazánk. Ne legyünk házatlan hazátlanok. Úgy gondolom: én meg-veszem a házat, vagyis kielégitem a hat testvért.

Juli felcsattant:

— Nem lehet ám, galambom. Mert hárman bent laknak, hárman kint lakunk. Mi lesz a bentlakókkal? Ki kell nekik költözni.

— Hogyne már! — rivallt rá Dózsáné s a másik kettő: Mihály és Jóska szintén kitátotta a száját: azt már nem!

— Minek költöznének ki? — kérdezte László szelíden. — Lakhatnak tovább Isten szent holnapjáig.

— Én ezt nem értem! — vágott közbe Juli. — Aki bent lakik, az már haszonélvező. Aki kint lakik, nem egyenlő jogú a bentlakókkal. El kell adni a házat, másképen nem lehet hét részre osztani.

— Nem jól beszélsz, hugom. Én veszem meg az egész házat, mind a hat testvéremnek kifizetem a rá eső részt. Aki bentmarad a lakásban, az házbért fizet — nekem. Pont. Ha ez sem igazság: kétszer kettő sem négy.

A testvérek, különböző céllal, morogtak. Juli félt, hogy becsapják. Erzsébet pedig azt óhajtott, hogy becsaphassa a táborszájut, s úgy érezte: a László javaslata az ő érdekének kedvez.

— Igenám, — lobbant újra fel Juli — csak hogy nem tudjuk a ház mai értékét, meg kell becsültetni, hogy László azt adja érte, ami az értéke.

— Megbecsültetjük — mondta László egyszerűen.

— Igenám, csak hogy nem olyan „hivatalos“ becslést értek én. (Juli nem bízott a „hivatal“ tisztességében.) Hanem úgy gondolnám, hogy kiragasztjuk a házra a cédulát, árulják — míg —

— De ha nem eladó! — mordult közbe az elnök, István.

— Jó, jó, csak úgy tennénk, mintha árulnánk. De nem igaziban. Meglátjuk, hogy mennyit ígérnek érte. Persze nem adjuk el senkinek, csak a legtöbbet ígérő pénze lesz az irányadó.

— Furatos esze van ennek a rébéknek, — dünnyögte Jóska. Mihály ellenben helyeselte:

— Ebben van valami.

László kövéren, kopaszon mosolygott:

— Fiaim, nekem mindegy. Fő: a békesség és az igazság, ezt mint kálvinista presbiter mondom. Az idő majd kiforog mindent, nem kapunk hajba.

Jóska röhögött a létrán:

— Könnyű László bátyámnak. De Julinak meg Dózsánénak még lobog a sörénye, nagyon jól bele lehet markolni.

— Csend! — mordult rá az elnök.

— De nem is ezért jöttem én — kapott észbe a disznókereskedő. — Hanem a kocák miatt. — Felragyogott a szeme. — Te! Vettem olyan hatvan angol malacot, még a György király hízlalójában sem találni mását. Mint az angyalok! Kint vannak az állomáson, vagonban, szeretném éjszakára ide az udvarba telepíteni. Ha a bentlakó testvérek megengedik.

— Megengedjük, — mondta Jóska loyálisan, a másik kettő nevében is.

— Előre köszönöm. Jóska fiam, szedd rendbe magad, jössz velem. Az állomásra. Segítesz hazagyűrni a kondát. Teljes ellátás és öt pengő. Gilt?

Jóska nem gondolkozott, leugrott a létráról s az öt pengő ezüstös felragyogásában csillogó szemmel jelentette:

— Gilt!

— Nahát akkor nyisd ki előttem a kaput — forverc, előre!

Jóska humorosan fogta a dolgot s az első nagy kaput sarkig nyitotta a bátyja előtt, mintha szénásszekér elébe tárná ki. A kövér kupec jólesően mohogott, megmagsodorítva soha nem engedelmeskedő bajuszát. Derés hangján nagyot kiáltott az udvarbeliekre:

— Szervusztok!

Azzal kidöcögött kilencven-száz kilójával.

Jóska betette utána a kaput — és bent maradt az udvaron.

— Miért nem mégy? — ripakodott rá István.

— Még nem osztóztunk meg mindenben, Dózsáné is itthon marad a keresztelőből.

A disznókereskedő visszajött, benyitott a kapun s bekiáltott:

— Jóska te, gyere már!

— Rögtön megyek, László bátyám. Tessék csak előre menni. Mire kell, ott leszek az állomáson.

— Be ne csapj, te széllel bélelt, — dörgött a kövér jó ember — mert akkor nem találkozol az öt pengőmmel.

Loholt az állomás felé.

Juli, felocsudva előre számító töprengéséből, elkiáltotta magát:

— Még nincs vége az osztózkodásnak. Folytassuk!

— Folytassuk! — dongottak a testvérek.

— Folytatom, — jelentette ki az elnök s mintha a folyó ügyre értené: nagyot ivott bekezdőnek.

Hátra volt még a kis konyha felszerelése, az evőeszközök, szép rózsás tálak, tányérok, poharak, üvegek, tömérdek kondérok, vaslábasok, nyújtódeszkák, reszelők, csigacsinálók és derelyemetszők. Azután az a sárgaréz-mozsár, amely Dózsánénak álmaiban is megjelent s amelyre Kovácsné Julinak oly igen fájt a foga. De hátra volt még a megboldogult hat rendbeli ruhája, odabent a siffonban, egy pár fekete selyemkendő, még a menyasszonyi pártája is, meg fiatalasszonykorabeli fekete gyöngyös fejkötője. Legtöbbet ért az a barna selyemruha, amelyet azért nem használt a kis Bakóné, mert nagyon „uriasnak” találta. Ez bizgatta különösen a Dózsáné képzeletét. De a csendes, szótalan Baloghné Mari szintén magának nézte ki már előre. Nem különben Juli.

Mikor a ruhákat kihozták az asztalra s a barna selymen végigsuhant a tavaszi nap, Dózsáné elfehéredett izgalmában:

— Ezt nekem ígérte édesanyám még életében... Pista... ha ezt másnak adod, soha ne legyen nyugalmad... igen...

Az elnöklő vasutas keményen megsodorta nagy szőke bajuszát:

— Ez a Dózsáné megint terrorizálni akar. Mit csináljak vele?

— Be kellene zárni a malacólba, — javasolta Jóska szívesen.

Nem tudtak megegyezni. A sárgaréz-mozsárra négyen pályáztak, a barna selyemruhára öten. Juli rikácsolt, Dózsáné sikongott, Baloghné szipákolva méltatlankodott. Mihály káromkodással zsinórozta ennek a bolond napnak a nadrágját. István verte az asztalt, még pedig a mozsárütővel, Jóska pedig diadalmasan röhögött.

— Így nem megyünk semmire, — jelentette ki a fáradt elnök.

— Halt! — kiáltotta élesen Mihály, mint káplár korábban a szakasz előtt. — Van egy jó gondolatom: ezeket az apróságokat szedjük össze, adjuk el, a befolyó pénzt osszuk szét egyenlően hatfelé.

— Potom árom elvesztegetni? Hogyne már! — si-
valkodott Dózsáné.

— Így nem lesz vége karácsonyig sem, a megváltó-
ját! — dühöngött az elnöklő vasutas. — Szavazzunk!

— Szavazzunk! — kiabálták a hímneműek.

— Tartsa fel a jobbkezét, aki amellet van, hogy el-
adjuk.

Mihály, Baloghné, Kovácsné, Jóska feltartotta a
kezét.

— Én is, mint elnök! — jelentette ki István, égre
emelt jobbkézzel.

Dózsáné lecsüngő szárnyakkal állott külön. Lesza-
vazták. Nem bírt tovább uralkodni magán. Láttá, hogy
elveszett a kis mozsár, a szép barna selyemruha, oda a
négy remek párna, a pompás dunyhának vége... Csata-
vesztése jobban fájt neki, mint elhibázott élete. Két ke-
zével belemarkolt a hajába, megrázta a saját fejét, mint-
ha csak a Julié volna, s azután — arcul csapta magát.
Sajátmagát. Azért a gyalázatért, hogy nem tudott elkép-
zelt jogának igazságot szerezni. Egy hang ki nem jött a
torkán. Hirtelen megfordult, berohant a szobájába és
magára zárta az ajtaját. Ki sem jött onnan két napig.

A többiek Mihály javaslatára, a minden hájjal meg-
kent Julit bízták meg az apróságok elárulásával. Leltárt
készítettek a legutolsó darabról is. De a végső árat Ju-
linak az ügyessége szabta meg. Benne jobban bíztak a
többiek, mint saját magukban.

István szép beszéddel zárta be a nagy napot, erősen
emlegetve Petőfi Sándort, aki olyan gyönyörűen meg-
mondta: hadd vesszen el a becsület, ha az élet megmarad.
Mert az a fő, uraim, hogy élünk!

Jóska egyhangúan megéljenezte.

Így osztózkodtak meg a Bakó-testvérek április el-
sején.

VIII.

A kövér kupec ugyancsak szaporázta a léptét, egészen nekiizzadva koporcolt a kis állomás felé.

Hanem ott furcsa meglepetés várta. A böszörményi vonat, a marhaszállító vagonokkal együtt, már áthúzódtott a nagy állomásra, hogy a pestihez csatolják.

László bácsi elkésett!

— De hogy indíthatták innen tovább? — lihegett a megijedt disznókereskedő. — Hiszen mondtam, hogy rögtön jövök értük.

— Tessék átmenni a nagy állomásra, míg tovább nem viszik. Tévedésből a pesti vonathoz irányították.

— Most estem csak furcsa zsákba, még annak is a csucsába — morfondírozott Bakó László.

Kövér kis szemeivel Jósikát kereste a szemhatáron, de az éppen most szavaz a Hortobágy-utcai tanácsban. Várja? Ne várja? Ha várja, elszalaszthatja a drága kocákat, azután zónázhat Pestig utánuk. Ha nem várja: nyakába szakad az egész csürhe, nem tudja hazaterelni egyedül, ha a lelkét kiteszi sem. Mindenképen rajta a hét baj. Nagyon káromkodott, mint kupec, majd rögtön bocsánatot kért a jó Istentől, mint presbiter, s így rendbe hozva lelki egyensúlyát, kocsiba pattant és rohant ki a nagy állomáshoz.

Nagy örömeire ott találta a társaságot.

Egy csavargó fiút maga mellé szólított s megindították a hatvan külföldi rőfögőt.

Az állomás előtt hatalmas tér terpeszkedik, amint az angolok kibukkannak a szabadba: megcsapja őket a szabadság szele, valamelyik képzetebb elröfönti magát — hurrá! karikázva neki a nagy semminek! Egyik fele

jobbra kanyarodott a csapatnak s megszállotta hirtelen a Népkertet, ahol szerelmes párok bonyolították ügyüket sátoros nagy fák tövében, ezeket vidáman megröfögték és pajkos keringeléssel, farukat felhányva, körül táncolták. A nyugodtabb temperamentumúak pedig befurakodtak a bokrok sűrűjébe s kezdtek ágyazni maguknak. A másik csapat balra csavarodott és diadalrohanással megindult egy befelé tartó villamoskocsi után, a csengőszó lelkesítette őket.

László észrevette a bajt, ráordított a segéd-csavaróra:

— Térítsd vissza azokat, míg én rendbeszedem ezt a csapatot. Híj a keresztyén megváltóját... tudtam, hogy ez lesz belőle.

A fiú szaladt a haladópart után, a kövér kupec pedig a népkertbelieket igyekezett magához csábítani.

A rendőr már észrevette a „kihágást“, fejét csóválva megindult a Népkert felé.

De az angolok, még ha malacok is, rendszerető és rendtartó fajták. A kettészakadt tömeg hamarosan egybeolvadt — hála egy pár utcai kölyöknek — és Bakó László mindent felülmúló igyekezetének. Egy kicsit ugyan gőzölgött a feje és biborba borult a tarkója, de megérte a fáradságot.

— Végig a piacon, Fűvészkert-utcára, onnan le Mester-utca végére — adta ki a parancsot ismeretlen kondásának.

A hosszú főutcán a szembejövő kocsik, szekerek, autók és villanyosok folyton riogatták a karavánt, a nyugati műveltségű kocák meg-meghökkenek a keleti élet furaságaitól. Össze-összedugták az orrukat, ilyenkor meglehetősen lesajnáló nyilatkozatokat röföntettek szét a nagy magyar Alföld fővárosáról. Yorkshire táján másképen verik a cigányt. Általában az volt a felfogásuk, hogy ezek a keleti utcák meglehetősen piszkosak és szárazak, sehol egy pici tó, patak, pocsolya, amiben az ember meghengergőzzék egy kicsit. Útközben találtak két „magyar“ egyénnel, roppant csunyák voltak, fülük lekonyult és gubancos szőr borította horpasz oldalukat. Shocking! Szánalommal megröfögték szegényeket.

— Kuj te ne, cső, cső, kicsi malac, cső, cső — beszélt hozzájuk Bakó László magyarul, persze az angolok

nem értették, vissza-visszanéztek rá kérdő tekintettel: mit akarsz? De nem akarták zavarba hozni, csak a farkukat kunkorgatták a rosszalás jeléül. Barbár.

A nagy templomig ment a menet úgy, ahogy. De a templom előtt lévő szobor, park és tér újra megzavarta a hatvan rőfögőt. A gyepre, a virágok közé tilos volt gázolni, de ezt az angolok nem tudhatták, különben is itt akadtak először nyersebb talajra, mert a locsoló ember éppen akkor öntözte a sarjadó virágágyakat. Vidám ott-honossággal furakodtak a lezuhanyozó víz alá, feltartották orrukat és kéjesen mozgó cimpával élvezték a kimondhatatlan jót. Egyesek leheveredtek a vizes gyepágyra, s ösztönösen turkálni kezdték a finoman omlós talajt.

— Ne engedd a parkba, te! — kiabált a kondásfiúra László. De bizony a fiúnak csak két lába volt, a hatvan kocának kétszáznegyen, lehetetlen velük fölvenni a versenyt.

Mikor hajkurászni kezdték őket balról-jobbra, jobbról-balra, a fiatalabbak és pajkosabbak azt hitték: játszanak velük, nem akarták elrontani a kétlábúak jókedvét, megértették a tréfát és humorosan kezdték a villanyos sínek és kavicsos utak labirintusában kavarogni, forgolódni. A locsoló ember rájuk puskázott, hogy elriassza őket, az ám! még nagyobb áhitattal tartották csámesogó szájukat a friss víz alá, két napja alig ittak valamit, kimondhatatlanul jól esett.

A nagy zürésben-zavarásban tönkre taposták a városi főkertész tavaszi remekét: a felhantolt grupp-dombokat, a kicirkalmazott virágágyakat, a csinosan kanyargó frizeket, még a szobor márványlépcsőit is összepiszkolták egyesek, a neveletlenek.

Bakó László a haját tépte volna, ha lett volna. Paprikavörösbé borulva, lőtott-futott a szobor körül, átkozta a bitang-fajzat kocákat, az „angyalokat“, amiért ilyen keserves helyzetbe sodorták. Átkozta Jóskát is, a mihaszna semmittevőt, amiért nem jött el segíteni. Átkozta az állomásnál fogadott csavargó fiút, akinek semmi hasznát nem vette. Az izzadság kövér cseppekben hullt homlokáról.

— Kié ez a csapat malac? — kérdezi valaki a háta mögött.

Megfordul — a rendőr. Már nyitja is kifelé a noteszt, már nyálazza a ceruzáját. Tényfelvétel. Isten hozzád, büntetlen előélet! Angol malacért idéznek legelőször rendőrbírósa elé.

Megpróbálja magyarázni a helyzetet:

— Angolok kérem, angol malacok. Ismeretlenek a mi helyzetünkkel.

— Nem bánom én, ha kínaiak sem — ríposztzott a rendőr. — Maga értük a felelős. Hogy hívják?

— Engem? Bakó László, presbiter.

— Presbiter?

— Igen. És disznókereskedő.

— Lakása?

— Nyilastelep. Hízlaló.

Felírta a személyi adatait.

— Tessék ezt a csürhét letakarítani a templom elől, be a mellékutakba, mert kétszeresen büntetjük meg.

— Hiszen takarítjuk, kérem, takarítjuk, de a malacokkal nem lehet magyarul beszélni. Pláne: angolokkal.

Nagy kinnal kiverték a hatvan csecsebecsét a dísnók paradicsomából s beszorították a Fűvészkert-utcára. Ott minden áron a Kollégiumba akartak betolongani. Mikor a Kollégiumból elterelték őket, egyszerre a Csokonai-szobra ragadta meg figyelmüket, oda akartak rohanni. Vérrel-bottal verték, törték be őket a Darabos-utcára. Ott néhány pincelakás ablaka nyitva volt, egy szintben a földdel, hát nem beugrott kettő? Egyik el is törte a lábát, azt a csavargó fiúnak kellett ölbe venni. Úgy nyöszörgött a zsvány, mint a gyermek. Honvéd-utcán egy csapat huszártól ijedtek meg s hatvanan hetven felé szaladtak. A Libakert alatt szedték őket össze valahogy.

Bizony, késő délutánra járt az idő, mikor László bekiáltott a Bakó-ház hátsó kapuján:

— Jóska te, hé! Nyissátok ki a kaput! Gyere ki, segíteni! Az én Istenem tegyen csodát veled.

Kinyílik a kétszárnyú széles kapu. Az angol alattvalókat valami balsejtelem szállja meg: ilyenforma nyíláson tűntek el őseik is, mikor eljött a végső órájuk. Ösztönük halálos veszedelmet sejtett, s összeröffenve elrémitették egymást, hogy be ne merje tenni a lábát senki azon a nagy küszöbön, mert jön a forró lé! A kopasztó lé! És

csakugyan, megbicsakolva, bámulatos türelemmel és energiával kerülgették a kapunyílást úgy egy jó órahosszáig, mikor László már berekedt és facsaró víz volt az inge. Hirtelen kikapta a csavargó kezéből a megsántult kalandort, betette az udvarra, az ott maradt, nem bírt föl se kelni, csak nyiszorgott szívrehatóan, mikor ezt a többiek meglátnak, egy pillanatra megtorpannak, riadót roffen-tenek s azután mint az árvíz: hömpölyögnek be a Bakó-udvarra. Részvétet jelző rőfögéssel veszik körül a lábatört atyafit: mi bajod, testvér?

— Csapd be a kaput a hátuk megett! — hersegi a presbiter dercés hangja.

A hatvan koca most már helyben van.

László a keszegen sonfordáló Jóskára támad:

— Miért nem jöttél ki a kis állomásra? Te miattad vitték el a malacaimat a pesti vonalra, te miattad kellett végigzavarnom a városon, a főutcán... te miattad dibolták össze a nagy templom előtti parkot — az én Istenem ítéljen meg, verjen meg! Te miattad írt fel a rendőr, most már fizethetem az ötven, száz pengőt. Még eddig tiszta volt az életem, soha nem büntettek meg, most már én is meg vagyok bélyegezve — presbiter létemre! Na Jóska, ezt nem felejttem el, míg élek. Ezért még lakolsz.

Eltikkadva, leült a létra fokára, ahol délelőtt Jóska trónolt.

— Ne haragudjék, László bátyám, én nem vagyok az oka semminek. Szegény édesanyám az oka mindennek. Ha meg nem hal, nincs osztózkodás, ha nincs osztózkodás: én sem vagyok lefoglalva, ha pedig nem vagyok lefoglalva: nem esik meg a hatvan kocával sem ez a kis malőr. Igazán sajnálom.

László pihegve mutatott a sebesült malacra:

— Egynek eltört a lába... te miattad.

— Én miattam?

— Hát. Beesett Darabos-utcán egy pinceablakon. Ha ott lettél volna...

— A farkánál fogva is visszarántottam volna — fejezte be nagy magahitten a „magánzó“. S azután végighordozta tekintetét a csüggedten és félelmesen várakozó angol csapaton:

— Hanem szó, ami szó, gyönyörű malacok!

Lászlónak megvillant a szeme:

— Mi! Ugye? Hm. Azt meghiszem. Angyalok, a drágák.

Megtörölte zsebkendőjével a homlokát:

— Megugrattak a zsványok... leadok vagy három kilót... hanem — Isten az atyám! megérte a fáradságot.

Odadöcögött a törtlábuhoz, megsimogatta, megvakargatta, babusgatta, mint egy beteg gyereket:

— Egyem a kis combodat... fáj? úgye fáj?

Az angol kényesen nyöszörgött. Jóska meg röhögött, halkan, de kitartóan.

IX.

Kovácsné Bakó Julinak alig volt egy nyugodt éjszaka, képzeletének a vetélője szőtt-font; hogy lehetne mennél borsosabb áron eladni az ősi házat. Fájt a lelkének, hogy míg ő felhajkurázza a fél várost jó vevőkért, addig Miska, Jóska, meg az a gyalázatos Dózsáné potyán flangérozik az udvaron, a lakásban, mintha csak nekik hagyták volna az öregék. Elég rosszul tette mind a kettő, az ember is, az asszony is, hogy nem végrendelkezett. Most olyan a ház, mint a kamarában hagyott oldalzalonna: hét kutya rágja hét felől s egyszer csak semmi sem marad belőle.

Ránézett a szobasarkában magoló fiára, egyetlen reményére:

— Tanulj drága gyermekem, csak tanulj, urrá teslek, ha az utolsó garasom rámegy, akkor is.

Azután rohant a Mester-utcára, mert a hentes Szabó Miskának a sógora éppen házat keres, gazdálkodó ember, istálló, kocsiszín kell neki, a Bakó-házat mintha neki csinálták volna. Megpróbáljuk.

Péter Dániel, a sovány, ravasz, alamuszi parasztgazda megígérte, hogy a napokban megnézi a házat feleségével.

Juli száguldott Hortobágy-utcára:

— Ki van már ragasztva az eladó cédula? Micsoda! Csak az első kapun? Tessék a hátulsó kapura is rászegezni, hadd kiabáljon messziről, hadd lássák a pasasok. Az ujságban is hirdetni kell, igenis, pénzen, hirdetni, ha nem tudnak róla, hogy vegyék meg? Érdekes. Ilyen ölbedugott kézzel nem lehet madarat fogni. Heten vagyunk, egy se mozog, nekem kell térdig szaladgálnom a lábamat. Mintha csak nekem volna belőle hasznom.

Jóska kényelmesen kérődzött a létra-fokán s röhögött:

— Nekem így is jó, ahogy van. László bátyám presbiter, egyházi ember, összeköttetésben van a püspök úr révén a jó Istennel, kötelessége jót tenni az öccsével, mert az istenes dolog. Különben is, mit nyargalászol összevissza? Hiszen a ház nem eladó, megmondtuk régen, április elsején. László bátyám betette a garast, elsőségi joga van a vevésre. Meg is veszi. Én már az ő lakója vagyok.

Dózsáné meghallotta a szóváltást, kikiáltott az ablakon:

— Ezt a házat nem adjuk el! Hogyne. Ezen is szeretne már nyerni, mint az apróságokon.

Juli nagyot nyelt, itt van az ő halálos ellenfele:

— Jó lesz becses száját befogni. A konyhai felszerelést, meg a hat öltözet ruhát olyan áron adtam el, hogy a kezemet is megcsókolhatná érte. Két hétig lótottam-futottam, percentet sem kaptam. Még maga nyávog?

— Menjen a zsibvásárba, árulja saját magát, ne a mi házunkat.

— De az enyém is, bolondos teinsasszony! Igenis, árulom —

— Áruló! — gunyolta Jóska, hosszan elnyújtott szóval.

— Árulom, mert meg akarom tudni: mennyit ér, mennyit ígérnek érte. A jövő vasárnap megnézi egy parasztgazda, akit érdekel a dolog, tartsa itthon az orrát. Miskának meg Baloghnénak már szóltam. Én nyílt kártyával játszom, nem a mások háta megett. Banda!

Ment. Becsapta maga után a közös ajtót, hogy csak úgy regett a ház.

— Hogy az árnyékod hagyjon el, — hörögte utána nénje, a bába.

A következő vasárnap Miska is otthon maradt, Baloghné is hazafengelyezett a tanyáról, sőt István a vasutas is meglépett a szolgálatból, mert hallotta: most becsülik a házat. Persze, Dózsáné is letette egy napra fekete bőrtáskáját s szobája zugában leste-várta a prédát, mint egy hatalmas nőtény pók. Jóska már foglalkozásánál fogva is otthon lézengett.

A testvérek kiültek az udvarra. Csak Juli száguldo-

zott szabadon, mint a libiai oroszlán. Utasításokat adott a testvéreinek, mert megint valami jó gondolata támadt:

— Tudjátok mit? Tegyük úgy, mintha árulnánk a házat. Van rá, mondjuk, három vevő: egy Szatmárról jött földbirtokos, egy szabolcsi nemes asszony, meg Baloghné — akit Péter Dani gazda úgy sem ismer, szerepelhet idegennek. Ezt a három vevőt összeeresztjük Péterrel, licitálunk addig, ameddig csak lehet, a legtöbbet ígérőnek az ígérete számít. Annyiért köteles László megvenni.

— Hát komédiázunk? — kérdezte Mari szomorúan.

— Komédiázunk... hát persze, hogy komédiázunk! Az egész élet komédia. Érdekes. Én jót akarok mindenkinek, de senki sem érti.

— Értjük, értjük, — legyintett Jóska lesajnáló gesztussal.

Az utcai ajtó nyílik — egy kövér, mosolygós ember gömbölyödik be rajta. Nem Péter Dániel, akit vártak, hanem Demeter úr, a fakereskedő, akit nem vártak.

— Alázatos szolgáljuk.

— Ni, Demeter úr!

Dózsáné, a bába izgalomba jött: megint engemet akar ez elhívni? Éppen most, a házbecslés elől?

Demeter úr egészen másért jött:

— Láttam, kint van a kapun a cédula: „Ez a ház eladó.“ Éppen valami jó telek után nézdegélek... farraktárnak kellene... tágítjuk a birodalmat, mert tetszik tudni, van már trónörökös!

Az ám! Hiszen a jó multkor bábát keresett Demeter úr.

— Hát megszületett a kis ember?

— Meg bizony kérem szépen. Még pedig fiú! Szabályos kis fiú. Hat lány után, hetedjére fiú! Nagy dolog ez, kérem. Éppen a tizenkettedik órában.

Juli átkarolta a gömbölyű fakereskedőt és leültette a kis udvari konyha elébe:

— Tessék már helyet foglalni, Demeter úr, ne vigye el az álmunkat. Hátha jó üzletet csinálunk ma mind a ketten...

— Hogy álnokoskodik, — gondolta Jóska finoman.

A Demeter hangjára Dózsáné is megjuházott: nem bábát keres. Szép lassan kiszivódott ő is a szobából, meg-

állt az ajtóban, szivott egyet-kettőt az orrán, s meg is dörzsölte, mint ahogy szokta, azután csöndes méltósággal odaszólt a Julival egyezkedő Demeternek:

— Nagy legény most valaki. De ezelőtt pár hónappal...

Demeter odafordult, megismerte a bábát, aki kosarat adott neki:

— Jaj, bocsánat, észre sem vettem nagysádat. Alá-szolgálja. Hát bizony két hónappal ezelőtt nagyon be voltam gyulladva. Az a kis haszontalan ugyancsak megkínozta szegény feleségemet. De hasznát is vettem a nagysád tanácsának, mert elhivattam Trocsányi doktor urat. Jaj, be drága egy ember. Az édesanyját sem kezelhetné finomabban, mint a feleségemet kezelte. Igazán köszönöm, hogy hozzá tetszett utasítani.

Julinak igen csavarta az orrát, hogy ez a szemérmetlen Dózsáné egyszerűen kikapcsolja Demeter urat a vele való beszélgetésből és lefoglalja magának. Mikor a beteg asszonyhoz hívta, bezzeg nem ágaskodott benne a mehetnék. Azért maga felé fordította a jó ember gömbszerű fejét és elkezdte dicsérni a házat:

— Faraktárnak való helyet keres Demeter úr? Az Isten sem teremtett rá alkalmasabb helyet ennél a teleknél. Tessék megnézni ezt az udvart: micsoda hosszú, micsoda széles, több ez kétszázhusz négyzetméternél. Ott az istálló, ott a kocsiszín! Már kész raktár. Meg ott hátul az a nagy pusztá tér — micsoda rakást be lehet oda tornyozni!

Dózsáné viszont meg akarta nyerni magának a kövér ember rokonszenvét, ki tudja — jöhet még egy-két gyerek, az ilyen ember jófizető. Azért hát folytatta a diskurzust:

— Ki volt a szülésznő?

— Köblösné. Az Isten áldja meg. Remek asszony! Úgy megy annak a kezén a dolog... egy-kettő. Az én kis fiam nem is jött, hanem kiugrott a világra. Csoda keze van annak a böngyöli asszonynak. Jó szívvel ajánlhatom mindenkinek. Száz pengőt csúsztattam a zsebébe.

Száz pengő!

Dózsánénak csak elnyilt a szeme, s nyitva maradt a szája. Száz pengő! A kis késit... ezt szalasztotta hát el,

míg evvel a hályogos szemű Kovácsnéval veszekedett. Ejnye, ha tudta volna.

Jóska fülét is megesapta a száz pengő. Rávigyorgott Dózsánéra, s mintha kést akarna szívében megforgatni, gyilkos gúnnyal mondta:

— Száz pengő!

— Ezt csak úgy külön adtam neki, a rendes salláriumon kívül, — magyarázta Demeter.

— Külön, száz pengő! — álmélkodott a gonosz Jóska.

Dózsánénak a szívét hasogatta ez a hang.

Juli megint megrázta sörényét és ingerülten szólt Demeterre:

— Beszéljünk a házról, ne Köblösnéről. Hiszen házat nézni jött Demeter úr. Vagy mi.

— Azért jöttem. Faraktárnak való helyet keresek.

— Nahát. Van itt olyan udvar... két utcára, két óriási kapuval... Be lehet ide még a sínvasat is vezetni... a malomtól idáig ötven méter.

De Dózsánénak a máját rágta az elszalasztott száz pengő meg a többi. Méltatlankodva szólt rá Demeterre:

— Demeter úr sem hallgat az emberre, csak szalad, mint a félig perzselt disznó a szalmatűz alól. Ha öt-hat percet vár, rögtön mentem volna.

Jóska huncutul közbedongotta: Száz pengő!

Demeter mentegetőzött:

— De kérem, hiszen hívtam nagysádat — nem jött. Valami hagyaték miatt.

— Hagyaték, hagyaték! — mohogott dühösen Dózsáné. — Elsősorban szülesznő vagyok. A hagyaték várt volna rám még egy napig. Csak kocsit kellett volna hozatni.

— Köblösné jött egy szóra, gyalog. Pedig meglehetősen kövér asszony. Meg is izzadt szegény. De nem maradtam adósa.

Száz pengő. Hm.

Juli rágta a szája szélét. Szerette volna kedves nénjét megválni valami éles szóval, de megemberelte magát, egyet rántott a Demeter úr kabátja gallérján és folytatta:

— Öt nagy lakás van ebben a házban, uram. Öt! Külön konyha, kamara, nyári konyha, vízvezeték, villany.

angol klozett, külön udvari kút, két kapu, két utcára, egy perc a villanyos megállótól:

Dózsáné is folytatta a magáét:

— Köblösné nem is abba a kerületbe tartozik. Ha rossz ember volnék, most feljelenthetném. Mind a kettőjüket megbüntetnék.

Demeter csodálkozva nézett rá:

— De aranyos nagysád, végső szükség esetén onnan visz az ember bábát, ahol talál. Én idáig szaladtam Csapó-utcáról. Innen meg Köblösnéhez. Azért adtam neki külön száz pengőt.

Száz pengőt! Oh, hogy hasította ez a két szó a Dózsáné kemény szívét.

— Most már könnyen beszél, Demeter úr, — sóhajtott keserűen.

A jó Demeter nem haragudott, sőt, még ő vigasztalta a kárvallott bábát:

— Hát kérem, a legközelebbi alkalommal... ha megint kis fiút hoz a gólya... nagysád lesz a szülésznőm... nem bánom...

Juli nem bírta tovább. Hősies önmegtagadással szorította le feltörő indulatát, mint a szökő vizet az okos gépész, de akarata pántja meghasadt, haragja kirobbant:

— Az istenfáját! Hát bábaképző intézet van itt, vagy mi! Kihez jött Demeter úr tulajdonképen?

Demeter úr megröstellte magát:

— Bocsánatot kérek. A nagysága kérdezett, hát — felelnem kellett.

— Itt most házladásról van szó, — nyelvelt Juli — nem gyermekszületésről. Közügy, nem magánügy. A magánügyeket tessék majd négy szemközt elintézni, itt hét testvér érdeke forog kockán. Tessék szemügyre venni ezt a telket, ezeket a lakásokat és megmondani az utolsó szót. Figyelmeztetem Demeter urat, hogy öt-hat vevő már benevezett, kemény harcra van kilátás.

Demeter fölállott, hogy végighordozza tekintetét a hosszú épületen és kinézzé a faraktárnak való helyet, odahátul az udvaron.

Julinak ebben a pillanatban az utcai kapualján akadt meg a szeme. Négy láb őgyelgett ott már régebb idő óta, a kapuhasadákon bekukucsált valaki. Hátha ezek is vevők? Péter Dánielékét várták.

Kimegy, ajtót nyit, két feketébe öltözött atyafira bukkan. Péter Dániel és a felesége.

— Adjon Isten! Tessék már beljebb kerülni. Éppen most alkuszunk a házra egy úri emberrel.

Péter Dániel nagy komótosan kezét nyújtott az ifi-asszonynak, köhécselt egy sort, átpillangózta tekintetével a ház utcai homlokzatát, nagy komolyan meglepte a front szélességét jól kitátott lábszárakkal, aztán megkaparta a falat: hull-e róla a mész. (Hullt.) Dűnnyögött valamit, majd intett a feleségének:

— Gyere Zsuzsi. — Belépett az udvarra.

Zsuzsi, a felesége, utána húzódott, mint az árnyék. Ez a kis éles orrú, hegyes állú asszony süketecske volt, mindig más malomban örölt, mint a többiek. De szerette a társaságot.

Péter Dániel furcsa, imbolygó léptekkel himbálgatta magát végig az udvaron. Halkan füttyült. E betűvel kehegett-köhögött. Köpött egyet. Azután megint füttyült, kehelt, köpött. Visszafordulva kezelt a Bakó-testvérekkel, akik közül eddig csak Julit ismerte. Demeter úrban valami huncut szenzált sejtett, aki csak azért van itt, hogy az ő ígérgetéseit túllicitálja. Mielőtt szóba ereszkedett volna a ház felől, tempósan körüljárta kétszer is az udvart, megnézegette az egyes lakásokat, benyitogatott az ajtókon, megtapogatta a meszelést, megkapargatta az ablakok gittelését, botjával megfurkálta az udvar földjét, megnézte az udvari szivattyús kutat: jön-e belőle a víz, a vízvezetéki csapot is megforgatta, ivott a vízből: jó-é? Benyitott az angol klozettbe, felnézett a hászijára, megmustrálta a kocsiszínt, szemügyre vette az istállót, a hátsó kaput kinyitotta, betette. Mindent megszagolt. Halkan füttyült, kehelt, köpött.

Juli, a fő áruló, odasugta Demeternek:

— Tessék vigyázni. Én Demeter úrnak akarom juttatni.

Később, alkalmas pillanatban, Péter Dánielnek don-gotta az orra alá:

— Vigyázzon Péter bátyám, gazdag ember az ellenfele, de én magának szántam a házat.

Péter Dani közömbösen vállat rándított és köpött egyet, de minden rossz gondolat nélkül. Csak úgy.

A felesége ezalatt beleült a legöblösebb székbe és

beszélt. Nem törődött azzal, mit mondanak a szavára, nem is hallotta, neki élvezet volt az, ha járatta a száját:

— Néztünk már a Cserepes-utcán is, de nádfedeles. (Elkezdett nevetni.) Milyen furcsa, Cserepes-utcán nádfedelesek a házak. Az ember észre sem veszi: beleég. A nád úgy ég, mint a zsír. Egyszer a tanyánkon kigyulladt a nádas tető, mikor elkezdtük volna oltani, már csak hamu volt belőle. Nem szeretem a nádas házat.

— Én sem, — mondta Juli. — Azért huzattam erre cserepes tetőt. Fáin ház, tessék megvenni. Becsületes embernek olcsón adom.

Mari nénje mellé sodorintott s azt sugta neki:

— Tégy úgy, mintha te is meg akarnád venni. Licitáljuk túl ezt a két szamarat.

Péterné tovább gondolkozott hangosan:

— A fiunk házasodik. Ferenc. Hát kell a ház az új párnak.

— Ellakhatik itt nagyapa, unokája, dédunokája, — bízta Juli. Péterné úgy értette: „kályhá“-ról van szó:

— Kályha nem szükséges, magunk is hozunk bele.

— Hát aztán mennyit szántak rá Péter néniék?

— Köszönöm kérdését, türethetően.

— Mit beszél ez? — fordult Juli Miskáékhoz.

— Süket, mint az ágyú, — röhögött Jóska.

Juli hatalmas erővel zengett:

— Mennyit szántak Péter néniék az új házra?

— A nászruha? Bizony, sokba kerül. Ha selyem, 28 ezer korona a méterje.

— Nem a nászruha, hanem a ház! — kiáltotta Juli.

— Azt tetszik mondani: száz? Nem száz az kérem, huszonötezer.

Juli kétségbeesett mozdulattal nézett szét:

— Evvel beszélj, ha van tüdőd.

Szerencsére kapóra jött a vizsgálódásából visszatérő Péter Dániel, aki hápogva, köpködve nyiszorgott valamit, de senki sem értette. Olyan keserves arcot vágott, mintha gyomorszájon ütötte volna valaki. Juli mosolygóra csikordította táborszáját:

— Na Péter bácsi, megnézte a házat? Jó lesz?

Péter Dani elkezdett vakarózni:

— Hát... szén... jónak nem igen jó...

— Hogy-hogy?

— Hát... kicsi.

— Micsoda kicsi?

— Az udvar... a kapu... a ház... minden.

— Ne tessék már így legyalázní ezt a remek épületet. Öten pályáznak rá, mindenkinek tetszik. Mennyit adna érte Péter bácsi?

— Kétszer annyit, mint a fele, — hunyorgott a bölcs paraszt.

Marha, gondolta, de nem mondta Juli. Azzal Demeter úr mellé penderült, megsimogatta a hátát:

— Most tessék ráígérni, ez a paraszt már 160 millió koronát emleget.

Demeter számolni kezdett magában, 160 millió korona... mennyi is az új pénzben? 12—13 ezer pengő. Hm. Elég jó kis összeg. Le kell nyomni.

Juli már ekkor Baloghné előtt állott, azt tanítgatta. Úgy beszélt vele, mintha idegen vevő volna:

— Ha a nemzetes asszonynak jó a ház, tessék megígérni azt a 180 milliót.

Azután hirtelen odasugta neki:

— Ígérj legalább 200 millióig, akkor ezeket a nyavalyásokat is fölverem annyira. Hetőnk érdekében dolgozom.

Szaladt a tétovázó Péter Danihoz, meg ne gondolja nagyon a dolgot:

— 200 millió korona. Alig 17 ezer pengő. Ennyit ígért ez a nemzetes asszony. Tessék valamit ráígérni — magának adom.

Péter Dániel laposokat pislantott, mint az álmos malac. Huncutságot szimatolt ebben a hármasságban. Magához intette az asszonyt, Zsuzsit, botjával lerajzolta a homokba: 17 ezer.

— Ennyiért adják? — kérdezte a felesége. — Nem sok.

Péter Dani ránézett a szeme szögletéből s odapingálta a 17 ezer mellé: „pengő“.

— Pengő? — ámuldozott az asszony. — Az sok. Nagyon sok.

Péter Dániel jóváhagyóan köpött egyet. Persze.

A Bakó-testvérek vegyes érzellemmel figyelték Julinak ezt a furfangos játékát. István idegesen sodorgatta nagy, szőke bajuszát s csöndesen meg-megcsóválta a fe-

jét. Mihály érdeklődéssel várta az ár emelkedését, egy hiten volt Julival. Jóskát nem érdekelte ez az unalmas pepecselés, ütögette lábszárán a legyet. Bezzeg Dózsáné pukkadozott, pőfögött, rotyogott magában, mint a fővő kása, úgy tett, mintha oda sem hallgatna, hol bement, hol kijött, leste Julinak minden moccanását, ki nem mondott gondolatait is találgatta, mindenről hiteles tudomása volt.

Julinak a homlokát kiverte a verejték a nagy igyekezetben. Hét ember helyett dolgozott. Marit egyre szutyungatta:

— Igérj te is valamit rá, hiszen nem kerül semmibe.

A hosszú, sovány Mari kendőjét a szájához szorította motyogott:

— Nem értek én az ilyen görbe munkához, egyenes ember voltam én teljes életemben.

— Na, hogy az Isten egyenesítsen meg, — füstölgött Juli, — teveled sem árulnék többet egy gyékényen.

Péter Dani ezalatt odasonfordált a kövér Demeterhez és érdeklődni kezdett:

— Az úrnak komoly szándékai volnának, vagy csak...

— Persze, hogy komoly. Faraktárnak való helyet keresek.

— Nem jó ez annak. Kicsi.

— Majd kibővítjük.

— A szűk nadrágot nem igen lehet bővítetni. De a bő nadrágból könnyű szűket sikeríteni.

— Jó, jó, csak mindenkinek magára legyen gondja.

— Aztán... Mennyit adna az úr érte?

— Amennyit megér.

— 17 ezer pengőt nem ér meg.

— Embere válogatja. Nekem megér.

— Hinye, — sóhajtott keserveset Péter Dániel, s megvakarta a fejét. Most már baj van, ez a pocakos úr ráfeküdt, nem tudom lemozdítani róla. Taktikához folyamodik. Intett a feleségének:

— Gyerünk, Zsuzsi.

Megindult a kapu felé.

Juli, mint a hiúz ugrott utána:

— El ne szökjék már, kedves Péter bácsi, hiszen

még csak ezután jön a java. Hát mennyit adna ezért a palotáért?

— Nagyon magasan beszélnek a teinsasszonyék. Szegény ember vagyok az ilyen toronyhoz. Gyere Zsuzsi.

Szépen kiterelte az asszonyt s mozogni kezdtek az utca vége felé. Juli kötéllel is fogta volna őket, de makacs a magyar, kivált a parasztja.

Majd visszajönnek, gondolta megáporodott kedvvel. Neki esett hát az egyetlen Demeternek és kezdte halálisan puhítani. Fölsrófolta az árát 17 ezer ötszáz pengőig, de érezte, hogy még mindig lehet csavarni a srófon egyet, kettőt. A kövér fakereskedő izzadt becsületesen, régen volt ilyen meleg napja. Talán április elsején, mikor a kis fia, a trónörökös, született.

X.

A véletlen beleszólt a dologba.

Nyílik az utcai ajtó, nem várt vendég peccen be rajta. Egy sovány kis úr, valami ügynök féle. A szeme ravaszul pattog ide-oda, orrcimpája mozog, mint a szimatoló vizsláé. Nagy hangon bekiált:

— Jó napot. Kié ez a ház?

— Enyém! — pattant elébe Juli.

— Meg az enyém! — dobbant gömbmellére Dózsáné.

— Hát az enyém? — gúnyolódik Mihály.

— Na, meg az enyém is, — csatlakoznak a többiek.

A kis cingár fekete ember mosolyra vonja a száját:

— Mi a macska, ilyen sok gazdája van? Öt-hat?

— Heten vagyunk, uram, heten, — világosítja fel Jóska, — csak éppen a hetedik most nincs itthon.

— Mit parancsol, mi tetszik? — kérdi Juli.

Neumann, a kis cingár telekspekuláns, megszagolta a Bakó-házat. Gondolta, ha potom áron hozzájut, megveszi valakinek. Először magának, olcsón, azután másnak, drágán. Hamarosan nyerni akart rajta pár ezer pengőt.

— Eladó ez a ház?

— El, — hersentette Juli.

— Nem eladó! — dörrentett közbe Dózsáné, a bába.

— Hogyne volna, — intette le Mihály, titkos jelekkel, szemjétékkel korholva a bábát, hogy hiszen „megbecslésről” van szó.

Juli megfogja a kis Neumann karját:

— Tessék csak idefordulni. Eladó, ha én mondom. Mennyit ád az úr érte?

Demeter úr méltatlankodva csóválta kerek-piros fejét:

— Ejnye, kérem, nagysád, én jöttem legelőbb, ne tessék mással tárgyalni, míg nem végeztünk.

— Ja, kérem, mindenkinek joga van megmondani: mennyire becsüli a Bakó-házat. Tessék csak bátran.

Neumann furcsán mosolygott, a félszemével, meg a félszájával. S egy röpke pillanattal átfogta az épületet, az udvart. Vállat rándított: nem sokat ér.

Péter Dani meglátta az utcavégről, hogy egy szürke ruhás úr bebillent a Bakó-ház kapuján. Na, most ez elkaparintja az orrom elől! Hínye a megváltóját... Nem jól taktizunk. Gyere csak vissza, intett Zsuzsinak, a feleségének, s szépen bekövetkeztek az elhagyott udvarra. Juli sas-szeme rájuk csapott: aha, lágyul a paraszt! Demeter is izgul. Ez a cingár egyén pedig ravaszkodik, nem tudni még mit akar.

— Van ennek a háznak egyszerre öt vevője is, — kiáltotta a tábornoszájú — itt jön a hatodik! — mutatott a becsámborgó Péterékre. — Húszezer pengőt úgy megér, mint két fillért.

Most hirtelen Neuman mellé ugrott és ezt sugta a fülébe:

— Igérjen rá a húszezerre valamennyit, akármenynyit, hálás leszek érte... ez a két pasas árverezik... szeretném egy kicsit fölemelni. Jó?

Neumann úr hamiskásan mosolygott, intett a szemével: jó. Azzal körülkanyarított kezével a levegőben, mint ha egy tömegemberhez intézné szavait:

— Kérem. Itt vannak eladók és vannak vevők. Beszéljünk okosan. Tudják maguk azt, hogy a nagy körút itt megy majd végig, ezen az utcán?

Nem. Ezt senki nem tudta.

— Na lássák, én tudom. Hát azt tudják-e, hogy a körút hét métert levág ebből az utcából, még pedig éppen ebből a házsorból?

Ezt sem tudta senki.

— Én ezt is tudom. Még többet is tudok. Jó ember vagyok, elárulom maguknak, pedig ez igazán titok. A város megvált minden telket, amelyik beleesik ebbe a vonalba. Maguk is beleesnek.

Dózsáné nem figyelt oda jól s hirtelen fölrezzent:

— Micsoda vonalba esek én bele?

— A tűzvonalba, — mondta Jóska csendesen.

— Na már most, — folytatta Neumann — a város potom áron váltja meg ezeket a telkeket, van esze. Ha majd a körút kiépül, a kövezetadó, az útdó alatt megfulladnának a mai birtokosok, a kis emberek. Az jár jól, aki most megveszi, mert az még túladhat rajta a megváltás előtt. Ha most megad érte valaki húszezer pengőt, két év múlva negyvenet ér.

— Most már nem is adom huszonötön alól, — kiáltotta Juli — mert nem tudtam, hogy itt megy el a nagy körút.

Péter Dániel fejét elfutotta a vér. Itt cselekedni kell, hamarosan. Hirtelen kivette degesz pénzesztárcáját, ötezer pengőt kimarkolt belőle s Juli elé tartotta:

— Itt van. Foglaló. Húszezerért tartom.

Juli szürke szeme nagyot villant:

— Az ám. Csakhogy Demeter úré az elsőség joga. Nem tudom nem ígér-e még rá két-három ezret? — S ravaszul intett szemével a tátogó kövér embernek: csak ígérjen, nem bánja meg.

— A ház enyém, — pattogta rekedten Péter Dani, — lefoglalom.

— Ígérjen rá, Demeter úr! — csikolta a fakeskesdőt Mihály.

— Huszonötezer! — kiáltotta Juli, mintha árvereznének.

Az ugrásra feszülten álló Dózsáné azt gondolta, most már csakugyan eladja Juli a fejük felől a házat, s neki nem lesz a télen hová lehajtani a fejét... elsápadt kötésig, odaugrott a pénzt kínáló mérges Péter Dani elé, rákiáltott:

— Tegye el azt a pénzt! Ez a ház nem eladó. Én nem adom el, amíg lehelleni bírok.

— Nézzék már... öngysága nagyzási mániába esett. Huszonötezer. Ki ad többet érte?

— Itt a foglaló! — hörögte Péter Dani. — Ki hát ennek a háznak a gazdája? A megváltó isten...

— Heten vagyunk, uram, heten! — kiáltotta Jóska humorosan.

— Nehéz az ilyen vásár, hét emberrel tárgyalni, — mosolygott a kis cingár ember. Megindult csöndesen a kapu felé.

Juli utána ugrott:

— Várjon már egy percig. Az úr, látom, ért a háztérképek dolgaihoz. Mondja meg igaz lelkére, mennyit ér ez a ház. Kétszázhusz négyzetméter az udvar. Öt lakás. Istálló. Kocsiszín. Villany. Vízvezeték. Angol klozett.

— Annyit ér, amennyit megadnak érte.

— Huszonötezer pengő — ?

— Harmincat is, ha megadják...

— Kiáltsa ezt hangosan... hadd hallja mindenki...

Neumann nevetett, micsoda fura alakok ezek.

— Jobb, ha túladsz rajta, — tanácsolta — mert heten úgysem tudnak megegyezni. Perelnek. Jönnek az ügyvédek. Rámegy az egész ház.

— Megér huszonötezeret, feleljen az úr? — csattogott félelmesen Juli táborhangja.

Neumannt elhagyta a türelme:

— Én nem adnék érte tizenötöt sem, mert nincs rá szükségem, de akinek jó, annak huszonötöt is megér.

— Hallották? Hallották? — lobogtatta kendőjét Juli diadalmasan. — Szakértő becsülte meg! Huszonötezer pengő. Egy fillérrel sem alább.

Odasodorított Neumannhoz, kezébe nyomott egy csomó papírpénzt:

— Köszönöm. Most már hagyjon magunkra.

— Kérem, — mondta nevetve a kis cingár. Udvariasan köszönt mindenkinek, még egyszer beszippantotta szemébe az egész házat, udvart, — ki tudja, hátha szükségé lesz majd rá — és finoman elenyészett.

Péter Danit elhagyta a flegmája, dühöngött:

— Ez a szenzál úgy beszél, ahogy a szél fúj. Engem akart belemártani, hát ráígért. Van nekem annyi eszem, hogy átlássak a szitán. Tizenhétézerben egyeztünk meg a teinsasszonnyal, itt a foglaló!

Juli most megállt, kihúzta magát keményen. Színváltozáson ment keresztül:

— Köszönöm, mélyen tisztelt uram, de nem adom oda a házat. Csak meg akartam tudni, mennyit ér. Az az úr, aki most elment, nagy dolgokat mondott a körútról és huszonötezer pengőre becsülte a házunkat. Ez nem levegőbe való beszéd. A házunk értéke csak nő az idővel. Köszönöm a szíves fáradságát, több szerencsét máshol.

Péter Danit elfutotta a pulykaméreg:

— Igen? Hát csakugyan komédia az egész? Na,

hogy az én Istenem itt süllyessze el ezt a házat a benne lakókkal együtt... Csúffá tenni az embert... Gyere innen Zsuzsi, mert úgy megütök valakit, hogy... hijnye az ég rogyjon rájuk, de kibabráltak velem...

A foglalót visszagyúrte a tárcába, tárcáját bevágta a belső zsebébe, köpött egy hatalmasat, és káromkodva húzódott ki az utcára.

Felesége nem értette a dolgot. Azt gondolta, Bakóék nem tudnak a nagy pénzből visszaadni, felrántotta felső szoknyáját, megnézte: mennyi van a bugyelárisában, de bizony kevés volt. Akkor elkezdett szaladni az ura után:

— Várjon csak, gazdám... ha nincs apró pénze, majd felváltják itt a patikában...

Jóska röhögve tette be utána az ajtót.

Juli nagyot fujt, kipöflesztette a begyét, sokatmondóan nézett körül tunyán állongó testvérein:

— Na öcsém, mit szóltok hozzá? Ugy-e, hogy ezt is megcsináltam? Nem került semmibe (százezer koronát nyomott a Neumann kezébe), mégis tisztában vagyunk a ház értékével. Huszonötezer pengő! Egy fillérrel sem alább. Ennyiért adjuk László bátyámnak. Telik a kupec-bukszából, jól kamatoznak az angol malacok. Mind a hatónknak jut négyezer pengő, még több. Barátom, egy-két évre biztosítva lesz a Jóska élete is. Na magánzó úr, mit szól hozzá?

Jóska tetszőre lógatta nagy fejét:

— Hát, meg kell adni, csavaros eszed van nőstény létedre. Sokféle hájjal megkentek már téged. Kár, hogy nem bajszosnak születnél.

— Mondta azt nekem a tanítóm is, mikor ott hagytam az iskolát. Hahán. Ésszel megyünk messzire.

Végigmustrálta a Bakó-házat. Most már tisztán látta benne a huszonötezer pengőt, s látta azt a darabot, amely az ő négyezer s egynéhány pengőjét foglalja magában. Meg volt elégedve ezzel a vasárnappal. Megcsavarta pisze orrát, hogy szinte hasította a levegőt, megölő pillantást vetett a dühében reszkető bábára s még egy dróttalan táviratot küldött hozzá búcsúzóznak:

— Sok asszonynak van diplomája, de kevésnek van józan esze. A pénzt hamarosan megkapja mindenki, lesz rá gondom. Adjon Isten!

Férfiasan szeméhez emelte a jobb keze mutatóujját,

mintha kalapját billentené meg s kifeszített mellel marsolt a Bösörményi-út felé. Ahogy Jóska szokta mondani: „toszította a levegőt.“

— Hogy térítenének ki a neved napján... — morgogta utána a diplomás bába.

XI.

Hamarosan nyélbe ütötték a szerződést és a Bakó-házat betelekkönyvezték a Bakó László nevére, aki nagy disznókereskedő és presbiter. László összehívta a testvéreket, ünnepélyes családi tanácsra, beszédet is tartott:

— Ne menjen le a nap a te haragoddal, mondja az apostol. Borzasztóan fájt az egyet nem értésed, kedves testvéreim... (Kovácsné Juli! — sustorogta Jóska, megnevezvén a baj egyik okát... Na meg Dózsáné...) Úgy éreztem, mintha a szerencsétlen magyar nemzet mi volnánk kicsiben: örökös pártoskodás, villongás, egymást kisebbités. Annál szebb, hogy ilyen bölcsen megegyeztünk. Kettős az én örömöm, mert nemcsak a testvéreim egyakarátát látom, hanem itt érzem fejem fölött a szülői hajlékot, a kedves Bakó-házat... Ki sem mondhatom, milyen jól esik, hogy a nevemen, a nevünkön maradt. A benne lakók használják tovább egészséggel, a többiek is mennél gyakrabban látogassanak „haza“, mert hiába, csak itt van a mi hazánk.

Jóska, István megéljenezte. A többiek nagyot szírpantottak az orrukon, ez a hagyományos Bakó-szippanás félig meghatottság, félig meglepődést jelentett.

István, aki szerette egyéni érzéseit nagy költővel tolmácsoltatni, elszavalta a „Hazádnak rendületlenül“-t, csak éppen a *hazádnak* helyébe tett egy másik szót: *házadnak*. Majdnem egyformán hangzik.

A négyezer és egynéhány pengőt minden testvér megkapta. Juli rohant és rögtön földet vásárolt belőle. (Adósságát le sem törlesztette, hádd nőjjön.) A földtermését fia taníttatására szánta, egyetemre küldi, híres embert nevel belőle. Okos férfi úgyis kevés van a családban. Mihály, a bérkocsis, peckes kis lovat szerzett az örökségből, majd

10
behozza ez kamatostól a vételárat. István, a vasutas, kis darab szőlőföldet kanyarított a négyezer pengőből, az asszony árulhat ruhának valót a gyümölcsterméséből, de igazi célja más volt: állandó hordó borokat akart magának biztosítani, az ember megunja az örök kocsmabárárást és magáéból ihatik az elhaltak emlékére. Hej, kis Bakóné édesanyám... Az embert vágyai vezérlik, mondja a halhatatlan Petőfi. — A csendes, sovány Baloghné, mint tanyai asszony, süldökké, libákká változtatta a hagyatékot, az a miénk, amit megeszünk. Jóska — szinte hihetetlen, de így van — betette az egészet a nagy takarékbába, Uristen, mit akar ez az ember? Addig-meddig: milliomos lesz belőle. — Hát Dózsáné? A diplomás bába addig latolgatta a lányaival: mit vegyen, mit ne vegyen, míg szép lassacskán beszopogatták, megeszegették a hetedrész-vagyont, soha nem tudták megmondani: mikor úszott el. Elment. Kellett ázalékra.

A három bentlakó, Dózsáné, Miska, Jóska most már a presbiter lakója lett. Mikor megkérdezték a bátyjukat: mennyi házbért fizessenek havonként, az egyházi gondolkodású ember, Jézus parancsát tartva szem előtt, azt felelte:

— Amennyit akartok.

A feleknek igen tetszett ez a mennyiség. Mert kivétel nélkül így magyarázták: annyi házbért fizetek, amennyit akarok, László bátyám elég gazdag ember ahhoz, hogy ne zsaroljon ki bennünket, ha én *három fillért* akarok havonta fizetni: azt is elfogadja, mert rámbízta a házbér-összeg megállapítását. Ha nem találnék fizetni semmit: az is a megállapodásunk értelmében történik, mert én azt akarom, hogy ne szégyenítsem meg nyomorult pénzzel az önzellen testvéri szeretetet.

Az ember szíve úgy van teremtve, hogy szeressen. Valakit, akárkit. És ki áll hozzánk legközelebb, ha nem saját magunk? Kit szeretnénk, ha önmagunkat nem szeretnénk? Olyan jó önmagunkat szeretni. Hiszen más alig is szeret bennünket.

Jóska, Mihály meg is volt hatva bizonyos mértékig. Ej, mégis csak derék ember ez a disznókereskedő. Ellenben Dózsáné, amint kifolyt ujjai közt a reszketve felmarkolt vagyon, dacosan vágta fejét a szügyébe:

— Mit hálálkodjam neki? Kutya kötelessége volt.

László, a jó kutya, a hűséges barát, az igazi testvér, nem is gondolt, nem is számított a testvérei hálájára. Annyit azonban föltett róluk, hogy *ingyen* nem fogadják el a házában lakást, majd beküldik a házbért negyed-évenként, vagy félévenként. Ha évenként fizetik, az se baj. 1917-ben fizetett egy lakó, mondjuk, húsz koronát, ennek az átvalorizált értékét fizetik ezután is. Nem vesznek rajta össze.

Kihuzódott a hizlalójára, sok baj volt az angol malacokkal. Tizenhárom elhalálozott belőlük, nem tudni, mi okért. Idegen volt nekik a magyar klíma, nem bírták megszokni. László nagyon elbúsult: mennyi reménye szállt föld alá a néhai kocákkal! Harmincat hamarosan eladott, tizet leölt, hetet megtartott, köztük a kis törött-lábut, akiből pompás alföldi magyar egyén vált, mikortól fogva összeforradt a lába csontja. El is nevezte Magyar Miskának.

Jóska egyideig kijárt a hizlalóba, megetetni, megitatni a jószágot. Nem azért, mintha törleszteni akart volna vele a bátyja szívességéből, hanem csak úgy, magánpasszióból, néha már unta a várost, jól esett a puszta szabad levegője. De amikor az esős napok beálltak, hamarosan búcsút mondott a növekvő angoloknak és visszatért ősi szállására.

Míg a hosszú nyár tartott, elég békességben folyt otthon az élet. A három bentlakó élvezte a házi uraság pazar kényelmét. Mind a hármójuknak volt kapukulesa, akkor ment haza az ember, mikor jónak látta. Sarkadi szomszédot megvetették, lenézték, szóba sem álltak vele, mióta Miskával összehorgolt az osztózkodás napján. Egye fene a rongyos parasztját, mit tátja a száját minden inci-finci dologra? Kűszködéssel, bajjal él a magyar ember. Igaz, hogy a targoncát Sarkaditól szokták kölcsönkérni, mikor örnei valót vittek a malomba, de hát Jóskát nem zsenirozta a dolog: most is kedélyesen betámírtott a vastag hangú, iszákos paraszthoz és humorosan jelentkezett:

— A targonca irányában jöttem volna, szomszéd úr. Sarkadi rákiáltott, mint rendesen:

— Hogy a kutya egye meg a jókedvedet... ott van, vigyed, de össze ne törd.

Jóska azután visszavitte, megköszönte s újabb alka-

lomig rá se néztek a „kiszipolyozott“ atyafira. Ilyen az élet.

Julinak mégis fájt, hogy három testvére benn maradt a szülei fészekben. Mikor csak szerét ejthette, a hátulsó berenán megfigyelte a „jó madarakat“, különösen bosszúságának ősi gerjesztőjét: Dózsánét, a bábát. Észrevette kívülről is, hogy Dózsáné kapta kezébe a ház gyepelőjét, nem azért, mintha nagyon lelkén viselné a gondját, hanem azért, mert kijátszottnak és megcsaltnak érezte magát az osztozás óta, kárpótlásul *regnálni* akart, ahogy Jóska mondta. És csakugyan regnált. A hászija két harmadát hamarosan lefoglalta magának, mert őszre telerakatta majd malacnak való tengerivel. Az udvar hátulját hamarosan bekerítette, két hatalmas disznó ólat reccsentyett a Sarkadi szomszéd berenája mellé, volt abban hálószoba, ebédlő, fürdő és sárhencser, boldog sertések lesznek azok, akiket jó szerencsájük idevezérel. Az udvari, nyári kis konyhát szó nélkül megszállotta, telerakta ragyogó edényeivel, mert a maga konyhájában már nem fértek. Mihálynak a felesége, a göthös, kehelő-kaholó, tüdőbajos, de süvöltően éles hangú Horváth Erzszi megbotránkozott ezen a hatalmi túltengésen, szólt az urának: ne tőrje!

— Vigyázz, mert úgy kiszorít innen bennünket, hogy maolnap az utcán leszünk.

Mihály csendet intett:

— Hadd terjeszkedjék. Nekünk megvan a magunk lakásrésze, ebből ki nem durhat. Ha pedig ide is átesapna a hódító kedve, majd az orrára koppintok én.

De Horváth Erzsinek csak szúrta az orrát a dolog, mindig morgott, valahányszor a nyári konyha előtt vitte el az útja. Dózsáné, ha nem volt szolgálatban, süttő-főzött mindennap reggeltől délutánig, emberi ész meg nem foghatja: hova a kis kutyába hombározták azt a tömérdek eledelt, amit a vaskályhán elkészített kettőjük számára, mert csak az egyik leánya élt vele, a másik kettő már férjnél volt. Igaz, hogy egyikőjüket sem lehetett valami sovány személynek mondani, mert az anyának is, a leányának is herkulesi combja, karja hirdette az anyagi jólétet. Kálvinisták voltak, nem igen bőjtöltek. A sovány Horváth Erzszi, mint koplaló kutya, szippantgatta az udvaron terjengő pompás pecsenyeillatot, a leves

drága gőzét, a finom tészták üde párfömjét, mert Dózsánénak ugyan csunya nyelvet adott az Uristen, de a főzés művészetét sem tagadta meg tőle. Ami igaz, igaz.

Jóska sokszor elácsorgott a bába konyhája előtt, míg magára nem terelte a főző némbor figyelmét. Egy-egy kappancomb, egy-egy sertéskaraj, jóféle turós derele, sőt szalagos fánk jutalmazta kitartó hűségét. Hja, nehéz az élet, kivált a becsületes embernek.

Ha jól lakott Jóska — esztendőben egyszer, kétszer történt meg — szívesen fölseperte az udvart, felocsolta a ház elejét, sőt az utcai kútra is elballagott jó vízért. Ha megbicsakolta magát, ha felütötte a hódlást: az Istennek sem lehetett a vackából kivájni.

— Magam ura vagyok, — dongotta — nekem senki nem parancsol.

A világ csak hangulat, tudja minden okos ember. Jóskánál a becsület is hangulat dolga volt.

Minthogy Dózsáné jó bába hírében állott, külsőleg is ragyogtatni akarta az ipart. Pompás címtáblát festett a kapu fölé: egy kis pólyásgyerek angyalszárnyakon repül oda, ahova irányítja a jó Isten. Azonkívül a ház frontján, a falon, még másik két tábla hirdette, hogy ebben a házban Munkásbiztosító- és Betegsegélyző-bába is lakik. Természetesen mind a három Dózsáné volt egymaga.

Mihályné, Horváth Erzs, mindig fujt erre a három táblára, mint a macska a forró kására:

— Micsoda reklámhajhászás! Csoda, hogy oda nem pingáltatja a saját képét is.

Mikor lebetegedett, truccból csak azért is Mester-utcáról hivatott bábát. Dózsáné titkolta a sértést, de nagyon verő szemmel nézett azután a köhögős ifiasszonyra. Lehet, annak a betege.

Mert az élet érdekek láncszemiből fűződik. Adok, hogy adj, ütlek, mert nem adsz.

Mire beállott a kemény tél, a Dózsáné két mangalicája óriásra hizott. Nem sajnálták a kosztot tőle. Már el is határozták, mikor adják át őket a halhatatlanságnak. Mihálynak az orrát csavarta ez a fertelmes nagy gazdag-ság. Az istenfáját, neki nem lehet az idén sem disznót ölni? Csak Dózsánénak? ... Kapta magát: kiment a László bátyja hízlalójába, két konyafülű ártányt lefog-

lalt és fele-áron hazahajtotta. Két karácsony tájáig szed még valamit magára, akkor megszúrják. A feleségének, Horváth Erzsébet asszonynak, kimondhatatlanul jól esett ez a *trucc*, hadd lássa a hittyes Dózsáné: neki is van mivel zsírozni.

Mit tesz a jó Isten! Sugalmat ád az ember fiának. Bakó Jóska hirtelen elhatározza magát, hogy pár száz pengőt kiszakít a nagy takarékbeli vagyonából, malacot vesz rajta, kettőt. Igaz, kihasított állapotban is vehetne, de mennyivel szebb elevenen! Az ember magához kaptja, eteti, azután megeszi. Csuda egy cirkusz ez az élet. Vajjon mi kinek a malacai vagyunk? Ki fogyaszt el bennünket? — Így keltette föl két halálra ítélt disznó a keveset töprengő Bakó Jóskában az élet és halál nagy misztériumát. Már csak ezért is érdemes disznótorozni.

Ott élte siralomházi napjait a jobb sorsra méltó hat sertés a Bakó-ház udvarán. Kettő angol, négy magyar. Versenyezve dédelgették őket, a fulladásig tömték korpával, tengerivel, minden jóval. Dózsáné még köménymagos levest is szörböltetett velük, hogy rendben legyen a hascskájuk. Erre Bakó Mihályné — *truccból* — lekváros kenyeret adott az anyagi türelmű angoloknak. Jóska nem erőltette meg magát a malac-eleség beszerzésével, egyik nap a bába tengerijéből lopott, másik nap a Mihályék korpájából. Azok aztán rogyasztották egymásra a magaságos eget.

— Ez a Dózsáné akkor tanult lopni, mikor drága urának az ondódi tanyájára került, a vén piszlicsár nem adott a nyakán ragadt cseléd-feleségének egy garas napi pénzt sem, Erzsébet asszonynak úgy kellett összelopkodni mindent a gazdaságból. Annyira megszokta, hogy még most is rá áll a keze... az Isten tördelje el...

Igy morgott Mihály vak dühében.

A bába meg Mihály feleségét fogta gyanuba:

— Sosem bíztam ebben a göthös dámában. Julinak a fordított kiadása. Álnokoskodik, mintha szent volna, pedig ragadósabb a keze, mint a csiriz. Piszok egy alak.

Jóska bölcsen hallgatott. Megvakargatta dalmahodó malacainak a hasát, mondván:

— Gazda szeme hízlalja a jószágot...

Mihály megtudta, melyik napra tervezik Dózsáék a tort, maga is azt a napot szánta rá, ne irigyeljék egymás

multságát. Jóska igazodott az idősebbek tapasztalatához, az év utolsó napjára tette ő is a két furcsa gömböc legyilkolását. Mind a hárman egyformán házigazdák, minek előzze egyik a másikat lőfővel? Nem igaz?

Csikorgó decemberi hajnalra virradt a hármas tor napja.

Dózsáné, mint városi hivatalnok, engedélyt kért az udvaron való perzselésre. Megadták neki. Sokkal kényelmesebb idehaza, mint szekéren kihurcolni a kertek alá. Még el is szaladhat a viálisabb malac, volt már eset rá, hogy csak elszédült az ütésektől, de mikor lobogni kezdett a hátán a jó szalmatűz: észretért és kiszaladt alóla. Innen az udvarról legalább nem menekülhet.

Egyszerre csalták ki mind a hatot az udvarra, egyszerre rohanták meg őket a hóhérok. Dózsánénak könnyű volt, mert két veje segített neki ebben a véres munkában, az egyik pláne hivatásos katona, ért az öldökléshez. Miskának is volt egy jobb keze: a sógora, Horváth úr, nagy darab ember, ha rávetette magát a disznóra: mind a ketten összerogytak. De Jóska! A magánzó. A magános agglegény. Nem talált előkelőbb hentest a nagy Murvainál, a bérkocsisor lézengő mahomedjénél. Murvai erősnek erősebb volt, mint az oláh ecet, nadrágot is tudott szabni, ha kellett, de egy disznó kibontása túlhaladta a tudományát. Mindegy. Vállalkozott rá, mert egy kis pénzt hajtott.

A Dózsáék két tőtyögő gömbje, hamarosan elesett a becsület mezején. De Miska, meg Jóska nem bírták lefogni a rokonok halálától ösztönösen megvadult jószágokat. Miska ugyan ráugrott az egyik angolra, de az elkezdett játszani: lónak képzelte magát és daliásan rohant végig cingár lovagjával az udvaron. Ennek a láttára a humor iránt roppant fogékony Jóska elfelejtette mangalicájába döfni a nagy kést, ahelyett vidám röhejre fakadt, biztatni kezdte az ember-ragadó angol rőfögőt: „Hip-hip, hurrá! szorítsd, öreg, ne hagyd magad!” Elkezdett csápolni, kést tartó kezével s a hadonászásban a nagy Murvait szerencsésen képen hasította. Folyt a vér, ha nem is disznóvér. Murvai káromkodva engedte el, a térde alá tiport Jóska-féle malacot:

— Ni a fene egye meg... engemet néz disznónak ez a marha...

A kiszabadult halálraítélt rohant, egyenesen a Dózsák disznóóljába, ott elrejtőzve, az ágyas szalmájában, egy hangot nem adott. Rossz sejtelmek voltak a mai napot illetőleg. Várt.

Tárta, nagy idegességében, összetévesztette igazi párját a Miska lovas angoljával, s azután kezdett szaladni. Nem sok háj volt rajtuk, elég könnyen bírták az iramot. Miska leugrott hasított körmű paripájáról, farkába ragadt az izmos angolnak, és próbálta letartóztatni. De az vigan rohant tovább, előre, hátra, előre, hátra, szánkázta maga után hálátlan gazdáját.

A száguldozásban neki-neki sodorultak a Dózsáné szent máglyán perzselődő két gömbjének és lerántották róluk a félig már begyulladt szalmaboglyát. A rohanó disznók magukkal vonták udvarszerke a szalmát és hamarosan égő kis szigetek támadtak a ropogó havon.

— Mit csinálnak ezek az állatok? — ordította az őrmester úr, Dózsáné katona veje. — Ezeket kellene megperzselni nem a malacikat. S káromkodott utána egy kilométer hosszut.

Jóska viharzóan kacagott, a nagy Murvai ordított, Miska a disznó farkához ragaszkodva kiabálta: „Fogják meg! Fogják meg!” Horváth, a tetemes ember, csapkodta hatalmas tenyerét, lógatta nagy tökfáját: „Nahát, még ilyet nem pipáltam!” A hurkamosásra, főzésre egybesereglett asszonyok kiperdültek a szobákból és neki-pirulva ihogtak-vihogtak a küszöbön, nagyokat csipve egymás combján, versenyt visongva a férfiemberekkel és a sertésállatokkal. Gyerekek sivalkodtak az ablakokban, lelkükből örülve a váratlan mulatságnak. A nagy füstre, zajra, hűhóra Sarkadi szomszéd is kiperdült egy-kettő felpattant a berenára, de amint átértette a helyzetet, feledve minden régi piszkálódást, átugrott a Bakóék udvarára, se szó, se beszéd, rávetette magát arra az angolra, amelyik Miskát szánkáztatta az udvaron, s egy borzasztó bődüléssel két fülén ragadva, ügyes csavarintással hátára terítette. Azonnal rátérdelt s kiáltott Mihálynak:

— Kést ide! Meg vérverő asszonyt.

Horváth úr odaugrott a menkő nagy késsel, visszajára fogva markolatig döfte az állat nyakába. Hörgött az angol, de nem sokáig. Úgy látszik, a szakértő gyilkos

szíven találta. Egy asszony már tartotta a fazekat s kavargatta a beleömlő meleg vért.

A siker föllekesítette Jóskát, Sarkadi szomszédot, a vérző fejű nagy Murvait és most már öten összedolgozva, hamarosan leterítették a még álló három hízlalt egyént. A Jóska elszőkött malacát is kiszólitották a Dózsáné óljából s levették vállairól az élet terhét. Most már féludvarhosszában lobogott a tűz, három helyen egyszerre. A nagy vörös fénytől megijedt kakasok riadalmasan kukorékolnak s ahány kutyája volt Hortobágy-utcának: mind tele torokkal ugatott.

Ez a nap összébbr hozta a testvéreket. Baloghné Mari beszivárgott a tanyáról s hosszú, csontos kezével úgy motolált, hogy a halott disznók részei szinte megelevenülve mozogtak alatta. Nagyokat szippantott hegyes orrából és affektálva utasítgatta vissza a forralt bort, amellyel Miska untalan kínálta:

— Igyál Mari, mindjárt szebbnek látod az uradat.

István, a vasutas, ahogy megsejtette a borszagot: inalt az állomásról Hortobágy-utára. Felgyürte könyökig vasutas kék kabátját, és lelkesülve markolászott a felhasított disznó belső részei között:

— Hej, gyerekek, nincs szebb a világon a családi összejövetelnél. Disznótor, szüret, lakodalom, kézfogó, keresztelő, temetés — ilyenkor talál magára a magyar ember.

— Igen, — ugratta Mihály — mert mindegyikben a bor viszi a főszerepet.

István kétfelé sodorta nagy szőke bajuszát:

— Hogy is mondja Csokonai: „Kancsót, fiú! Vesszendő az élet, és előlünk, mint egy palack bor elfogy.“

Kikapta a höbögő Jóska kezéből a boros csuprot és nagyot huzott az elhunyt disznók lelkiüdvösségére.

— Ni, már ni! — kiáltott Jóska méltatlankodva — Miskának dolgozik, osztán az én borom fogyasztja. Hogy is ne!

— Ne sajnáld, öcsém. Ami menne más kutyába, menjen a magunk gyomrába.

Este lobogott a tűz mind a három konyhában, lobogott az udvaron. A konyhában a friss hurka sült, meg a kóstolónak szánt kolbász. Az udvaron óriás kondérokban a hájat olvasztották zsírrá, szinte befűtötte áradó

melege az egész telket. A Sarkadiék kutyája majd megbolondult kinjában: csalta a zsír drága illata, pávatollal cirógatta az orrát, de nem bírt felugrani a borona tetejére — ötvenszer is próbált szegény, sem a kerítés alatt nem tudott átbuvó lyukat kaparni. A kutyák Tantalusának minden kinját végigszenvedte.

István dalolt. Nem hiába borral kente magasröptű tenorját, de vitte is fel a hetedik égit. Az asszonyok belesimpalykoztak a hangjába és süvöltöttek, mint a gőzös masinája. Az utcán betlehemes fiúk jártak, fel-felhangzott kántáló énekük, meg-megkocogtatták az ablakot: „Szabad-e bevinnünk a Betlehemet?” Távolról kutyák ugattak rejtelmesen. Valami részeg ember kitartóan dalolta, húszszor egymásután: „Hazamennék, hej, de nem tudok...” Mintha valaki nem hitte volna el neki.

Dózsáné, a bába, ideges keringeléssel vizsgálgatta: kinek lesz legnagyobb szalonnája, legtöbb zsírja, legszebb kolbásza, hurkája? S minthogy Miska is, Jóska is, elismerte az ő gömbölyű két hizójának az elsőségét, elégi-kusan szipogott — na, most az egyszer mégsem csalták meg. Testvérei kijátszották az osztózkodáskor, de ez a két oktan jóság nem csapta be. Több ezekben a becsület, mint Bakó Juliban.

Bakó Julit nem hívta meg egyikőjük sem. De a szürke szemű, felgyűrt orrú amazon ott leskelődött este a hátsó berenán, látta a lobogó tüzeket, hallotta a vidám nótaszót, a Jóska höbögős hangját, meg a Dózsáné magas „nyávogását“, amit rendes medrű társalgáskor használt. Köpött egyet a hóba, megrántotta szoknyája korcát s halkan rezgő hangon mohogta:

— Hogy a te hájadból olvasztott zsírral kenje meg Bali Mihály a csizmáját... Disznó. Te vagy az igazi disznó.

Természetesen kedves nénjére, özvegy Dózsánéra értette az egészet.

XII.

A tavaszi szelek egy kicsit megcibálták a Bakó-ház alapját: törött cserepek potyogtak le az udvarra. A sirmalmas őszi esők addig csoszogtak, addig petyegtek, míg szép csendesen belülkerültek a hászijára. Egy-egy helyen lyukat vájt a becsorgó eső-lé, a tengeri szagára az ott-hagyott létrán fellippent egerek nagy ambícióval rágták be magukat ezekbe a lyukakba, szépen kimélyítették, a gerendázat alatt alagútszerűen folytatták tovább, és szakértelemmel kötötték össze a csavargós meneteket. Macska nem igen volt a háznál, így annyira elszaporodtak, hogy Dózsáné feje fölött már parányi kis lyukat rágtak a padlásdeszkában, Isten segítségével a jövő télen le is potyognak majd a szobába.

A bába dult-fult.

— Mégis gyalázat... Senkinek sincs gondja erre a házra. Becsorg az eső a nyakunkba. Az egerek kirágják a falat is.

— Csináltassa meg nagysád, — mondta neki Jóska, — hiszen mindenki felelős a magáéért.

— Felelős? — csattant fel Dózsáné, — hogy volnék én felelős, mikor László bátyám a gazda?

— Hát akkor tessék jelenteni László gazdának.

A bába jelentette is, de a presbiter azt üzent a hízlalóból, most nem ér rá, mert éppen fiaznak a kocák, hanem rájuk bízza; csináltassák meg.

— A magunk pénzén? — iszonyodott Dózsáné. — Még az volna csak a megható. Hogyisne. Ő megveszi, mi pedig fizessünk rá.

— Mire? — röhögött Jóska. — Hiszen még házbért sem fizettünk eddig.

Dózsáné nagyot ütött fejével a levegőbe s nem szólt egy árva szót. Házbért nem fizettek. Testvérek. Csak van annyi lelke annak a tehetős embernek (László bátyjának), hogy nem rajtuk akar meghízni. Ugyis elég kövér. Majd fizetnek, ha lesz miből, de a ház tatarozása mégis csak a gazda zsebére tartozik. Vagy mi?

Ilyenformán gondolkozott Mihály is.

— Eleget szenvedtem a háborúban, — mondta keményen. — Ettem a hadifoglyok fűrészpör kenyerét négy esztendeig. A skorbut egy csepp hujja, hogy át nem vitt a másik világra, ott a Murmann-vasútnál, északon... László bátyám azalatt meleg ágyban, puha párnán aludt, fehér kenyérrel ette a szalonnát, cukrosan itta a kávé, még a bor sem hiányzott... Csak megérdemlek talán annyit, hogy fedelet ad nekem, családomnak, míg egy kunyhót tudok gabalyítani fejem felé. Házbér... Sohsem fizettem házbért, mióta élek, mert mindig a szüleim házában laktam. Most is ott lakom.

Jóska andalító örömmel hallgatta az ilyen beszédet. Távolról lehurrogta László bátyját:

— Le a tőkepenzes burzsujokkal! Hadd éljenek egyszer már a szegény proletárok is.

Ki nem állhatta az osztály-ellentéteket. Szerette magát proletárnak sajogni, de azért nem ismert maga fölött urat. Különben is, egy kicsit hóbortos volt. Iker-fiú ittmaradt fele.

A házbér-nemfizetés, azonban csak része volt az üdvösségének, nem maga az üdvösség. Hónaponként igen pontosan megjelentek a villany fogyasztást mérők, a vízfogyasztást számlálók, negyedévenként a kéményseprők. Jöttek az adó-megintések, nőttek, nődögéltek a kamatok. Akinek háza van, annak tulajdonképen egyebe sincs, mint különféle adók befizetésére joga. László, a gazda, nem a városban lakott, a három bentlakó testvért macerálták a sok számlával. Azok persze megadták az irányt a nyilas-telepi hízlalóba.

Ahol nincs gazda, ott fejetetejére áll a rend.

A ház elejéről, az utcán, el kellett volna söpörni télen a havat, nyáron a szemetet. A rendőr, hej, be sokszor becsöngetett! Most már ki seperjen a három lakó közül, mikor egyik sem tulajdonos, de mind a három gazda. Dózsáné, aki az első lakásban él? Lehetetlen! Az embert

idehívják, odahívják, örökös szolgálat, városi hivatalnok, két kézzel nem lehet hatfelé kapni. Mihály, a bérkocsis? Örök idejét a standon tölti, ő is félig-meddig városi alkalmazott, a közérdek szolgája, nem utcaseprő. Tehát ő sem seperhet, még a saját háza előtt sem. Ott volna Jóska. Állástalan egyén, sokidejű magánzó. Igen ám, de Jóska olyan, mint a jó idők malma: nem lehet megindítani, csak mikor neki való szél fúj. Elcsavarog a jó ég tudja hová, estefelé száll haza hálgni. A másik két testvér mindent elkövetett, hogy felrázza Jóska alvó ambícióját. Hasztalan.

— Az én lovam nem szemetel az utcán, sem az udvaron. Az én fám nem hullatja levelét a járdára. Seperjen az, akié szemetel.

Ebből villongások támadtak, Dózsáné szidta Jóskát, hogy a testvérei nyakán él, heréskedik, ki kellene innen lódítani, Istvánt hozni be helyébe. (Csakhogy annak megiszonyú nyelves felesége van.) Jóska szidta Miskát, amiért idegen csavargókat fogad segédnek, nem az édes testvérét, miért nem azokkal a tekergőkkel sepreti az udvart, meg a ház elejét? Mihály szidta Jóskát is, Dózsánét is, Jóskát azért, mert sunyi, megbízhatatlan, valahányszor a kocsijára ültette: mindig letörette a sárhányót, vagy megsántította a lovat, a kereset felét szabályszerűen ellopta. Dózsánéra pedig azért agyargott, mert tavasszal virágágyat ültetett az ablakai elé, ezzel elzárta a kocsit, ló útját.

— Ezt az udvart nem lehet egynek kisajátítani, a megváltó Istenét... a loamat botlassam, a kocsimat töressem egy bolond bába kedvéért? Mi?

— Kerüljön a bérkocsis úr a hátulsó kapuhoz. Olyan nagy, hogy egy gőzmalom beférne rajta. Mit szúrja a szemét az én virágágyam. Fáj, hogy szebbé teszem ezt a pizok udvart? Különben is eladó lányom van... Üssön beléd az istennyla...

Miska káromkodott. És a következő nap estéjén begázolt lovával, kocsijával a virágágyba. Egy kis rózsafát szerencsésen kidöntött.

A bába lángot okádott:

— Rongy! Schonnai! Akasztófára való kártevő. Megállj, Miska, ezért megadom a szád ízét. Beszegeztetem az első kaput. Megmutatom kutya.

És beszegeztette az első kaput, úgy, hogy azt ki nem lehetett egykönnyen nyitni.

Jóskának tetszett ez a komédia, röhögött. Mihály átkozódott, csapkodta az ajtókat, verte a lovát és a feleségét, feljelentette a megkompolyodott bábát.

Dózsánét megbüntették. Ekkor megátkozta magát, hogy rothadjon le a két keze szára, ha valaha Miskának a javára mozdít. (Nagyon ügyes átok volt, mert könnyű neki megtartani.)

Míg ezek így játszadoztak a Bakó-ház udvarán, Lászlónak, a presbiternek, a ház urának kezdett nyakára nőni a sok adó, miegymás. Gondolta: a házbér arra való, hogy belőle fedezzük a kiadásokat. Kapta magát, nagy idő múltán lerándult Hortobágy-utcára és az otthon süritő, sütő-főző Dózsánénak szépen elébe terjesztette hazafias kívánságát: fizessenek már valamit a lakásért.

Dózsáné nagy szemeket meresztett:

— A lakásért? Hiszen úgy mondtad, ahogy mi akarjuk... Ránk bízta ezt a kis költséget.

— Rátok bízta, de már idestova esztendeje várom, hogy mit határozottatok... mennyiben állapodtatok meg...

Dózsáné panaszosra hangolta hangját:

— Nem is gondolod, micsoda szegénységben élünk? (Hirtelen ráborított egy tálat az egyik vaslábasra, hogy a sülőfélben lévő második kacsat ne lássa meg a bátyja. De László meglátta.) Mindenünk elmegy a kosztra. Ruhánk alig van annyi, hogy hetenként tisztát váltsunk.

László megcsóválta a fejét, halovány mosoly kíséretében:

— De hiszen a télen mind a három lakóm két-két kövér disznót ölt. Itt perzseltétek meg az udvaron. Látom, a konyhán most is valami szárnyas sült. Jaj, de jó szaga van annak a töltött káposztának! Szegények vagytok, de jól éltek. Hm.

A vaskos bába, akin csak úgy rengett a hús, ha egyet-egyet lépett, testi mivoltának nem megfelelő lírai hangon siratta magát:

— Még azt is sajnáljátok az embertől, amit megesszik.

— Nem sajnálom én, — komorodott el a presbiter. — Hogy sajnálnám. De ilyen jólét mellett röstelnék in-

gyen lakni két szobát. (Mert a bába két szobát fogott le magának, egyik volt a rendelő, ott fogadta a betegeit.)

Dózsáné nagyot szivott az orrán:

— Ingyen... Hm... Istenem. Ingyen. Testvér adja a testvérnek, nem esik ingyenben.

— Ötszáz pengőnél többet fizettem rá a házamra. A tetőt nektek javíttattam ki, mert a ti nyakatokba csorgott az eső. A vízvezetéket bevezettettem a szobátokba. Kiköveztettem az udvar hátulját, két új fáskamarát csináltattam. Mit akartok még? Nem ajándékozhatom el a bőrrömet is. Túlságosan kiszipolyoztok.

Erzsébet önagyságának fájt ez a szó:

— A másik kettőt miért nem noszogtatod? Mindig csak engemet csipkedsz. Szerencsétlen özvegy vagyok, három gyermekemet táplálom.

— Diplomás asszony vagy. A Betegsegélyző meg a Munkásbiztosító hivatalos bábája, fix-fizetéssel. Nahát. Csak ki tudsz izzadni havonta húsz-harminc pengőt. Megyek én a másik kettőnek is a nyakára. Eleget vártam. Lejárt egy év. Tovább nem várok.

Ment Miskáékhoz.

Csak a felesége volt otthon, a soványtestű, de kövér hangú Horváth Erzsí. Felszólította udvariasan, hogy fizessék be az egy évi házbért, harminc pengőt havonta. Mert a kamat meg talál nőni.

Az asszony fentengő hangon felelt:

— Tessék ezt egyenesen az uramnak megmondani, mert ő rá tartozik. Nekem az egészhez semmi közöm. Nekem csak az a kötelességem, hogy ott lakjam, ahol ő lakik. Ha megy innen: vele megyek. De tetszik tudni: nála van a kassza.

László ümgetett, ámgatott, de a nemes hölgygel nem mehetett semmire, mert nem nála van a kassza.

Bekocogott végül Jóskának az ajtaján is.

Jóska kitörő lelkesedéssel fogadta rég látott bátyját, még a székét is megtörölte, úgy ültette rá. De László szemrehányó szemeket vetegetett felé, amiért a hatvan angol kocát nem segítette hazahajtani tavaly.

— Tizenhárom beadta a kulcsot, ennek te vagy az oka, nyavalyás. Miattad zavartuk halálra szegényeket. Megjárnád, ha most beperelnék az áráért.

— Sokkal jobb szívű ember annál László bátyám,

— vigyorgott Jóska. — Bosszúállás nem illik egy nemes presbiterhez. Szeressétek ellenségeiteket is, áldjátok azokat, akik titeket átkoznak, mondja a Biblia.

— Mondja Jézus urunk, — egészítette ki a presbiter, csodálkozva. — Hát ezt honnan tanultad?

— A templomban hallottam a multkor — hazudta Jóska, mert keresztelese óta nem látta a templom belsejét. Bátyja szokta ezt is mondogatni, ráragadt.

— Csakugyan jársz templomba? — kérdezte nyíló szemmel.

— Minden tisztességes ember jár; — felelte öccse nagykomolyan.

László most már nehezen tudott szót keríteni a házberre. Óvatosan, tapintatosan puhatolódzott, hogy áll a testvér pénz dolgában. Jóska szippantott, mint a Bakók szokták és álnokul, fájdalmasan rezgettette a hangját:

— Ami kis pénzem maradt a jussból, két malacba öltem. Egy esztendeig elragódok rajta, de bizony kinn a testem a ruhából. Csupa rongy rajtam minden. (A takaréokban három-négyezer pengője van.)

Ügyesen megmutatta a kifeslett nadrágját. A nagy Murvaival birkózott a minapában, annak a nyoma.

— Miért nem látsz valami munkához?

— Isten az atyám, úgy keresem a dolgot, mint vak Laci a kincset. Van is most szükség munkás kézre. Annyi a menekült, Csonka-Magyarországon, hogy még a legyeket is külön légyfogó emberek pusztítják nyaranta. Bizony, adhatnál egy pár garast.

László ijedten nézett rá. Ő jött kérni, ez a nagyfejű megelőzte és tőle kér. Most már nem volt lelke előhozakodni a házberrel. Zavarba jött és elkezdte a pénzes tárcáját motorázni.

— Mennyi kell?

— Vagy háromszáz pengő. Megadom!

— Egy évi házbér! — szaladt keresztül a presbiter fején. Azzal kinyitotta a bukszát, leolvasta a háromszáz pengőt. Hirtelen fölállt, köszönt, ment. Félt, hogyha még egy percig marad, újabb háromszáz pengőjébe kerül.

Nehéz volt a szíve, tele panasszal. Elkanyarodott a Böszörményi-útra, Juliékhoz, hogy kiöntse előtte bánatát.

— Nézd már, ezek a Dózsáék nem akarnak házbért fizetni.

Juli szeme szürkén villámlott, mintha villanyáram futott volna végig az arcán, vibrált minden idege:

— Ahán! Hahán! Megmondtam előre. Nem megmondtam? Dózsáné? Aki Dózsánéval jót tesz, a saját fejére rogyassza a házat. Letagadja még az azt is, hogy kikapta az anyai részt, töled. Megesküszik, hogy kijátszotuk, hogy az övé a ház hetedrésze, hogy joggal lakik benne. Ha sokáig benneagyod, úgy befon, besző, hogy utóljára te fizetsz neki, amiért benne lakik. Dózsáné? Rosszabb, mint a hét szűk esztendő.

— De a többi sem fizet. Se Miska, se Jóska.

— Kötelet a nyakukba — kiáltotta Juli gondolkodás nélkül. — Előre sejtettem, hogyha ott maradnak, megesszik azt a házat gyökerestől.

— Mit tegyek velük? Nem perelhetem be a testvéreimet...

— Miért ne? — pattogott Juli. — A magánvagyon nem közpréda. Különben, legjobb volna, ha rögtön eladnád azt az átkos házat, hadd kínlódna a lakóival más. Idegennek térdet-fejet hajtának azok, csak a testvér húsát rágják.

— Megvert engem az Isten — sóhajtott a presbiter. — Háromszáz malaccal könnyebben boldogulok, mint három testvéremmel.

Juli átkozódott és ököllel verte a saját fejét:

— Miért is voltam olyan marha, hogy lőtottam-futottam az érdekükben, két hétig jártam a zsibogót, míg pénzzé tettem azt a nyomorult ingóságot. Hadd viaskodtak volna rajta hónapokig, hátha a méreg kiszakasztotta volna az epéjét annak az utálatosnak (t. i. Dózsánénak), vagy a sima guta ütötte volna meg — elég kövér hozzá. Milyen boldogok volnánk most, nélküle! — sóhajtott a felette őszintén.

— Ne mondj ilyeneket, — feddette szelíden a presbiter. — Elég baj az neki, hogy olyan, amilyen.

— Elég baj az *nekünk*, — javította ki Juli. — Mert baj van, annyi, hogy belefullad az ember. Látod, László, hogy törte ketté a jó Isten az én legszebb reményemet. Minden örömömet Pistába vetettem, egyetlen jó fiamba. Taníttattam, neveltettem, ráköltöttem volna a csillagos eget. Most tett volna érettségit, júniusban. És nem gátat vet elébe az Isten — vagy az ördög! Március 15-én —

ma sem tudom, mi történt vele — csak elkezdett vért hányni. Vért, vért, azt a drága vérét... Ágynak esett, láz vette elő, összeviessza beszélt. Kivítem a tüdőbetegek szanatóriumába, ott valami gazember azt mondta neki: hiába gyógyíttatja magát, hiába önti özönnel a pénzt, nem ér semmit, mert gyógyíthatatlan. Az én fiam halálra rémült. Annyira a lelkére vette, hogy már neki vége — belezavarodott. Megzavarodott az én drága egy fiam. Hazahoztam, itthon nem bírtunk vele... Megpróbáltam az idegklinikára... Minden pénzemet elvitte. Most azt a kis földünket is eladom, hogy felvihessem szegény fiamat a Tátrába. Mert kaverna van a tüdőjében, azt mondták a röntgen-osztályon... azt csak a Tátra tudja kigyógyítani. Viszem is, rá is költöm, ha már egyebem nem lesz, az életemet is...

Juli, a rettentő némbor, az oroszlánszemű, sírva fakadt. Sírt. De nem úgy, mint az édesanyja koporsójánál. Hanem úgy, mint ahogy az édesanyák sírnak a fiúk koporsójánál.

László megilletődött. Baj van, úgy látszik, mindenütt. Megszégyelte magát. Milyen hühöt csinál egy pár rongyos száz pengőért. Ő, a disznókereskedő, a presbiter. Házbért követel az édes testvéreitől. Hát nem lelketlenség ez? Erre tanítja Jézus példája? Erre tanítja az Új Szövetség? Nem hogy hálát adna az örök Istennek, amiért egészsége, pénze, nyugalma van.

Megszégyelte magát. Adott Julinak pár száz pengőt, hogy gyógyíttathassa a fiát. Nagyon melegen megrázta a táborszájú kezét és kikocsizott a hízlalóba.

Dózsáék vigan feszíthettek tovább.

A Kovács Pista tragédiája eljutott lassan Hortobágy-utcára, a Bakó-házba is. Amint Dózsáné meghallotta, kiszélesedett az arca, a melle, az egész lénye:

— Van Isten az égben! — mondta nagy szóval. — Hahán! Nem nőhetnek ám a fák az égig! Megbolondult a fia? Kár. Nagy kár. Annak a gyalázatos bestiának kellene megzavarodni, hogy többet kárt ne tehessen senkiben, csak magában. Jól van, Juli! Nagyon ráztad a rongyot. Az Uristen szájon talált vágni. Egészségedre. Így lesz az elsőből legutolsó.

Nagyon jól esett a gyász hír testvéri szívének. Azon az éjszakán kimondhatatlan jól aludt. És tündérit álmodott.

XIII.

Jóska, a magánzó, egyszer csak rájött, hogy nagyon is egyedül van. Ha öröm éri, magában sustorogja el, ha bánat szakad rá, nincs akit képen törüljön. Se felesége, se gyermeke. Az asszonyt ugyan gyűlölte, mint tökéletlen házi állatot, feleségül nem kellett volna neki még Puskás Klári sem. Hanem, tudja fene, a vére mégis bizsergett, ha meg-megcsapta valami fiatal szoknya kedves illata.

Különösen most, a vérzsendítő nyáron.

Eleinte nem értette, mi jutott hozzá. Kavargós ösztöne kocsmába kergette s döntötte magába az italt, szakmány módra. Az ital felgyújtotta benne a lappangó hősiesség parázsát, nagyokat ordított az utcán hazafelé menet s ragyogó szónoklatokat tartott a figyelmeztető rendőrnek. Úgy képzelte: most fel tudná fedezni az északi sarkot, mert ezidőtájt csapatostól rándulgattak az emberek észak felé. De minthogy Észak messzeceksze volt, csak Hortobágy-utcának a sarkáig jutott. Ottan rágyújtott egy-egy kunkori nótára, dercés hangján szívzsongítóan gajdolta hazáig, a Bakó-házig. Huncutságból becsöngetett, hogy talpra ugrassa a mindig imetten aluvó bábát, akinek az éjjeli becsengetés új fuvarokat jelentett.

Csoszogott is már Dózsáné papucsá:

— Ki van ott?

— A szülész nőért jöttem, — álnokoskodott Jóska elváltozott hangon.

Dózsáné ajtót nyitott.

— Megellett a lovam ma éjjel, tessék első segélyben részesíteni.

A bába káromkodott, Jóska meg röhögve tántorgott végig az udvaron. Még sokáig kihangzott a szobájából:

*A gunárom az ólba,
Ráugrott a tojóra.
Úgy, úgy, édes gunárom,
Sok libám lesz a nyáron.*

Az istállóban dübörögtek az éji álmukból felzavart lovak, nem tudtak a Jóska csodálatos, fűrészelő hangjától aludni.

Miska kipattant az ágyból, úgy ahogy volt, egyingben-gatyában, beperdült a gajdoló öccs szobájába, egykettő képen törülte, azután szó nélkül visszafeküdt az ágyába. Jóska csodálkozott mámoros fejével: ugyan Ur-isten, kitől szenvedtem én ezt a pufföt?

Egy szép júniusi reggelen, hétfőre virradóra, csodálatos dolog ütődik a Miska szemébe. Jól el találtak aludni mind a hárman, kilenc óratájt ő lépett ki legelsőnek az udvarra. A reggeli napragyogásban valami szemvakító fehérség vág a szemébe. Hunyorog, nézi: hát az udvari szivattyús kúttól a kocsiszín sarkáig szárító kötél van kifeszítve, amelyen fehérneműket lenget a fuvalom. Közzelebb megy, obszerválja: széles korcú férfigatyák mellett ujjatlan női pendelyek, bugyogók, réklik.

— Om, — mondja meghökkenve. — Még ez csak a tubák.

Honnan az égedelemből kerültek ide ezek a pendelyek? Se tegnap, sem azelőtt nem szárogatta itt senki a fehérneműit. Hozzá még asszony. Hiszen az ő felesége a hászijára tereget, Dózsánénak is odafenn vannak kifeszítve a kötelei. Ki a nyavalya pókhálózza be az ő zugát, éppen a kocsiszín bejáratát, hogy még a kocsiját se tudja kihúzni?

Nagy szóval elkiáltja magát:

— Kié ez a kötél? Miféle pendelyek száradnak itt? Hé!

Áll, néma csend. Légy szárnya se rezdül.

Megint ordít egyet, fölemelt hangon:

— Miféle pendelyek ezek? Az istenit...

Dózsáné kipeccen a küszöbre, méltatlankodva szól rá:

— Ne orgonálj. Nem látod, hogy kié?

— Kié?

— Azé a bolondos Józsié.

— Női pendelyek?

Elkezd Miska nevetni. Csak nem ment el az esze ennek a hájfejűnek? Csak nem jár női alsónadrágban, mint a hármashonvédek csinálták Szabácsban? Kibőlhászták a női divatüzleteket és selyem bugyogót húztak a nadrág alá.

Most már Dózsánénak is kerekedik a szeme. Végigszagolja a hengegve ragyogó fehérneműket, látja, mind idegen. Itt valami titok lappang.

Nem érnek rá találgatni, mert nyílik a Jóska szobájának is az ajtaja s egy menyecske pattan ki rövid rokokolyában, ingvállban, mezítláb, se szó, se beszéd: ripp-ropp, összekapja a kötélén lógó ruhákat, ölébe gömbölyíti, a kötelet is tündéri gyorsasággal oldja le, csapja hóna alá és tűnik el vele a barna ajtó mögött.

Olyan volt az egész, mint valami színpadi jelenet.

Dózsánénak leesett az álla. Miskának nem különben. Alföldiesen szólva: nem tudtak se köpni, se nyelni.

— Ki ez az ifiasszony? — kérdezi Miska végül.

— Ki? Ki lehetne más... ennek a málészájúnak a jövődöbelije...

— Jóskának?

— Hát.

— Csak nem ment el az esze...

— Mostanában mindig odaéjszakázik. Valahol ráakadt.

— Asszony volna?

— Persze.

— Nem hinném. Olyan tisztességes képe van.

— Ugyan. Tisztességes...

— De milyen finom a bőre. Fehér. Uri.

— Az ilyeneket nem süti a nap. Nem aratnak, nem kapálnak.

— Érdekes. Így egyszerre. Megfigyeljük a kis huncutot.

Azzal Mihály bement az istállóba, mintha mi sem történt volna, s elkezdte vakarni-kefélni a lovait. Dózsáné pedig beszötte magát a szobájának egyik ablakközébe,

a félig lebocsátott „firhang“ mögé, mint a potrohos pók s onnan várta a prédáját, a dongó aranylegyet.

Az „aranylégy“ nem akart kirepülni a fészkeből. Ellenben, idő múlva, Jóska támolyog ki nagy álmosan, nagy boglyasan, olyanokat ásítva, hogy majd elnyeli a saját fejét. Egy nagy dézsát telehúz vízzel a kútnál, azután a szobája ablaka alá húzza, a napsütésbe, hogy fölmelegüljön a tikkasztó hőségben.

Jóska leül a szoba küszöbére, nyújtózkodik, mint a macska szokott éji nyugalom után.

Miska az istállóból vigyázza. Egyszer kijön, rászól:

— Te, miféle pendelyek száradtak itt reggel?

— A nagyanyámé, — dörmögi kedvetlenül a magánzó.

— Asszonyi szerszám volt, azt láttam.

— Ha tudod, mit kérde?

— Csak nem gabalyodtál bele valakibe?

— Kérdeztem én, mikor a feleséged után jártál: hova mégy?

— Ez csak nem a feleséged?

— Nem értem, mit ütögeti az orrát a más magánügyébe.

— Magánügy? Pardon. Nem szóltam.

Visszament az istállóba. Dalolt, hogy a lovak jobban állják a vakaró bizsergetését.

Most egy csapat csirke sereglett elő az udvar hátrájáról. A bába jövődö tyukjai. A bábának egész majorsága volt: galambjai a ducban, csirkéi a kotló alatt, pulykái és rucái a fáskamara mellékhelyiségében, malacai a pompás ölben, és egerei fent a hársziján, a tengeri özönében.

A csirkék szomjasak lehettek, hirtelen megszállották a Jóska dézsavizét. Felpattantak a szélére és kedvesen, fűrgén nyújtogatták csőrüket a jó friss vízbe, azután egyfelé tartották és lebugyogtatták pici kis torkukon. A nyelésük rimtusa gyors és miniatűr volt, mint egy kis gépezet. Ittak, idogáltak hosszasan, társasan, mert a csirkék, tyúkok társas lények.

Egyszer az egyik, egy kis nagyfejű, elvesztette az egyensúlyt és fővel belebukott a dézsába. Sipogott, vergődött, segítségért kiáltott, de a többiek rá se hederítettek. De rohan ám kifelé a vaskos bába, a gazdaasszony.

Még idejében kimentí a fuldoklót. Neki támad a küszöbön mélézó Jóskának:

— Még csak a füle botját se mozditja rá a gyönyörű. Itt fullhatna meg a szemeláttára. Ide teszi ezt a dézsavizet, hogy a csirkéim belefuljanak.

— Ne te, ne, — adja fel a szót Jóska szelíden. — Az én udvarom az istállótól a kis kútig terjed. Ez a dézsavíz az én udvaromon van. A teinsasszony udvara az első utcai kaputól az udvari konyháig terjed, tehát ezek a nyavalyás csirkék a más udvarán legelnek. Pont az én udvaromon. Az én dézsámat sározzák össze. Az én vizemet isszák. Jogom volna valamennyit belefojtanom a dézsába. Még maga regnál?

Dózsáné nagyot szippantott az orrán:

— Eredj már, te hőbörtös. Addig az enyém, ameddig a tiéd. Köszönd meg, hogy megtűrünk.

Jóska felállt és elzavarta dézsájáról a csirkéket. Dózsáné neki tolláskodott:

— Elzavarod a csirkéimet, te?

— El én.

— Megállj, majd elugrasztom én is a tiédet!

Jóskában felgerjedt a lovagiasság. Hirtelen kapóra fogta az istálló falának támasztott seprőt és úgy tett, mintha a bába fejéhez akarná mérni.

— Mindenki a maga háza előtt seperjen, ahol egy vasorrú bába terem a világon!

A szó szoros értelmében leseperte Dózsánét a maga udvaráról. Azzal kapta a vasvillát, éles határvonalakat húzott az udvaron keresztbe. Kimérte a Dózsáné részét, kimérte a Mihályét, ki a magáét. Hőbögös hangján megfenyegette a sóbálvánnyá dermedt vaskos asszonyt:

— Aki be meri tenni a lábát az én határomon, eltöröm a bokáját.

— Eltöröd te a nyavalyát, vagy az téged! — kiabálta nénje magas hangon. — Azt pedig egyáltalában nem tűröm, hogy a jogos lakókon kívül más alakok is beszemtelenkedjenek az udvaromba.

Mihály is kiállott az istálló ajtajába.

Jóska most egyszerre ünnepélyes, komoly bíró arcát öltötte fel:

— Ha jól értem a teinsasszonyt, a vendégem ellen van kifogása. Figyelmeztetem, hogy tisztességes személy.

Aki megsérti, vessen számot magával, mert járásbírótság elé ráncigálom.

Elkezdett körbejárni a maga udvarán, mint a nyomtató ló.

Mihály jóízűen nevetett:

— Nem értem ezt a dolgot tisztán, Jóska! Lakót fogadtál? Vagy szívességből vettél valakit a szárnyad alá?

— Senkinek semmi köze hozzá. Albérlőm.

— Micsoda? — sikoltott Dózsáné kedve-hegyezetten. — Albérlőd? Hallottunk már ilyet!

— Ne tátogassa azt a tábornokszáját, nagysád, mert belepottyan valami. Annak adom ki a szobát albérletbe, akinek akarom.

— Be van jelentve? Van bejelentő lapja? — rikácsolt Dózsáné.

— Ha nincs neki, majd lesz neki, jó az Isten, majd ad neki.

— Hogy nem sül ki a szeme, — pattogott a bába — más házába járni, éjszakának idején, más udvarára te-regetni a rongyát. Nahát!

Ebben a pillanatban felpattan a Jóska szobájának ajtója, kiperdül rajta a szóbanforgó fehér személy, ölén az imént összeszedett fehérnemű, s egyenest Dózsánéhoz ugrik, orra alá tartja alsóruháit:

— Rongy? Ez? Rongy? Tessék megnézni jól. Ez selyem. Ez félselyem. Ez battiszt. Nem rongy, drága nagysád.

Dózsáné tiltóra emelte jobbkezét és megbántva fordította félre az arcát:

— Elmenjen innen...

Jóska restellte, hogy az „aranylégy“ kirepült a szobájából. Szelíd erőszakkal vissza akarta toloncolni:

— Na, na, csak semmi lárma. Tessék bémenni.

— Miért? — csattant fel a gömbölyű leány. — Nekem nem szabad napvilágon járnom? Ki vagyok én? Mi vagyok én? Ki/ez az ifiasszony, hogy így nekem ront?

— Majd megmondom én mindjárt, kicsoda maga, — gyürkőzött neki Dózsáné.

— Mars vissza! — kiáltott „albérlőjére“ Jóska, de keményen.

— Fogja be a száját, most én beszélek, — replikázott az ingvállas amazon. — Hogy maga kicsoda — (Dó-

zsánéra mutatott a jobb lábával) — ahhoz semmi közöm. Hogy én ki vagyok? Rögtön megmondom. Engem sem a golya költött, drága ifiasszony. Édesanyámnak vagyok a törvényes gyermeke. Igen. Sárkány Juliánna a nevem. Református, huszonegy éves, hajadon. Hiába vigyorog, hajadon. Hat elemit jártam, himlő ellen is be vagyok oltva. (Megmutatta, remek karján a himlőhelyeket.) Nem úgy keresem a kenyeremet, hogy ez a ducos dáma gondolja, hanem a két kezemmel. A két kezemmel, tisztelt Nemtudomki. A kefégyárba járok, havi 100 pengőt keresek, megélek belőle. Ezt az urat — (Jóskára gyökintett a fejével) — ezt az urat nem tegnap óta ismerem, régen szimpatizozunk egymással. Régen járjuk együtt a Meteor-mozit. Ugy-e hé? Azért, hogy most mezítláb és egy ingben lát nagysád, ne igen fintorgassa az orrát, mert ha felöltözöm — és mindjárt fel is öltözöm — nem tudom, melyikünket gondolnák a másik cselédjének. Úgy ám, kislakat!

Valami utánozhatatlan mozdulatot tett. Kifejező ereje olyan nagy volt ennek a mozdulatnak, hogy Mihály elismerő bólintással vágta rá a fejét:

— Ejnye, a jó mindenét...

Jóska hirtelen kiegyenesedett.

Dózsáné hatalmas csipőjére feszítette kezét:

— Hogy hol szedte fel magát az öcsém, ahhoz semmi közöm. De a házi úr csak hármunknak adta ki ezt a három lakást, tessék tudomásul venni: idegeneknek tilos a bejövet.

— Ez a hölgy nem idegen, — morajlott Jóska — hozzám tartozik. Ha Dózsáné nagyságának szabad macskát tartani a konyhájában, fene egye meg, akkor nekem is szabad egy tisztességes lányt a tetőm alá fogadni.

Megfordult a sarkán és hegyeset köpött.

— Tisztességes! — sivitotta gúnyosan a bába. — Hol az erkölcsi bizonyítványa? Hadd lássam. Vagy a cseléd-könyvét. Mutassa, na!

Sárkány Julcsa az ujjhegyére emelkedett:

— Figyelmeztetem az asszonyságot, ne sértegetsen, mert nagyon meg találja ütni a bokáját.

— Mégis gyalázat, — dühöngött Dózsáné, — egy semmiházi, betolakodik ide, a tisztességes emberek közé, és még őneki áll feljebb.

—Rögtön szedje össze a retyemutyáját és takarodjék!

Jóska erre csak egy szót vágott oda, azt a rövid szócskát, amely a waterlooi csatatéren csattant fel a vitéz franciák ajkairól, mikor az angolok azt kiáltották nekik: adjátok meg magatokat!

— Igenis! — csengett a Sárkány Julesa hangja. Háttat fordított Dózsánénak s beröppent a szobába. Tünetlen gyorsasággal felöltözött, óriási gyakorlata lehetett benne, megrázta a bubifrizuráját és elkezdett valami operett-kuplét dalolni.

Dózsáné felháborodva az eget verdeste:

— Nem. Ezt nem tűröm. Szólok László bátyámnak. Kidobatom ezt a perszónát, de azt a féleszű bolondot is vele! Megálljatok.

Bedübörgött a szobájába. Hirtelen eszébe ötlött valami. Felkapaszkodott a hárszijára, ahol fehéreneműi száradtak a kötélén. Ez a bestia itt töltötte az éjszakát, ki tudja, hol mászkált a sötétben? Az ilyen akkor húzza fel a cipőjét, mikor más tisztességes leveti. Hátha már is meglopott? Jaj, csak lopott volna meg. Micsoda passzióval vitetném a rendőrségre!

Kezdte a fehéreneműit számbaszedni, darabonként.

XIV.

Dózsáné már a hászija közepén vácsét kiáltott:

— Jézus egy Isten, csakugyan megloptak!

Ez ugyan nem volt igaz, csak álnokságból kiabált, hogy megijessze azt a bubifrizurás dajnáat. Hiúz-szemével hirtelen átfogta az egész anyagot, fehérneműinek kiteretett táborát, látta, hogy minden a helyén, bosszantotta a nagy rend, jobban esett hát a lelkének, ha a gyanu sarát ráfröccsenti a Sárkány Julcsa képére.

Koporcolt lefelé a létrán, hogy csak úgy csikorogtak belé a fokai. Rohant egyenesen Mihályhoz, annak teregette ki kövér karjait és sovány panaszát:

— Megmondtam! Nem megmondtam? Itt van. Két pár harisnyának, meg egy bugyogónak lába kelt. Tegnap még mind megvolt, ma már odavan. Hanem, bolond Jóska, ennek te adod meg az árát, mert a te réveden csusszant ide be valaki, akinek — úgy látszik — nem tiszta a keze...

Sárkány Julcsa a nélkül is vérmes-piros egyéniség volt, de erre a szóra lilaszínbe borult. Fekete szeme vilámlani kezdett. Vad lendülettel odadugta kifeszített tenyerét a bába orra alá s remek szoprán hangon kiáltotta:

— Ez nem tiszta? Ez a kéz? Nézze meg, akinek szeme van. Aki pedig szemtelen, vakuljon meg.

Jóskában is megfelhőzött az indulat:

— Na hát, ez már disznóság. Soha senkinek nem vész el semmiye, csak ennek a puskaporos hordónak. (Dózsánét tisztelte ézzel a szakkifejezéssel.) Hallja a teinsasszony! — ordított egy nagyot — ne macerálja ezt a hölgyet, az istenit neki, mert én nagyon jó ember vagyok, fertelmesen jó ember vagyok Szentmihálynap vasár-

napig, de azontúl, aki feneketkerítője van ennek a világnak, oda ütök, ahol a...

Ő megmondta, hova, de én nem írhatom ki.

Dózsánét elfutotta a pulykaméreg s elkezdett a kapuig meg vissza szaladgálni, azon a területen, amelyiket Jóska jelölt meg neki a villával, mint törvényes udvarrészt. Közben ilyeneket lihegett:

— Hogy nem sül ki a szeme — idegen férfival hálni — az egész világ szemeláttára — nahát!

Jóska kifeszítette a mellét:

— Csend, teinsasszony! Azt csináljuk, amit minden becsületes ember szokott, Ádám apánk óta.

— Azt hát, — nyelvelt a túlfutott Sárkány Julcsa.

— Vagyok olyan tisztességes, mint akárki.

— Jó, jó, — vágott közbe Mihály —, de a mi fajtánk törvényes házasságban élt eddig, él ezután is. Az ilyenfajta szerelem... már bocsánat... nem gyermekes családok udvarába való.

Jóska egyet rántott a nadrága korcán:

— Ejnye, a jó mindenét... tán a te gyermekeid az almafán termettek? Hogy olyan szemérmes lettél egyszerre.

— Pardon. Horváth Erzsébet nekem hites feleségem, Isten és emberek előtt. Templomban és anyakönyvvezetőnél.

— Nekem is lehet még, — dünnyögte Jóska, kissé óvatosan, hogy Sárkány kisasszony meg ne hallja. De az meghallotta — s gyönyörű pillantást vetett érte rá.

Szemrevaló fehércecseléd, annyi szent. Most, hogy teljes fölszereléssel lépett Dózsáné elébe, a vaskos dáma semmivé vált mellette. Sárkány Julcsa tudott öltözködni, gyári lány léteire úgy járt, mint egy irodabeli kisasszony. Fekete bőrv karolta körül a derekát, jól kivágott blúza mögül már a kettős halom lankása is kivillant, a kezdődő gyönyörű völgygel. Ruhája alighogy térdig ért, testszínű harisnyája szinte izzóan feszült formás lábszárait. Koromfekete haja zizegve csilingelt, ha megrázta makrancos fejét. Bakó Jóska odáig volt érte. Eddig csak találkoztak itt-ott, hébe-hóba, de ez az aranykődös nyár összezavarta őket, fészket raktak a Bakó-ház eresze alatt.

Dózsáné fekete gálába vágta magát s ment egyenesen László bátyjához, ki, a hízlalóba:

— A mi tisztességes házunk nem tűr meg holmi szabad nőszemélyeket. Nem! Szüleink megfordulnának a sírjukban, ha behunynánk a szemünket a Jóska lezüllése előtt. László, te vagy a gazda, te parancsolsz, kergesd ki onnan azt a condrát, mert képen teremtem, ha még egyszer nekem tollászkodik. Presbiter vagy, egyházi ember, a te házad nem lehet ilyen hölgyecskék szállója.

A kövér kupec hümmögött, hámmogott, csavargatta vörös kálvinista nyakát, de nem akart döntení. Inkább csöndesítette a lázongó matrónát:

— Ugyan, az Isten áldjon meg, miért nem fértek egymástól? Olyan rövid ez az élet, s ti még ezt is meg-rövidítitek örökös veszekedéseetekkel.

— De az erkölcs, László, az erkölcs! Ha a világ számára kerülünk, —

— Az a fő, hogy *mi* becsületesek legyünk. Mit fáj neked a más feje? Ha Jóska albérlőt fogad a szobájába, kinek mi köze hozzá? Csak fel ne gyujtsa a házat.

— Te is így beszélsz? A presbiter.

Bakó Lászlót bosszantani kezdte ez a nagyképűsködés:

— Mária Magdolna bűnös asszony volt, ezt talán te is tudod, és Krisztus Urunk mégis szóba állt vele, sőt pártját fogta, amikor — —

— Krisztus Urunknak könnyű volt, — legyintett a bába, — nem ember volt, Isten fia volt. Én ember vagyok.

— No hát akkor türtőztess magadat. Az vessen rá követ, aki büntelen.

Ez a bibliai mondás torkára akadt Dózsánénak, mert igen kezdett tőle köhögni, elannyira, hogy belevörösödött és szinte-szinte fuldokolt.

László felhasználta ezt az alkalmat, hirtelen fordított egyet a rúdon:

— Nagyon jó volna már, ha behoznátok a házbért. Elmúlt egy éve, mióta várom. Sokat ráfizettem arra a házra. Eladom, ha megharagít.

Dózsáné tapintatlanságot érzett ebben a figyelmeztetésben. Nem akarta újra kifejteni álláspontját: testvér, mivel tartozik a testvérnek, csak egy szemrehányó, néma pillantást vetett a bátyjára, nagyot szippantott az orrán, köszönt és elenyészett.

Sárkány Julcsa pedig kezdett gyökeret verni a Bakóházban. Egyideig még járt a kefegyárba, hozott egy-egy kis pénzt a közös háztartás tűzhelyére. Azután beszüntette a gyári üzemet s „házi lány“ lett belőle. Rendben tartotta a magánzó Jóska szobáját, mosta a fehérneműit, foltozgatva a nadrágját és ami fő: főzött is neki. Jóska ezért becsülte különösen.

— Bubifrizurája van, de azért úgy áll annak a kanál a kezében, mint a bot Barcza komiszároséban. El nem tudom képzelni, mikor tanulta a főzést, hiszen az anyja meghalt még negyvennyolcban.

Julcsa kisasszony mosolygott és danolt. Dala becsengte a házat, még a Dózsáné házhoz is fülelték rá. Felseperte, fellocsolta az udvart, napjában háromszor is, tisztán tartotta a ház elejét, a rendőr nem csempetett be, mióta itt lakik. Bemeszelte a falat egész udvarhosszában, még a Dózsáné házrészén is, a vastag bába csak tüszkölt tőle, mert valami álnokságot sejtett a nagy törleszkedésben. Pedig Sárkány Julcsa nem akart törleszkedni senkihez, csak be szokta végezni, amit megkezdett. Mihály megszerette a dolgos kezű jövevényt, sokszor példának állította a felesége elé:

— Lásd, hogy hízik ez a bolond Jóska, mióta dörgölőfát szerzett magának. Még borotválkozni is megtanult, mióta Sárkány Julcsa mos rá. Nem olyan rossz lyány ez, mint a híre tartja.

— Na, na, — méltatlankodott Mihályné — csak bele ne szeressen, mert akkor Jóska nagyot talál ütni lapáttal valakinek a fejére.

De a kunér bába haraggal élt és ette önmagát. Hogy be tud szemtelenkedni némely ember a legidegenebb helyre is. Nem szégyeli magát. Még jó, hogy a ház eladása után fujta be ide a szél, képes lett volna az osztozkodáskor hetedrész nyelvelni ki magának. Mintha csak a család tagja volna. Hogy az én Istenem fészülne meg a legélesebb fésűjével. Milyen buta ez a Jóska!

Pedig Jóska ez egyszer boldog volt. Lehet, lelki szégyenké a feneketlen boldogság, mindegy: ő boldognak merte mondani magát halála előtt.

Sárkány Julcsa ránézett az emberekre, gömbölyödött az arcuk tőle. (Csak Dózsáné kerek képe nyúlt meg.) Ránézett az udvarra: mindjárt kedvesebb lett. Valahon-

nan virágmagvakat szerzett, furcsa kis ágyakat csinált és bevetette. A nyári esők és a hevesen verő nap csakhamar kiszólongatták a virágokat a földből, kidugták színes fejüket, mosolyogtak, mintha mondanák: jó napot, mi is itt vagyunk! Korán volt örvendezniük az életnek. Mert jöttek a Szörnyek, jöttek a rettentő bába tyukjai, rucái és kegyetlenül levagdosták a virágfejeket kardalakú csőrükkel. Sárkány Julcsa sírt és káromkodott, benn a bába dohogva nevetett.

Akkor Julcsa kapta magát, felborította a barátság poharát, szélnek eresztette munkás jókedvét és, ahogy mondta: „kínjára hagyta“ az egész Bakó-házat. Bizony, a Bakó-ház synylette meg. Nem ragyogott már a fal fehéren, nem csillogtak tükörtisztán az ablakok, a nagy udvaron hetes, hónapos szemetet sodrott örvényébe a forgószél, amely ott támadt a Sarkadiék zugában és áttáncolt a hátsó kaputól az első kapuig. A virágágyak dombján dudva, keserű lapú és kóbor mákvirágok burjánzottak, nagy lomha békák jöttek nyaralni a hűvösébe, úgy, hogy a bába harcias kakasai halálra ijedten borzadoztak, mikor meglátták őket és futottak, mint az ideges cinegék.

— Tudok én így is, — magyarázta Julcsa Jóskának.

Egy augusztusi reggelen Bakó Juli, férjezett Kovácsné, arra járt, szokása szerint benézett a hátsó berenán: vajjon mit művelnek ezek a gyalázatosak? László bátyjával találkozott tegnap a disznóvásárban, az panaszkolta el neki, hogy élük, dibolják potyán a drága testvérek a jó Bakó-házat. Se házbér, sem adó, se tatarozási költség, se semmi.

— Megmondtam én ezt előre, — hersegett Juli. — De hát a huncut embereknek megvan az a vak szerencséjük, hogy roppant elbájolják a becsületeseket. Én bezzeg nyakig vagyok a bajban, nagyon meglátogatott az én jó Istenem. Ezek az ingyenélő betyárok úgy duskálnak a jóban, mintha soha nem lenne vége. Lesz még a kutyára dér.

Ezt a deret szerette volna már most, augusztus végén behinteni az „ingyenélők“ fejére és lelkére. Mert ha az ő drága fia, Pista, lyukacsos tüdővel és megzavarodó elmével várja a halált odafenn a Tátrában: akkor ezeknek a gyalázatos vigadóknak is múljék el a jókedvük és

vonítsanak a pusztulás elébe, mint a Holdra a babonás kutyák. Másképen nincs Isten az égben.

Juli hát benézett a berenán. Egy fiatal nőcselédet látott, a Jóska szobájának ült a küszöbén, valami könyvet olvasott.

— Igy is tudok én, — mondta Julcsa Jóskának. Napokat ült a küszöbön, olvasva. A vaskos bábát törte a happaré.

— Ki lehet ez a fiatal menyecske? — tündött odakinn Juli, a táborszájú. Annyira furta az oldalát, hogy megverte a hátsó kaput és bekiáltott:

— Hé, Jóska! Nyissátok ki.

A kulcs belül benne volt a zárban, Sárkány Julcsa odaugrott és kinyitotta.

Szemben állott a két Juli. Bakó kívül a küszöbön, Sárkány bent az udvaron. Néztek egymás szemébe rettetes kíváncsisággal. Még eddig nem látták egymást.

— Jó napot, — mondta Juli röviden. — Itthon vannak ezek?

— Kit tetszik keresni?

— Ezeket a... bentlakókat. Bakóékat.

— Itthon vagyunk, mi ketten... — akadozott a „menyecske“ s miért, miért nem, elpirult.

Julinak furcsa gyanuja támadt:

— Maga is idetartozik, lelkem?

— Ide... — mutatta Sárkány kisasszony a Jóska ajtaját.

Bakó Julinak nagyot villant oroszlán-szürke szeme:

— Micsoda? Jóskához? Csak nem — ?

Azt akarta kérdezni: csak nem a felesége? (Hónapok óta nem járt erre, ki tudja, mi minden nem történt azóta.)

Sárkány Julcsa vagy elértette, vagy nem értette, elég az hozzá, azt mondta rá mosolyogva, igent gyökintve a fejével:

— De bizony.

Juli elkiáltotta magát, élesen, mint a vércse, mikor rácsap a zsákmányára:

— Nahát! Ez érdekes. Mindjárt gondoltam. És nekem nem is szóltak. Mikor esküdtek?

Bevágta maga mögött az ajtót, most már mint rokon állott szemben a rokonnal.

Ez egy kicsit siet, gondolta Sárkány Julcsa. Megköszörülte a torkát, hogy ideje legyen okos szót találni:

— Izé. Még nem igen esküdtünk meg, csak —

— Csak úgy jegyben járnak? — adta szájába a szót Juli.

— Igen. Csak úgy, jegyben járunk.

— Szervusz! — kiáltotta rokon melegséggel a táborszájú és hirtelen magához ölelte az „albérlőt“, megveregette a hátát, mint a becézett gyerekek szokás. — Persze, te azt sem tudod, ki vagyok? Jóskának a nénje volnék, Kovácsné Bakó Juli. Nahát, miből lesz a cserebogár... Ne félj öcsém, míg engem látsz. Én vagyok a „táborszájú“, így csúfolnak ezek a lidérc emberek. Iga-zuk van. Akire én egyszer rátátom a számat... Isten annak! Ejnye, de pompás. Hogy is hívnak, hé?

— Julcsa. Sárkány Julcsa.

— Fene jó neved van. Olyan a pofikád is, mint a neved: Sárkány!

Sárkány Julcsa úgy érezte: ebben a harsányszavú, szürke szemű, pisze orrú asszonyságban szövetségesre talált. Mélyíteni akarta a gyorsan született barátságot, rögtön segítségére apellált:

— Jaj, éppen jókor tetszett jönni. Nagy háborúk folynak itt, félig-meddig miattam. A bába, meg a fiákeres nem akar megvárni — — —

Julinak villámlott a szeme. Önkénytelenül gyürkőzni kezdett, mint a birkozók:

— Hahán! A bába. Persze. A bába. Olyan az, mint a Jónás cethala: mindenkit elnyél, azután mindenkit kiokád. Nem kell tőle félni. Sokszor kibontottam már a kontyát.

Sárkány Julcsa érdeklődő tisztelettel nézett legfrissebb rokonára. Ezt az asszonyt teknőben rengették, nem bölcsőben.

— Ki akarnak durni? — kérdezte Bakó-szójárással Juli.

— Olyanformán.

— Vigyázzanak, hopra ne essenek. Úgy kirántom alóluk ezt a házat, hogy nyekkennek bele. Ismered már László bátyánkat?

— Nem. Nem ismerem.

— Ez a ház azé. Ezek csak úgy laknak benne, mint

a cigányok. László bátyám tutyi-mutyi ember, afféle presbiter, nem ért az élethez. Nem tud ezeknek a fejére hágni. Felemésztének ezek itt mindent az ég-világon. Házbért nem akarnak fizetni. Mind parancsol, egyik sem engedelmeskedik. Na, nem sokáig ragyog a napjuk. Eladjuk ezt a házat idegennek, majd akkor tudják meg, ki a cseléd, ki az úr.

Juli megköpte a markát annak jeléül, hogy nagy munka előtt áll.

A szóváltásra a benn guzsorgó Jóska is figyelmes lett, kívül került. A táborszájú éppen az albérlője hátát veregette, rokoni gyöngédséggel. Csak elámult: hát a róka nem kapja be a csirke fejét, hanem megcirógatja?

Juli ráköszöntötte a napot:

— Szervusz öcsém! Szégyeld magad, nem is szólsz az embernek, csak úgy, jó magadnak nálunk nélkül, ripp-ropp, egy-kettő. Becsülöm az eszed — fáin kis vázonszelédet kanyarítottál az Isten méneséből.

Ezt az utolsó szót Sárkány Julesának mondta, keményen magához ölelve a kemény kötésű leányt.

Jóskának pengőnagyságúra tágult a szeme:

— Micsoda! Már ismeritek egymást?

— Hajaj, de mióta! Az özönvíz óta. Ha fiatalabb volnék, azt mondanám: együtt jártunk iskolába. Csak neki, gyermekeim, szerelem nélkül nem ér ez az élet egy fatányért sem.

— Nem neheztelsz érte, hogy így — ?

— Én? Hogy neheztelnék? Szeretnék összegereblyélni minden egymásnak való lányt meg fiút. Kínlódjék más is.

Jóska vakaródzott egy kicsit Julinak erre a nagy házasihatnékjára, ők bizony még nem voltak sehogy sem, csak összekerültek. Közös háztartásra. Juli törvényesebbnek gondolta a viszonyukat, azért kelepelt olyan fennen. Nem baj. Majd kiforog az idő kereke mindent.

Julinak roppant megtetszett Sárkány kisasszony, a maga fiatalságát szippantotta meg benne:

— Te leszel az én tanítványom, kitanítlak úgy, hogy sirva néz utánad a bába. Igaz: László bátyám nagyon neheztel rátok, nem fizettek házbért, csak romboljátok a meglevőt. Addig húzzátok a zsinórt, egyszer csak eladja felőletek. Demeter úr nagyon ácsingózik erre a telekre.

Jóska felhorkant:

— Már megint adja?

— Jól teszi. Idegennek jobban fizettek majd, mint a testvérnek. Nekem se tetszik ez a se ki, se be állapot. Nem sajnálom tőletek ezt a négy falat, de valahogy igazságtalanság történt velünk négyünkkel, akik nem lakunk idebent.

— Hogy mondhatsz ilyet! Dózsánéval egy udvarban lakni: felér hét évi várfogsággal.

— Hahán! Dózsáné? Dózsánének sem lobog mindig így a lobogója. Hallom, ki akar benneteket innen öklelni. Nem úgy lesz az, galambom: hanem usd é foré, la pedure, mentek innen valamennyien. Mert Demeternek ám nem kell lakó. Faraktárnak rendezi be az egészét. A bába önagsága viheti a siltet Homok-utcára, vagy a Csicsogóra — ott születnek csak szaporán a proletár gyerekek!

Jóskának csavarta az orrát ez a beszéd. Mit akar már megint Juli? Ennek soha nincs nyugta, mindig sző, mindig fon, mint a fiatal pók. Most valahogy helybevergődtek, ágyást vágtak maguknak, mint a vackoló disznók, — és ehol ni, már megint mozgatják alattuk a talajt.

— Én nem értem, — csattant fel a Juli szavára — mi az Isten csodáját bizgat téged a mi ügyünk? Van házad, van kenyered, vized, mi a nehéz nyavalyának ütögeted mindig orrod a mi bajunkba? Nincs elég bajod?

— Van. Van, túlságosan sok is. Az én egyetlen, drága fiam... halálos beteg... nem lesz belőle semmi. Pedig azt álmodtam, az egész ország zeng a nevétől: Kovács István! — Az ördög belegázolt a vetésembe. Most már mit ér az életem? De, ha nekem nem sikerült — (ekkor iszonyatosan felvillámlott a szeme): ne sikerüljön másnak sem! Ha én nem leszek boldog, legyen mindenki boldogtalan.

Sárkány Julcsa ösztönösen arrébb huzódott, félni kezdett ettől a táborszájú asszonytól.

Nyílik az utcai ajtó: robog Dózsáné befelé. Hivatalos látogatásból jön, fekete táskája kezében. Ahogy megpillantja egymás mellett a két Julit, átvillan a gondolatán: „Megtalálta zsák a feltjét, ecetes hordó dugóját.” Finoman köp egyet balfelé s eltűnik a szobájába!

— Köpött. Leköpött. Láttátok? — hördült fel Bakó

Juli. Megrázta sörényét, mint a nöstény oroszlán és elbődült a bába ablaka alatt:

— Köpheted már, drága nagysád! Megírták a száma-ra az uti levelet. El fog innen pusztulni, mint a tavalyi szemét. Fertelmes.

Dózsáné kivágta a szoba ablakát:

— Van szeme, idetolakodni, az én házamba?

— Kuss. Ez a ház nem a kendé. László bátyám megelégette a barátságot: kirázza ezt a rothadt zsákot, hadd hulljon a férgese.

— Hogy összetalált a két finom nő! — gúnyolódott Dózsáné marólgó szavakkal. — Talán az ifiasszony szálította ezt a gyönyörűt annak a féleszünek? (Jóska nagyot hördült, de szó nem lett belőle.) Nem sokáig virít ezen a dombon, ismerem a fajtáját, szél hozta, víz viszi.

— A fene gubóját! — öltötte rá nyelvét Sárkány Julcsa.

— Szemérmetlen perszónának nincs helye a Bakóházban! — sivített a bába éles hangja.

— Na hiszen, szemérmes egy alma volt maga, tizen-négy éves koráig, de akkor nagyot lépett, el talált bukni. Így van az! Minden éjjeli pillangóból templomnyitogató asszony lesz vénségére. A bába is kezd vénülni.

Ez fájt legjobban Dózsánénak. Mint az örült rikácsol:

— Rongy! Aljas! Piszok! Menj innen... menj az ablakom alól, te felgyürt orrú, te hályogszemű... mert nem tudod, mit vágok a fejedhez. Még mindig nem férsz a bőrödben? Az Isten már beléd rugott, nem elég? Megbolondult szerelmes magzatod — nem elég? Te is meg akarsz bolondulni? Segítsen a mindenható Isten, szívemből kívánom.

Becsapta az ablakot. Eltűnt.

Julit felhúzta az indulat, mint pontos gazda a lejárt órá-t. — Megeresztette nyelve csapját, ömlött a szavak ár-
vize:

— Potyafráter! Ingyenélő teinsasszony! Nem sül ki a szeme? Több mint egy éve lakik már itt, egy garast nem fizetett házbérben. Hol az ebesi tanyája? Hol a sámsoni gőzmalma? Hol a Morgó-utcai tornácos ház? Element, minden odavan... a „nemzetes asszonyból“ csak a „bábaifiasszony“ maradt. Nyomorult. Mert minden

ingyen kellene, még a cigánynál is aljasabb: az ha lop, legalább a családjának viszi. Ez? Ez mindent a maga tehénbendőjébe gyűjt, mint az utálatos varangyos béka. Még a lányát is kész eladni pénzes betyároknak, csak hogy ne kelljen ruhájáról meg eledeléről gondoskodni. És ez az erkölcstelen madám meri feltátani másra a száját? Ez? Ki kellene négykézláb szegezni a kapura, mint a kovács inasok szokták a denevért, és aláírni: „Míg élt, piszkos volt, mióta meghalt: bűdös.“ Phi, fertelem. Az lesz a legboldogabb napom, mikor már nem látlak.

Arca zöldbe játszott, szája vonaglott, szeme forgott, mint egy roppant macskáé, hadonászó keze reszketett. Sárkány Julcsa annyira megijedt tőle, hogy Jóskába fogózott és unszolta: menjenek be.

Bakó Juli egy leírhatatlan megvető gesztust vágott még a Dózsáné ablaka felé, nagyot köpött és katonás léptekkel marsolt a hátsó kapunak, újra nekigyürkőzve, mint aki nagy munka előtt áll.

XV.

Bakó Juli egyenesen a fakereskedő Demeter házá-
nak tartott. Elővette a kövér embert, szóhoz sem engedte
jutni:

— Na Demeter úr, amit egyszer elrontottam, jóvá
akarom tenni. Ott van a Bakó-ház: Demeter urat várja
új gazdának. Hogy eladjuk? El bizony. László bátyám
túl ad rajta, nem neki való. Tessék kinyitni azt a buk-
szát, most még olcsón megkaphatja. Akár lesz nagy
körút, akár nem lesz, mindenképen jól jár.

— De hát a kedves testvérei, nagysád?

— Kedves testvéreim menjenek arra, amerre a nap
jár. Egyik sem akar házbért fizetni.

— No lám, no lám.

— Bizigen. Ezeket nem jó lenne megtartani, mert
a fejére nőnének Demeter úrnak.

Demeter tüzet fogott. A fatelepet bővíteni kell, a kis
trónörökös növekedik. (Ott hempereg éppen az udvaron,
a kutyával pajkoskodik, a kutya érti a tréfát: képen csó-
kolja. Olyan csupa gömb-gyerek, mint az alkotója.) Ez
az udvar már nem képes befogadni az új anyagot.

Megköszönte a Juli szívességét, másnap kirándult a
Nyilas telepi hízlalóra, Bakó László rezidenciájára.

A presbiter úr egy ingben ott nyargalászott a nagy
etető körül, vagy százötven-kétszáz rőfögő habzsolta a
délutáni kávé, azok közt igyekezett rendet tartani, mert
ezek a szemtelen halámolók két első lábukkal is bele-
gázolnak a vájuba, mintha három szájjal akarnának
enni. Le kell szoktatni őket, mert elpocsékolják a drága
korpás tengerit.

— Kuj, te, az anyádat... vigyázz, mert három karikát húzok az orrodba.

Demeter úr elnézte; milyen furcsa ez a „mozgótelep“. Mennyi baj van ezekkel az össze-vissza futkározó fenevadakkal. Bezzeg, az ő talpfái, gerendái, lécei, deszkái milyen engedelmesen sorakoznak a raktárban, állnak, várnak, tűrnek, míg rájuk nem kerül a sor. Dehát ilyen az élet: sokrétű, mint a nagyanyánk szoknyája.

Bakó László lihegve nyujtotta neki böngyöli kezét: — Adjon Isten. Mi járásban tetszik lenni?

Demeter úr elmondta.

A disznókirály nagyot sóhajtott, s letörölte homlokáról, tarkójáról az izzadságot. Látszott, hogy bántja a ház eladásának a gondolata, de nem tehet mást.

— Kénytelen vagyok eladni. Semmi hasznát nem veszem. És hozzá tömérdek pénzembe kerül. A testvéreim számára vettem meg, de bizony azok nem tudják gondját viselni.

— Én megbecsülöm, higgye el Bakó úr, mintha csak a szüleimtől maradt volna rám.

Bakó úr elhitte neki. Megállapodtak, hogy a jövő hétfőn találkoznak a Bakó-ház udvarán. Az eladó akkorára már elkészíti a szerződés szövegét, majd megvitatják. Huszonötezer pengő az egész.

Demeter úgy emlékezett, tavaly húszezer lett volna az utolsó ára. Azóta ötöt emelkedett. Már csak megnézi, mi je nőtt meg azóta annak a háznak.

Délután belöködött Hortobágy-utcára. Szemügyre vette jövőendő házát, először kívülről. Három ablak az utcára, hatalmas, boltozatos kapu. Az ablakok közt oszlopok. A kapu homlokzata csaknem művészies. Elég jó képe van. Polgáriasságát emeli az a három akác, amelyik kétszer nyílik egy esztendőben, a második virága gyönyörű rózsaszínű. Tele van az utca illatával, mintha be-párfőmözték volna.

Azután benézett a kapu hasadékán. Mihály a fiákeres, éppen kocsiját mosta az udvari kútnál, úgy látszik, valahol a vidéken járt. Dózsáné az ablak alatt szellőztette párnáit, ágyneműit, nagyigényű macskája közepébe heveredett, úgy élvezte Isten szép napját. Jóska az udvaron tébett-lábolt, mintha keresne valamit... talán elvesztett boldogtalanságát.

Demeter úr megnyomta a kilincset, belől került.

Jóska nagy riadással fogadta:

— Hopp, a Jézus eszmája, bokáig ér a szára! (Mezítláb volt, arra értette.) Adjon Isten, aranyos Demeter úr. Emberemlékezete nem láttam. Csak nem a bábát tesszik keresni?

— Nem, nem — mosolygott szelíden a kövér ember.
— Benéztem, mert azt hallom, újra eladó a ház.

— Melyik ház? — rökönyödik hátra a magánzó.

— Ez. A Bakó urék háza.

— Nem tudok róla semmit.

— A presbiter úr mondta. Árulja.

Dózsáné fülét is megütötte ez a gyászos hang. Hirtelen Demeter úr mellett termett:

— Nem Kovácsné heccelte föl az urat? — kérdezte éles gyanúval.

— Nem. Igaz, ő is szólott, hogy el ne halássa más az orrom elől. Remélem, most komolyan megy a dolog.

— László bátyám akarja ezt a házat eladni?

— Az. Beszéltem vele. A jövő hétfőn megkötjük a szerződést.

— Rólunk, nélkülünk? — kiáltotta Dózsáné tragikusán. — Hallod csak Miska, eladják a fejünk felől a saját házunkat.

Miska letette a mosó szivacsot, megtörölte a kezét:

— Na. Nem megy az olyan könnyen.

— Nem bizony, — höbögött Jóska ingerülten. Heten vagyunk, uram, heten! Mind a hétnek beleszólása van. Anyai örökség. Ezen nem lehet csak úgy diktomfaktom túladni.

Demeter úr szerényen ismertette a maga véleményét:

— Igen ám, kérem, de most már nem a hét testvére a ház, hanem csak egyé: a Bakó László presbiter uré. Megvette. Eladja. Tőle veszem meg.

— Hogy a kis kutyába ne volna már a miénk! — harsogott Jóska okatlanul. — Mi csak úgy átengedtük László bátyámnak egy időre, haszonélvezetre. De ez nem azt teszi, hogy a tudtunk és akaratunk nélkül túladhat rajta.

— Nem ám, — tódította Miska. — Semmiféle szerződés nincs arról, hogy ez a telek örök áron átmeny a László bátyám tulajdonába és azt teheti vele, amit akar.

Demeter úr kedvesen mosolygott:

— Tévednek, drága Mihály. Tévednek. Ez a ház tavaly óta a Bakó László nevén áll, láttam a telekkönyvet. Már pedig akinek a nevén áll, azé a ház, míg csak el nem adja. Bakó László igenis örökös gazdája ennek a...

— Ilyet nem ismerünk! — cserdült közbe a bába magas hangja. — Nekünk egy szóval sem említette a bátyánk, hogy eladó szándéka van. Így hát ne is tessék beugrani. Azt hiszem, újra annak a hóbortos Kovácsnénak a keze van a dologban. Megint spekulál.

Demeter úr vállat rándított: neki nyolc. De azért megengedik, úgy-e, hogy végignézhessen az udvaron, a szobákon?

Hogyne, kérem. Csak tessék.

Demeter azután meglépte az udvart szél tében, hoszszában: hány négyzet öl lehet. Megvizsgálta a lakószobákat, különös odaadással merengett az istállón és a kocsi-színen, mert ezeknek a helyébe szánta az új favágó helyiséget, gőzgéppel. Kiment a hátulsó kapun, tetszett neki a széles, tágas bejárat. Csakugyan, itt vonatok is közlekedhetnek. Már látta a kerítés fölé szegezett címtábláját: FARAKTÁR. *Demeter-féle gőzfavágó.*

Azután illendően elbúcsúzott. Elment.

A három testvér elképedve néz utána. Miska káromkodik, Jóska kényszeredetten hahotázik, Dózsáné pedig elkezd porolni, verni a párnáit, mintha a Juli feje volna:

— A Kovácsné keze! Az csinálta az egészet. Megfulladna az irigységtől, ha mi tovább itt lalnánk.

— Nem fizettünk házbért, — mormogja Mihály magában. Majd ráordít az öccsére:

— Mért nem fizettél házbért, te ingyenélő?

— Hát te mért nem fizettél? — vágott vissza Jóska.

— Ez az oka mindennek, — mutatott Jóskára Dózsáné.

Na. Most már szívhatta Jóska a fogát, megint szívébe döfték a kést.

— Nahát. Csuda egy asszonyi állat ez a Dózsáné! — keseregte dercés hangján. — Ha egy csirkéje felfordul: én vagyok az oka. Ha beleüti fejét a szemöldökfába: én vagyok az oka. Ha László bátyám nem hajlandó ingyen nyakunkba rázni a házát: annak is ez a szegény fiú az oka. Az istenfáját... ha megharagítanak, úgy

felgyujtom ezt a panaszos palotát, hogy a záporoső sem oltja el. Mit macerálják az embert halálíg?

Bevágta maga után az ajtót.

Hanem a következő hét elején csak betámít ám a két mázsás ember: Bakó László, a harcsabajuszú, meg Demeter úr, a bő putinájú (Dózsáné csúfolta így bőven szabott nadrágjáért). Két tanut is hoznak magukkal, két sovány atyafit, hogy majd alápenderítsék nevüket a hitelen szerződésnek. Igen ünnepélyesek valamennyien.

Dózsáné reszketve várta őket, Mihály keserű haraggal, Jóska fenébenja-jókedvvel.

Az adók, vevők felveszik a helyrajzot, jegyzékbe foglalják még a galambdúcot, még a fecskefészket is. László mindent magasztal, Demeter mindent kicsinyel, míg lassacskán egyensúlyba jut a mérő két serpenyője. Meg-egyeznek.

Dózsáné szeme úgy kísérte minden moccanásukat, mint a macska a bomló cérnagombolyagot. Mihály neki-dőlt az udvari kis konyha falának, néma megvetéssel ócsárolta a kalandosokat, mert ő tudta, hogy az egész hű-hó csak *kaland* a Bakó-ház történetében. Jóska hal-kan röhögött.

Végre Mihály megunja a sok ácsorgást:

— László bátyám... hát csakugyan el akarja adni fejünk felől ezt a házat?

A presbiter széttárta kövér karjait:

— Mit csináljak? Semmi hasznát nem veszem.

— Hát a testvéri szeretet... nem súg semmit?

— Egy jó esztendeig adtam ingyen lakást mind a hármatoknak. Ez is valami.

— Igenám. Csakhogy ebben a házban nekem is volna valamim, amit nem engedek kótyára vetni. Mert az enyém.

— Micsoda? — állott meg kíváncsian László.

— Az az istálló, meg az a kocsiszín — az enyém.

— Hogy volna a tiéd? Megkaptad a hatodrészt örökséget, ki vagy elégtve.

— Az istálló meg a kocsiszín mégis az enyém, mert én kerestem! Tizenöt évig jártam az egylovas kocsival — az alatt gyűjtötték össze édesapámék a házravalót. Jusom van hozzá, követelem!

Demeter úr elkezdett szaporán pillogni. Nem szorította a drámai jeleneteket. Csak a színházban.

László csendesen, higgadtan magyarázott:

— Nem jól beszélsz, Mihály. Így a lovak is jogot tarthatnának az egész házra, mert hiszen az ő lábuk, tüdőjük fáradt érte.

— Ugyis van! — kiáltotta Mihály élesen. — Mint-hogy pedig a lovaimnak én vagyok az ura, én képviselem őket is.

— Ne tréfálj. Jóska is járt egyidőben a kocsival, a nagy Murvai is...

Jóska hirtelen feltalálta magát:

— Az ám! Ezen a jogon az udvari konyhát viszem magammal.

Természetesen Dózsáné sem hagyta az igazát:

— Minden testvér kapott valamit a szüleinktől még életükben, csak nekem nem adtak egy lyukas serpenyőt sem. Most én is a sarkamra állhatok.

A presbiter elvesztette egyházi türelmét; a rakott baju kupec pukkant ki belőle:

— Beszéljetek, amit akartok. Én megyek a magam útján. Soha nem láttam még ilyen gyerekes eszű népet, mint hárman ti vagytok. Ne töltsük az időt, mert drága. Tessék Demeter úr belülkerekedni, tessenek, uraim. Irjuk alá a szerződést.

Kinyitotta az egyik üres lakást, beterelte a bizottságot.

— Hát mégis eladja László bátyám? — kiáltotta utána elkeseredve Mihály.

— El! — hangzott a presbiter szava már belülről.

— Nahát akkor sohse áldja meg az Isten, — csikorgott a bérkocsis, a falat öklözve elkeseredésében.

Felesége, Horváth Erzsi, ott állott az ajtóban, szomorúan és feketén, mint a halottas zászló. Mihály oda kiáltott neki:

— Na, barátom, mehetünk a cigánysorra.

Dózsánéban felpuffant a méreg pöfetege, félig sírva, félig átkozódva rázta kövér öklét nembánom Jóskára:

— Ez az oka mindennek, ez a rongy.

— Nem is tudtam, hogy ilyen fontos személy vagyok, — röhögött a magánzó.

Mihály tovább vívódott-vergődött Sarkadi szomszéd berenájánál:

— Hová teszem a kocsimat, ha jönnek az esős napok? Az Isten ege alá? Ott szárassza a nap, ott rothassza az eső? Meg a lovamat... a két lovamat. Hová tegyem?

Horváth Erzsí megszólal rá csendes, de átható hangon:

— Hm. A feleségére, gyermekeire nem is gondol, csak a lovára.

— Nem a felesége keres neki, hanem a lova! — okoskodott Jóska.

Mihály az ajtót rágt a dühében.

— Ha megharagítanak, lebontom az istállót, szét-szedem a kocsiszínt, viszem magammal... mint a sátoros cigány. Hahaha! Sátoros cigánynép lesz a Bakó hadkból. Nesze neked, Magyarország!

Dózsáné változatosságot okából Demetert kezdte szidni:

— Az Isten vegye ki a szemét ennek a gömbös favágónak, nem lát ez másik házat magának az egész nemes városban? Mégis csak égbekiáltó. Mikor bábára van szüksége, Csapó-utcáról ideszalad én hozzám, a város másik végére. Mikor bővíteni akarja a faraktárát, Hortobágy-utcánál kezdi, a mi házunkkal. Meg van ez háborodva? Vagy az a háborodott Kovácsné fujta bele a maga gyehehallángját, attól veszett meg?

— Kovácsnét kellett volna lábánál fogva felakasztani, mikor elkezdte itt a komédiát. Csuffá tette Péter Dánielét, megvesztegette azt a sunyiképű Neumann, mert avval összejátszottak, csak a vak nem látta. Ezt a nagy dob-embert, ezt a Demetert meg neki ugratta a házunknak. Csak azon csodálkozom, még László bátyánkat is le tudta venni a lábáról. Bedőlt a presbiter egy fiákeresné önegyságának, hahaha!

— Na, na, — intette Mihály felesége, — csak ne gyalázza az iparunkat. Mi is emberek vagyunk.

— Meglássátok, — emelte fel a kezét Mihály, — nem lesz jó vége annak a táborszájú dajának. Hiszen már is kezd ránehezedni az Isten keze. A fia megháborodott. Hm... De még ez semmi. Ezután jön még csak a java. Ha Szibériában volnánk, megátkoznám. Mert Szibériában még fog az átok.

Ezalatt odabent felolvasták, elfogadták, aláírták a

szerződést. A Bakó-háznak mától fogva új gazdája van: a pocakos Demeter.

Ahol gömbölyödik kifelé az ajtón, ni. Most is úgy izzad, mint mikor a hetedik gyermeke született. Ni, hogy rázza a presbiter kezét, bizonyosan jó vásárt csinált. Mert nagy érték ez a ház mindenkinek, csak a Bakó-testvérek nem tudnak vele boldogulni.

— Rendben van, — mondta Bakó László.

— Aláírták a szerződést? — kérdi Mihály. Még mindig nem akarja hinni.

— Alá.

— Hogy szól?

— Huszonötezer pengő.

— Öm. Ötöt nyert rajta László bátyám.

— Igen, mikor először ráfizettem. Mert a *házbért* is magamnak kellett behoznom. Azt jól tudjátok mindnyájan.

Mihályban ágaskodott valami, szenvedés a háborúban, valami jóvátétel, testvéri kötelesség, más egyéb. De unta már az örökös szóharcot, lemondóan vágott egyet a levegőbe, egye meg a fene. Dózsáné duzzogva és magában szorongva rángatta a kötője szélét, olyan volt, mint kisgyerek korában, mikor nem tetszett neki a leves, mert nem volt benne hús. Ez is olyan leves, ez a ház eladás, amelyből neki nem jut semmi hús. Itt nem igen lehet „ragasztani“. Csak Jóska vette egykedvűen az egészet, nagy az Isten akla, majd elférünk benne.

A presbiter jól látta testvéreinek a csüggedését, vagy ahogy Bakóék szokták mondani: csüngő orrát. Szeretett volna egy pár jó szót, vigasztaló igét intézni hozzájuk — mint a püspök úr szokta a presbiteri gyűlésen, — de nem volt jó hangulatban, nem akarta a sikert kockáztatni. Csak annyit mondott:

— Ne búsuljatok. Demeter úr igazán jó ember.

Azután Demeternek sugta oda:

— Szóljon nekik egy pár szót, megérdemlik. Szegények, ne menjenek tető nélkül a télnek.

Azzal elköszönt, ment. A malacai várják kint a hízlalóban.

A jámbor Demeter ott állott három ellensége előtt, mint Dániel az oroszlánok vermében. Mit mondjon ő ezeknek az embereknek? Hogy hitesse el velők jóakara-

tát? Az egyik diplomás asszony, nagy tudományú nő, tiszteletet gerjeszt benne mindig. A másik katona viselt ember, résztvett a nagy háborúban, sokat szenvedett, ez biztosan lenézi benne a hinterlandos civilt. A harmadik — jó fiú, csak nem lehet vele komolyan beszélni. Mit mondjon ő ezeknek? Ha kivenné a szívét, jó puha, kövéres meleg szívét s odatartaná elébük, hogy lássák: nincs benne semmi feketeség, — akkor sem hinnének neki. Akkor is gonosz ember volna előttük a neve. Szóval nem megyünk messzire. Minden Demosthenesnél szebben beszél a tett. Itt bizony tenni kell valamit. De mit? Mindjárt meglátjuk.

Bevezetőnek kibocsátott egy rövid mondatot:

— Ne haragudjanak rám, hogy éppen én vettem meg a házat. De... (gondolkozott, mit is mondjon? S ezt mondta még): de, jó árat adtam érte.

A három testvér felsibolygott, mint a méhraj, ha követ vágnak közéjük.

— Van lelke Demeter úrnak ideköltözni? — kiáltotta Mihály tragikusan.

— Van lelke bennünket kiszorítani? — kontrázott a bába.

— A saját hajlékunkból! — tette rá a koronát Jóska.

— A szülői házunkból, ahol felnőttünk.

— Ahonnan szegény apánkat, anyánkat eltemettük.

— Ilyen vasszív, ilyen kövér emberben! (A Bakótestvérek is azt tartották, hogy: kövér ember, jó ember, sovány ember rossz ember.)

Demeter úr zavartan pillogott ide-oda:

— Nem akarok én kiszorítani senkit. Nem én, igazán.

Mihály észrevette, hogy enged a csavar, most kell tehát tovább szorítani.

— Bizony, ha van lelke Demeter úrnak, akkor azt mondja, Mihály kis fiad van, feleséged van, fiákeres vagy, közlekedési hivatalnok, a lovadnak istállóra, kocsiútnak színre van szüksége, maradj itt lakónak, nem bántalak... ha lelke volna — — —

A jámbor Demeter megijedt: ezek még kisütik, hogy nincs lelke! Szorultában elkezdett puhulni:

— Hiszen Mihály, ami azt illeti, hát —

Dózsáné vas szíve örülten kalapált: jaj, ha most

Miska leszedi az új házigazda jóságának a tejfölét, nekik semmi se marad, csak az üres bögre. Hogy el ne késsék, rögtön bemondta az ultimót:

— Hát egy ilyen magános védtelen nőt, mint én vagyok, volna lelke Demeter úrnak kidobni — az utcára?

Demeter kényelmetlenül feszengett:

— Ugyan nagysád, hogy mondhat ilyet?

— Mert ez lesz a sorsom, ha nem törődnek velem.

(Ha Juli hallaná, biztosan ezt mondaná reá: „Adja Isten, hogy úgy legyen.“)

Jóska szerényen várt, míg rákerül a sor. Most már ő is pengetni kezdte az irgalom hárfáját:

— Demeter bátyám, mondok egyet. Házmesterről ne tessék gondoskodni, ha itt maradok: elvégzem a tenni valóját. Kaput nyitok, felseprem az udvart, meg egymás. Roppant kicsi lyukban elférek, mint az egér. Egy egérrel több, vagy kevesebb, nem számít. Ne tessék kidobni, jó?

Demeter úr kezdett izzadni, jobban mondva: folytatta az izzadást. Ösztönösen érezte, hogy ez a három vadember valahogy balra fordítja a szekerét, holott ő jobbfelé akarna kanyarodni. De mert a szíve puha volt, hajolni kellett az esdő szóra. Viszont a jövőbe vetett tekintete világosan látta a saját érdekét: ki kell tisztítania ezt az udvart, másképen nem lehet fával telerakni. Már pedig ő léceket és deszkákat akar árulni, meg tűzifát, nem pedig tűzrevaló embereket. Morcosan összeráncolta kövér homlokát, mintha csak haragudni próbálna:

— De kérem, ha mondom, kell a hely faraktárnak... kis fiam született...

Azt akarta ezzel mondani, nem magamért terjeszkedem, hanem a trónörökösért. De ezek a konok emberek nem értették meg a szavát. Mihály azon nyavalygott, hogy volna itt hely bőven faraktárnak, bölcsőnek és kocsiszínnek, csak a házi úr ne bicsakolná meg annyira magát.

— A kocsim, a lovam mindig rendelkezésére áll Demeter úrnak, — csalogatta a kövér nagy gyermeket, — jó ám az, ha az embernek sietős útja van. Úgy elrepítem egy perc alatt, mint a szél. Idővel még autóm is lehet, akkor leszünk még csak nagy urak!

Demeternek mozgott az orrcimpája, mint a malacé, ha jót szagol.

Dózsánénak újra reszketni kezdett a szíve: Miska megelőzi, Miska ráígér! Hamar ellengőzt neki!

— Én nem adhatok Demeter úrnak egyebet, csak a tudományomat, a diplomámat...

Demeter szemrehányóan nézett rá:

— Egyszer mégis kosarat kaptam nagysádtól...

— Nem történik meg többet, aranyos Demeter úr.

Mihály érezte, hogy a bába „aranyos” jelzője nagy hatással van a gömbölyű fiúra, azért hirtelen átkarolta átkarolhatatlan derekát és gyönyörű jövőt sejtető hangon duruzsolta fülébe:

— Nem lesz Demeter úrnak több ilyen lakója!

A férfi szirén!

Jóska másik oldalról kezdte szorongatni a ház korlátlan urát:

— Ragasszon meg bennünket, drága jó házibácsi!

Dózsáné elkezdett sírni:

— Egy fiam volt... az is Doberdónál esett el...

Demeter a zsebébe nyúlt... zsebkendője kezdett esedékes lenni... De talán otthon felejtette, nem találta óriás zsebeiben. Azért böngyöli kezével törölte le az arcára gördülő kövér cseppeket, s ujja hegyéről mint nagy gyöngyszemek hullottak a porba.

— Igazán... — mohogta rokonszenves, egyáltalában nem fa-hangján, — igazán, magam ellen cselekszem, a kis fiam ellen... de Isten látja lelkemet, túlságosan jó ember vagyok...

Hopp! Itt a döntő pillanat.

Most már mind a hárman ölelgették egyszerre. Híszzen terület volt is ott három ember ölelése számára... de mégis — mintha meleg korlátok közé szorították volna szegényt, egyre hevesebben izzadott.

— Édes jó Demeter úr!

— Aranyos egy Demeter úr!

— Nagyságos Demeter úr!

A kövér ember széttárta karjait, mintha igazolná magát a jövő előtt: mindent megpróbáltam nem tehetek róla, ha nem sikerült. És kimondotta az utolsó szót:

— Nagysád... kedves Mihály... kedves József... magam ellen cselekszem... de ha ilyen rongy szíve van

az embernek, mit csináljak? Nem bánom hát — maradjanak tovább is lakóknak, míg ez a ház az enyém lesz...

Miska a kezeit rázta, Dózsáné könnyek közt mosolygott, Jóska viharosan éljenzett.

Ebben a megható pillanatban egy ember vágódik be az utcai ajtón. Nem is egészen ember: muzsikás cigány, úgynevezett „népzenész“. Rémület ül a nyakában, látszik: hazulról futva tette meg az utat idáig, pedig az a „haza“ jó messzire lehet. Lekapja pincsi-kalapját és hebeg és dadog:

— Jaj... hol van az a drága szülésző...

Jóska ráismer az éjszakák világából:

— Ni, ni, hiszen ez Bádogos, a kontrás. Szervusz fekete fiú!

Bádogos nem érti most a tréfát, Dózsánéhoz esdekel:

— Drága nagysád — tessék jönni azonnal — sürgősen — vajudik a feleségem...

Demeternek átvillan a fejében: ni, mintha csak magamat látnám, akkor... április elsején...

Dózsáné összeráncolja a homlokát:

— Mi közöm nekem a maga feleségéhez?

— A Munkásbiztosító bábája alá tartozunk, — magyarázza a cigány.

— Jaj, megint egy potya fuvar! — csapja össze a kezét Dózsáné.

Demeter megszanja a köszköpüködő alakot, tudja magáról: mit érez ilyenkor a férfiember. Odaszól a rideg bábának:

— Menjen nagysád, gyorsan, én tudom, mit szenved az a szegény asszony.

Dózsáné rövid lelki tusa után, élesek szippantva, bemegy a szobájába, hogy összeállítsa műszereit.

A két Bakó-fiú ezalatt ugratja a szegény Bádogost:

— Hát aztán hol fekszik?

— Kicsoda?

— A feleséged önagysága.

— Hol fekszik? Nem a háztetőn, hanem az ágyban.

— Ágyban? — kiált Jóska véstjóslo riadással. —

Nem is cigányasszony az!

— Az a! Tiszta cigányvér.

— Eredj már, roma! Igazi cigányasszony hid alatt szokott feküdni, mikor rajkót szül.

Bádogos a hajába markolt kínjában:

— Jaj! Ne macerálják már itt a szegény vajudó embert...

De jön is már a bába. Fekete táská a bal kezében. Milyen hivatalos. És milyen szigorú. A népzénésznek fölötte imponál.

— Mehetünk. Messze van a lakása?

— Dehogy, könyörgöm. Itt van egy hajításnyira — a téglavetőben.

Dózsáné visszahőköl, majd sóbálvánnyá dermed:

— Téglavetőben? Négy kilométer! Egy órajárás! Nem megyek. Gyalog? Hogyne. Majd ha fagy.

De a humánus Demeter ráveti nagy, szép ökörszemeit:

— Menjen nagysád, én tudom...

Dózsáné csámcso dühében, harapdálja az ajkát és félelmetes nagyokat szippant:

— Na, nekem mindig kijut a boldogságból. Ingyen szülés — négy kilométer — gyalog!

De már ekkor rohant. A fekete fiú alig bírta követni.

— Csak nincs jobb a jó szívnél — intett fejével utána Demeter.

Jóska boldog kacagással ölelte át a faraktárost:

— Házi bácsi, egyem a mindenét... nem tudom, miért, de nagyon megszerettem, legyünk pertuk, jó? Szervusz, öregem!

Demeter úr meglepődve nézett rá. Ez egy kicsit hamari dolog. Hiszen Jóska a fia lehetne. De jóképet vágott a megtiszteltetéshez, odanyujtotta kövér kezét és ő is azt mondta:

— Szervusz.

XVI.

A Böszörményi-úton nagy csődület támadt. Egy fekete berenás ház előtt rajzanak az emberek. Körbe csoportosultak, mint a szerencsétlenségeknél szokás, a kör közepén egy hosszú sovány fiatalember ágál, mintha megszállotta volna az ördög. Két karja egyre csápol, sápadt arca verejtékezik, szürke szemében zavarodott fény lármázik, vértelen ajakáról kusza mondatok záporozó egyvelege omlik. Beszél, beszél, néha ésszel, legtöbbször ész nélkül.

— Kovács Pista ez, a diák, — súgnak össze a beavatottak, — a Kovácsné fia, megbolondult az érettségi vizsgán.

— Á, dehogy. Egy lányba volt szerelmes, azt mondják, annak a bolondja.

— Beteg ez, kérem. A tuberkolózis ment az agyára.

A csontváz Kovács Pista pedig zakatolta szomorú szerepét:

— Beperelem az Augusztá-szanatóriumot. Igazságtalanul bánnak a szegény emberrel. A gazdag zsidó mind meggyógyul, a szegény magyarokat még betegebben lökik ki. A Belügyminisztérium utasította a rendőrséget... nem bánom, mindent bevallok, ami velem történt. Nem vagyok az oka, úgy jött rám ez a baj, mint a kutyára a veszettség. Veszett kutyák... Veszett kutyák... Gazemberek! Megmérgezhettek valamivel, azóta hányok vért. Csak tegye le az érettségit, majd azután... azután...

Össze-vissza forgott, mintha elvesztette volna tájékozódó képességét. Szomorú gép volt, akinek eltört egy finom rugója, most saját magát rontva keringel.

Egyszer csak megindul gyorsan, egyenesen, vakon, ki a Nyulas-pusztá felé. Az emberek félre ugrottak előle.

— Vigyázzanak. Az ilyen ember öl, ha kés van nála. De Kovács Pistánál nem volt kés. Csak az agyvele-jébe hasogatott valami. Mennie kellett, szaladni, előre.

Most a fekete kapus házból kiugrik valaki. Egy aszszony kétségbeesett jajongással rohan a fiú után. Bakó Juli ez, a táborszájú, a beteg diák anyja. Már messziről kiabál az előtte futóra:

— Pista! drága gyermekem... megállj... hova mégy? Gyere vissza, itt a doktor úr.

De Pista nem hallja. Szilaj vitában áll Valakivel, akit senki nem lát, csak ő.

— Ha kavarna van a tüdőmben, adják ki az erkölcsi bizonyítványomat... Mennem kell... A Tátra meggyógyít... Csak a vérem, a vérem... Feljelentem az egész szanatóriumot! Zsivány mind. Mit akarnak én velem? Hiszen már vége az érettséginek.

Kiért a sorompóhoz, ott neki vágott az újbárosi országútnak. Távol égbeszökő kémények integettek felé: a téglagyárak őrkatónái. Azokhoz akart eljutni mennél hamarabb. Az újbárosi vonat éppen akkor dübörgött el mellette. Ez a szélörvényt kavará rohanás megvadította a szegény fiút, elkezdett torkaszakadtából ordítani a vonatra:

— Megálljanak! A Tátrába akarok menni. Itt a bizonyítványom. Hó, hó, hó! Gazemberek. Zsiványok.

Juli, a rettenetes némbér, egy nagy fájó szívvé lágylva, szinte véresen görgött utána... Ez a nagy, guruló véres szív minden ütődésében hangot adott, untalanul ezt zokogta:

— Fiam! Pistukám... Drága gyermekem...

A vízművek igazgatósági épületénél falusi emberek jöttek a város felé. Kovácsné elkezdett kiabálni:

— Fogják meg! Azt a fiút... Fogják meg!

Az emberek azt gondolták, valami tolvaj a futó diák. Bekerítették és lefogták. Az egyik legény fejére vágott a botjával, szegény Pista a porba rogyott.

— Ne bántsák! — ordított Juli magából kikelve. — Ne bántsák! A fiam. Beteg! Beteg szegény...

A fulladásig fáradtan érte be lefogott fiát. Nem is tudott egyideig szóhoz jutni. A falusiak csak bámultak rá: itt van a tolvaj, mit akar még?

Kovácsné pedig fölemelte a zavart arcú fiút, zseb-

kendőjével megtörölgette verejtékes arcát, tapogatta: nem fáj-e valahol? S azután mint a kölykét védő állat, ráordított arra a legényre, aki föbe vágta Pistát.

— Gazember! Minek bántja az én fiamat? Hát nem látja, hogy beteg... Elmebeteg...

Sírt. Nem volt most más, csak édesanya.

A falusiak széttágláltak, mikor megértették, miről van szó.

— Kórházba kellene vinni az ilyet, — mondta csendesen egy öreg paraszt.

— Viszem... viszem én... Hogyne vinném... — dadogta Juli. Átölelte fiát és megfordult, a város felé. Gügyögve beszélt hozzá, mint kisgyerek korában, s a beteg nem szólt többet egy szót sem, engedelmesen követte azt, aki neki ezt a rongy életet adta.

Odahaza lefektette. Szomszédját pedig megkérte, összefacsarodott szívvel, hogy telefonáljon a mentőknek... A fiú veszélyes kezd lenni.

Még aznap este megjött a mentők kocsija. Hosszas rábeszéléssel csalogatással be tudták ültetni a beteg diákot. Két felől két ápoló fogta, úgy vitték Kovács Pistát az elme klinikára. Ott van egy világhírű professzor, ha az sem tudja meggyógyítani, akkor vége...

Csodálatosképen éppen erre a napra esett a Bakóház új gazdájának avatöünnepe. Jóska tudniillik azt indítványozta pertu barátjának, Demeter háziúrnak, ünnepeljék meg a birtokbavonulás nagy eseményét. Ősi magyar szokás, ne mondjunk le róla. Mihály pártolta az indítványt, Dózsáné se volt ellene, így a jó Demeter nem akarta kedvét szegni drága lakóinak: kötélnek állott.

Már ekkor nagy változáson ment át a Bakó-udvar. Ahol ezelőtt a fáskamarák és disznóólak díszlegetek: most ott óriás máglyába rakott deszkák, lécek, gerendák és hasábfák hirdették a háziúr nagyságát. A hátsó kapu fölött ott ragyogott a frissen festett címtábla:

FARAKTÁR.

Demeter-féle gőzfavágó.

Bizony, a Mihály kocsija az udvar közepébe szorult, mert a kocsiszín is tele volt apró, finom lécekkel, még a tetején is szál deszkák nyújtózkodtak. A Dózsáné két kis malacát is át kellett telepíteni Sarkadi szomszéd udva-

rába. Demeter úr nem engedett malactartást. Haj, nehezül az idők járása. Csak éppen az istálló maradt meg a lovak számára, de felerészét annak is Demeter úr két igás lova foglalta el. Kezdünk Bakók lassan-lassan az utcára szorulni.

Mindegy, még mindig felettünk az ősi ház.

Azért próbált Jóska is kedvébe járni a bő putinájúnak, hogy továbbra is itt maradhassanak. Jön a tél.

Kipakolták a nagy asztalokat a kis kút mellé, a kútba vedreket és boros üvegeket bocsátottak le, hűtözni. Miska a gavallér, nagy virágcsokrot rendelt Demeterné önnagyságának, hét gyermek anyjának. Demeterné sovány kis asszonyka, ami hiányzik belőle: az ura pótolja, soványsága *sikarisággal* volt egybekötve, ami Hortobágy-utcán fukariságot jelentett. Annál nekidalimahodottabb a kis fia, Matyi, a trónörökös.

Jóska valami nagy meglepetést tartogatott pertu barátja, Demeter úr számára, de el nem árulta volna, a vaslapátért. Csak bujkált, kerengett titokzatosan a farakások, lécmáglyák, deszkatornyok között, Isten tudja, micsoda rejtelmes machinációkon töri bolondos fejét. Itt is lehajol, ott is lehajol, kapargál, mint az éhes tyúk, mintha meg akarná babonázni a Demeter-féle faraktárt. Szerencsére senki sem kíváncsi a meglepetésére, pedig nagyon megrökönyödnek tőle a népek. Majd meglátjuk, csak szálljon le az este.

A vacsora illata ingerlően ringott a levegőben. A harmadik szomszéd kutyája is ideges vinnyogással szimatolt fölfelé; jaj, honnan jön ez a drága zsírszag? Némelyik szűkülve kaparta az ajtó alját: és nyalogatta éhnyáltól nedves szájaszélét.

Mihály felállt a második fogás után, beszédet mondott:

— Mikor őseink elfoglalták ezt a hazát, találtak itt régi jámbor népeket. Nem bántották őket, hanem magukhoz ölelték: gyere testvér, küzdjünk együtt tovább, legyünk mind a ketten magyarok. És kérem, mit kiáltott rá a tót? „Ja szom magyar!” Én is magyar vagyok. — Ilyenformán vette birtokába a mi ősi hazánkat, ős házunkat Demeter Mátyás úr... (Éljen! kiáltotta Jóska egyhangúan.) Nem úgy jött ide, mint hódító, hanem mint becsületes ember, mint magyar testvér. Nem hánnya

ki ebrudon az itt talált jámbor népeket, a Bakó-testvéreket, hanem lehajolt hozzájuk és magához emelte őket. Azt mondta: gyertek, testvérek, küzdjünk együtt, mindahány emberek vagyunk és magyarok. Hát uraim és hölgyeim, én azt mondom erre: nagyon szép volt, gyönyörű volt, Demeter Mátyás lovagias ember, helyén van a szíve, meg tudta érteni a mi hazátvesztő fájdalomunkat és kezelt nyújtott az együttműködésre. Ne eresszük el egymás kezét, uraim! Mert a világháború megtanított bennünket is arra, hogy az a leggyengébb, aki egyedül áll. A békeségre, a barátságra, a boldogságra, erre a három B-re emelem poharamat.

Miska valamikor szakaszvezető volt a hármas honvédeknél, tudott értelmesen beszélni. Nagy hatás kísérté köszöntőjét. Összezsindültek a poharak, Demeter úr felállott, annyira elérzékenyedett, hogy nem bírt egy szót sem ejteni, csak megölelte sikari kis feleségét, össze-csókolta és végre hangot találó indulata ebben bugyogott ki:

— Mamám... mamukám... (Szegény Kovács Pistát most ültették be a mentők kocsijába.)

Jóska tapsolva éljenzett. Dózsáné nagyokat szippantott meghatottságában, Horváth Erzs, a Mihály felesége, kis dübbsencseket dübbsentett az ura hátára: hej, micsoda ügyvéd lett volna ebből, ha taníttatja az apja... Még Matyi, a kis gömbember, a trónörökös is éleseket vissantott, verdesett a kezeivel, mint a szállani készülő galamb, úgy látszik, nagyon tetszett neki a Misi bácsi játéka. Mert neki játék volt az egész.

Előkerültek a kútból a hűsített italok. Aj, hogy győzött, hogy forrt a remek szódavíz, mikor házasságra lépett a homokon termett Ezerjő-val. Micsoda fáin ital ez így nyáron, estende, a hűvösen szálló éjszakában! Ez a magyar „hosszúlépés“. Ide jöhetne az angol, tanulni.

Egyik-másik kis csillag már kitette lámpását. A hold elfogyott, ma éjjel nem ragyog sárga cintányérja az ég borbélyházán. Most fujják a takarodót három kaszárnyában. A vén Rákóczi-harang olyan andalító szépen kon-gatja a kilencet.

— Uraim, — emelkedett szólásra Demeter úr — ki kell jelentenem, hogy boldog vagyok. (Éljen.) A boldogság tulajdonképpen a magunkkal való megelégedés. Meg-

vagyok elégedve magammal, mert adott az Isten hat szép lányt, egy gyönyörű kis kölyköt: Matyi fiamat, és adott egy jó, hú feleséget. (Éljen Demeterné nagysága!) Meg vagyok elégedve magammal azért is, mert jó szívet örökölttem az anyámtól, nincs egy ellenségem a földön, pedig él rajtunk kívül vagy másfél milliárd lélek... Ez, uraim, nekem mind barátom, mind testvérem. (Éljen.) Őseim lehettek szerbek, vagy horvátok, Demetrovicsnak hívták még a nagyapámat, — de uraim, aki azt meri mondani, hogy látott nálam igazabb nagyart — az... az... enyhén szólva: tudva állít valótlanyságot. (Nem vitte rá finom ösztöne, hogy azt mondja: *hazudik*.) Kicsi nép vagyunk, mégis azt mondom: nincs Európában nagyobb nemzet, mint a magyar! Magyarországra, édes hazámra ürítem poharam!

Micsoda viharzó éljen rakétázott nyomába! Még az asszonyok is felugráltak, úgy koccingattak, úgv ittak. Kezdték *dicsőhözni*, mint a régi magyarok mondanák.

Jóskát azonban mintha rozsféreg bántaná: nem találja helyét. Fel-felpattan, el-eltűnik a farakások között, beszalad a szobába, kiszalad az udvar hátuljára, valamit motoszkál — készíti a meglepetést! Senki sem sejtí, mi lehet az.

Éjfél felé jár az idő. Demeter úr már javában dalolja: „Nekem olyan asszony kell, ha beteg is: keljen fel...” Miska már oroszul énekei a Volga-dalt, amit fogságában tanult: „Volga, Volga máty nadrája, Volga ruszkája reka, nye vidale ti podárka, at danszkava kazaka...” Matyika már alszik az anyja ölében... Mikor Jóska egyszerre csak elkiáltja magát:

— Uraim! Most következik a meglepetés...

Beszalad a famáglyák, léctornyok, deszkagórék közé.

A nótahańgot elharapják, mindenki odanéz, ahol Jóska eltűnt. Egyszerre hatalmas pukkanás — mintha kilencven nagy dobot ütöttek volna még egy döbbenésre... szikrázva fut fel valami színes láng a fagarmadák tetejére s ni, ni — egymás után gyújtja ki a következő lobogó betűket:

É L J E N D E M E T E R Ú R !

Ott ég, ott lobog, ott ragyog az ég sötét drapériáján ez a három lángoló szó. Az új gazda nagy neve.

Mikor felocsudnak meglepetésükből, egy szívvel-lélekkel kiáltják:

— Éljen! Éljen!

Demeter úrnak valami úgy dagadoz az orra hegyében... és olyan meleg lesz a szeme valamitől. Istenem, hát ezt is megérte: ünneplik. — Csak azután fut hideg végig a gerincén: jaj, jaj, nem jól van ez a dolog, az a tűzijáték nem való száraz fák, száraz deszkák, száraz lécek tetejére! De nem tudja aggodalmát szavakba kiáltani, mert a társaság odavan a gyönyörűségtől, tapsol, éljenez. Jóskát, a láthatatlan „tűzmestert“ ambicionálja a csodálatnak ez a moraja, még többet, még nagyobb, még szebbet akar. Hirtelen piros fény önti el az udvart, a társaságot, az eget. Bengáli tűz! Mintha megnyílt volna a mennyország — vagy a pokol. Az emberek sikonganak: jaj be remek! Csupa biborba öltözött királyok vagyunk. — Jóska megvadult ettől a záporozó elismeréstől, új kunsztokat, új meglepetéseket robbant a csodálkozók fülebe-szemébe. Óriás tűzkigyók, sistergő rakéták kezdenek rohanni fel, fel a csillagos égbe. Jaj, milyen hosszú a farkuk, mint a nagy üstökös csillagé. Ni, hogy omlik odafenn széjjel violaszínbe, zöldbe, sárgába, kékbe és hogy zuhog lefelé, mint a színes vízesés, vagy mint a mesebeli fűzfák ezerszínű lombja. Hallga! bumml! — micsoda nagyot szólt odafenn a magja, még csak most ér le hozzánk a dörrenése. Remek. Gyönyörű. Nahát, ez a Jóska igazán ezermester! — Jóska most már részeg a dicsőség borától. Meggyújtja a fára szegezett óriás tűzkereket, elkezd forogni, szikrázni, sisteregni, mint az ördögök szélmalma, közben olyanokat pukkan, az embernek majd bereped a dobhártyája. A gyerekek sikonganak, az asszonyok Jézus Máriát kiáltanak, a férfiak morognak: nahát!

Demeter úr azonban egyszerre kijózanodik. Feáll, feltartja a jobbkezét és kiált a sötétben mesterkedő Jósának:

— Megállj! Megállj! Vigyázat. Meg ne gyujtsd a fát — te —

Ki hallja ezt az izgalmak mámorában? Ki figyel rá, mikor minden szemet betölt az ezerféle szín, minden fület a sistergő, ropogó és pukkanó hang?

De mi ez?

A színes lángok mögött most valami színtelen láng csapott föl. Itt is egy — amott is egy. Most végigszalad egy alattomos tüzeskígyó a léchalmaz ormán és elkezd szülni a fiait. Tíz, száz, ezer, millió! A rakéták tüzetől meggyullad a lécmáglya és már hatalmas lánggal lobog.

Egy ordítás — a Demeter masztodoni hangja:

— Tűz van! Ég a faraktár!

Sikoltás, székek-asztalok döntögetése, rohanás, jajgatás, káromkodás, ordítás:

— Vízet! Vízet!

Dézsát, tálakat, vizesbádogot ragadnak — hordják a vizet, öntik a rohogó lángokra — mindhiába! Mintha olajat locsolnának rá: mégjobban lobog. A pimasz lángok elkezdenek kacagni, röhögni: hahaha, hahaha, Demeter úr faraktára, libegünk-lobogunk, míg csak mindent fel nem falunk. A nagy tűz fénye felvetődik az égre, egyszerre csak fölriad az egész utca, fel a félváros, félig meztelen alakok rohannak a tűz helye felé, mert az ember-bogarakat éppolyan őrjítő vággyal vonja a fény, a tűz, mint az éji pillangók és rovarok táncoló s öngyilkosságig őrjöngő táborát.

— Vége van! — ordít Demeter — odaég mindenem. A házam!

Csakugyan már a kerítés lángol mind a két oldalon, azután jön az istálló tűzfala — ha az fel nem tartja a tűzőzönt, leég az egész Bakó-ház.

Sarkadi szomszéd is veszélyben. Egy ingben-gatvában, ahogy kiugrott az ágyából, ordítva rohan a berenája mentésére. A szöglete már ég! Az ép részt jó darabon lerombolja, kivágja, hogy ne vezesse tovább a tüzet. Borzasztó öblös hangja túldöbörög minden lármát, ropogást mikor elbődül: „Ide a vizet!” — ezer kéz nyújtja a vedret, a dézsát a kezeügyébe.

Valaki már telefonált az előbb a tűzoltóknak. Csakugyan — messziről hallik már az autójuk ijesztő, rémesen jajongó szirénája. Jönnek! Ez új lelket önt a csüggedőkbe, a szomszédokba. A szomszédos házak tetején emberek lovagolnak és vizes ponyvákat borítanak a veszélyben forgó pontokra.

Rendőrök érkeznek elfulladva. Gyorsan szétugratják a tömeget. Mire bevágat az utcára a tűzoltók első kocsija, tiszta a ház előtt a tér.

A faraktár menthetetlen. Most már csak a házat, a szomszédos kerítéseket árasztják el vízözönnel.

Demeter úr, a fejét fogva, hogy szét ne pattanjon, jajgatva rohant az udvar egyik végétől, a másik végéig:

— A vagyonom... az egész vagyonom... faraktáram...

— Nem volt biztosítva? — kérdi a rendőrtiszt.

— De... három helyen is.

— Akkor megtérül a kár, ne tessék félni.

Kutatják a tűz okát. Kikérdeznek mindenkit. Jóska, a tűzmester, halálraváltan áll a kis kútnál, csuronvíz, mert ő volt a leghősibb tűzoltó, meg is sebesült, várja, mikor tartóztatják le. De az udvarbeliek csodálatos egyértelemmel azt vallják, hogy mulatságot rendeztek az udvaron, tüzet is raktak: szalonnát sütni, hogy hogy nem, a szikra belepattant a száraz lécrakásba, észre se vették, csak mikor a teteje már lángolt.

— Szóval: gondatlanság.

Igen, gondatlanság.

Hát, akkor a házigazda érte a felelős. Felírják a Demeter úr nevét és azt a három biztosító társaságot, ahol a faraktárt bebiztosította a tulajdonos.

Bizony, reggelre virradt, mire a füstölgő romhalmazból kiölték a tűz veszedelmes szellemét. Demeter úr szemmel láthatóan összebbment, jó néhány kilót lefogyott tegnap este óta.

XVII.

A Jóska meglepetése tehát kitünően sikerült. Elannyira, hogy a bőputinájú csaknem betege lett. Úgy megijedt akkor a felcsapó lángtól, hogy szívdobogást kapott, ilyen kövér embernek pedig nem jó nagyon izgulni, mert ott áll a háta megett a kaján Guta.

A „tűzmester“ egy hétig nem mert szeme elé kerülni. Elbujdosott, mint a regényekben szokás, valahol a külsőségeken lappangott, valamelyik borbarátja házánál.

Mikor Bakó Julinak fülébe ment a hír, — az ilyen gyorsan terjed — minden bánata, gyásza kihullt a szívéből és az elégtétel édes mámorát érezte:

— Hm. Megmondtam előre! Nem megmondtam? Jókka fogózott az a szerencsétlen Demeter. Biztos, hogy akarattal gyújtották fel a raktárát. A Bakó-fiúktól minden kitelik.

Túlságosan jól ismerte a maga fajtáját.

Miska káromkodott hétszámra, mint az ítélet: mentetni akarta Jóskát a házigazda előtt, de még jobban belemártotta az ecetbe:

— Bolond az, Demeter úr, félbolond. Ikergyerek itt maradt rosszabbik fele. Nem jó annak gyufát sem adni a kezébe, ránk gyújtja a fél várost, hogy az én Istenem tegyen vele csudát.

— Jót akart, — mondta Demeter úr a reménytelenség gesztusával. — Csak hát rosszul sikerült. Még szerencse, hogy le nem égett az egész ház. Mert bizony az is megeshetett volna.

Dózsáné egekig csattogó nyelvvvel hirdette meggyőződését:

— Nem való az kérem, tisztos, rendes emberek so-

rába. Ki kellene verni a hízlalóba, a malacok közé, ott az ő helye. Mint a tékozló fiúnak. Most már attól félek, Demeter úr bennünket is megutál őmiatta és mi húzzuk a rövidebbet, akik jobban óvjuk a másét, mint a magunkét.

Demeter úr könnyen legyintett, ami jót is jelenthetett, rosszat is. Körülbelül tudta ő már ekkor, mit fog csinálni.

Mit?

Eladja ezt az átkozott házat. Túl ad rajta hamarosan, vesződjék vele más.

De nem szólt senkinek, még a feleségének sem. Titokban kereste föl a kis cingár Neumannt, a telekspekulánst, aki valamikor húszezer pengőre becsülte ezt a telket. Sajnos, ő huszonötöt adott érte, most pedig alig ér tizenötöt. Hiszen oda a kocsiszín, leégett a hátsó nagy kapu, a félberena... Rom, korom az egész udvar hátulja. Meg kell csináltatni hamarosan.

Neumann ravaszul mosolygott az ajánlatra:

— Nem várja meg Demeter úr a nagy körutat? A város jó pénzen váltja meg a fél utcát.

— Dehogy várom, dehogy várom. Nekem faraktárra van szükségem, ez a telek nem arra való. Szűk. Tűz-veszélyes.

— Hát én mit csináljak vele?

— Neumann a komondorból is agarat tud köszörsülni. Nem féltem. Túl ad rajta hamarosan. Biztosan jó kis haszonnal.

A kis cingár alak recsegősen nevetett.

— Ha tudnám, hogy nyerek rajta, kétszer is megvenném, kétszer is eladnám.

Megnézte még egyszer a Bakó-házat. Már akkor állott az új hátsó kapu, frissen ragyogott a kicserélt berena. Csak a kis kocsiszín helyén ásitott a nagy semmi.

— Valahogy megnőtt ez az udvar és mégis kisebb, mint azelőtt.

Tizenkétezer pengőnél nem adhat többet érte.

Demeter urat szelíden rázni kezdte a hideg. Tördelte böngyöli kezeit, úgy nézett a ridegen mosolygó kalmárra, mint a kis bárány az éles késre:

— Most is szerencsétlenség ért... Ne tessék ilyen irtalmatlanul bánni velem. Hiszen huszonötezerért vet-

tem egy évvel ezelőtt, azóta csak följebb ment a telek ára. Nem akárok nyerni semmit a veszteségemen, húsz-ezerért odaadom, ha kerít nekem Neumann úr egy jó farraktárnak valót.

— Meggondolom, — mondta Neumann és elment.

Dózsáné megszagolta, hogy a bőputinájú árulja a házat. Rögtön jelentette Miskának: baj van! Jön a tél. Ki tudja, milyen új gazdát kapunk? Kihány bennünket a sárba.

— Hogy az Isten lőjje főbe azt a gyalázatos bolondot! — átkozódott a nyalka fiákeres. — Az vitt bennünket a pocsolyába. Ha valami baj lesz, én lefogatom a nagy Murvaival és elverem.

— Ő ken ránk mindent, a Krisztus pofozza fel, — sustorgott Mihályból a harag. — Miatta adják el fejünk felől a házat. Télvíz idején hova menjek én a családommal?

Felesége, a göthös, de égbenyiláló hangú Horváth Erzs, azt tanácsolta, hogy — vegyék meg a házat ők.

— Mi az apám serpenyőjéből? — kiáltotta Miska népiesen.

— Kölcsönt veszünk fel.

— A nadrágszíjamra?

— Magára a házra.

— Most, mikor még a másé? Bolond vagy?

— Majd akkor, mikor a nevünkre írják. Haladékokat kérünk Demetertől, és részletekben fizetjük le. A kocsi, ló, megkeresi. Mint ahogy megkereste már egyszer. Hiszen te kerested ezt a házat. Na.

Mihály hitetlenkedve zúgott, de azért szeget ütött fejébe az asszony ötlete. Hátha? — próba szerencse. Ha nem sikerül, ott lesz, ahol most van. Ha sikerül, fejére hág az egész famíliának, dirigál és kihajígálja innen Jós-kát is, a bábát is. Kovácsné pedig megpukkad irigységében.

Pengetni kezdte a dolgot Demeter úr előtt.

Demeter úgy nézett rá, mint a rugós lóra. Óvatosan húzózkodott mellőle, az ember nem tudja: elől rugja-e meg, vagy hátul.

— Hiszen nem is eladó, — próbált hazudni ez egyszer, de belepirult nyaktőig, mint az iskolás gyerek.

— Tudom én, amit tudok, — mosolygott Mihály rejtelmesen. — De nekem is van annyi pénzem, annyi hitelem, mint másnak. Mennyiért adja át Demeter úr?

— Huszonötezer... — nyögte a bőputinájú, de úgy, mintha nem is mondaná, csak hangosan gondolná.

— Ugyan! Neumann megadna érte ennyit? Kötve hiszem.

Demeter elcsudálkozott; ni, hát már azt is tudják, hogy Neumann?

— Neumannnak obciót adtam.

— Vigyázzon, becsapja. Sok fából furó-faragó ember.

— Ne bántsuk most ezt az ügyet, — szakította félbe a háziúr. — Majd kiforog az idő mindent.

Nyiltan nem mert a Bakó-haddal szakítani, mert bosszúálló embereknek tartotta őket.

— Na, ha nem adod, — gondolta Mihály, — akkor megyek Neumannhoz.

És ment.

Neumann megint ravaszul mosolygott, mikor a fiákeres elébe adta, hogy átvinné tőle a házat, mert Demeter neki nem meri eladni.

— Nem meri? Miért?

— Különös ember az. Fél tőlem, hogy becsapom.

— Ugyan.

— Komolyan. Mióta árulja, nem tud aludni; reszket, hogy egy éjjel rágyújtjuk a házat. Jámbor ember.

— No és aztán, — én tőlem akarja maga megvenni?

— Neumann úr megalkuszik, megveszi, — én rögtön fizetem az első részletet...

— Részlet? Hahaj. Azt már nem. Kézpénz, egyszerre, uram. Manapság kivert kutya a hitel.

Beszélhetett azután Mihály hetet-havat, a kis cingár kirázta a füléből, mint a kutya a bolhát. Fuss, vagy fizess. Hitel nincs.

Mihály rekedtre okoskodta magát. De látta, hogy itt minden elveszett. Bús káromlásokat hömpölygetve a fejében, megindult pénzkereső útjára. A Kölcsönsegélyzőben volt két könyve, arra adtak volna valamit, csak hogy mostanában, a háború óta, nem fizették a heti betéteket, mert sok bank megbukott és úszott a szegény emberek pénze, mint árvízben a falevél. Innen tehát elesett. Meg-

próbálta a kocsijára, lovára, az iparára venni fel kölcsönt — kinevették. Sorra járta civis ismerőseit — azok úgy sírtak, hogy utóljára ő akart adni nekik segélyösszeget. Kiment László bátyjához is a hízlalóba:

— Szívesen adnék, ha volna, de minden pénzemet egy szalámi gyárba fektettem, — mentegetőzött a disznókirály.

— Na, hogy az én Istenem változtasson gömböccé, — füstölgött a csalódásból kétségbeesésbe zuhant ember. Megállt az utca közepén, felnézett a kékelő mennyboltozatra, mintha Istenhez beszélne: Te nagy égipénztárnok, dobj le már a fejemre egy pénzzel tele bukszát, hadd hírdessem ennek a vörösnyakú presbiternek, hogy történnek még csodák, hogy van Isten az égben!

De a címzett nem válaszolt.

Lopjak? Törjek? dühöngött Mihályban az indulat. Mert ilyenkor lesz gyilkos az emberből. Meg akarom menteni az őt családi házat, de nem lehet, a becsületesnek nincs pénze, a gazemberek nem segítenek.

Haragjában neki ment a lovának, jól elverte. Az aszszony elkezdett miatta tátogni, akkor annak esett neki, azt egyengette meg. Felfordult a családi békesség, háttal forogtak egymásra, a felesége nem főzött neki, menjen az égbe. Mihály ment, nem az égbe, hanem a föld alá, az Alföldi Pincébe, ahol két hét alatt megette-megitta minden vagyonát. És mindezt miért? Azért az akasztófára sem jó, hájfejú bitangért, bolond Jóskaért, aki veszett örömeiben az udvaron rendez tüzijátékot nyáron és felgyújtja a házigazdája faraktárát. Az örült marha.

Dózsáné is sápítozott, mint a kárvallott cigány. Egy idő óta nem akarnak gyerekek születni. Rettenetesek ezek a mai menyecskék. Rövidre nyíratják a hajukat és meddőségért epekednek. Már a templomokban kezdenek prédikálni ellenük.

Szóval volt baj hétfelől.

Csak a gonosz Jóska, a tűzmester, dalolta tovább vidáman a napjait. Mikor sejtette, hogy Demeter úr sebei hegedőben vannak már, hazaszemtelenkedett és mintha semmi sem történt volna, nagy buzgalommal végezte házmesteri tendőit: seperte, locsolta a ház elejét, tisztán tartotta az udvart, a szemetet minden nap maga szállította ki a szemetes kocsira. Csak ha a tűz helyén ment keresz-

tül: sunyta le a fejét, pillogott ferdén a szeme gubója és osont, iszkolt tovább, mint a jóérzésű kutya arról a helyről, ahol valamikor botot kapott.

Juli pedig részvétlátogatást tett Demeter úrnál. Éppen az elmeklinikáról jött, szerencsétlen fiát látogatta meg. Elkezdett sírni a kövér fakereskedő asztalánál:

— Mindkettőnket méltatlanul ver az Isten, kedves Demeter úr. Engemet a fiamban, Demeter urat a lakóiban. A fiam ártatlan, nem vétett semmit, ezért borzasztó az én bajom. Mert Demeter úrnak megnyugvást adhat az, hogy a lakói semmiházi emberek. Hogy a testvéreim? Sajnálom. Nem tehetek róla. Nyomorult, éhenkórász, ingyenélő alakok. Egy jó tanácsot adhatok: seperje ki innen őket Demeter úr, mentől hamarabb, egyiket se kímlélje, egyik tizenkilenc, másik egy hijján hús. A bába — alattomos és gonosz, mint a görény. A fiákeres — hencgő, durva, káromkodó kisisten. A harmadik — bolond, de veszedelmes bolond. (Ezt kellene az elmeegógyintézetbe vinni, nem az én drága fiamat...) Hogy vannak már Demeter urék? Néztek új telket? A kisállomás felé tessék vergálni, ott szabadabb a határ, nagyobb a hely. Csak ezeket a mordályégetőket kivenni innen, mint a patkányokat, összerágnak ezek itt mindent. A piszkosak. A mocskosak. Úgy szégyellem, hogy velük egy nevet vi-selek.

Trombitálva kifujta fölgyürt orrát. Nagyokat szírpantott, mint a Bakók szokták. Kicsit vakarózott még, homályos szürke szemeit végigjáratta az udvaron, sóhajtozott és ingatta tömött fejét. Valamit motyogott magában.

— Na, de megyek. Isten áldja meg, Demeter úr. Megyek a templomba imádkozni azért a szerencsétlen fiáért...

És ment a templomba, imádkozni.

XVIII.

Az év hátralevő része csodálatos csendben mult a Bakó-ház lakói fölött. Olyan viharelőző csend volt ez, amely mindenkit izgatott.

Demeter úr begombolkozott állig, nem ereszkedett szóba senkivel, csak éppen fogadta, nyugtázta a köszönéseket. A gyermekeit áttelepítette a másik házába, a felesége is eltűnt, ő maga sem sok idejét vesztegette a leégett faraktár helyén. Remegett ettől az udvartól, sokszor a legnagyobb csendben is lángok rohanását hallotta, s fölébe csendült a közelgő tűzoltókocsi rémesen jajongó szirénája. Csak az irodája maradt itt, fölvette a rendeléseket és irányította a másik telepre.

A házat eladja nemsokára, ez az egy bizonyos. De nem akarta a Bakó-testvérek orrára kötni: mikor, mert az igazat megvallva: félt ezektől a mordályégetőktől — ahogy Juli címezte őket. Félt a Dózsáné sötét, bikaszemétől, valami ígézet lappangott ezekben a sokat látott szemekben. Nem szerette volna megbántani, mert — ki tudja — még a feleségét is megronthatja bosszúból. Félt, a Miska kemény dacosságától, nagyon respektálta benne a volt katonát, a háború végigszenvedőjét, ösztönösen úgy érezte, mintha ezt az egy embert csakugyan kiforgatta volna a vagyonából. Pedig hát... minden jótét lélek tudja, hogy ők árulták a házat, nem Demeter úr rugaszkodott nekik. Pertu barátjától, Jóskától, a tűz óta iszonyodott, nincs borzasztóbb, mint a szobába hozott fel nem robbant gránát, hiába mondják róla, ez már „döglött“, megesett nem egyszer, hogy ott robbant fel a játszó gyermekek közt, Jóskának is füstös volt még a kanóca...

Neumann kedve szerint forgatta ujja körül ezt a

nagy gyereket. A Bakó-házra neki nem igen volt szüksége, de ha ilyen potyán megkaphatja, miért szalassza el? Demeter annyiszor járt nála, hogy már a második pár cipőt nyövi ebben az útjában.

— Adja meg Neumann úr a húszezret... ötezer veszteséggel adom.

— Nem lehet, kérem, nem lehet. Tizenkettőt megér, elhanyagolt telek.

— Hogy volna, mikor három Bakó-testvér lakja.

Decemberig folyt ez az üzleti libikóka játék. Egyszer Neumann volt fent, máskor Demeter. Végre egyensúlyba állott a nagy deszka és megegyeztek tizenhétézeröt százban. A bő putinájú nagyot sóhajtott:

— Tudtam, hogy ez lesz a vége, Isten nem adott hozzá szerencsét.

— Na, ja, — mondta Neumann úr könnyedén. És ridegen kanyarította alá nevét a szerződésnek.

Egyet kötött csak ki a jámbor fakereskedő: a bent lakó három Bakó-testvért a jövő év május elsejéig nem lehet kizavarni. A mostani házbér mellett joguk van három szobához, konyhához és az istállóhoz.

Neumannnak csavarta az orrát ez az oktalan megterhelés:

— De nekem szükségem van az egész épületrel Pék-üzletet rendezek be, három szoba kell a sütőnek és a raktárnak.

— Hja, kérem, huszonötezer pengőért ma odaadom, úgy, hogy a lakóknak azonnal fel lehet mondani. De tizenhétézerért...

— Talán rokonai ezek az emberek?

— Nem. Nem éppen. Barátaim. Van köztük egy jó barátom. (Nem lehet tudni, melyiket értette alatta. Csak nem Jósikát — ?)

— Hát, ha másképen nem lehet, legyen úgy.

Ezt a kikötést a szerződésbe is bevették. Maga a telek január elsején száll át Neumannra.

A három testvér nem sejtett semmit. A Demeter meghunyászkodása ugyan izgatta a fantáziájukat, de lassan beletörődtek, s minthogy a kövér ember mostanában he-tekre elmaradozott, olyan formán kezdték érezni magukat, mintha egészen hatalmukba került volna a régi ház. Karácsonyt ugyancsak nagy dáridóval ünnepelték meg.

Jóska elhatározta, hogy Vízkereszt napján egybekel régi jegyesével Sárkány Julcsával.

Hanem január másodikán jön ám a meglepetés. Jön a cingár Neumann úr. Mosolyogva kíván „kedves lakóinak“ boldog újévet, eljött bemutatkozni.

Mihály elképedve kiált fel:

— Hát csakugyan megvette — ?

Dózsáné másik hangnemből:

— Hát csakugyan eladta — ?

Neumann előhúzza a szerződést, mutatja: kész.

Január egytől ő a gazda.

— Nahát! — szakadt föl egyszerre a megbotránkozás mind a három testvér melléből.

— Micsoda raffinériával dolgozik ez az alamuszi sündisznó! — kiabált Dózsáné, hadonászva. — Nem szól egy árva szót, jön-megy, alázatoskodik és itt van ni! Eladja fejünk felől a házat. (Mindig úgy vették, mintha folyton az ő saját házuk volna...)

— Joga volt hozzá — nevet közbe a kis Neumann.

— Túlságos jók voltunk hozzá, az a baj, — cikkázik a baba fegyelmezetlen gondolata. — Tisztességes ember megmondja, mit akar. Nem szökik meg a baj elől, mint ez a — Demetrovics. Ez a szerb. Mert nyilvánvaló, hogy megszökött!

— Mi lesz most már velünk? — kérdi az életbevágó kérdést Mihály.

Erre mind a hat szem az új gazdára szegeződik.

— Hát, bizony, — pislong Neumann ravaszul — nekem szükségem van, égető szükségem van az egész épületre, minden szobára, istállóra, mert március egyre készen kell lennünk az átalakítással: óriási péküzemet indítunk egy részvénytársasággal, a Gazdák Sütődéjével...

— Mit! — höbög Jóska szeme meredten, — ez azt jelenti, hogy —

— Bizony. A mai nap felmondok mindhármójuknak — január 15-ére.

Miska elsápad, mint a gyertya, azután elvörösödik, mint a paprika:

— Felmond? Akkor mondjon le rögtön. Mert én innen ki nem teszem a lábam télvíz idején!

— De még én sem! — tódítja Jóska.

— Hogyne mennénk! — zengi Dózsáné.

— Micsoda pokoli gazember ez a Demeter! — süvölti Mihály gőzt kapva. Ezért nem mert ez hónapok óta a szemünkbe nézni. Hurkot akart kötni a csomóra. Na, megállj, bunyevác, ezért még megmarkolom a hasadat... Azután Neumannhoz fordult:

— Hallja az úr, az istenit magának... én még nem ettem embert, de ha megnyomorítanak, magát is levágom, felfalom. Ötven hónapot szenvedtem a háborúba, védtem a maguk rongyos életét. Én innen ki nem mozdulok, ha a fene fenét eszik is. Ezt értse meg!

— Hijnye! — rikoltott Jóskából az önérdék. — Éppen most házasodom, fészket akarok rakni, és ezek az emberek kitesznek a hóra. Hol van a mai világban olyan szerelem, amelyik megbírná melegíteni a havat, meg a jeget? Nem tudok én *jég hátán* boldog lenni, Neumann úr!

— Te vagy az oka az egésznek! — rivalt rá a vaskos bába. — A te marhaságod gyújtotta fel a Demeter farakását, ezért áll most rajtunk bosszút.

— Nagysád jobb lesz, ha befogja b. száját. Maga nem ment el bábának a hetedik gyerekéhez, azóta vagyunk mindig begyében annak a jó embernek. Mert hiába, Demeter alapjában jó ember.

— Ezt ki lehet tenni azonnal, — mutatott rá Dózsáné — mert nagyon meg van elégedve a hajdani gazdájával.

Neumannt mulattatta ez a játék. Mosolygott, mint a felnőtt, mikor a gyerekek civakodnak.

Mihálynak most eszébe jutott valami:

— Benne van ez a szerződésben, hogy január 15-re mennünk kell?

— A szerződésben nincs, de én ragaszkodom hozzá.

— Na, ha a szerződésben nincs, akkor maradunk. Ne féljetek, — fordult a testvéreihez — nem olyan könnyű bennünket kizavarni az ősi birtokból, még ha lakók vagyunk sem. Mert először kerítsen Neumann úr nekünk megfelelő lakást, istállóval és kocsiszínnel, majd azután megyünk. Hahán. Jó is volna. Csak úgy kirugni az embert, az állampolgárt, aki katona volt, harcolt az országért. Megálljunk csak.

Jóska is lángot fogott a Miska tüzénél, elkezdett hadonászni:

— Kerítsen nekem, meg a feleségemnek tisztességes lakást Neumann úr, két szoba, konyha, majd azután beszélünk. Hogyisne. Csak úgy mir nix dir nix.

Dózsáné is lóra pattant, s lóhátról kezdett beszélni:

— Városi hivatalnok vagyok, jelentést teszek a polgármester úrnál, vagy a főorvos úrnál. Nekem ez a kerületem, én innen nem mozdulhatok. Tessék hivatalos helyiségről gondoskodni.

Neumann úr kezdte belátni, hogy ezek valamivel nehezebb emberek, mint a kövér Demeter. Elővette behizelgő hangját:

— Nézzék kérem, össze kell egyeztetünk az érdekeinket. Mindnyájan akarunk valamit, ellentétes úton, de egyenesen. Nem az a célunk, heteken, hónapokon át veszekedjünk, hanem az, hogy megértsük egymást. Én megértem a maguk szándékát, értsék meg maguk is az enyémet. A lakókat úgy vettem át, hogy felmondhatok nekik, amikor akarok. (Ez ugyan nem egészen így van, de hát ne bántuk.) Lakásról senkinek sem tartozom gondoskodni. Erre nincs törvény az ég alatt. Hanem adok maguknak elegendő időt, hogy új „fészek“ után lássanak, ahogy a legifjabb Bakó ur mondaná. Adok maguknak — két, három hónapot, március 1-ig...

— Csak tartsa meg március egyet magának, — intette le Mihály. — Minden gyerek tudja, hogy május elsején kezdődik az új évnegyed. Csak ettől kezdve lehet beszélni, ámbár — —

— Jó. Hát beszéljünk ettől kezdve, — vágott közbe az új háziúr. — Május 1. Rendben van. De mert ezzel áldozatot hozok, kénytelen vagyok januártól fogva negyven percenttel fölemelni a házbért.

— Hát a sült malac kunkorgós kis farkát, nem emelné fel a fiatal úr? — reccsentett rá Mihály keményen. — Nézze Neumann, ne okoskodjék olyan sokat, velünk úgy sem megy semmire. Hamarább kifüstöljük mi innen magát, mint maga bennünket, ha már meg kell mondani!

Neumann úr dühbe jött, fölcsapta kalapját, sarkon fordult és köszönés nélkül távozott. Még az ajtót is becsapta maga után. (A magáét csapkodja.) Micsoda egy banda ez! Ha tudta volna, be nem nyúl ebbe a darázs-

fészekbe. Úgy kezdte magát érezni, mintha nem becsapó, hanem becsapott volna.

De hiszen majd elbánik ő ezekkel a tompaeszű parasztokkal.

Mihály pedig egybekapta tekintetével két testvérét s ezt mondta:

— Testvérek, most már kezdünk szorulni, tartsunk össze. Gazember, aki a másik háta mögött egyezkedik az ellenséggel. Vagy mind a hárman, vagy egyikünk se. Neumann agyafurttabb ember, mint a pötyli Demeter. Ez nem oda vág, ahova néz. Ennek a kezére nagyon kell vigyázni.

— Míg nekem, meg a feleségemnek megfelelő lakásunk nincs, addig ki nem teszem innen a lábamat, — fenyegetőzött Jóska, hősiesen, mint egy mintaférj.

— Nem is jól beszélsz, — intette le Mihály. — Csak akkor mozdulunk, mikor mind a hárman rendben leszünk. Aki szerencsésebb: az vár a másikra. Másképp eb-rudra kerülünk.

Ez egy kicsit nehéz lesz, gondolta Jóska, de nem szólt semmit. Dózsáné pedig nagyot szippantott, mintha kétségei és panaszai az orrán keresztül emelkednének a fejébe.

Neumann úr nem feküdt a fölére. Január első napjaiban már kőművesek szállották meg a Bakó-házat, és elkezdték az istálló falát összekötni az utolsó szoba falával, ahol senki sem lakott. Áttörték a közfalat, széles ajtót vágtak bele. Az istálló lesz a kemence, a szoba a kimérő helyiség, az elárusító.

Mihály nekibúsultan nézte a rombolást. Fájt a lelkének. De fájt a lovainak is, mert a kibővítéssel hidegebb lett az istálló s éjjelente nagyon topogtak az árvák.

— Ej, a megváltó Istenét... — füstölgött Mihály, — ez a kis piszok csakugyan a nyakunkra hág. Ki akarja durni a lovaimat. Tudja, hogyha nincs istálló, akkor vagy megyek innen, vagy beadom az ipart.

Nyomatékosan figyelmeztette új gazdáját, hogy tartsa magát megállapodásukhoz: míg itt lakik, ne vegye el tőle az istállót. Neumann azt üzenté rá, hogy amíg az istálló istálló volt, addig tarthatta benne a lovát, de január 15-től kezdve nem lovakat sütnék abban a helyiségben, hanem kenyereket. A kettő nem fér együvé. Mert — humorizált

a kis cingár — mit szólna a nagyérdemű közönség, ha egy reggel lovat sütnének számára ducos kenyér helyett? Azt pakolnák be és azt küldenék el nekik?

— Megállj — morgott Mihály, mint a fogatlan kutya a koncon — majd befütök én neked. — Lovait áttelepítette időlegesen a Sarkadi szomszéd tehénóljába, ott csudálkoztak egymásra a szarvasok és szarvatlanok. Maga úgy tett, mintha kénytelen-kelletlen belenyugodott volna a változhatatlanba, várt. S akkor valami furfanggal kréta-port lopott a Neumann sütni való lisztjébe. Azon a héten minden kenyérnek befellegzett, ehetlenné vált a Gazdák és Szegények Malmának minden süteménye. Neumann urat följelentették, a vád igaz, szép kis summára meg is büntették. A cingár ember sajdította, honnan fúj a szél, de nem volt a kezében semmi bizonyíték, hallgatnia kellett.

Egy idő múlva mintha megbomlott volna a kemence: nem akart befűlni, hiába tüzeltek belé tömértelen faanyagot. A kenyerek sületlenek, félig tésztások voltak, az asszonyok zúgtak és visszahozták a corpus delicti-ke. Egye meg az úr, ha van gyomra hozzá. A szomszéd utcán hirtelen egy konkurrens pék lépett föl, s egyre-kettőre magához édesgette a békételen közönséget. Mert Fekete úrnak remek lisztje volt s a kemencéje úgy fűtött, mint egy modern pokol. Nagyön jóízű kiflik és zsemlyék kerültek ki a keze alól. Úgy felszippantotta a Neumann-cég vásárlóit, hogy tavaszra kelve be kellett zárnia a nagy hűhóval és amerikai gyorsasággal megindított üzemet. Nem mindig papsajt, polgártárs — dümmögte magában Miska.

Neumann utólagosan fedezte fel, miért nem tudták befűteni a nagy kemencét. Hátról, észre sem vették, ki volt a fala bontva és egy nagy vascövös hűtőkészülékbe tárolták le a meleget. Ki csinálta? Állítólag a megvesztegetett kőműves. De annak már ütheti bottal a nyomát: átlépett a trianoni határon.

Ezek a Bakók veszedelmes emberek, állapította meg a kis cingár. Taktikát kell változtatni s ami fő: kitenni a szűrőket mentől hamarabb.

Édesen mosolygott tehát rájuk és nagyokat köszönt előre. (Hogy a járványkórház teljék meg veletek...) Miskáék büszke lenézéssel fogadták az ingyen tiszteletet.

(Kushadj, paraszt, rabszolga volt az apád is.) Kölcsönös undorodásukat émélygős udvariasságba fojtották.

— Jaj, de jó színben van, Mihály! — hízeltt Neumann.

— De Neumann úr meg egyre hízik, hála a péküzletnek — hamiskodott Mihály, mert hiszen a kis cingáron lötyögött a furulyanadrág is.

— Kedves lovai hogy érzik magukat odaát?

— Köszönik a kérdését, türethően. Egy kicsit szokatlan nekik a tehénszag, de legalább meleg a levegő.

— Igazán sajnálom szegényeket. Ha tudtam volna, építtetek a számukra egy külön istállót, oda ni, a sarokba.

— Roppant hálásak lesznek érte. Csak mentől hamarabb. Becses kenyerei gömbölyűek? — tudakozódott a Neumann „csemetéi“ felől.

— Már nem sütök, — mondta lehangolt gyanúval a kis cingár.

— Igazán? — ámuldozott Mihály, mintha most halanál először a nagy újságot, pedig hát. — Hm... Nem is tudtam. Talán nem fizeti ki magát?

— Az asszonyok szerelmesek a konkurrensembe, Feketébe. Hozzápártoltak.

Mihály kedves-komolyan csóválta a fejét:

— Ezek az asszonyok. Ezek az asszonyok. No, de most már mi lesz a két nagy helyiséggel?

— Oh, koránt sem alakítjuk vissza istállóvá, ne tessék félni. Szabóüzletnek alakítjuk át. Az öcsém, meg a társa... Neumann és Mandel... Jó cég. Katonaszabók voltak a háborúban.

— Igen? Akkor biztosan ők szállították azt a sok papír-ruhát, amelyikben megfagyott a szegény magyar baka... fent, a Kárpátokban... .

— Tréfás kedvében van ma, Mihály.

— Veszettül, — mormogta a fiákeres.

Igy enyelegtek egymással. Neumann biztatta magát, hogy áprilisra lerázza őket a nyakáról. Furcsa egy nép ez, mint a kullancs ragaszkodik abba, amibe belefogózott, a kullancs feje néha beleszalad a húsba, amibe beleette magát, mégsem engedi el. Ilyenforma nép ez a Bakó-had, az Isten rakja őket a szemetesládájába.

Március elsejére nem bírta kilökní őket. Hogyisne! Még havas a háztető, belefagy a víz a dézsába. Majd ha

melegebb napok járnak. De se Miska, se Jóska, se Dózsáné nem tett egy lépést, hogy új lakást nézzen magának. Valahogy a jó Istenre bízta az egészséget, majd csak eligazítja a dolgot. Úgyis minden el van rendelve előre. Kálvinisták voltak és hozzá még magyarok. Hittek a jó véletlenben.

De Neumann nem hitt. Neumann tudja, hogy a sorsunkat magunk kovácsoljuk. Aki nagyobb tüzet gerjeszt: annak gyorsabban tüzesedik és hajlik a vasa. A sorsa. Rá kell adnunk magunkat és megy. Nehezen, mint a hegy, de ha aztán megy: rettentő a hegy. Berendezte a hajdani kemencét és elárusítót szabóműhelynek. Hosszú asztalok nyúltak végig a szobán, kis böte székek guzso-rogtak az asztal mentén, a kis kerek székekben ingujjra vetkőzött, sarlólhátú és sovány emberek üldögéltek, húzták a cérnát a tű fokába, nyálazták a cérna végét, mikor görcsöt akartak kötni a farkára, azután megindult a varrás: négyen-öten egy ritmusra, vagy váltakozó ütemben lendítették a tűt a magasba, a nép hite szerint a szabók ilyenkor azt az ábrándjukat fejezik ki: „Mennybe megyek! mennybe megyek!” (Mert a szabók általában álmodozó, regényes képzeletű emberek.) Viszont a politikához húzó csizmadiák, mikor lábszíjba szorítják a csizmaszárat és varrják a szurkos fonállal; reális, tagadó gesztusban feszítik kétfelé a kezüket s ilyenkor azt fejezik ki: „Nem eresztelek! Nem eresztelek!” (T. i. a szabókat nem eresztik a mennybe.) A Hortobágy-utcai kapun már ott veri az eső az új címtáblát: *Neumann és Mandel. Uri szabászat.*

Jóska szeretett elálldogálni a műhely ajtajában, a két szobát összekötő ajtó küszöbén. Ezek a szabók nagyon csendes, nagyon jó emberek. Ritka köztük a forradalmár. Megadják a császárnak, ami a császáré, Istennek, ami az Istené. Igazán bibliai alapon álló, vagy ülő egyének. Jóska különösen azt becsülte sokra: hogy el tudnak ezek ülni hét számra, hónap számra, év számra, reggeltől-délig, déltől-estig. Az egyik segéd azt fejtegette, hogy szabókból lennének a legjobb pilóták, mert azok úgy végig tudnak ülni moccanás nélkül egy óceáni utat, harminchat, vagy negyven órát.

Neumann keveset volt köztük, mert a „repülő” emberek osztályába tartozott. Mindig szaladt, mint a szél-

kergette ördögszekér. Szötte, fonta a maga titokzatos hálóját. Egy azonban nem tetszett neki, ezek a jámbor snájderek, egyáltalán nem viszik előbb az ő Hortobágy-utcai tervét, nem segítenek az ideragadt Bakó-hadat valahová átbillenteni.

Április elsején megismételte kilakoltatási felhívóját, de a három magyar fülebotját sem mozdította rá. Na, jól van — gondolta, — bevárom az új negyedév kezdetét. Május elsején aztán nincs irgalom, sem kegyelem.

XVIII.

Ahogy közeledett május elseje, úgy nőtt a bizonytalanság. Dózsáné siránkozott, mint a novemberi eső. Szeretett volna Neumann úrral négy szemközt beszélni, de a testvérei szeme rajta volt, s a mellett a kis cingár, nem igen mutatkozik egy hónap óta. Valamiben sántikál. Miska folytatólagosan káromkodik, néha orosz szavakat vegyít a lázongásába, ami azt jelenti, nagyon fel van zaklatva a lelke. A feleségét egyre kergeti lakásnézőbe, de a soványgerincű asszony megtagadja az engedelmességet. Mihály válást emleget, a nő nyugodtan kérőzik napjain tovább.

Csak Jóska boglyáját nem zilálja a szél. Isteni nyugalommal kél és fekszik. Míg a Nagy Takarékbeli pénzében tart; nincs veszedelem. Még nem merítette ki az utolsó cseppeket, tehát nem érdemes gondolkozni. Sárkány Julcsával házasságot kötött, a menyecske főz, mos, varr, ölel és karmol, — mi a fene kellene egyéb tisztességes embernek.

A szabóműhely ablaka nyitva, síró-füttyszó ringatózik rajta ki. Jóska, a dikón hanyatt fekvé, elábrándozik. Milyen pompás volna, ha autón járhatna ki a nagyerdei körútra, vagy a futball meccsekre, esetleg a nyári cirkusza, ahol a rettentő Czája birkózik huszadmagával. Cítkromos szeletet szopogatna a páholyába... mert páholya volna... egyenruhás inas nyitogatná előtte az ajtót, Sárkány Julcsának pedig hattyútoll, vagy mi a fene lengene-lobogna a fején... különösen jó disznóhús félét eszegetne... hideg combot ecetben, hagymával —, aj, be pompás... lelket érne benne, mint az egyszeri emberbe a szűcstű.

Dózsánénak is vannak ábrándjai néha. Ilyenek: ha Neumann urat hirtelen megütné a guta és nem maradna végrendelete, esetleg lakhatnák még a házat esztendeig. Vagy ha Kovácsné elütné az újvárosi gőzös, milyen lelki megkönnyebbülést jelentene neki... Vagy: ha a lányába belehabarodna valami nagyon gazdag öregúr s megvenné számukra ezt a házat... nyavalyát — nem ezt a rongyot, hanem a Simonyi-úton azt a tornyos nyaralót... beköltöznének... gondtalanul élnék Isten szép világát... gördülő kocsin tologatnák ide-oda a parkban, ha sáros az idő... vagy micsoda, hiszen ott nem volna egy fecske szájába való csepp sár sem, kávcicos, vörös út kanyarogna a zöld pázsitok között... igazi pezsgőt innának, amire mindig vágyott... és kezetsókolna neki — a Mamának — az a dúsgazdag öregúr, a veje... úgy szólítanák: Nagyságos asszony... jaj! (A fene ezt a vacak bábamesterséget.)

Miska? gyönyörű lovakat lát álmában, versenylovakat... ő maga a világ leghíresebb zsokéja... ahol feltűnik sovány alakja, lerepülnek előtte a grófi cilinderek, királyok lovát nyergelné és nyargalná... örületes vagyonok pusztulnának és születnének egy-egy bravuros győzelmén... Sárga selyem test, kék ujjakkal, lila sapka... a nyakán ülne a lovának, mint az amerikai zsokék... palotája, villája volna a tengerparton, odavinné kis családját, Erzsók asszonyt... vagy mi a nyavalya... dehogy vinné! tündérkisasszonyokat röpítene oda, olyan selyemcsipkés, selyem harisnyás nőket... olyan, olyan... hej, Istenem, ha lehetne! Miért ilyen piszok az élet, hogy egyik embernek mindene megvan, egy lépés nélkül, a másíknak semmije sincs, ha a lelkét kiadja sem...

Április utolsó napján ajánlott levelet kap Dózsáné. Rosszat sejt, reszket a keze, míg felbontja. Itt van nil Neumann írja. Felszólítja mind a hármójukat, május elsejének déli 12 órájára ürítsék ki a házat és költözzenek el. Ellenállás esetén kénytelen *karhatalommal* kiorakolni őket az *utcára*. (A *karhatalom* és az *utcára* szó kétszer is alá van húzva, de vastagon.)

— Na. Rendben vagyunk, — mondja a bába. Viszi a levelet Mihály feleségéhez: tessék élvezni, nagy meglepetés, május elsői ajándék. Horváth Erzsébet nyugodtan visszaadja a levelet: ő rá nem tartozik, majd az ura

tudomásul veszi. Dózsáné szomorut szippant az orrán (megbántódás, izgalom, meglepetés, zavar) és szó nélkül bedobja a háziúr üzenetét a Jóskaék ablakán. Be nem teszi a lábát. Jóskaék elolvassák, nagyot kacagnak rajta — ők tudják, miért. A magánzó rögtön aktuális dalt énekel reá:

*Nem, nem, nem, nem, nem, nem,
Nem megyünk mi innen el,
Míg a gazda, a házi gazda
Furkós bottal ki nem ver.*

Szóval ők már döntöttek. S így döntöttek.

Jön este hazafelé Mihály a kocsival. A standról. Fuvartalan napja lehet, — mert nagyon haragos a kedve. A lovát is megfincoltatja, a feleségén is dőf egyet. Hogy még jobb hangulata legyen, Jóska megmutatja neki a napi parancsot. Égzörgető káromkodás szakad fel a hajdani káplár vagy szakaszvezető melléből:

— Hogy az a megváltó — azt a marhát... Mit akar ez megint velünk? Megint rájött a régi baja. Minden hónapban rug rajtunk egyet, szelíden tessékel kifelé... Nem ismer ez még most sem bennünket? Nem ütötték még ezt soha kapóra? Na megállj kis Neumann. Majd megadom én a szád ízét. Majd elrántom én a nótádat. Éppen május elseje lesz holnap, táncolhatsz rá. De úgy táncolsz, ahogy én fütyülök. Az anyád...

— Az emeletes állat! — dödögi Jóska. — Nem hogy megköszönné, amiért rendben tartjuk az udvarát. Még napi parancsokkal ütöget pofon.

Hát ilyen hangon még nem beszéltek a nemes Bakóhadakkal. (A nemességük körülbelül onnan datálódik, hogy mindenre kereken *nem*-mel feleltek. Nem-esek.) Hiszen a bő putinájú Demeter ehhez a suroló kefe-Neumannhoz andalító lágy spongya volt. Az legalább sejtette, kikkel áll szemben. Még a kalapját is levette, ha velünk beszélt. (Melegben.) Hát így tisztelik az uralkodó fajt a bevándorló barbárok? Megállj, pék-szabó-telek-spekuláns, lehull még rólad a nadrág.

Hogy ezt az utolsó mondatot mire érthette Mihály, jó volna tudni.

Elég az hozzá, hogy a május elsejére virradó éjsza-

kán mind a három testvér álmot látott. Szegény emberek életében döntő súlya van sokszor az álomnak: akaratlanul is hozzá igazítják életüket. Dózsáné mintha egy nagy pusztaságon lábolt volna keresztül, amelynek csak nem tudott a végére érni, egyszer egy hatalmas kanpulyka terem elébe, a földből, vagy honnan, és világsodájára megszólítja: „Köszönöm a szívességed, te bába, jótét helyébe jót várj.“ Azzal eltűnik. És a nagy pusztaság hirtelen valami gyönyörű kertbe torkollik, ahonnan madarak bú-bájos éneke zeng... Erre fölébredt Dózsáné. De a madarak szívsimogató dalát még mindig hallja — félimetten, félálomban... Mintha egy ismert magyar nótát énekelnének: „Kék eres a szőlő level, özvegy asszony szép lányt nevel. Mióta felcseperedtem, mindig a szépet szerettem.“ Felül az ágyában, most már ébren van, mégis hallja ezt a — muzsikát. Aha, persze, hiszen a cigányok húzzák odakinn az utcán, május elsejét köszöntenek.

Jóska azt álmodta, mintha egy magas torony alatt állott volna, amelybe kívülről óriás létra vitt föl. Valaki mászott ezen a Jákob lajtorjáján föl, föl, a magasságos égig, Jóska úgy nézte, hogy szinte szédült bele. Egyszer csak elejt az a mászó ember valamit, valami fényeset. Hulló csillag ragyogásával hull, hull lefelé. Érzi: mindjárt a fejére esik, ha el nem ugrik előle. De nem bír moccani. Úgy erőlködik, hogy ahhoz nincs fogalom. Mégsem bírja mozdítani testét, amely üresnek, és súlytalannak érzik. Már egy pillanat, az óriásodva növvő fényes tárgy leszakad rá... most látja, hogy egy roppant harang... leszakadt a toronyból és agyon fogja ütni. Örült szívdobogás, a halál rémülete... még egy pillanat... zuhé!... a fején irtóztató ütés — nagyot rug és fölébred. A fejét belevágta az ágy élébe, ugyancsak sajog. Bambán néz körül. Messziről kimondhatatlan édesen zümmög a muzsikaszó. — A májust köszöntő cigányok hegedűje.

Hát Mihály? — mintha fenn volna az Uzsoki-szorosban, a Kárpátok lejtőjén. Tél van. Csupa fehér minden. De azért melegen süt a nap, vagy micsoda. Az út kanyarodóján rozsdabarna tömeg tűnik fel, bögve, rohanva, az oroszok. Egyenesen nekizúdulnak, ő az egyetlen itt hagyott őr a Kárpátokban. Gépfegyverét rájuk irányítja, sarlóvágással igyekszik a rohanókat lekasabolni. De azokat nem fogja a golyó, vad nyerítéssel és röhögő ka-

cagással özönlik körül. Most mintha ezt dalolnák: „Volga, Volga, máty radnája, Volga ruszkája reka...” Azután mind beledöfi hosszú, egyenes szuronyát, érzi, hogy a hátán jönnek ki, de semmi fájdalmat nem érez. Akkor felkapják és beledugják valami hosszú csőbe — ágyú csövébe... mintha végeérhetetlen alagútban menekülne, kétrét hajolva, nem lehet kiegyenesedni... tudja, hogy töltik az ágyúcsövet és rögtön kilövik. Ennek a borzalma feszíti minden idegét... egyszer csak bum! — már repül... érzi a végtelenbe való szédületes röpülést... olyan gyönyörű érzés, melyhez nincs fogható... Egyszer elveszti az eszméletét, vége mindennek... és fölébred. A nyitott ablakon a tavaszt köszöntő cigányok zenéje szűrődik be, a hajnal friss lehelletével. Milyen gyönyörű!

Reggelre kelve elmondták egymásnak: mit álmodtak.

— Ez nem közönséges nap lesz, — tünődött Mihály.
— Harcolni fogok valakivel. Az ellenséggel. Ki az én ellenségem? Neumann. Neumannal lesz valami bajom...

Jóska nembánom-kacagással hóböngött:

— Ma nem csavargok a nagy templom körül, mert hátha fejemre esik a Rákóczi-harang.

Dózsáné elborongott az álmán:

— Pulyka... kanpulyka... beszélő kanpulyka... ugyan. Uristen, mit jelent ez? Csak volna álmoskönyvem.

Mihály összehívta a családi tanácsot:

— Akármilyen lesz, tartsunk össze. Nagyon szűkül a Bakó-ház körül a trianoni határ... Nekünk nincs kire számítanunk, csak a jó Istenre, az pedig — a muszkától tanultam — nagyon messzire van.

Szétnézett az udvaron, mintha terepszemlét tartana. Déli tizenkét órára tisztulni-takarodni kell innen. Nekik, az ősi birtokosoknak. Miért? Mert Neumann úr elfoglalta az ő-hazát. Mégis égbekiáltó. Hát nincs erre semmi törvény, hogy a birtok azoknak a kezén maradjon, akik vérbeli leszármazói a birtok-alapítónak? Micsoda egy ország ez? Miféle nemzet hazája? Kinek a hazája ez a rideg-idegen állam?

A szabóműhely ma csendes: május elseje nagy ünnepnapja a szervezett munkásságnak. A Neumann és Mandel-cég emberei mind szervezettek. A nagy udvar hallgat. A három Bakó-család tartja megszállva. Meddig? Délig? — Mi lesz még itt ma, teremtető egy Isten!

Kilenc óra. A nap mintha kacagva ontaná sugarait. Az ég olyan kék, mint a kis gyermekek szeme.

És mégis, mégis... valami nyomasztó van a levegőben.

Mihály lemondott arról, hogy ma kiálljon a standra. Itthon marad, meglássuk, mi lesz. Május elsején sokszor omlott már vér...

Dózsáné szerette volna levenni a cégtáblát: ma nem kalauzolunk gyerekeket erre a satnya világra.

Jóska azt mondta: felőlem hullhat az égből csákányos fergeteg, az én búzámát nem veri el a jég. Sárkány Julcsa pedig kapta magát, hajnalban kiment a nagy erdőre gyöngyvirágot szedni. Hívta becses férjét is, de az a másik oldalára fordult: jöjjön ide a nagy erdő, ha baja van velem. Rendben, dalolta a menyecske, de ma nem főzünk. Ki-ki ott ebédel, ahol a dél találja.

Ilyenformán álltak a dolgok, mikor csak megrázzák istenesen az utcai csengőt. Mihály bezárta mind a két kaput, mert föltette magában: csak azt engedi be, aki az ő pártján van. Most nagyot dobbant a szíve a csengőszóra: mi a fene, már jönnek? Óvatosan odasomfordált a kapuhoz, kikémlelt a hasadékon: miféle ember lehet az a rosszban járó. Nem tudta kivenni. Azért csöndesen kiszólt:

— Ki van ott?

— Bádogos, a kontrás, — feleli egy ismerős hang.

— Mi bajod, komám?

— Prezentbe hoztam valamit, önagyságának...

— Kinek?

— A bábának, na.

— Nem rosszban jársz, te more?

— Törjön el a lábam, ha igen.

Mihály csöndesen kaput nyitott, beengedte a cigányt, de bezárta mögötte. Az csak nézte:

— Ejnye, be nagy cirkumstánciával megy a dolog... tán beteg valaki?

— Még nem. De lehet.

Bádogoson nagy, kerek, malaclopó köpönyeg dísztelenkedett, május elsején! A köpönyeg alatt lehetett valami, mert balfelől kidudorodott. Jóska, amint meglátja a küszöbről, rákiált:

— Szervusz, barna fiú! Megszaporodtál?

Bádogos érti a tréfát:

— Az én fajtám nemesebb állatfajta: egy évben legfeljebb egyet ellik. Szerencsés jó reggelt kívánok — köszönti levett kalappal a kilépő bábát, — boldog május elsejét, mind közönségesen. Aranyos nagysád, szegény muzsikus cigány vagyok, egy malachanda kontrása, nem igen tudom másképp megháláni a szíves jóságát — tessék elfogadni ezt a kis honoráriumot.

Egyet kavarint a felleghajtóján, s bűvészi váratlansággal egy hatalmas pulykát terít a Dózsáné vaskos lábai elé. Kanpulykát.

A bábának csak elnyílik a szeme: ni, pulyka!

— Szóról-szóra az, — mondja Bádogos büszkén.

— Hű, be lopott szaga van, — kunérkodik Jóska.

Dózsáné emelinti, becsli a hatalmas lublubolát, kutya nehéz. Jó kosztón élt valahol.

— Honnan vette ezt, Bádogos? — kérdi szelíden.

— Honnan vettem, honnan vettem. A jó Isten adta.

— Nem szeretnék bajba keveredni...

— Bajba, bajba! Ki keveredik itt bajba? Isten adta, cigány hozta, kinek fáj, ha nekem nem? Tessék csak elfogyasztani, jó szívvel adom. Honorárium, a rajkóért. Na. Rozi küldi, az asszony. Na.

— Nem látta valaki, mikor — megvetted?

— Még csak az kéne. Úgy dolgozik a cigány, mint a jó Isten: láthatatlanul.

— Kitől vetted?

— Került. Veszendőben volt. A kutyák széttépték volna a tanyán. Nahát.

Dózsáné nagyot szippantott, nem azé a madár, aki elveszti, hanem aki megleli. A pulyka egészséges, ez a fő. (Ni, ni, rémlik föl előtte hirtelen az álma — itt a pulyka, a kanpulyka! Hiszen ez jó jel!) Most már bizalommal szorítja kebeléhez, megsimogatja vérszínű pötyögőjét, és érdeklődve kérdezi a cigányt:

— Hát a kis fiú, hogy van?

Bádogos egy barna mosolygássá dicsőült:

— Karesi? Mint a selyemtojás. Ragyogó egy cigánygyerek, nagysád. Szakasztott az apja. Az a rajkó lesz a familia felvirágoztatója. Egyem a szívét.

— Hát az anyja, nem beteg?

— Még csak az kéne. Úgy hajítanám oldalba, hogy menten kettérepedne.

Dózsáné kedvetelve lóbázta meg a hatalmas pulykát:

— Hát köszönöm, Bádogos. (Szívesen, máskor is.) Jó lesz búcsúlakomának. Rögtön megkopasztom.

Azzal vitte be a szobájába, forralta hozzá a vizet.

— Micsoda búcsúlakoma? — kérdezi Bádogos a két Bakó-fiút.

Jóska elmondja, hogy az új gazda kiadta nekik az utat. Ma déli 12 órára menniük kell.

— Csakhogy nem megyünk, — teszi be a garast a nyakas Mihály. — Lesz még ennek hátulütője is. Hadd főzze Dózsáné a pulykát, eszünk még mi abból estére is. Itt. Helyben. Te Bádogos, — fordult a cigányhoz, — van neked most valami dolgod?

— Hogyne volna, mikor nincs.

— Maradj itt mára. Megfizetem a fáradságodat. Meg lehet, hogy ezt a berenát itt a jobboldalon le kell bontani. Majd segítesz.

— Bontunk? — meresztett a cigány nagy szemeket. — Kibontom én, ha kell, a falat is. Vályogvető voltam, míg kőműves nem lettem. Kőműves voltam, míg a hegedűhöz nem pártoltam. Érték én mindenhez.

— Az a jó. Katona is voltál?

— Katona? Harminc hónapig dekkoltam a fedezékben. Azután Turzó százados úrnak voltam a pucerje.

— Rendben van. Ha velem tartasz, nem bánod meg.

— Mit akarsz? — kérdi Jóska gyanakodva.

— Majd meglátod. Május elseje van. Nagy idők. Nagy emberek.

A fiákeresnek az a kutya gondolat fészkelte az agyában, hogy ha Neumann beváltja a fenyegetését és karhatalommal tör rájuk: felveszi vele a harcot és — visszaveri a támadást. Jobban mondva, be sem ereszti őket a kapun. Ha betörnek: befőri a fejüket. De innen ki nem mozdul. Mert ez a ház az ő apja háza, és: mert ötven hónapig szenvedett a hazáért. Ha annak sincs hazája, aki védte a hazát, akkor tépjük szét a bábruhát és menjünk Amerikába.

Megköpte a markát és nagyot vágott ököllel a levegőbe:

Bádogos kíváncsian nézte, mint éhes kutya a kövér koncot.

Horváth Erzsi, a Mihály felesége, andalogva jöttment az udvaron, hátra a kapuhoz, előre a kis konyháig, be a pitvarba, ki az első utca-ajtóhoz.

— Megyünk, vagy nem megyünk? — kérdezte az urát.

— Ne törődj vele. A te dolgod annyi, hogy ha esik az eső, a csepegőbe nem állasz.

— Jó, — mondta nyugodtan az asszony.

Bádogost kenyérrel, szalonnával kínálták, együtt falatoztak a konyhában. A cigánynak ragyogott a szeme, mint a hideg szurok. Nagyokat falt és nagyokat nyelt, dicsérte a Mihály esztét, amiért nem engedi magát kiforgatni a birtokából.

— A mi nagyapáink eljátszották Nagyidát, fene essen hasra velük. Nincs is ma a szegény cigánynak házája, putrija sem. Hegedülhetek én kilencvenkilenc évig, mégse tudok ragasztani a századikra fapalotát sem. Nagy-Cigányország elveszett! Fáró-hess, Fáró-hess, kerdá csiná pengőjes... suskéra, dzsamóre, arára, hüm, hüm, hüm... — dudolta a nagyidai kesergőt.

Jóska széthasadásig nevette. A nyavalya törjön ki, te tizenháromrétű cigány... be csuda egy pofa vagy.

Hallga. Hallga. Mintha csengettek volna.

Mihály feltartja a jobbkeze mutatóujját — mindenki elnémul. Most újra megszólal a csengő. Valaki be akar jönni. Várjatok, megnézem, kiféle.

Megint kikémlel a kapu hasadékon. Fehér vászon ruha villan a szemébe. Ahán, ahán — a háziúr.

— Mi tetszik? — telefonál neki a kapuhasadékon.

— Nyissák ki az ajtót, — mormog Neumann.

— Ha csak úgy menne. Mi a jelszó?

— Micsoda jelszó? Bolondgombát ettek?

— Nem a. Pulykát eszünk, de csak délére.

— Ne gyerekeskedjék, Mihály. Magukkal akarok beszélni.

— Tessék. Így is lehet. Lyukon keresztül.

— Ejnye, a... hát ki ennek a háznak az ura?

— A Bakó-had, instállom.

— Követelem, nyissa ki! A magam házába csak bemehetek?

— Nem lehet, kérem. Mert rossz szándékkal jön. Ki akar bennünket rugni innen.

— Május elseje van. Május elsejére felmondtam mind a három lakómnak. Május elsején tartoznak elmenni.

— Majd, ha fagy.

— Igen? Már meg a fagyot várják? Eddig mindig a telet akarták itt kihúzni, nyárra vártak. Most meg már a fagyot? — Majd elhúszom én a maguk nótáját — csak —

— Én is elhúszom a magáét. Már ide is rendeltem egy cigányt. Majd az hegedül, mikor ketten táncolunk.

— Hát nem lehet magával okosan beszélni? Ittas?

— Nem a.

— Nyissa ki ezt az ajtót, parancsolom!

— Ne mondja.

— A törvénnel mernek szembe szállani?

— Nem annyira a törvénnel, mint Neumannal.

— Maguknak úgys muszáj innen takarodni.

— Muszáj? — hőkölt meg egy pillanatra Mihály. — Tudja maga, mi az a muszáj? Volt maga katona? Persze, hogy nem. Akkor nem is tudja.

— Nem akarom kenyértörésre vinni a dolgot. Kinek van abból haszna? Egyikünknek sem. Értsük meg egymást, Mihály.

— Én értem az urat, de az úr nem akar engemet érteni.

— Miért ez a bolondozás?

— Komoly ügy ez, uram. Védjük a házunkat.

— Az enyémet? Hahaha.

— Ez a ház még mindig Bakó-ház. Az is lesz, míg egy Bakó él.

— Maguknak megzavarodott az eszük.

— Nem a. Egész tisztán látom, hogy a nagy világon e kívül nincsen számomra hely...

Neumann elhallgatott odakinn. Mintha távolodott volna. Odábbáll — vagy csak odább állt? Úgv látszik, gondolkodik. Nem akar nevetséges helyzetbe kerülni, mert a nevetségessé vált ember meg van ölve. Viszont az akaratát is keresztül kell vinni. Erőszakhoz pedig csak a legvégső esetben folyamodik. Visszajön, megszólal:

— Mihály!

— Hallom.

— Ha nincs még lakásuk, adok egy pár napi haladékot.

— Köszönjük. Inkább új lakást tessék keríteni — magának, én átveszem ezt a telket... haladéktalanul.

— Hitelbe? Mert pénze nincs.

— Lefizetem részletekben.

— Hahaha. Maga csakugyan részeg.

— Annál jobb. Legalább nem esünk beszámítás alá.

— Tizenkét órára üres legyen a három szoba, konyha, mert —

— Mert ha nem, akkor be lesz butorozva.

— Mennek, vagy nem mennek?

— Inkább maradunk.

— Nem szívesen folyamodom az utolsó eszközhöz, de most már kénytelen vagyok.

— Tessék sietni, mert tíz óra elmúlt.

— Ez az utolsó szava?

— Na, azt nem szeretném. Még vagy ötven évig élni akarok.

— Nem mennek?

— Nem.

— Jó. Akkor megyek én.

— Szerencsés utat.

Neumann döntött, megindult a „karhatalomért“.

XIX.

— Na, a Krisztustagadóját, — füstölgött Mihály — a kocka el van vetve. Most már, aki meri, az nyeri, aki bírja, marja.

Tanácsstalanul nézett végig az udvaron: hol is kezdje azt, amit ma be kell végeznie? Egyet azonban biztosan tudott: Neumann urat nem ereszti be a kapun, repüljön repülőgépen, ha mer.

Jóska csak bazsalygott rá széles mosollyal, érezte, hogy valami fureszaság van itt születőben. Minden bolondságra kapható. Bádogos körmével kapargálta a meszet a falról, azt guberálta: lehet-e könnyen bontani? A falbontáshoz fertelmes akarat mozgott benne. Dózsáné keményen sütötte a kanpulykát odabent, a kémény kékes-fehér füstöt pipált. Drága csend és édes nyugalom terült a nagy csatatérre.

Mert ez a polgári telek nemsokára csatatér lesz.

Mihály végre döntött, elhatározta magát:

— Tudjátok mit? Ha Neumann csakugyan karhatalommal tör ránk, védjük magunkat.

— Cipőnk szakadtáig, — mondta Jóska.

— Nadrágom hasadtáig, — tódítja Bádogos.

— Erejünk fogytáig, — üti rá a patkót Mihály. — Elsáncoljuk magunkat, mint a háborúban szokás.

Jóskának kezdett izgulni a fantáziája. Szörnyen tetszett neki ez a nagy elszánás, a fedezék eszébe juttatta azokat a hősi napokat, amelyeket a Kárpátok lejtőjén élt át, mint a honvéd munkás-osztag egyik cselekvő tagja. Ők ásták a fedezéket, a hármass vonalú fedezéket a harc-vonalban küzdő bakáknak. Ott is meg lehetett halni, de ő jobbnak látta menteni a menthetőt; egy szép őszi éjsza-

kán meglépett, ehhez is bátorság kellett, mert könnyen leszedhették az embert hátulról egy-egy puskagolyóval. Most mintha megint ilyen nagy napok előtt állna. Köpni kezdte a markát.

— Megcsinálta már ezt Párisban is egy híres ember... elsáncolta magát a házába... felvette a közelharcot vagy kétszáz sisakos rendőrrel... és csak nem tudták kipiszkálni a falak közül, míg unalmában meg nem adta magát. (Bizonyosan Daudet úr jutott a Mihály eszébe, a híres francia regényíró romantikus fia.)

— Csakhogy mi nem adjuk ám meg magunkat, — kötötte Jóska az ebet a karóhoz.

— Nem ám... Te, Bádogos, van jó szemed?

— Jó szemem? Hahaj. Sas volt a nagyapám.

— Azért kérdem, mert te leszel a megfigyelőm.

— Micsoda megfigyelő?

— Ha katona voltál, tudod. Az ellenség megfigyelője... Te jelented, ha valami gyanus mozgolódást veszel észre. Számot adsz az ellenség minden mozdulatáról.

— Fene az apámat, ha meg nem csinálom.

— Koporcolj csak fel a hárszijára, ott a létra. Hasra fekszel az ajtóban, hogy meg ne lássanak... egy kis lucernával, vagy szalmával takarod magadat. De a két gubód ám nyitva legyen. Idenézel, odanézel, mindenfelé nézel. Ha zajt hallasz az utcán, ha meglátod Neumannak a szürke kalapját: rögtön fütyöntesz. Ha több ember közeledik a kapuhoz, annyiszor fütyöntesz, ahányan vannak. Megértetted?

— Igenis, őrmester úr! — jelentette a cigány, összekoppantott sarokkal. (Csakugyan volt rajta valamikor katonaruha.)

Indult is a létrához. De hirtelen eszébe ötlött valami:

— Igaz is... messzilátó nincs?

— Minek az, ha sas-szemed van?

— Úgy katonásabb lenne.

— Itt civilek harcolnak. Eredj.

Bádogos lekanyarította nyakából a malaclopó csurapét, hóna alá kapta s úgy lépegetett fölfelé a létrán. Kiszolgált, kopott, zsírpecsétetes zsakettjének a szárnyát megmeglöbegtatta a szél. Odafenn leterítette köpenyegét a szalmába, fedezéket kapart maga elé, lehasalt és beigazította két messzelátóját a megfelelő távolságba. Balra, az

első kapuhoz, nem igen látott, onnan érthette őket meg-lepetés, jobbra ellenben áttekinthette fél Hortobágy-utcát, nem messze magaslott, dohogott a nagy gőzmalom, azon túl a lelencház homloka fehérlett a fák közül, sőt az új-városi-út elejére is kilátott. A kanyarodó villanyos-vasút sín párja idecsillogott. Jól kivehette az állongó, jövő-menő embereket. Nagyot fohászkodott, babonásan köpött egyet balra, köpött egyet jobbra és várt.

Mihály szelet fogott, elkezdett nekigyürkőzni a viadalnak:

— Az istenfáját... szakaszvezető voltam én a hármashonvédeknel, kézi tusában is megvertem az oroszokat. Megállj csak, Neumann, szorulsz te még a mai napon.

Eszébe jutott, hogy a komótban rozsdásodik egy revolvere. Talán öt töltés is van hozzá. Ki tudja — erre is lehet még szükség. Beszaladt a szobába s kotorni kezdte a komótfia alját.

— Mit keresel? — kérdezi a felesége.

— A nagyapám végrendeletét.

— Nincs ott semmi neked való.

— Nem is magamnak valót keresek, hanem — másnak valót. Aha!

Kezébe akadt a lim-lom alatt a fegyver markolata. Kirántotta, megnézte. Egy kis rozsdá rózsázta a csöve végét, meg a golyó tartó hengert, de a ravasza pompásan csattogott és simán fordultak a golyóágyak. Csakugyan volt mellette öt töltés.

— Ez az. — Zsebre dugta, s valami hősiesség fogta el.

Rohant ki az udvarra. Felkiáltott Bádogoshoz:

— Nem látsz még valamit, őrszem?

A cigány napellenzőt csinált a tenyeréből s úgy hunyorgott a messzeségbe. Az előtte lévő két-három udvarbelsejét elég jól látta, mert errefelé alacsonyabbak a berénák, ritka az enyveskező ember. Jelentette:

— Amott a szomszéd udvarban, egy kokas petéli a tyúkot. Egyéb harci mozdulatot nem obszerválok.

Jóska nagyot hahotázott a cigány megfigyelésének, két hatalmas mancsával döngette hozzá a combját. Ez volt nála a határtalan öröm.

De Mihály leintette mind a kettőt:

— Csend! Majd akkor nevéss, ha szól a trombita... Te meg Bádogos, nem a *Három Macska* kocsmában muzsikálsz, hanem a Bakó-ház megfigyelőjéről kémleled az ellenséget. Jó lesz komolyan venni a dolgot, mert horpaszon felejtetek.

Ebben a pillanatban irtózatosan megdöngetik az első kaput.

Mihály összerezzen:

— Na... az istenjankóját. Ezt meg nem jelented, úgy-e?

Bádogos feltalálja magát és síri hangon sugja:

— Ellenség a nagykapu előtt.

— Hányan vannak? Mifélék?

— Nem látom innen. A kapu boltozata eltakarja az egész utcát.

Új dőngetés. Valami kiáltás is hozzá:

— Hahó... hó...

Jóska majd a fejére hágva lüktet előre. Dobogni kezd a szíve: jaj, a karhatalom?

— Ki ne nyisd! — sistergi utána Mihály ki sem nyitott szájjal, csak úgy a fogai közül.

Az utcáról most ez a kiáltás hangzik:

— Nyissátok ki, testvérek, ha itthon vagytok.

— Hiszen ez István bátyám! — ugrik Jóska egy nagyot. Kaput nyit a ritka vendégnek, hirtelen berántja és ráfordítja a kulcsot a háta megett.

Bakó István, a vasutas altiszt, aki annyira imádja Petőfit, hogy rendszeren a költeményeiből vett idézetekkel fejezi ki érzéseit, kitárt karral megy nagyfejű öccsének és szaval:

— Hát hogy vagytok, édes Józsikám? Gondoltok-e úgy néha-néha rám?

Azután a maga prózájával folytatja:

— Szervusz öcsém, egyem a szívedet. Május elseje van, szabadságot kaptam. Szabadság, szerelem: e kettő kell nekem. Oh, dicső Petőfi!

Levette kék sapkáját és meglengette az ég felé, mint-ha Petőfi látná.

— Jókor jön, István bátyám. Ki akarnak bennünket görni az utcára. Már ezt csak nem engedjük!

— Micsoda! — feszíti ki mellét ünnepiesen az altiszt, akinek szeméből az Alkohol mámoros tündére kacsinga-

tott zavarosan. — Micsoda! Kigórni? Az utcára? Kit? A nemes Bakó-hadat? Kicsoda?

— Neumann, az új gazda. Május elsejére felmondott. Ha nem megyünk karhatalommal kényszerít.

— Az istenit... — csuklott egyet befelé István. — Még ez csapta meg a peteket.

— De nem megyünk! — kiáltja Jóska lelkesen.

— Ki az a gané-ember, aki az én testvéreim ellen föl meri emelni szennyes kezét? Ki az? Ki vagy te sírnak gyermeke?

— Mondom: Neumann.

— Hát ki ő? És merre van hazája? Az anyját...

Ekkor már Mihály is ott áll előtte, köszönti a vasutast. István újra szétnyílik, mint a kitáruló kapu:

— Öcsém! Tiéd vagyok, Mihály, tiéd e szív, e lélek. Kit szeretnék, ha tégedet nem szeretnék?

Megölelte másik öccsét.

Mihály kibontakozott és katonás rövidséggel mondta:

— Déli tizenkét órára tisztelnünk kell innen. De szó sincs róla. Maradunk. És védjük a házunkat a betörők ellen. Ha velünk tart István bátyám, maradjon. Ha dolga van, mentől gyorsabban el innen.

— Hogyne maradnék, — kiáltotta István, — mikor a szüleim házáról van szó. Sehonnai bitang ember, ki most, ha kell, halni nem mer! Itt nyúlok ki, a küszöbön, mégsem tűröm, hogy az ősi hajlékba idegen, pogány tegye a lábát. Mint Jeruzsálembe Nabugodonozor. (Hej, ha a presbiter hallaná ezt a bibliai hasonlatot, könny szöknék a szemébe.)

— Köszönöm, — rázta meg a kezét Mihály. — Elhatároztuk Jóskaival, hogy nem adjuk oda a házat semmiféle jöttmentnek. Védelmazzuk körömszakadtáig. Micsoda nemzet az, amelyik egy füttventésre kaput nyit az idegennek, betessékeli és átadja neki az apai örökséget? Rongy náció az, azt mondom. Micsoda család az, amelyik két füttventésre beadja a derekát és kivonul szülei hajlékából?

— Rongy ember az, én mondom! — tett, utána pontot a vasutas.

— Na lássátok. Feléri ezt a gyerek is ésszel. Még sincs törvény, amely megtartsa, megvédjen bennünket az apáink birtokában. Ha törvény nem véd, majd meg-

próbáljuk magunk. Új törvényt hozunk be. Hiszen valamennyit ember csinálta. Mi is emberek vagyunk.

— Magyar emberek! — emelte ki István.

— Nahát. Azért mondom. Olyan kavarintást csinállok itt jókedvemben, hogy híre szalad, mint a szalacsi javasasszonynak. Eltorlaszoló a két kaput, közáporral ijesztem ki a bemerészkedőket, ha karhatalom jön ellenünk: a karommal verem vissza. Ez olyan biztos, mint hogy egy Isten van az égből.

Istvánra lenyűgöző hatással omlott ez a beszéd. Egykettő, lerántotta magáról vasutas zubbonyát, felgyűrte karján az inget, és kidüllesztette a mellét, harsány hangon tett vallást hazafias és testvéri érzéséről.

— Mindíg vártam ezt a szent napot. Úgy vártam, mint a zsidók a Messiás eljövetelét. Nem ismert még engemet eddig a világ, sem a feleségem, még a testvéreim se. Iszonyatos erő lappang a karjaimban, meg tudnék birkózni a Herkules-istennel is. Ez az erő mind a tiéd, öcsém, meg a Bakó-hadaké, csináljatok vele, amit akartok.

Úgy beszélt láthatatlan erejéről, mint más ember a pipapiszkálójáról: akard? itt van, nesze.

De Mihálynak jól esett a váratlan segítség. Rögtön bekiáltott az asszonynak:

— Hé, Erzs! Eredj csak, hozzál Farkastól vagy három liter ó-bort. Ó-bort, jó bort. Olaj kell a tengelynek, mert nyikorog a kerék.

Erzsébet asszony kitátotta nagybecsű száját:

— Hogy is ne már. Minek az az ital. Észbolondító-nak? Mintha olyan temérdek esze volna a Bakó-családnak, hogy le kellene felezní.

Mihály meglobbant s visszájára fordította ütni kész kezét:

— Fogd be a szád, mert képen hajítalak. Takarodj.

Az asszony ismerte az ura kezezését, nem ellenkezett tovább. Morogva kimosott három üveget, megtörölte kötőjéhez, Mihály elébe állt, mondván:

— Pénzt.

Mihály adott neki.

— A hátulsó kapun tessék menni, ne lássa az utca. De szilajan, mert tizenegy óra lesz.

Erzsébet elballagott.

Mihály nagyot vágott öklével a levegőbe:

— Ha a Bakók egyszer megbolondulnak, olyat csinálnak, hogy távra marad a világ szája. Hé, Bádogos! Nincs valami gyanus — ?

A cigány őrszem vadul meresztgette szurokszínű szemét. Fölemelkedett, meg visszaesett fedezékében, rejtelmes hangon jelentette:

— Két fekete kutya viháncol itt a malomnál — az utcasarkon —

— Hát aztán?

— Gyanus! Most mind a kettő csóválja a farkát. Olyan mintha titkos jeleket adnának le valakinek. Egyszer jobbra — egyszer balra — kétszer fel — egyszer le!

— Ne marhulj, te vályogvető. Csak a kétlábú állatok vigyázd.

— Lehetnek ezek kitanult rendőr-kutyák is...

Mihály egy göröngyöt vágott az őrszem fejéhez, mire Bádogos eltűnt a szalmafedezékben.

István, megháborodva saját tolongó erejétől, furcsa bakugrásokkal támadott rá a láthatatlan ellenségre. Elkezdte bokszozni az udvar hátulja felé. Nagyokat ordított rettentésül, mint az olasz vívók szokták: „Eja-allalahooóhopp-tralá-nyetehó!“ Előreugrott, hátraforgott, félrehajolt és hegyeseket ugrott. Jóska majd elájult, úgy kacagta. Verte bumfordi nagy ökleivel a combját.

— Az anyád... — lihegte István a hanyatt esett ellenségnek, rátérdelt a földön, megdögönyözte istenesen, két öklével döngette kétfelől, mint a kétfenekű dobót.

— Ne pazaroljuk az erőnket, a Jézus verje meg, — rikoltott rá Mihály. De István már benne volt, főpróbát tartott az eljövő nagy játékból.

Ni, ni! Hát ott mi mozog a zöldleveles bokorban?

A hátsó kapu nyílik, megjelenik a nyílásában egy asszony, olyan ismerős! Felgyürt orra mérgeseket szírpant, táborzája befogva is mintha harsogna, szürke szemei ürögnek-forognak, mint — az égerre vadászó kandur szemei. Fekete ruhás alakjáról egyszerre csak árnyék borul a Bakó-házra.

Bakó Juli ez, Kovácsné asszonyság.

Mihály ordít:

— Nem nyitva hagyta maga után a kaput az a bestia, hogy a keze ragadjon a... (Mondta hová, de én nem

írhatom le. Bár a feleségének mondta, tehát családi jellegű.)

Juli előbb lépett. Lesoványodott, megöregedett, mióta szerencsétlen fiát utólérte a baj. (Megbüntetem az apák álnokságát a fiakban... negyediziglen. Mondta Jehova... No, de hát ők kálvinisták.) De azért valami bús káröröm villogott a szemében, mintha ellenségei baját jött volna élvezni. Megtudta, hogy Neumann kigórja május elsején a lakóit. Ezt a ritka szép alkalmat nem akarta elszalasztani. Jött, hogy a saját szemével lássa a látni valót, és saját fülével hallja a hallani valót. Megbízható történetíró lett volna belőle.

— Na híresek, — kezdte csendes hangon — hát kivetelt a három esztendő? Megyünk? Igen, megyünk? Azt hitték már, soha nem lesz hétköznapi, mindig csak vasárnap. Az ám. Lefelé folyik a Tisza, nem folyik az többé vissza.

Mihály köpött egyet balra s megkérdezte:

— Mit keres nagysád itt minálunk?

— A jóhíreteleket keresem, de nem látom sehol.

— Arra járnak kifele, ni! (S mutatta neki a kaput.)

— Hahán! — emelkedett följebb Juli — mégsem lesz az uraké az ősi ház. Pedig, hogy verték a mellüket a kis fiúk. De a kövér Demeter, meg a sovány Neumann kifogott az eszükön. Se pénz, se ház, se posztó. Így jár minden házosztó.

István is figyelni kezdett, abba hagyta birkózását a Herkules-istennel. — Mit pofáz ez a hölgy? — kérdezte, csak úgy magában. Juli tovább teregette szennyeseit:

— Ki-ki magának, mint a libák gagyogják. Jó is volna: mindent együvé berhelni és a kis kötönkbe kötni. Dózsánénak se ragyog majd ezután olyan nagyon a sarkantyúja. Majd most tanulja meg, hogy nebánst-nak hívják a másét. Nagy garral kiabálták valamikor: ki-nek nincs háza, hazátlan bitang! Na kérem, itt van: most már se üstöm, se füstöm — göröghetnek, mint a cigánykórók. Híresek!

— Ne adjak neki egy melyport? — kérdezte Jóska Mihálytól.

— Nem süil ki a szeme, kárörvendeni jön a másik utcára?

— Igen, — rakétázott fel a Juli szava. — Igen! Az

én káromon is örvendett valaki. Most visszaörvendem. Hallottam, hogy verte a tenyerét az a lelketlen Dózsáné: hahán, megbolondult a fia? csak az neki! Majd megbolondul még önagysága is... Nahát, itt vagyok. Nem bolondultam meg. De végignézem: hogy bolondulnak meg mások.

Csipőjére vágta kezét s úgy állt ott, szétterpesztett lábbal, mint a büdi boszorkány.

A Juli hangjára Dózsáné is kipeccent a pulykasütés mellől, felgyürt roppant karja ökölbe görbült, mikor meglátta életének tragikus árnyékát. Nagyot szippantott, összehúzta bika-szemét, s Miskához irányítva szavát, azt kérdezte:

— Mije feslett ennek a dámának? A becsülete?

Juli rákárógott, mint egy fekete varju:

— Kár a rongyot rázni, nagysád, kár, kár! Mert akit a házból kibuktatnak, megugatják a kutyák az utcán.

— Ugass, ha kutya vagy, — lökte oda neki a bába s visszafordult a pulykás tepszi mellé. Haragosan sercegett a zsír, mintha csak Julit sütötte volna mérgében.

Juli kelepelt tovább:

— László bátyámnak nem fizettek házbért álló esztendeig. Eladta felőlük a házat. Az a túlságosan puhaszívú Demeter átvette őket teherbe, de nem bírta letörleszteni. Hálából rágyujtották a faraktárát. Demeter menekült, ezek itt maradtak. Jön Neumann — na, jóval kezdetek ki! Majd kifüstöli ez valamennyit, mint a patkányokat. Úgy kell nekik! Szemetes ládába a szemetet!

— Hiszen ez ellenség! — kiáltja István elképedve.

— Spion! — sivítja a hárszijáról Bádogos őrszem.

Juli szürke szeme föl villan az őrhelyre, de nem lát senkit. Hát oda kit bujtattak ezek a tökéletlenek?

Mihály elébe ugrik és kemény, katonás hangon felszólítja:

— Aló mars! Ki innen! Semmi keresete nálunk.

— Annak parancsolsz, akinek kenyeret adsz! — herseg Juli.

— Jóska! Nyisd ki azt a kaput, had rugom ki az utcára.

Jóska rohan és sarkig tárja a szénás szekerek bejáróját.

Juli hátrál, oldaloz, de nem akar kimenni:

— Semmi közöm magukhoz. Neumann úrhoz jöttem.

— Igen? Neumann úrnak a titkos megbízottja? Most már értem. Spion! Ez a Neumann kémje. Hohó, ellenséges viszonyban állunk, az ilyen dámákat le szoktuk kapcsolni a harctéren is. Betenni azt a kaput! Bezárni! Ez a személy itt marad — tusznak!

— Micsoda? — józanodik ki Kovácsné.

— Kezesnek, a silány Neumann ellenében. Mert az küldte ide, kémlelni. Hogy nem sül ki a szeme...

Juli hiába harsogtatta igazát a felhőtelen égig, Jóska bezárta előtte és mögötte az ajtót, Miska pedig berohant, előkerített egy hatalmas kötelet, hátulról ráugrott a tárogó asszonyra, intett a két testvérének, azok egyre-kettőre körülguzzolták az elcsipett kémet, kezét hátrakötözték, a karját a melléhez, még a lábát is bepántolták térdig. Nem tudott Juli se köpni, se nyelni. Olyan fogoly volt, mint a pinty.

— Megörültetek? — hörögte nekiveresedve.

— Még nem, — mondta Mihály. — Majd csak tizenkét óra tájban. Akkor kezdődik itt a hacacaré. Ezt a hölgyet bevinni a szabóműhelybe, rázárni az ajtót, betenni minden ablakot!

István és Jóska megfogta kétfelől a gúzsba kötött Kovácsnét s megindította befelé. Valósággal sodrották, mint a sodrófát, úgy keringelt Juli a saját tengelye körül, hogy utóljára beleszédült. Ömlött belőle az átkozódás és forgósziel-kavargással vitte a sok szemetet fölfelé.

— Spion! — sipította Bádogos utána, aztán lekapta fejét, mert az az érzése volt ilyenkor, hogy valaki föbe kollintja.

Julit lekötözték egy székbe, rázárták az ajtót, betették rá az ablakokat. Ordítson, míg bele nem reked.

A hátsó kaput megzörgették. Ki az? — Vagy úgy. Mihály felesége hozza a három liter ó-bort.

Beengedik. S a bort leengedik. A vasutas kék szeme ragyog. Elkezd rimelni:

— Ha osszuk az ó-bort, az nem éppen hóbort. Mert ha hóbort lenne, légy uszkálna benne.

Dönti magába kimondhatatlan kéjjel.

A másik kettő sem kéreti magát. Csépléskor a nagy dohogó gépet is megitatják, megolajozzák, akkor jól jár

a kereke. Itt is lesz még ma valami... cséplés, takarítás... ilyesféle. Kell az olaj a gépeknek.

Bádogos cigánynak megüti orrát a finom ital szaga... szimatol, szaglászik... lentről jön. Kidugja fejét a szalmából, széttékné a terepen, azután négykézlábra áll, s leszól a torozókhoz:

— Leszállhatok, Mihály?

— Az anyád!... — ordítja rá a volt szakaszvezető.
— Ott maradsz! Ha meg talál lepni az ellenség, karóba húzlak.

— Olyan száraz a gégém... — epekedik a cigány.

— Nyeld a nyálad. Majd a harc után. Ihatsz, míg bele nem fullsz.

Lehangoltan visszahúzódik őrhelyére.

Juli ordítása kizeng a kettős ablakon keresztül is.

— Hallga! — emeli föl kezét István, — hogy vonít az oroszlán. Hej! ne higgyetek a kontyosoknak, hét ördög lakozik bennük. A világtörténelemben mindig asszonyok voltak az árulók.

Dózsáné kiszalad, beszalad, a pulykát is süti, Julit is hámozza, a férfiak beszédét is hallani akarja, Neumann jöttét is mindig rémelli. Nem igen volt vallásos asszony, de most olykor-olykor elsőhajtja Jézussal: jaj, csak muljék el tőlem ez a keserű pohár...

A három Bakó-fiút hősi hangulatba emeli a bor, Mihály nagyokat hördül és ropogatja sovány, de izmos tagjait. István beszél, hadar, mint a szélkelep, az ital a nyelvért szokta rendszeren megoldani, ilyenkor mindig Toldi Miklóst idézi, akit rokonának érez testi erőre, maga is széttépne most egy-két farkast, vagy oroszlánt, Jóska elbájolva ennyi szépségtől és jóságtól, behunyt szemmel, hátravetett nyakkal röhög. Röhög, mint a szomszédos fiákeres ló, ha meglátja a veder vizet.

Miska felkiált a cigányhoz:

— Bádogos, mit látsz?

— Jaj, nagyon csillog a nagy templom tornyának a csillaga. Alighanem eső lesz.

— Hadd jöjjön a jégeső, verjen el minden tökkel ütött bolondot.

Megint isznak. Mihályból kigyózik a haditerv:

— Ha előlről akarnak betörni, leágyazzuk őket, kő-

darabokkal, veder vizekkel, homokbombákkal... még paprikát is hintünk a szemükbe, ha kell.

— Forró vizet, mint az egrí asszonyok! — lelkesedik Jóska.

István pedig, hogy kifejezze kifejezhetetlen hősi érzelmeit, feltartott kezekkel, mint ős sámán, elkiáltja magát:

— Óh, Hunyadi János!

— Ha hátulról támadnak, — folytatja Mihály, — akkor a hászijáról, a ház tetejéről intézzük a védelmet. Itt a kis udvari kút, öntjük belőle a vizet, mint a tűzoltók.

— Hej, ha szivattyum volna... úgy szétpuskáznam a fél utcát, hogy bőgve szaladnának hazáig. A cingár kis Neumannt pedig erős vízsugár alá fognám, fölspriccolnám a levegőbe, úgy tartanám fenn, míg nem könnyörögne, hogy vegyem át a házát.

— Aj, de nagyszerű, — lelkesedik Jóska.

— Ha ellenség pottyán az udvarunkba, legelső dolog megkötözni, ártalmatlanná tenni.

Juli megint ordít odabenn, mint a megkötözött barom.

— Oda, mellé a többi foglyot, — mutat a szoba ablakára Mihály. — Nősténye, kanja megfér ott. Nem ismertek még tik engemet.

Horváth Erzsébet, a Mihály neje, már ünni kezdi a bezárt Juli ordítózását, kilépett az udvarra:

— Ne csináljanak itt komédiát. Még ide csődül az egész utca. Ha a rendőr meg találja hallani, feljelent bennünket.

Mihály, a századparancsnok, ráförmed:

— Mars be, rokolya! Ne gyengítsd itt az embereim bátorságát, mert kapóra váglak.

A szomorú szájú asszony méltatlankodva huzódik vissza, mint a csigabiga, ha vásott gyerek rákoppint picit gömbös szarvacskájára.

Jóskának eszébe ötlík valami, ugrik egyet:

— Hó! A trombita! Most jut eszembe, egy trombitát tartogatok a kocsiládában. Bádogos, hé, halló!

A barna fiú kidugta a fejét: hier!

— Értesz te a trombitához, a hangszerekhez?

— Hangász familiából származom.

— Te. Ha kezd melegedni a levegő, riadót fujsz rajta. De úgy, mint a katonák.

— Ide azt a trombitát.

Jóska kikaparta a kocsiládából és feldobta a házi-jára Bádogosnak. A cigány megpróbálta, rövid kis hangokat nyekkentett belőle. Skálázott, ahogy mondja.

— Jó ez. Csak nem akarom most felhívni a közelgő ellenség figyelmét.

Mind odarezzentek:

— Jön? Az ellenség? Jön?

— Biztosan jön már valahol. Délfelé mutat a nap.

István megnézte az óráját:

— Tizenegy húsz. Vasuti szerint.

Mihály, hogy megnyugtassa az idegeskedőket, hirtelen fölillantotta revolverét:

— Ez is megteszi a magáét, ha majd szorul a kapca. Nagy ágyú!

— Van magja? — érdeklődött Jóska.

— Van. Őt. De csak a levegőbe.

Dózsáné megint kiszaladt, hogy sül a pulyka javában. Mikor eszik meg? Tizenkét óra előtt, vagy tizenkettő után?

— Majd, ha rendbe jövünk a karhatalommal, — rendelkezett Mihály. — Nem a pulyka most a fontos, hanem az eltorlaszolás. Első osztag, második osztag — előre! (István volt az első, Jóska a második.) Aminek csak súlya van: odahengeríteni az első kapu elébe. Húzzuk oda a téli kocsit is, nem lesz feltűnő, mert ott szoktam mosni a kanális mellett.

Megrohanták hárman a batárt és előregördítették. A kettős rudat felcsapták függőlegesre, mintha zászlórudak lettek volna a zömök torlasz két oldalán. Nekifaroltatták egészen a kapunak, hogy odanehezüljön, mint valami ke-reken járó tohonya elefánt. Jóska kirántott a malacól deszkaváza mellől egy rokkant kocsikereket, vidoran görgette torlasztoldaléknak. Súlyos gerendákat mozdítottak el a hátsó berena mellől s két ember vállán vitték az első kapuhoz. Az udvari kút csöve alatt egy vaskos tőke térdelt, arra szokták tenni a dézsát, a vedret, Mihály csak felölelte s koporcolt vele a kapu alsó hasadéka-hoz, odanyomta, ahol a kutyák és macskák szoktak egymásra leselkedni. Ócska pántok, rozsdás vasdarabok kerültek

elő a kamarából és vándoroltak házat védeni. Ha a háború idején a harangok is leszálltak a toronyból ágyúknak: a régi vasvedrek, kannák és locsolók rokkant csapata most is megtehetette a magáét.

— Gőzülni, gőzülni, — serkentett egyre a Mihály parancsa, s a két testvér igazán jobb üggyhöz méltó elszánással és nekidurálással szerkesztette össze az első fedezéket.

A hátsó berenához már nem jutott ennyi anyag. Pedig ott még könnyebben be lehetett törni. De Mihály úgy okoskodott, hogy ha „hivatalos“ az a karhatalom: csak a ház frontja felől zörgethet. Ellenben ha álnok módon meglepetésre játszanak Neumannék, akkor a hátulsó kapunál lesz a nagy ütközet. Azt „ágyúzással“ és „kartács-csal“ vívják meg, azonkívül „lángszórával“. Ami kődarabot csak találtak, összehordották a hátsó berenához. Sőt Jóska vakmerő ötlettel fejszét ragadott és az utcai ódon járda köveiből is felszedett vagy ötven darabot, zsák térdvédőt kötött a bal lábára, hogy *igazi* utcacsinálónak lássák, de nem sok ember lézengett május elsején azon az eldugott kis utcán. Sikerült a zsákmány, ötven egész téglá munició gulázott az udvaron.

Dózsáné rohogó konyháján két óriás kondérban forralták a vizet. Minek az? „Lángszórának.“ Ezzel forrázák le a túlsó kapun, vagy kerítésen beszémtelenkedő karhatalmat. Kocsivedrek, dézsák, itató vályuk és ócska hordók állottak készen, hogy az ellenségre okádják retentő tartalmukat.

Hurkos köteleket, vasláncokat és régi hámistrángokat kapartak elő a feledés homályából, hárszifáról, kamarából, gerendák közül. Ezekkel fűzik rabláncra a bennrekedt foglyokat, mert be ugyan bejöhet valaki, ha nagyon erőlködik, de kimenni — nincs Istennek az a kétlábú állatja, aki innen visszaugranék, mégha bolhaszerű lábai volnának is. Lefülelik, megragasztják, megpántolják, guzsba rakják s aló, be a dutyiba, a szabóműhelybe, Juli mellé.

Hallga, hogy ordít most is az a táborszájú. Csak hadd ordítson. Nem sokáig lesz egyedül.

A két oldalberenát, Sarkadi meg a másik szomszéd felől, nem tudták megerősíteni. Itt majd „közelharc“ és „kézi tusa“ dönti el a csatát. Volt ellenben három vas-

villa, két vaslapát, egy gereblye, egy iszonyú nagy kanfejsze meg egy kisebb kopácsoló, ezek félelmetes harci eszközök a dulakodásban.

Bádogos, az őrszem, egy csomó befőttes üvegre bukant a hársziján. Mihály megparancsolta neki, hogy ha veszélyesen támad hátulról az ellenség, vagdalja a fejükhöz onnan felülről, jó könnyű srapnellek lesznek azok. Az őrszem morgott, mert nem adtak neki bort. Hja, a megfigyelőnek nem szabad egy helyett kettőt látni. A bor pedig dupláz.

Bámulatos ürge-fürgeséggel, hangya-szorgalommal és méhekhöz illő művészettel csinálta meg a három ember a kettős fedezéket. Egyikük sem volt már józan, pláne a vasutas, akinek liter bor előnye meglátszott a hevéletén, és mégis olyan pontosan, olyan gyorsan illesztettek követ kő mellé, vasat vas mellé. Olyan tervszerűen játszottak egymás kezére, hogy megirigyelhették volna őket a legtüneteményesebb futballisták.

— Irnak erről még az újságok is — lelkenedett Jóska. Mert a magánzónak volt érzéke a nagy tettek megörökítéséhez is.

— Az én házam, az én váram, — mondta Mihály. — Neumannnak ide: kuss.

Az udvarbeli tyúkok és kakasok ijedten rebbentek ide-oda a futkározó emberek elől. Nem tudták mire vélni a dolgot. Harmadik szomszédban egy bariton hangú kutya kitartóan ugatott. Ez érzett valami sáfrány illatot. A nap szinte részegítően kanyarodott a májusi égen.

S mint a villámcsapás nyári derült égből, úgy csap le egy rövid szó a hárszijáról:

— Jönnék!

A megfigyelő első jelentése a közelgő ellenségről.

A három Bakó-testvér megrebben, mintha villanyáram futott volna rajtuk át.

— Jönnék? Hogy — ? Kicsoda? Hányan?

Bádogos egész katonásan, egy rövidet és öt hosszut fűttentett.

Miska izgatottan fordította le a vészjeleket:

— Öten? Hatan? Egy kicsi — öt nagy — ?

— Egy szürke ruhás úr jön a villanyos felől, utána öt óriás alak

— A karhatalom!

Bádogos ijedten ragasztja utána:

— Nini, kit látok! Ott jön Orvos Gyurka is, a világ legerősebb embere...

Azzal úgy eltűnt a szalmában, mintha sohasem lett volna.

A három Bakó-fiú gerincén pedig valami furcsa bizsergés futott végig.

Itt a karhatalom.

XX.

Neumann a villanyoson jött a lelencházig, öt hatalmas emberével. Az öt embert egy butorszállító vállalatától vette kölcsön. Zsáknadrágot, tornainget, patkós bakancsot viseltek, sapkát egyik sem hordott. Különösen az állkapcsuk és az öklük volt kifejlődve a vállukon kívül, ennyiből is megállapítható, hogy megrágták a csontot is, betörték az oldalbordákat és vállalták a nagy templomot, ha kellett. Állati lüktetéssel cammogtak a cingár Neumann után, aki úgy eltűnt mellettük, mint a pincsi kutya az elefántok közt. Legóriásabb volt köztük Orvos Gyurka, aki egymaga szállítja a kisebbfajta zongorákat földszínről az emeletre. Borzasztó fején kalapáccsal vasakat lehetett hajlítani, a mellkasán pedig köveket törtek össze. Sokszor kiállott a cirkuszban birokra Czája mesteréssel, eleinte úgy vagdosta őket földhöz, mint az iskolás gyermek a táskáját, később mikor már jól megfizették, engedte, hogy két vállra terítsék a professzionátus birkózók.

Most beszélgetett Neumann úrhoz, hogy kilakoltassa három renitens lakóját.

Az utcasarkon megállottak, tanakodtak.

— Csak a butorokat kell kirakni az utcára, az emberekhez nem nyulunk. Majd utána mennek a cőkmókjuknak. Fiákeres kocsi is lesz az udvaron, azt is kitzasztják a hátsó kapun.

— Igenis.

— Lehetőleg csendben kell dolgozni. Ha a lakók kiabálnak, eleresztjük fülünk mellett a szélnek. Gyorsan és csendben, mint a katonák.

— Igenis.

A kis csoport után egy butorszállító kocsi dőcögött.

Nem lehet tudni, mire veszik hasznát, csak elhozták. (A sebesültek szállítására is jó.) Orvos Gyurka azt mondta rá: „döghordó szekér.“

Neumann szíve ugyancsak kalapált, mikor megállott az első kapu előtt. Érezhette a felelősség súlyát, de valami kóbor félelem is ott bujdosott a gyomrában és a torkában. Nagy fába vágta fejszójét. De az Orvos Gyurka jelenléte bátorságot öntött szívébe.

Aggasztotta az a síri csend is, amely az udvarról feléje ásitott. Még a tyúkok sem káráltak, még a kakasok sem kotyogtak, mintha figyelmeztette volna őket valaki.

Mihály ezalatt elosztotta embereit. Bádogos cigány továbbra is a hászijon marad, figyel és jelez. István az udvari kút mellé áll, a viziművek támadását intézi. Jóska a hátsó kapu alá húzódik, a téglamunició főparancsnoka. Mihály maga az első kaput védi, a torlaszoló határkocsi fedezete mellett. Az asszonyoknak fejvesztés terhe alatt megparancsolta: ki ne merjenek bujni, míg a hajcihőnek vége nincs, mert a Juli sorsára jutnak.

Juli koronként nagyokat bödült a szabóműhelyben, de senki nem hallgatott rá.

Ez volt a helyzet tizenkét óra előtt egy perccel.

A nagy templom tornyában lassú, méla dongással kongott el a tizenkét ütés. Történelmi pillanat.

Dózsáné ebben a percben vette ki a pirosra sült pulykát a tepsiből. Szerette volna széttrancsírozni, de ahogy kidugta a fejét az ajtón: Miska revolvere szegeződött rá. Visszarezzent, mintha dróton rántották volna be. Komoly dolog.

Most megszólal a csengő. Mintha léleklarang volna.

Mihály, aki belátja az egész udvart, némán megfenyegeti résen álló embereit: csend! Egy mukkanás se!

Kisvártatva második csengetés. Légy szárnya se rezdül.

Most harmadszor úgy megrángatják a csengő huzóját, majd kiszakad. A csengő visít, lármáz, rémülve rémít.

Csend.

Halk emberdongás a kapu előtt. Vajjon itthon vannak-e? Az egyik óriás be akar mászni a kapun, de itt nem lehet, majd hátul.

Ellenben irtózatosan megdöngetik az ajtót, szinte

pergőtűz-dobogással. Azután felsívít a Neumann éles hangja, mint a jeladó rakéta:

— Nyissák ki az ajtót, hé! A törvény nevében.

A bádogos cigány, bár a legvédehetőbb helyen kuksolt, úgy megijedt erre a bajnoki felhívásra, hogy hirtelen kibujt a szalmából, keresztbe vetette lábát a létrán és lecsúszott a combjain, mint a gyerekek szokták a lépcsőház korlátján. Menekülni akart. Iszkolt a Sarkadiék alacsony berenája felé, hogy átvesse magát rajta, az utcára ugorjék és lövéstávolon kívül legyen. De Miska rászíszeggett, mint a kigyó:

— Halt... az anyád... ne moccanj, mert nem viszed el szárazon! (Rászegezte a revolverét, azonkívül intett Istvánnak.) Vissza! Visszatéríteni!

István ráfogta a cigányra a kút csövét, meghúzta és arcon fecskendezte. Bádogos, szegény, mit tehetett mást: visszakozott. Felcsúszott a létrán, fenékkal felfelé, mint a visszafelé pergetett filmekben látni. Odafele átkozta a kanpulykát, mert az sodorta ilyen veszedelembé.

Úgy látszik Orvos Gyurka meglátta ezt a pár villám-mozdulatot a kapu hasadékán, mert elbődült oroszlán hangján:

— Valaki most mászik a hárszijára!

— Akkor itthon vannak! — kiáltott Neumann. —

Menekülnek, ahá, menekülnek.

Mihály nem bírta tovább szó nélkül:

— Nem menekülünk. Itt vagyunk az udvaron.

Neumann intett az öt nagyerejűnek: csend. Odahajolt egészen a kulcslyukhoz és beszólt:

— Jó napot, Bakó ur. Lesz szíves kinyitni ezt az ajtót?

— Aki be akar jönni, jöjjön a kulcslyukon.

— Karhatalommal jöttem. Betöretem a kaput.

— Aki be meri törni a kapumat, betöröm a fejét.

— Ne gyerekeskedjék már. Ez a ház az én házam.

Öt óriás ember áll a kapu előtt, ha okoskodnak, áthajigálják magukat a szomszédba.

Odasugott Orvos Gyurkának:

— Gyurka! Bődjölj egy nagyot.

Orvos Gyurka tüneményesen bőgött. Ijesztően. Állatiasan. Elannvira, hogy az utca minden kutyája rémül-

ten kezdett vonítani, fenekére ülve és az égre taszítva orrát.

A cigány fölött, a hásziján, remegett a takaró szalma. Aj, Devla, de belekeveredtem a kulimászba...

De Mihály nem ijedt meg. Sőt. Ahogv megismerte hangjáról Orvos Gyurkát, jót nevetett és kikiáltott:

— Helyes a bögés, Gyuricám!

Ni a fene egye meg, ismernek itt engem, — dagaszkodott hordónyira az óriás melle.

Újra a Neumann vékony hangja recsegett:

— Tizenkét óra elmúlt. Jogom van mind a három lakót az utcára kirakni.

— Tessék, — kiáltotta Mihály gúnyosan.

— Nem nyitják ki?

— Nem bizony.

— Akkor neki a vállat, Gyurka. Ki kell vetni sarkából a kaput.

Mihály intett két testvérének, azok kövekkel megakodva felzárkóztak az első kapuhoz.

A hatalmas bálványfa már recsegett-ropogott az óriás emberek nekirugaszkodása miatt, de nem engedett. Nekidurálták magukat, kétszer, háromszor, ötször, tízszer — hiába. A vállukból kiserkedt a vér, de a nagy kapu meg se mozdult sarkában.

— Öm, — mondta rá elismerő fejütéssel Orvos Gyurka, — valami ez.

A társai félliter-számra törülgették homlokukról, nyakukról a verejtéket. Neumann úr pedig saját fejét vakarta:

— Ez így nem megy.

Valami mást kell próbálni. Félrehívta embereit. Halk hangon suttogni kezdett Orvos Gyurkával.

Ekkor az udvarból egész tisztán, bár távolinak tetszőn, hangzik ki az elzárt Juli éles rikoltása:

— Eresszetek ki, gazemberek!

Neumann figyel, — nem érti, mi ez? Elzártak valakit? Kicsoda? Hol? Kit? Kezd a haja szeliden égnek borzolódni. Ezek a Bakó-hadak vad emberek, már szorítanak valakit.

Mihály pedig a szabóműhelybe szalad, hogy elhallgatassa az ordító amazont:

— Te. Ha nem fogod be azt a tábor szádat, zsákkal tömöm be, vagy tapasztó földdel.

— Eresszetek... bitangok... feljelentem az egész bandát.

Miska nem vesztegetett több szót, egy nagy fejkötő kendőt összegöngyölt és belepeckeli a Juli irtózatosszájába. A megkötözött tusz erőlködik, nyög, eszi mérgében a ruhagombócot, de nem bírja se lenyelni, se kiköpní. Belevörösödik, mint a főtt rák.

— Spion!

Az udvaron felbomlott a rend. Jóska a rémüldöző cigányhoz mászik fel, hogy lelket verjen belé, István pedig a Sarkadi szomszéd berenájára kapaszkodik, hogy segítséget hozzon a szorongatott ház védelmére. Miska szalad vissza a kapuhoz — hátha valami furfangot eszeltek ki azok odakint. Vizslatott minden nyíláson, minden lyukon kifelé, de nem látott semmit. Fülelt. Ez a nagy csend is olyan aggasztó.

— Bakó Mihály úr... kérem egy szóra.

— Lázadókkal nem alkuszunk, — veti oda a fiákeres, holott ők a lázadók. De ez olyan jól hangzik innen is.

— Nézze... fizetek magának ötven pengő lelépési díjat...

— Hahaha.

— Fizetek száz pengőt...

— Egye meg.

— Kevés? — Kétszázat.

— Nem vagyok eladó.

— De muszáj kimenni, — erőlködik a mérges, izgattott háziúr.

— Nem muszáj. Itthon vagyok.

— Ez a telek az enyém!

— Magáé a kutyagumi.

— Nahát! Goromba fráter! Ne vigye kenyértörésre a dolgot, mert megbánja.

— Eh, aki megbánja.

— Rendőröket hívok. Már itt is vannak.

— Hívjon! A rendőr csak az utcán őrzi a rendet. A kapun belől én vagyok az úr! Hé!

— Tökéletesen elment az esze?

— Tökéletesen megjött.

— Tönkreteszi a családját! Magát megbüntetik: ma-

gánlak sértésért, törvényes hatalom ellen való szegülésért, közcsendháborításért, lázadásért, — lezárják! Ki keresi a kenyeret?

— Saját házamból nézem ki az urat. Az úr a magánlaksértő, a közcsendháborító. Miért nem fér tőlünk?

— Bolond ember. Szükségem van az egész házra.

— Spekuláns! Feljelentem hamis spekulációért.

— Nem bánom. Csak menjen ki a házamból.

— Nem megyek. Megveszem. Elsőségi jogom van rá: apámé volt.

— Hiszen nincs magának pénze!

— Ha nincs, majd lesz.

— Ugyan, ne feszítsen.

— Bagoly is úr a maga odujában.

— Nézze mondok valamit. Adok még egy pár napi haladékot, nem bánom, lakjanak itt, míg lakásuk nem akad.

— De ha van lakásom!

Úgy látszik, a kis Neumann dühbe rogyott, mert kegyetlenül megrázta az ajtókilincset, kiáltott:

— Nyissa ki!

— Majd, ha fagy.

— Nahát. Még ilyen népséget nem láttam.

— Ugye, hogy nem? Most legalább lát.

Most egyidőre csend állott be. Mihály még várta az új szólabdát, de Neumann nem dobott többet, valami új huncutságon töri odakint a fejét. Csak hadd törje.

Jóska ezalatt annyira felzajgatta az aléló cigányt, hogy Bádogos, magához véve a riadóval terhes trombitát, kinyitotta a kéményseprők kotró ajtaját és felmászott a középső kéménybe. Kormos pofáját kidugta és megragyogtatta a világ négy tájéka felé. Innen már jó megszire ellátott. Csak azt nem látta, ami a lábai alatt történik. Nem látta azt a lopva vonuló három embert, aki a kerítések árnyékában, megkerülve Hortobágy-utcát, kígyómódra csúszik a Bakó-házhoz közelebb, közelebb. Míg a ravasz Neumann lefogta Mihályt, a vezért, tessék-lássék fecsegéssel, addig Orvos Gyurka és még két zsák-hordó szép óvatosan hátba kerülte az ostromlott ellenséget. A hátulsó kapun, a hátulsó berenán akartak bemászni, de az szegekkel és drótakadállyal volt ellátva, nem lehetett. Azért hát belopózkodtak a tulsó szomszéd

parlagon hagyott udvarára, egy kihalt telekre és onnan lesték a kellő pillanatot, mikor ugorhatnak a hencegő Bakók nyakába. Fegyver nem volt náluk semmi, mert csak a butorokat kell megrohanniok és tündéri gyorsasággal kirakni az utcára. Ha éppen ember akadna a kezükbe, az se baj, a butorok közt azt is ki lehet hüppenteni a májusi gyepre.

Isten gyönyörű napja szinte ragyogott.

István javában kapacitálja Sarkadi szomszédot, emlékeztetve szép gyermekkorukra, mikor együtt csermálták az almát, körtét a Köntös-kertben, Sarkadi már-már hajolni kezdett, de hirtelen eszébe jutott, hogy Dózsáné még mindig tartozik neki egy mázsa tengeri árával — ilyen népet nem segíthet!

A vasutas káromkodva kapaszkodott át a kerítésen a Bakó-ház udvarára, elpanaszolni Miskának, micsoda gané egy ember ez az izé... hogy hívják...

Miska bent volt a szobában, nagyot ivott a vizes bádogból, mert a bor után mindig szomjasabb. Lelket öntött habozó feleségébe:

— Ne félj. Neumann csak ránk akar ijesztteni. De hamarabb szalad ő, mint én.

Jóska pedig leszállva a hárszijáról, lobogó harci kedvvel esett neki a hátsó berenának s mint a katonaságnál hallotta, az ellenség félrevezetésére: vak támadást intézett az ellen a pont ellen, csak azért, hogy a Neumann-csoport figyelme kétfelé oszoljon s megzavarodjon.

Csakhogy a Neumann-csoport akkorára már kétféle szakadt s az erősebbik fele, Orvos Gyurka bömbölő vezetése alatt, éppen most veti át magát a tulsó szomszéd berenájára. S mire Jóska megfordulna: az udvar sarkába szorítják és leszerelik.

Jóska elkezd ordítani, mint a macska, ha tartósabban a farkára hágtak:

— Segítség! István bátyám, segítség!

István most ugrik át a Sarkadi berenáján, látja szorongatott öccsét, elfutja szemét a vér, rohan a tartalék vasvilláért, marokra fogja s boldogabb végével már döngeti az egyik óriást.

Miska, mintha puskából lőnék, repül az udvarra, s ordítja a hársziján hallgató Bádogosnak:

— Bádogos — riadót! Hajrá!

Vas lapáttal rohan a hátul betört ellenségre.

A cigány a kéményből, füstös páholyából, látja ezt a rettentő rohanást, megfujja sárgaréz trombitáját — riadalmasan és diadalmasan: „Rajta, rajta, fürge baka, jön a lovasság!“ Fujja szakadatlan, viharzó tempóban, hogy a kémény kalapja reszket belé. A meglepett támadó óriások fejüket vesztve okumláznak az égre — honnan jön a katonaság? Mert ez a katonaság riadója, — ismerik! Még Orvos Gyurkának is inába száll a bátorsága, s nem tudja kiparirozni István villáját, amely pont a kontyára zuhan. Lerogyik, mint egy kettérepedt lisztes zsák.

— Orvos Gyurka — az anyád! — honvédhuszár voltam én valamikor — nesze ez a huszárvágás!

A másik két faltörő kos megijed s inalásra fogja a dolgot. A megszorongatott Jóska félredobják — puffan, mint a rongylabda — és nekirugaszkodnak az alacsony kerítésnek, ahol áttörték a frontot, Mihály vaslapáttal, István vasvillával utánuk. Minthogy hátsó részüket fordítják rájuk, a hajszolók ezeket érték legközelebb. István úgy belepeccentette hegyes szuronyát az egyik tomporába, hogy az hatalmas fajdítással, fővel bukfencezve esett át a másik udvarra. Társa forgott a Miska vaslapátja előtt, mint a régi szárazmalmok irdatlan bálványfája. Többet kapott, mint amennyire számított. Egyszer aztán oldalt hajította át magát a semleges területre, ész nélkül kavargva ki az utcára, végig a Hortobágy-utcán, míg csak a Neumann úr karja közé nem estek.

— Hát Orvos Gyurka?

— Az ott maradt, — lihegi az óriás.

— Mit? Megölték?

— Nem tudom. Elesett, leütötték.

Neumann úr zsebében ekkor állott meg az óra. Később megnézte: tizenkettő harminckilencet mutatott...

Orvos Gyurka csakugyan ottmaradt a Bakó-udvaron. István úgy kontyon cserdítette, hogy elájult.

Jóska, összeszedve szétráncigált tagjait, feltápászkodik a kőrakás mellől és szóhoz jut:

— A tályog ölje meg ezt a három zsványt... úgy megfogdostak, mintha vasmacskát vertek volna belém. Ni, — ez meg itt maradt!

Nézi: Orvos Gyurka!

— Meghalt? — sápad el Jóska kötésig.

— Halt az anyját, — méltatlankodik István. — Nem látod, hogy Orvos Gyurka? Éppen olyan könnyen hal az meg. Jó lesz vigyázni, álnok egy matador ez. Ne állj közelébe, mert egyszer csak elkapja a lábát s úgy kihajít az utcára, mint azt a magdeburgi birkozó mestert, aki-nek a vállperéce is eltört.

Mind a hárman megilletődve bámulták a leütött nagy mehomed embert.

Juli, talán a harci zajtól megvadulva, iszonyatos erőfeszítéssel elcsúsztatta magát a székkal együtt a szoba-ablakáig, s minthogy betömött szájjal ordítani nem tudott, buksi fejével betörte az ablakot. Kimeresztette rémséges arcát, amely gőzölgött a kintől és a tehetetlen düh-től, forgatta iszonyú oroszlánszemeit és torkából borzalmas, tagolatlan hangok morajlottak föl.

— Ni, te — a táborszájú — kimászik az ablakon!

— Vedd ki a szájából azt a rongyot — megfullad.

Mind a hárman szaladnak a szabóműhelybe, kezelni Julit.

Orvos Gyurka lehet komolyan, lehet huncutságból, most tért magához. Feltápáskodik, szédelegve körbejár, mint aki elvesztette az irányt. Egyszer csak meghorkan, szétnéz: merre meneküljön? S mint valami óriás macska: rohan a létrán, fel, a hárszijára...

Óh, szerencsétlen barna fiú, Bádogos, te drága jó cigány, finom kontrás és tapasztó, — mi lesz most belőled?

XXI.

Juli szájából kivették a pecket. Mint mikor a zsilipet fölhuzzák és harsogva, bögve ömlik a víz: úgy omlott belőle a szitok és átok:

Testvérei hagyták, hadd üvöltse ki magát, majd belefárad. Közben „olajoztak“, az első összezsapást megnyerték, a legnagyobbik bábót, Orvos Gyurkát, kiütötték, erre már isznak egyet. Mámorosak voltak a bortól és a diadaltól. Most már ki mertek volna állni — mint István mondogatta — a Herkules-istennel is.

— Mit akartok... mit akartok velem... disznók, — hörögte Juli.

— Semmit, — nyugtatta meg Mihály. — Csak ártalmatlanná teszünk, míg ezt a kis ügyet le nem bonyolítjuk. Nagyon verdestél a szárnyaiddal, kicsit megnyirbáljuk. Nagyot tapsoltál Neumann komisz ötletének: a kacsódra vágunk. Minden lében kanál vagy, kedves ifiasszony, hát ne essék zokon, ha néha megégeted magad.

Juli ordított, mint a behemót:

— Hogy mertek engemet... te... a bíróságnál — törvény elébe viszlek benneteket — aljasok — aljasok —

— Mindent a maga idejében, — szólt Mihály bölcsen. — De most tessék nyugodtan lenni, mert ha ordítok, ha zavarja a katonáim tempóját, zsákba varratom.

Juli pici hija, hogy fel nem robbant erre. Elkezdett vergődni, toporzékolni, már amennyire a kötelek engedték, de a szája zabolátlanul ordította szakadatlan vétőjét, úgy, hogy Mihály elszánta magát a legradikálisabb fenytésre: zsákba rázta Julit a két testvér segítségével. Bekötötték a száját (a zsáknak t. i.), szelelő lyuknak már az egerek rágtak rajta vagy öt ablakot, s így hengerített-

ték a műhely zugába, a hűvösre, ott aztán monológizálhat, míg a kedve tart.

— Nézzük már, mi lett Orvos Gyurkából!

Rohannak ki, az elütt nagy bábhoz. Az udvar üres, Gyurkának se híre, se hamva.

— Ugye mondtam, hogy szimulál? — kiáltotta kacagva István, s egy huszár-miatyánkot kunkorított a köddé vált óriás után.

Mihály szemügyre veszi a hátsó berenát, kikukkant a kapun: senki. Átmereszkedik a két szomszéd udvarra: ellenség sehol. Szalad az első kapuhoz — hallgatózik — távoli zsongás. Óvatosan megfordítja a kulcsot a zárban, a félszemével végignyilaz az utcán — messze embercsoportot lát, mintha megütődve tárgyalnának valamit. Neumann és a négy óriás ember. Különös, hogy Orvos Gyurkát ott se látni, valahol megbujt a vén mackó. Vigyázni kell, mert egyszer a nyakunkba ugrik.

Bezárja a kaput. Felnéz a kéménybe, nem látja a megfigyelő fejét. Felszól:

— Hé, Bádogos!

Egy kormos fej gömbölyödik ki a kéménylyúkon:

— Hier!

— Ne ugasd már azt a német szót... én hármashonvéd voltam... Nem láttad, hova tűnt ez a vad alak — Orvos Gyurka?

— Nem.

— Itt feküdt az udvaron. Eltűnt.

— A nagy rohamra fujtam... úgy fujtam a riadót, elveszett a szemem világa... nem láttam egyebet a trombitámnál... Jól szolt?

— Jól. Csak maradj ott. Új rohamot sejtek. Az ellenséges tiszt urak „megbeszélést” tartanak.

Megszorongatta zsebében ötre töltött revorverét. Most már harci hangulat ömlött el az udvaron. A három ember nyakig élte magát a kézi tusába. Vér még nem omlott, de már nagyon tágult az orrlyuka valamennyinek.

Dózsáné megint kiszólt:

— Ne találjak? Kész a pulyka...

— Ugyan, ne pulykázzék annyira. Nem látja, hogy fő a fejünk?

Főtt a Dózsáné feje is, de egészen másban. Csak

annak az egynek örült, hogy Julit bekópertázták a zsákba. Hogy fulladjon meg.

Mihály megint szétosztotta embereit állásba. Ez a nagy csend furta az oldalát: most valami váratlan következik. Résen kell lenni.

Kint az első utca végén Neumann vergődik a kétségek hálójában: mi történt Orvos Gyurkával? Él-e, hal-e? Az egyik óriás keservesen tapogatja testének a fejjel ellenkező pólusát. Bakó István vasvillája négy piros pontot pettyentett rá. Egy másik a fejét dörzsöli: Bakó Mihály keményen odakoppintott a vaslapáttal.

— Veszett emberek ezek! — sziszegi a cingár Neumann. — De most már azért sem hagyom annyiban. Akármí történik, pártunkon az igazság. Bakóék fegyveresen arcátlankodnak, mi pusztá kézzel és szóval megüünk rájuk.

— Jobb volna doronggal, — mormogja a kupán kapott óriás.

— Na, na, csak semmi kihágás. Be kell törni a hátsúlsó kaput, a szekér is álljon oda, a butorokat ki kell rakni, csak a kocsi-útba ne essék semmi. Tapintatosan. Csendesen. Előre.

A négy óriás megindult. A másik végén kerülték meg Hortobágy-utcát, úgy zárkóztak felfelé! A hátsó utca kihalt, csendes ilyenkor. Az emberek ittentájon, tizenkét órákor ülnek ebédhez, most éppen az emésztés siket órája tart. Annál jobb.

A kefégyár az egy órát dudálta, mikor a Neumann-különítmény megállt a hátsó kapu előtt.

— Álkulecsal kinyitjuk a kaput, — suttogja Neumann.

Az egyik „karhatalmi“ szó nélkül nadrágzsebébe nyúl s kivesz onnan egy csomó pipaszurkáló-forma dróteszközt. Magánál hordja, még abból az időből, mikor „csendes betörő“-képen működött három szaktársával. A tolvajkulesokat kipróbálja s hamarosan megfordul a zár... Álomszerű nesztelenséggel benyitják a kaput. István háttal áll rájuk, mert Bádogos a kéményből izgatottan adja a vészjeleket s ezek idelent úgy értik: elülről jön a támadás. Miska már ordítani akar, hogy világosabban beszéljen, mikor Jóska a kútnál elkiáltja magát:

— Bekerítették bennünket! — Riadó!

Óh, ha most villám-szavakkal tudnék írni. Ha egymás mögé állított gondolatokkal, szimultán mondatokkal bírnám éreztetni: mi történt hirtelen!

A három testvér visszakapja mintegy magát s ösztönszerűen fedezék mögé ugrik. A hátsó kapunál négy vasoszlop és egy vékony faágas... itt az ellenség... Felülről, az égből, Gábor arkangyal trombitaszója harsog, életre keltve még a halottakat is. (Úgy van: a rettentő Orvos Gyurka megjelenik a hászija ajtajában, ahová a létra van támasztva, s ugrásra feszülten néz a meglippent Bakó-fiúk fejetetejére.) A műhelyből felormótlankodik a zsákba varrt Juli rémes jajongása... A trombita szavától megbőszült kutyák fertelmesen ugatnak, három ijedt tyúk a berenára repült s iszonyatos kotkodácsolással süketíti egymást: baj van! (A felülről zengő trombitaszó háborította meg őket.) Sarkadi szomszédnál a disznók kitörtek az óljukból és csodálkozó rőfögéssel dugják orrukát a levegőbe, ők is a magasságban szimatolnak valamit. Az első kapunál barrikádozó batárkocsi — hogy-hogy nem — kimozdul helyéből és a lejtős talajon csendes gurulással megindul hátrafelé. Ez olyan rémes — fényes nappal egy magától guruló kísérteties kocsi... Miska megrezzen — azt hiszi, batárjába is beosont az ellenség és mint modern tank gördül most eszenesen feléje... ki tudja, miféle fegyverekkel fegyverkezve... Szeretne kétfelé szakadni, egyik felével a hátsó kapunál meredező Neumannékra rontani, másik felével ezt a babonás kocsit állítaná meg... de így, egy darabban, nem tud egyebet mit tenni: szétfeszített lábbal és széttárt karral, ide-oda vizslató szemmel, a bizonytalan késedelmezés eleven szobrát állja.

Hátul felvisít a Neumann éles hangja:

— Május elseje. Déli tizenkét óra. Elmúlt egy órával. Még egyszer fölszólítom Bakó Mihályt és testvéreit: a szerződés értelmében azonnal ürítsék ki a házamat és butorostól vonuljanak el.

Megállt egy pillanatra.

— Mert ha nem: kénytelen vagyok karhatalommal távolítani el innen mindnyájukat.

Rámutatott mozdulatlan, óriás, segítő szellemeire. Úgy álltak azok mellette, mint Gólem-testvérek a prágai kis zsidórabbi mellett.

Mihály idegesen sikoltja rá:

— Nem!

Bádogos egy éles „vigyázz” jelt trombitál reá. Az ellenségnek mind az öt tagja odanéz: most vették észre a kéménybe bujt trombitás fejét.

Orvos Gyurka meggörnyedve, feszülten és észrevétlenül vár...

Neumann fölemeli karját, int embereinek:

— Akkor a törvény nevében — előre!

A négy óriás megindul, a szobák felé, kiűriteni. De Mihály irtóztató ordítással ugrik eléjük, az öklét rázva:

— Állj! Állj! Megállj! Aki be meri tenni lábát a küszöbünkön, leütöm, mint egy kutyát!

Hirtelen vaskos követ kap a kezébe. Jel testvéreinek: István is, Jóska is municiót ragad és dobásra lendített karral vár, néz farkas szemet az ellenséggel.

— Vigyázzon, Bakó úr — emeli fel tiltó szavát a kis cingár — mi pusztá kézzel jöttünk... az erőszak megbosszulja magát.

— Akkor hajrá, pusztá kézzel! — rikoltja a türelmetlen István s neki ugrik a szélső karhatalminak és ököllel huszárosan gyomron vágja. Az óriás megtántorodik és elbődül. Mihály is, Jóska is vérszemet kap — csatakiáltással rohan az ellenségnek.

Abban a pillanatban, mikor a bátor magánzó, a hős Bakó Jóska a létra irányába ér — mintha az égből szakadna rá, valami szörnyű, mázsás teher omlik a nyakába. A lecsapó villám dörög is:

— Halt, buta civil! (Jézus — az álom! — a nyakába szakadó harang!)

Az Orvos Gyurka masztodoni bömbölése. Haj, mi csoda elefántgomolyagban rogyik Bakó Jóskára! Ha pontosan ugrott volna rá: összelapítja, mint a vér-lekvárral bélelt húspalacsintát. De csak a szele érte — Jóska mégis szétterül a porban, mint egy koponyán talált béka. Orvos átugrik rajta s öles ugrással Neumann úr mellett terem:

— Itt vagyok! Kit harapjak ketté?

Neumann ötször akkorára nő, mint amennyi:

— Hát te élsz? — Akkor be a szobákba — ki a burokat!

Orvos Gyurkának sem kell mondani kétszer, már a leghátsó szoba ablakánál gomolyog. A Jóska fészke az.

Mihály látja, hogy így minden elveszett, — előveszi a „nagy ágyut“ — kirántja revolverét és az óriásra szegezi:

— Ha még egyet lép, öt golyót ereszték a hasába!

Orvos Gyurka tisztán látja, hogy revolverről van szó, megilletődik s visszakapja fejét Neumann úrra: na most, mi lesz?

— Vért akar ontani? — rikolt a kis cingár rekedten.
— Vért?

— A házamért — a házamért — igen — vért is!

— Hajrá Gyurka! — kiáltja közbe az óriás, akinek István villát szúrt a fenekébe.

S az öt elefánt dübörögni kezd...

Mihály egyet lő a levegőbe... Jóska, abban a hitben, hogy ez „tüzelj“-t jelent, elkezdí kővel bombázni az ellenséget s pont a kis Neumann térdét találja.

— Jaj! — kiált a karhatalmi század vezére. — Állj! Vissza, vissza! — integet kézzel, lábbal az embereinek.

Azok káromkodva megállanak. Hát mi az isten lesz itt?

Neumann fehér kendőt lobogtat, mint parlamentert és anyásan buvik az egyik erős ember háta mögé:

— Mihály — az Isten áldja meg — tegye le azt a revolvért — már a térdembe lőtt! (Azt gondolta, golyó érte.) Meg akar gyilkolni?

— Minek jön a házamba, rongy ember? — süvölt Mihályból a gőz és a kétségbeesés. — Emberhalált akar minden áron? Ha ki nem takarodik innen: négy golyó oda — egy magamnak — megyünk mind, az Isten elébe, rapportra.

— Szépen kérem magát: ne bántsuk egymást... a törvény értelmében járok el — jogom van —

— Nincs joga! — ordít Mihály, egészen megháborodva. — Az apám megfordul a sírjában, ha ezt — ha engedem. Én nem veszem el a maga házát — mit bántja hát az enyémet? Ezek a falak hozzám vannak növe — értse meg — mint a csigabigához a háza — nem lehet leszakítani rólam, mert beledöglök! Maga ezt nem érti?

— Persze, hogy nem érti! — bömböl közbe István.
— Barbár ez! Az ég rogyjon rá.

— Érték én mindent, — legyint Neumann a fedezék mögül. — Tudom, hogy fáj. De hiába: a jog, a jog!

— A jog az enyém. A miénk! A testvéreimé. Mondtam, hogy visszaváltom az apám házát, akárkitől, csak várjanak... Nem adhatom el a tetőt a fejem fölül, hiszen ez az én házam. A hazám! Hányszor ugassam? Én nem verhetek gyökeret se Németországban, sem Amerikában. Nekem itt kell élnem, halnom. Kikiáltom a világnak, mi csoda gyalázat ez... minden becsületes ember az én pártomra áll — legázoljuk magukat. Hát mégsem érti, hogy én nem mehetek innen el?

Neumann gyorsan áttekintette a helyzetet. Ha törvénybe mennek, ennek a marhának még igazat adnak — olyan idők járnak. De ha súlyos testi sértés árán megveszi a jogtalanul inzultált fél előnyét, akkor talán könnyebben boldogulhat. Az egészségét féltette, de bántotta hogy ők hatan nem bírnak ezzel a kótyagos három paraszttal. Valami felrobbant benne — lesz, ami lesz, resz-kir nélkül barackot sem vásárolhatunk — kimondta az utolsó szót:

— Sajnálom. Karhatalom — előre.

Az öt óriás rárohant az ellenálló Mihályra. (Az álom. Az Uzsoki-szoros... rohamozó oroszok!...) A gomolyodásban két lövés hangzott. Valaki nagyot ordított — a másik négy megijedt tőle — valamennyi úgy érezte: benne a golyó. Szégyen a futás, de hasznos. Mintha rakétát dugtak volna az ülepükbe: örült vágatással sodorintottak ki a nyílt hátulsó kapun. Az, akit a golyó cseszett, leghátul sántikált utánuk, odakinn a várakozó stráfszekérre vetették magukat, füle közé vágta a két lónak, s úgy elrohantak, mintha az árvíz kergetné őket.

Mikor Mihályra rázúdult az öt óriás, István ásót kapott és lábikrán vágta valamelyiket. A lövéstől azonban maga is megjőzanodott — ez már nem pitykére megy. De látva a hanyáthomlok rohanókat, diadalt orrontott és lecsapva ásóját a dermedten ott ragadt Neumann elé, elbődült:

— Maga fogoly!

Jóska is odaszaladt és lefoglta a karhatalom seregvesztett vezetőjét.

Miska csak most lélezett fel. Kábultan nézett körül. A két lövés füstje még ott felhőzött felette.

— Nem sebesültél meg? — kérdi a bátyja.

— Fenét, — mondja Mihály. — Hova lettek ezek a dromedárok?

Kinézett a kapun, de a „döghordó szekér“ már eltűnt, ellenben az utca kitódult a zajra, lövöldözésre és kíváncsi tömeg kezdett verődni a Bakó-ház körül.

Mihály visszaugrott. Most látta meg a lefogott Neumant. Szikrázó harag gyulladt fel benne, szeretete volna főbe vágni. De nem.

— Ezt az embert meg kell kötni. Be véle Julihoz. Hadd társalogjanak. Egy kézre játszottak, a fertelmesek.

Köpött egyet és zsebre dugta revolverét.

Dózsáné, Mihályné sopánkodva csapkodta kezét a küszöbön:

— Jaj, jaj, mit művelnek május elsején? Elítették azt a csepp eszűket. Megbolondultak. Nahát, ilyen.

— Az asszony nép ne zúgjon, — förmedt rájuk István, a mámoros. — A világtörténelemben mindig asszonyok voltak az árulók. Ne higgy a kontyosoknak.

S vitte Neumann urat be, a szabóműhelybe, ahol szabályszerűen hátrakötötték a kezét s leültették a földön hengergő zsák mellé, amelyből Juli átkozódó jajongása hörgött kifelé.

XXII.

De már ekkorára az egész utca talpon volt. Az aszszonyi kíváncsiság, mint az ökörnyál, húzódott a levegőben. Sesegés-susogás, kelepelés-karatyolás igyekezett a valóság szekere után, megtudni, mi történt. Egyesek azt híresztelték: belső tűz ütött ki a Bakó-házban, de elfojtották, hallották a tűzoltók trombitáját is. Mások lehurrogták a tüzeseket: nem igaz, nagy veszekedés-villongás zajlik Bakóéknál, állítólag agyon is lőttek valakit, lehetett hallani egy óra tájban a lövést. Voltak, akik közeledtek az igazsághoz: május elseje van, az új gazda összeveszett a Bakó-fiúkkal, mert nem akarták beengedni. De ez olyan mindennapi volt, hogy senki sem hitte el. Nagy, rejtelmes, véres dolgokat szagoltak. És egyre többen szivárogtak a Hortobágy-utca kapu elé.

Horváth Erzsí, a Mihály felesége, ott röpködött az udvaron:

— Nahát, ilyet! Május elsején. Az emberben megáll az ütő.

— A fészkünket védjük, drága nagysád! — hurrogya le Mihály. — Ha az orrukra nem koppintunk, azóta odakinn a komót, a kredenc, a siffon, meg az ágy, a porban. Igen ám.

Jóska hősiesen dülleszti ki höbögős mellét:

— Benne lesz ez a Reggeli Ujságban is, ifiasszonyok. Mert ilyent még nem pipáltak Magyarországon. Három testvér az élete árán is kész megvédelmezni az ősi portát, idegen bevándorlók ellen.

István szavalt. (Ő volt a legittasabb.): „Szétszórt hajával, véres homlokával áll a viharban maga a magyar! — Az ő haja volt szétszórva, de a Miska homloka vérzett,

lehorzsolták a bőrét a nagy dulakodásban. Jóskának a haja szála sem görbült meg, védi a bolondok Istene.

Ekkor, mint diadalmas hallali vadászat után, felharsan a kéményben a cigány kürtje. Bádogos, még nem volt tisztában a dolgok fordulatával, csak azt látta; nagy csapat ember tódul a Bakó-ház felé, füttty-vészjeleket adott le, de senki nem hallotta a kavarodásban, azért hát riasztónak megfújta még egyszer trombitáját. De ez a riasztó olyan hősiesen zengett, hogy a lányok és a gyerekek elkezdtek odalenni kiabálni:

— Katonák! Jönnék a katonák!

— Az anyátok micsodája... — sajnálta le őket a katona viselt Bádogos.

Miska felrezzent a trombita szóra, felkiáltott a barna fiúnak:

— Csend! Gyere le.

Bádogos majd ledöntötte örömében a kéményt:

— Lemehetek? — s mind a két karját kidugta a kémény lyukán két felől, hogy szabad levegőt szippantson.

— Ni, a kéményseprő! — mutogatták az utcagyerekek. — Beleszorult a kéménylyukba.

Bádogos leszánkázott a létrán és talpra esett. Rögtön jelentkezett Mihálynál:

— Elmentek ezek a vihodárok?

— El. Mert ütöttük a sarkukat.

— Orvos Gyurka is?

— Az szaladt legelől. A „döghordó szekéren“ karkáztak el.

— Jaj, eszem az istenét! — kiáltotta szívből a cigány, s hirtelen megcsókolta a Mihály homlokát.

— Ne nyálazz itt, te, mert kiruglak.

— Ihatnám! — siránkozott Bádogos. — A korom egészen kimarta a gégemet. — Elkezdett köhögni, műköhögéssel.

— Gyere, girhes, — mondta Jóska, — megitatlak. — Vitte a kis kúthoz és egy nagy lóitató vedret tett elébe, tele vízzel. — Röhögj és igyál.

Bádogos roma-nyelven káromkodott és elkezdte keresni a megivott három üveg bort.

A nyitott kapuban már száj tátva bámult a fél utca. A merészebbek beszemtelenkedtek és gubózó szemmel nézték a három Bakó-fiút, akik közül egy véres volt, ket-

tőnek pedig összetépett a ruhája. Iszonyodva horkantak fel rá, szimatolták a halottat, akit ott sejtettek valahol a tulsó kapu torlaszai közt.

— Ni, az istenfáját, betódul már az egész utca! — sivitott élesen a száraz Horváth Erzsí sipja.

— Hadd jöjjenek! — kiáltotta Mihály hősiesen. — Az a jó, ha mindenki megtudja, mi történik itt.

Azzal kitárta a kapu mindkét szárnyát az érdeklődő közönség előtt és melegében beszédet intézett hozzájuk:

— Emberek. Asszonyok. Gyerekek. Ha törvénybe visznek bennünket, álljatok elő, tegyetek tanubizonyságot, hogy ez a ház a Bakóék keresménye. Mióta áll, soha nem lakott benne más, csak Bakó. A nagy háború szétzilált bennünket, én Oroszországban fagytam meg, a Doberdón sütem meg, a testvéreim a Kárpátokban tetveskedtek, véreztek, éheztek, egy unokaöcsémet — annak az asszonynak a fiát ni! (Dózsánéra mutatott) — egyetlen fiát! húszéves korában tépte szét a gránát Isonzónál. (Dózsáné elkezdett sírni. Az asszonyok kötője is megmozdult...) Mi busásan megfizettünk ezért a parányi fészékért. Mert innen repítettek ki bennünket a szüleink. Ha soha kincstári adót, ha soha házadót nem fizetnénk érte: akkor is a miénknek kellene lenni, halálig. (Itt elkeseredett a hangja, majd hogy sírva nem fakadt) mégis... mégis ki akarnak forgatni belőle bennünket. Idegenek, Demetrovicsok, Neumannok. Ők meg tudnak ott gyökerezni, ahova pottyannak — szerencsés emberek. De mi más földben elpusztulunk. Nekünk nincs másik hazánk, sem Amerikában, se sehol az Isten ege alatt. Hát akkor miért... Miért marnak innen ki a szívtelenek? Micsoda törvény az, amelyik ezt megengedi? A kutya védi a kutyát... bennünket a testvérünk se véd — ?

A tömeg morajlani kezdett. Bizony, igaza van Bakó Mihálynak. Mégis csak gyalázat... küzdött, szenvedett a háborúban, s itt van, ni... ebrudon hányják ki az apja házából.

Könnyű az uraknak, nehéz a becsületes embernek.

Istvánt, a vasutast, annyira szíven vágta az öccse beszéde, hogy részint az italtól, részint meghatottságból: ríva fakadt. Valami tömérdék elszánás buzgott föl benne:

— A szentségét... hát hova lett az igazság Magyar-

országból. Inkább összekoldulom azt a pénzt — megváltom ezt a házat — mégsem lesz idegené!

Dózsáné legyintett a kezével: Isten annak!

A tömeg még érdeklődött egy kicsit. Különösen az izgatta az asszonyokat: kit öltek meg?

— Kit? — höbögött Jóska: — egy kanpulykát. Hogy ki ölte meg? Dózsáné saját kezüleg. Ott a vére, ni! (Megmutatta a kanálist: csakugyan véres volt.)

— Ja, csak pulykát öltek? ... — húzták félre a szájukat a szenzációra éhes némberek. — Ilyet odahaza is látunk. Gyerünk, apróság, hazafelé.

Kezdték széledni.

A szánóbbak sóhajtoztak: Ja, baja van mindenkinek, elég, nemcsak Bakóéknak. Avval nem lesz kevesebb a miénk, ha a másét mérsikéljük. Na, Isten velünk és a nagy harang. Szedelőzködjünk, tovább egy házzal.

Mikor megértették, hogy Bakó Mihály tanuknak akarja hívni őket a törvénybe: elkezdtek vakarózni, hümmögni, hámmögni, hogy ők így, meg úgy, szeretik a rendet, békességet, különben sem láttak, hallottak semmit, hát inkább hazamennek.

És hazamentek. Minek fájjon nekik a más feje?

Mihályék egyedül álltak a feldúlt udvaron, a tátott szájú kapu csodálkozott csak rájuk. Megtanulták, hogy a bajban nincs segítő társ. Csak az Isten. Az pedig — mint a muszkák mondják — nagyon messze van.

De ni, ni — mégis közeledik hozzájuk valaki!

Egy kihajtott inggallérú, neki vörösödött, kövér ember koporcol a Böszörményi-út felől, kupechotjával nagyokat koppant a kövezetre. Utána, mintha nem bírna vele lépést tartani, egy hosszú, sovány asszony üget. Mind a ketten ki vannak kelve magukból.

Bakó László a presbiter, és Baloghné Bakó Mari.

Valahol az úton meghallották valakitől, hogv ég a Bakó-ház, lövöldöznek és gyilkolnak benne.

László nem volt se holt, se eleven, alig bírt szóhoz jutni:

— Uristen... hát mit történt itt? István, Mihály, valami szerencsétlenség?

Mari csak tördelte a kezét és monoton hangon ismételte:

— Jaj Istenem... jaj Istenem...

István, a vasutas, hősies pózba merevül:

— Ránk szakadt a csillagos ég. Egyéb semmi baj.

De Mihály elkeseredve verte végig szemével a kövér kupcot:

— Hej, László bátyám, mondhatnék valamit a testvéri szeretetről... de inkább elnyelem...

— Cserben hagytak bennünket az urak! — lármázott Jóska. — Szegény ember: komisz ember.

— Én igazán nem értem... — kapkodott László.

— Az utcán azt beszélük, gyilkosság történt Bakóéknál...

— Az emberek ugató kutyák, — mormogta Mihály — ugatnak. Pont.

— Az Isten szerelmére... vegyétek elő a jobbik eszeteket...

— A jobbik eszünk ottmaradt Doberdónál, haza csak a rosszabbikat hoztuk. Ha a kutya megvész: harap. Megharaptam Neumann urat, mert ki akart górní a saját házamból.

Lászlónak csak elnyílt a szeme:

— Vagy úgy... hm... de a ház már Neumanné, úgy tudom...

— Ez az! — ordított fel váratlanul Mihály. — Már minden a Neumanné, mert László bátyám, a presbiter úr eladta a fejünk felől a házat.

— Már, öcsém, engedj meg: én teljesítettem a kötelességemet, de ti nem!

— Nem? Azért, hogy nem fizettem házbért? A testvéremnek? A gazdagnak? A keresztre feszített Istenét — hát nem fizettem eleget négy esztendő alatt Galíciában, Doberdónál, meg Szibériában? Nem hullt a vérem? Nem fagyott a húsom? Nem döglöttem vízben-sárban? Nem ettek a tetvek? Mi? Kiért? Miért? Az itthonmaradottakért — László bátyámért — Juliért — Mariért meg a többiért! Hát nem érdemeltem ezt a három évig ingyen lakást, mikor az apám házáról volt szó?

Elkezdte verni ököllel a ház falát, hogy omlott róla a mész, a vakolat. Szemébe csapzott haja véres volt a halántékán. Szemében iszonyatos tűz lobogott. A háború megkínzott mártírja — civilben.

— Bizony, Mihály, igazad van, — szólt István.

Mihály most összekulcsolta ökölbe fagyott kezét s úgy rázta fel, az Isten felé:

— El akarják adni a fejünk felől ezt a fedelet, ami még apánkról maradt ránk. Csodálkoznak, hogy az ember megbolondul kínjában — ugat, mint a kutya, harap, mint a vadállat.

Magánkívül ordította rettenetes vétőját:

— Nem bánom, ha megőrülök is, — de ezt a házat nem engedem! Ez az enyém! Benne van az erőm, a fiatal-ságom, mindenem. Ha az Uristen nem adta nyakamba, mint a csigabigának a házat: szétbontom, szétverem, vagy felgyujtom az egészet —

Felkapta a fejszét és elkezdte rombolni a falat.

— Mihály... az Isten szerelmére... térj magad-hoz...

Alig tudták lefogni hárman. A felesége, Horváth Erzsí, a küszöbről nézte kínlódását s a fogai közt mormogta: jól van ez neked, bolond, te siettél legjobban az eladásával, mikor meghalt anyád, most meg szeretnéd visszaszívni? Hán. De nem lehet. Most már késő. Pénzed meg nincs a visszaváltására. Hóbortos Miska. Teletölti a poharat borral, azután megfordítja: tepertőt rak a talpára, benyeli, visszafordítja s káromkodik, hogy közben földre folyt a bor.

Horváth Erzsiben mozgott egy kis filozófia.

A presbiter elővette minden egyházi tudását, hogy lelkére beszéljen nekivadult öccsének, de Mihály csak rázta a fejét, minden bölcs tanács kihullott belőle.

Dózsáné, aki már unta ezt a félnapos komédiát, serpenyőbe hajította a maga véleményét:

— Igenis, gyalázat, amit ez az alamuszi Demeter meg ez a pökendi Neumann elkövetett velünk.

— De az Isten áldjon meg benneteket: a törvény, törvény, Neumannnak is, nekem is, a királynak is. Csodálom, Mihály katona volt, és nem akarja megérteni —

— Ezt nem értem meg, míg lélekzeni bírok, — hörgötte Mihály.

— Ha egyetértés lett volna köztünk, nem górnának ki az idegenek saját házunkból, május elsején, — jegyezte meg Jóska igen bölcsen. Pedig eddig mindig bolondnak címezték.

László kapott ezen az okos mondáson:

— Egyetértés! Persze, hogy az nincs. Azt tanuljátok meg a legnehezebben. Az embernek belevész a lelke az

örökös perpatvarba, átkozódásba. Nekem elég volt. Nem akarok időnap előtt megőszülni. Megvettem ezt a házat *nektek*, nem bírtatok rajta megegyezni, kidurtátok egymást, áskálódtatok egymás ellen — hát mit csináljak? Isten nem vagyok. Kovácsné mindennap itt sírt-rítt a nyakamon, pénz kellett neki is. Nektek is.

Mintha csak hallaná az idézést, Juli elkezdett ordítzni bent a zsákban:

— Segítség... segítség...

— Hát ez mi? — pillantott össze László meg Mari.

Jóska lomhán megfenyegette azt a szobát, ahonnan ez a hang kiüvöltött: hej, Kovácsné!

Dózsáné is rögtön kardot rántott:

— Az veszett meg először. Az mart össze bennünket. Most már mind betegek vagyunk.

Juli megint ordított egy kilométerre valót.

— Kicsoda az? — riadozott László. S megindult a szabóműhely felé.

Mihály megfogta a karját, visszatartotta:

— A táborszájú Kovácsné. Odabenn őrizzük, megkötözve.

— Megkötözve?

— Igen bizony. Megkötözve. Zsákba varrva. Nagyon tapsolt a Neumann ötletének, hogy pont május elsején rak ki bennünket az utcára. Összejátszottak a fertelmesek. Most mind a ketten lakat alatt vannak.

— Megbolondultál? A saját testvéredet — ?

— A saját testvérem a legnagyobb zsvány! — kiáltotta Mihály. — Csak nem csókolom meg, aki elárul.

— Jézus megcsókolta Júdást.

— Eh! bánom én.

— Spion! — sivította az udvar másik végéről a cigány hangja.

László zavartan nézett ide-oda. Nem értette, mi történik itt.

Mihály parancsot adott Jóskának, meg Istvánnak:

— A csatának vége. Kovácsné ki lehet engedni. De Neumann csak hadd guzsorogjon tovább.

Jóska meg István bement a műhelybe. Bizony, Juli már fuldokolt a bekötött zsákban, ideje volt levegőre bocátani. Ahogy kioldották és lehúzták róla a vászongubót, tátogva, hörögve szedte a levegőt. Vörös volt, mint

a szegedi paprika, s arcáról csorgott az izzadság. Nem bírt szóhoz jutni, csak lihegett sokáig, a szoba padozatán elterülve.

— Mehet a teinsasszony, amerre lát, — utasította Jóska.

— De máskor ne tessék a saját testvérei ellen áskálódni, mert baj lesz! — toldotta meg István.

Juli csak egy szót okádott rájuk:

— Kutyák.

Lassan feltápáskodott. Rendbe szedte zilált haját és összegyűrt ruháját. Szánni való volt szegény. A fia, egyetlen fia, minden reménye: a bolondok házában, ő pedig itt, meggyalázva, megszégyenítve. Irtóztató börtön ez az élet. A rabokat ütik, verik, nyúzzák benne. Saját testvéreink a porkolábok és a hóhérok.

Ingadozva megindult kifelé, az udvarra. Neumann sáppadtan guzorgott a szoba szögletében, nem tudta: mi vár még reá.

László megpillantja a küszöbön Kovácsnét — elborzad. Elkiáltja magát. Baloghné Bakó Mari csak összecsapja kezét — mit csináltak ezzel a szerencsétlen asszonnyal!

Juli meglátta Mihályt. A hóhért. Öklével fenyegette, és szakadozott, elváltozott hangon rikácsolta:

— Engemet... te? ... megkötni — megállj! — rongy... rongy... kapca ember... Megállj. Kutya.

Vállába húzta meggyötört fejét s ment a kapu felé.

— Az ellenség spionja — vetette utána Mihály, mint-ha göröngyöt vágna hozzá. — A harctéren azóta már lógna.

A presbiter megrendülve ugrott Juli mellé:

— Mi történt teveled, Kovácsné? Mit csináltatok itt?

Julinak elborította oroslán-szürke szemét a könny, csukló zokogás rázta. Nem tudott szólani, csak visszamatatott kezével Mihályra, mintha azt mondaná: az, az bántott.

Kivánszorgott a nyitott kapun, ment a Böszörményi-útra, hazafelé.

László még sokáig nézett utána.

— Be kell tenni azt a kaput, — mordult fel Mihály.
— Ne lássa az egész világ a fertelmünket.

Leült a létra fokára. Tenyerébe temette véres arcát.

A presbiter most látta csak, hogy nagyobb itt a baj, mint gondolta. Megegett jó szíve ezeken a hóbortos embereken, akiket vág, kínoz az élet, s mivel nem bírnak az életen bosszút állani, egymást tépik, harapják keserűségükben. Odament Mihályhoz, megveregette vállát, megsimogatta fejét:

— Mihály. Nem szabad ennyire eleresztened magadat. Ne tépjük saját magunkat, hiszen úgyis elegenden tépnek.

— Marnak, mint a kutvák, — hörögte az öccse.

— Elvesztetted a hitedet. Ez a kis kellemetlenség... hogy új lakás után nézned — már kirántotta alólád a talajt. Nem szabad ilyen hamar kétségbeesni...

— De a házamat... a szüleim házát...

— Azért még nincs vége mindennek. Odakint a nagy világban új utak, új házak, új udvarok, új élet. A kis madarak is mennyire szeretik az ősi fészket, de lásd az anyjuk kapatja őket rá, hogy ki kell repülni belőle s egyszer csak új fészket kell nekik is rakni, mert minden új család új fészket követel.

Mihály erre nem tudott mit mondani. Csak úgy átfutott a gondolatán: könnyű a madárnak...

István ellenben nagyot sóhajtott: igaza van a presbiternek. Ők is elszálltak innen régen... Jóska az ő „sódrófájára“, Sárkány Julcsára gondolt, aki gyöngyvirágot szed a májusi erdőben... hej, nagy sor az asszony. Mihályt is az asszony terhe nyomja.

A presbiter folytatta:

— Mert minden raj megereszt egyszer, az új rajnak új kas kell. Ez az a „honfoglalás“, amiről az iskolában annyit tanultunk. Az egyik helyről kilóditanak bennünket — sebj, nem esünk a levegőbe, mindenütt föld van alattunk, megyünk tovább és — ha kell — másokat lóditunk ki a helyükről, hogy mi is elhelyezkedjünk. Nekünk is jut, másoknak is marad. Nagy az Isten akla, mind megférünk benne.

Mihály fölemelte fejét s ránézett László bátyjára. Valami szelídség bujdosott ennek a kövér embernek a hangjában, nem esett rosszul hallgatni. Olyan volt a lelkének az ő szava, mint a kötés a sebre.

— Szóval... mi meg másokat szorítsunk ki a helyükből, — kérdezte csöndesen, egy kis gúnnyal.

— Ez az élet. Mozgás, mozgolódás. Aki nem mozog, barátom, az meghalt. Ha nagyon áporodott a levegő, ki kell nyitni az ablakokat. Itt, a Bakó-házban, már nagyon megszorult a levegő. Sokan vagyunk benne. Gyerünk tovább! Olyan nagy ez a föld, még az ellenségünk is elfér rajta. Csak nekünk is jut még hely kis Magyarországon.

— Az árokban... igen, — mormogta Mihály.

— Nem az árokban. Míg megfelelő lakásra nem találtak, gyertek hozzám.

— Mind? — kérdezte egyszerre a három testvér.

— Mind a hárman. Dózsáné, Mihály, Jóska. Elfértek a Morgó-utcai házamban, ha ott nem: el az ondódi tanyámon. Ha ott sem: a hízlalóban is van fáin lakás, három nagy szoba. Gyönyörű az élet! Nem szabad kétségbeesni. Én soha nem verem fejemet a falba. Pedig az idén tízenhárom angol malacom halt meg — Jóska miatt.

Jóska olyan keservesen nézett a bátyjára, mintha szeme, orra, szája ezt mondaná: ne tessék már bántani!

— De nem baj! — vigasztalta magát a kövér presbiter. — Egyházi ember vagyok, megnyugszom az Isten akaratában. Kicsit fenn hordtam a taréjomat én is, a jó Isten figyelmeztetett, hogy ne olyan magasán, Bakó László! Megértettem, meghajoltam.

S meghajtotta nagy vörös, szőke fejét, amely — minden csúfság nélkül — hasonlított valami nemes yorkshirei sertés fejéhez.

Dózsáné jónak látta közbe sopánkodni:

— Jaj, de hát mi lesz az én kerületemből? Kerületi szülésznő vagyok, ha innen leveszem a siltet — ki jön utánam?

— Morgó-utcán is laknak emberek, — szólt bölcsen a bátyja. — Ott is születnek gyerekek. Oda is kell bába.

Jóska vidáman rugott egyet a levegőbe:

— Egye fene! Nekem mindegy. Pincében, vagy a hársiján. Záporosó hadd essen, csak a rózsám szeressen. (Vajjon mégis merre csatangol az a bangófejű asszony?)

László kövér arca mosolyra derült, szelíd szót kell szólani ezeknek az embereknek, hiszen csak a gyűlölet, irigység és féltékenység uszító hangját hallották eddig, nem csoda, ha elvadultak. Különösen Mihály lelkébe szeretett volna több erőt, több melegséget lopni, ez a szegény

fiú átszenvedte a háború poklát, másképen kellene vele bánni, mint az itthon maradtakkal. Úgy nézett rá, olyan jóssággal, mint a fiára:

— Verd ki öcsém a fejedből ezt a bánatot. Nem jó az. Olyan az, mint a juhnek a métely: bódít, betegít. Fiatal ember vagy, tiéd az élet. Gyertek hozzám egész bizalommal. Addig laktok nálam, míg az Isten új utat nem mutat.

Mihály most érezte igazán, hogy ez az ember jó ember. S mégis hányszor megbántotta, oktalanul. Valahogy ellágyult a szíve. Megbánta, amit tett, nem kellett volna. De mikor úgy fájt neki valami... odabent... Megrázta a fejét, haragudni kezdett magára. Ej, hát csak ugyan, úgy viselkedett a mai nap, mint egy taknyos kolyók. Ha jóvá lehetne tenni... milyen megnyugvás volna...

Szelíd bánattal mondta:

— Hát elismerem, bolondot csináltam... De ki nem csinált életében soha bolondot?

— Na látod, Mihály, — kapott a szaván a presbiter. — Ne menjen le a nap soha haragoddal, azt mondja az Írás. Ha magunkat meg tudjuk győzni, miénk a legnagyobb győzelem.

Dózsáné, István, Jóska mind közelebb huzódott a két békélő emberhez. Olyan a szeretet e rideg házban, mint nagy lánggal lobogó tűz a pusztában: köré sereglenek a didergő pásztörök, utasok. Még az állatok is. Lám, Dózsáné cirmos cicája szintén leródlizott a létrán a hárszijáról s dorombolva fente bajszos orrát a Mihály térdéhez, mintha ő is békülni akarna. (T. i. a nagy felfordulásban nyitva maradt a Dózsáné konyhája, Cirmos önagysága érdeklődni kezdett s egy pulykacombot diszkréten kiemelt a tepsiből, szerényen elvonult a hárszijára, elköltötte, s most mintegy bocsánatot, jóváhagyást kérve, dörgölőzik hol Mihályhoz, hol a gazdaasszonya lábához. Állnok, mert nőstény — mondaná István, az asszonygyűlölő.)

Imhol, még a szurokszemű barna fiú, Bádogos cigány is elősomfordál valahonnan. Szája széle zsíros, úgy látszik, a cirmos cicával egy forrásból ivott. Nagyon megéhezett-megszomjazott a hársziján, meg a kéményben kissé pótolta az elveszett energiát. Tehette. Abból a puly-

kából evett, amelyiket ő fogott valahol a Tatár-düllő táján.

Mihály felállott, kinyújtózkodta magából a fáradságot. Végighordozta szemét a Bakó-házon és elfogódva mondta:

— Csak ezt a kis kunyhót sajnálom. Piros cserepek, fehérre meszelt fal, virágos zöld pázsit az ablakok alatt... tölgyfa kapu, eperfa, akácfa... Itt voltam gyermek. Itt lettem emberré. Azt gondoltam: itt ringatok unokát is a térdemen...

László jobbra fordította gondolatát:

— Az unokák eljönnek hozzánk másik utcába is. Bizony.

Jóskának most hirtelen eszébe jutott valami:

— Ha már idáig értünk, legyünk jók Neumann úrhoz is. — Szemöldökével nagyban integetett Mihály felé.

— Mit csináltatok Neumann úrral? — kérdi László.

— Megkötöttük, mint Julit, és bezártuk a műhelybe.

— Ott van most is?

— Ott.

— Nahát, gyerekek, ilyet nem szabad... hiszen megütitek a bokátokat, azután majd többel kötitek be. Erresszék ki rögtön...

— Mit! — kiáltott Mihály, visszazökkenve harcias hangulatába. — Azt kíméljem, aki a fejünkre hág? Nyavalyát. Még el is kellett volna jól verni.

— A saját házában megkötözni a gazdát! — tel Elementek hazulról, hogy ilyen bolondságokon köszörülöd a lelked? Már csakugyan nem vagy józan... Na, majd elintézem én.

Intett Jóskának s bementek a műhelybe.

A kis cingár ott állott a szegletben, hátrakötözött kézzel. Szaporán kezdett pislogni, mikor a kövér presbiter nagy gömbfejét megpillantotta. Ez lesz a szabadító.

László, hogy legyalulja a dezskák érdességét, tréfára vette a dolgot. Kitarja két karját és elkezdett édesdeden nevetni:

— Adjon Isten, Neumann úr! Mi a kis kutyának huzódott úgy a szögletbe? Tán rossz fát tett a tűzre s most sarokba állítják, mint a rendetlenkedő fiút? Ej, ej, nagy kópé maga. De azért megijedt egy kicsit, úgy-e?

— Nem ijedtem én meg.

— Na. Csak egy picit. Nem értette meg a tréfát, komolyan vette a dolgot. Hát hiszen, vastagnak elég vastag vicc, de már az ilyenhez jó képet kell vágni. Május elsején így tréfálják meg egymást ezek az iparosok. Velem is fárét járattak fiatal koromban, de hányszor! Na. Hadd oldozzam ki a kezét. Fáj? Katonadolog, majd meggyógyul, mire másodszor házasodik. Okos ember megérti a tréfát, Neumann úrnak van esze.

Kioldozta és kezet fogott vele. Odasugta neki:

— Az öcsémék többet ittak hatvan cseppnél, így aztán meghomályosodott a szemük világa. Sebaj. Rendben vagyunk. Ne bántsa őket.

A kis Neumann furcsán guzorgott a helyén, nem akart, vagy nem tudott onnan mozdulni. Csuklóját szorongatta, simogatta, hajtogatta, mert egy kicsit belevágott a kötél. Mérges is volt, félt is, bosszúállás és ötven percentes kiegyezés kavargott fejében. Szerette volna megkérdezni: most már vége mindennek? De átalott szólni, mert mégis csak ő a ház gazdája, nem hunyászkodhatik meg a lakói előtt.

— Ne köszköpüködjék már, Neumann úr, — rikantott rá Jóska. — Nem harapjuk le senkinek az orrát. Csak meg akartuk mutatni civil embernek: milyen is az a háború. Kézi tusára szálltunk Orvos Gyurkáékka...

— Löttek is! — riadt fel Neumann.

— Vaktöltéssel. Mert a puskának nem volt magja. Hogyisne, van annyi eszünk. Hanem egyet tanácsolhatok Neumann úrnak: Orvos Gyurkával ne szerződjen többet, mert az cserben hagyja az édesapját is. Innen is megugrott.

Neumann sebesen megvakarta fejét. Eszébe jutott, mennyivel tartozik az öt óriás embernek, akiket azért fogadott, hogy Bakóékat kilakoltassa. Na hiszen, szépen kirakták őket. Most már el nem mennek innen három-száz esztendeig.

Mihály közeledett hozzá. Kezet nyujtott:

— Ritkán víg a magyar ember, de ha víg, akkor boldog. Ne haragudjék Neumann úr, mindnyájan meghalunk egyszer. Inkább kerüljön belül hozzánk, búcsúzásra igyék meg egy pohár bort.

— Úgy hát, — bólongatott a presbiter.

Neumann okos szeme nagyot villant:

— Micsoda búcsúzásra?

— Hát... megyünk innen.

A kis cingár ember majd elesett, örömeiben.

— Mihály... csak nem mennek — tán?

— Hogyne mennénk, — humorizált a volt szakaszvezető, — mikor kész már az új házunk.

— Új ház? Ne mondja már. Hol?

— Hol? A Hatvan-utcai temetőben, — nevetett Mihály keserűen. — Jöjjön, holnap megszabadulunk egymástól.

Neumann a presbiterre nézett: igaz volna ez? Bakó László intett, hogy igaz. A kis ember nagyot lélekzett, roppant kő esett le a szívéről. Ragyogni kezdett a szeme, mint a házak ablakai, ha felgyúlnak odabenn a lángok. Megfenyegette Mihályékát:

— Erőszakoskodásért, súlyos testi sértésért feljelentném magukat. De nem teszem, mert rajtam kívül van még itt egy jó ember: a presbiter úr. Az ő kedvéért — nem bánom, fátyolt vetek a multra.

— Az nem elég, — mondta István, a vasutas, — a felkíváncozó haragot le kell nyomtatni. Azt pedig becsületese ember nem nyomtathatja le mással, mint borral. Hé, sógorasszony! — kiáltott a Mihály feleségének — még három üveggel abból a Farkas-féle méregből.

Mihály adta a pénzt, az asszony ment.

— Kész a pulyka? — rikkantott Jóska Dózsánéra.

— Kész... kész... de valaki megette a felét, míg idekint bomlottunk.

Jóska ránézett úgy srégen Bádogosra, a cigányra, mindjárt tudta, hányadán áll a dolog. Hátról nyakon vágta: nesze pulyka!

— Hiszen én kerítettem! — hurított keserű arcával a barna fiú.

— Na, együk meg a másik felét, — indítványozta Mihály.

Jóska átkarolta a kis Neumann és elkezdett neki kurizálni:

— Én nem tudom, de úgy megszerettem Neumann urat. Jó ember. Tudja mit? Legyünk pertuk. Szervusz!

Odanyújtotta hatalmas mancsát.

Neumann úr mosolygott, mint a kis gyerek, mikor valamit érez ott, ahol nem volna szabad éreznie. Mit tehetett mást — elfogadta a kezet és savanyú hangon mondta:

— Szervusz. (Ugyis egy napig tart.)

XXIII.

Másnap alkonyat táján megindult a népek vándorlása.

Mihály káromkodva, Jóska kacagva, Dózsáné sóhajtvá rakta gulába holmiját, hogy a butorszállító eltengegyezze egy másik világba. A három költözködőnek segített a hosszú, szótalan Mari és az egyensúlyozott lelkű László, a presbiter. Csak a táborszájú Kovácsné volt távol, a hetedik, most a sebeit nyalogatja még, amelyeket a tegnapi harcban kapott. Megesküdött az urának, a fia és a maga életére, hogy gyalázatos bosszút áll a testvérein... Hogyan? még nem tudja. De csak rá kell bízni.

Sárkány Julcsa elvész a párnák és dunyhák fergetegeiben, amint hordja kifelé. Jóska vidáman legelteti rajta a szemét:

— Hej, ha Juli látná, hogy megtollasodtunk... meghólyagozna mérgében. De mi a szösz... nagyon kezd a kötőd domborodni, a szoknyád eleje fentebb van, mint a hátulja. Mit eszel, hogy ennyire hízol? Nézze már, Dózsáné, ha nem a feleségem volna, még azt mondanám: állapotos.

— Eredj már, te bolond, — szégyenkezik a pirosképű Sárkány Julcsa. És hordozza, hordozza magában azt, aki még nincs, de lenni akar.

Dózsáné a tyúkjaival meg van átkozva. Félnapja hajkurássza őket, még sem tudja összeszedni. Hol egy jérce, hol egy kakas hiányzik. Sarkadi szomszéd borízű vastag hangján kiabál odaát:

— Héj, a mindenét, kinek a tyúkja kapargál az én szemetemen?

Dózsáné repked: enyém, enyém! Sarkadi aztán át-hajítja neki.

Mihály befog a nyári kocsijába, azon is elfér egy csomó cókók. De Neumann úr kitesz magáért: fuvarost fogad és rendel a butorszállító kocsii mellé. Siettetii szíveségből is, önérekből is ezeket a veszedelmes, vad embereket, míg a Miska taréját látja: nincs nyugta.

És, seregek Ura a magasságos égben — milyen is az élet! Alkonyat felé megérkezik a Neumann rendelte fuvaros . . . Jóskának, Miskának csak fennakad a szeme, mikor meglátja a tegnapi „döghordó szekeret“ s rajta Orvos Gyurkát, meg még két óriást.

— Majd segítenek ezek a jó emberek, — mondja Neumann.

És se szó, se beszéd, se vád, se harag: a három erős ember csak pakolja a tegnapi ellenség butorait, ládáit, kályhát, fali képeket, lámpát, miegymást. Meg se mukának, mintha nem is látnák a Bakó-fiúkat, kötelességtudóan jönnek, mennek, hoznak, visznek, mint a szorgalmas hangyák. Orvos Gyurka remekel: a Mihályék mázsás vaskályháját csak fölpeccenti a vállára s viszi az utcára, mint a pelyhet. Jóska elámul: ha ez megfogott volna bennünket, jeget ízéltünk volna. István csak most látja, kit szédített ő meg tegnap a vasvillával, büszkesége úgy lobog, mint a kakas taréja.

Fene egye meg, nagyszerű ez a mi fajtánk . . . hömpölyög eszében. S valahogy Toldi Miklóstra gondol, akinek az unokái sűrögnek-forognak itt a kapun ki és be. Pompás nép a magyar nép, hogy soha ki ne vesszen a magva.

Mikor aztán minden a maga helyén, szépen elbúcsúznak Neumann úrtól, szerencsét kívánnak neki az új házhoz — mintha csak mától fogva lenne az övé, s bocsánatot kérnek tőle, ha valamiben vétettek volna.

Neumann zavartan hajlong és köszön és búcsúzkodik. Nem érti ezt a népséget. Tegnap farkas, ma már bárány. Az ördög tud kiokoskodni ezekkel. De az a fő, hogy mennek, örökre és visszavonhatatlanul. Talán még áldást is küld utánuk, hogy össze ne törjön a szekerek tengelye, vagy kereke, mert akkor — esetleg — visszajöhetnek. Ettől az egytől őrizzen meg bennünket a Jehóva.

Az izzadt presbiter kiadja az irányt:

— Dózsáné meg Mihály Morgó-utára. Jóska ki a hízlalóba!

És megindul a három butorszállító, negyediknek a Mihály kocsija. Hortobágy-utca kinn áll a kapuban, nézik a vándorlókat:

— Mennek... csakugyan elmennek...

Az öreg Bakó-ház, mint valami eleven lélek, bánatosan néz utánuk. A kiszálló madarak is vissza-visszanéznek. Isten hozzád régi hajlék. Most már igazán a másé vagy.

Mihálynak úgy csavarja az orrát valami... könnyeznie kell, pedig igazán nem akar. Fent ül a bakon. Viszi a családját, viszi az életét. Új utak, új házak, új népek, új élet. Így vándorolhattak valamikor kelet felől nyugat felé a régi, régi pogány magyarok. Kidurták őket ősi hazájukból rossz emberek, lelketlenek, s mit tehettek mást: ők is tovább görgették árjukkal az idegen nemzetek árját. Össze is keveredtek, ki is szorítottak másokat, de azután szépen, lassan, meghiggadtak és megállapodtak. Gyűhé, Rabló! Nye, Gidrán... mi is csak megállapodunk tán valahol... olyan nagy a világ s mégis olyan nehezen férnek meg benne az emberek.

Leghátul Jóska fütyörészett. Fent ült a butorok tején, magasan, olyan volt a leszálló sötétben, mint valami trónuson ülő pogány bálvány.

— Óh, édes szép hazám, csonka Magyarország! Mintha csak a te tragédiádat nevettem, sírtam volna itten el.

Úgy-e, nem haragszol meg érte?

